Димитър Димитров

СТРОИТЕЛИ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

ТИХОВЪ и ВИТЕКЪ
МАШИННА РАБ-ЦА
ТИХОВЪ ВИТЕКЪ
ГАРА ТРЪМБЕШ

Представеният труд е разположен върху 369 страници и е структуриран в 56 глави. След внимателния прочит мога да споделя, че авторът е положил много време и усилия, за да събере огромен фактологически материал, обединен около темата “Строители на Полски Тръмбеш”. На базата на това изследване от тук нататък може да се напише книга отразяваща бита и културата на изследваното селище, която може да има както научен, така и научно популярен вид, книга, която ще отрази израстването на Полски Тръмбеш от малко село след Освобождението /1878/ в промишлен, пазарен и културен център в Централна Северна България. Авторът е успял да разкрие условията и факторите и най-важно хората /строителите/ допринесли за това. Той е проследил появата и развитието на всички налични стопански предприятия, обществени организации и културниинституции от тяхното възникване до наши дни.

Определено препоръчвам тези материали да видят бял свят, да бъдат отпечатани, защото са свързани с израстването на Полски Тръмбеш като стопански културен център, за да не се забравят строителите, допринесли за това. Тази историческа памет е необходима за бъдещите поколения.

Рецензент: доц. д-р Николай Колев
(ВТУ “Св.св.Кирил и Методий)

Колев

Димитър Димитров

СТРОИТЕЛИ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

**Тази книга е издадена с любезното съдействие
и финансовата помощ на г-н Григор Григоров
- управител на "Агроком" ЕООД Велико Търново**

© Димитър Димитров - автор, 2010

ISBN 978-954-736-213-0

Димитър Димитров

СТРОИТЕЛИ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Издателство •ПИК•
Велико Търново, 2010

Във Вашите ръце е втората книга-история на Полски Тръмбеш, озаглавена "Строители на Полски Тръмбеш". Първата е написана през 1979 година от изтъкнатия местен краевед Рачо Илиев. В нея се проследява накратко миналото на селището, до началото на осемдесетте години на миналия век. Авторът се е чувствал задължен многократно да възхвалява, изтъква и подчертава ръководната роля на Българската комунистическа партия за изграждането на Полски Тръмбеш от малко селце до град, с развито машиностроене и хранителна промишленост, като на заден план остава ролята на отделната личност.

Изхождайки от мисълта, че историята трябва да бъде писана без гняв и пристрастие, аз се постарах да разкажа за хората строители на Полски Тръмбеш, които благодарение на своя местен патриотизъм, постигат такива големи успехи за кратък период от време след Освобождението /1878 год./, до наши дни, без каквито ида било партийни подбуди.

В продължение на две години проучвах и събирах материали, срещнах се със десетки възрастни хора, които ми оказаха неоценима помощ, насърчаваха ме, когато понякога, изпадах в затруднения. Почти всички, към които съм се обръщал за съдействие, са ми подавали ръка с желание и от сърце, преценявайки, че това, което се прави е за хората от Полски Тръмбеш, най-вече за подрастващото поколение, което трябва да се учи от делата на своите предци.

Книгата едва ли щеше да бъде написана, ако не бяха разказани спомени, или написани собственоръчно от хора като:
Николай Стайков, Стефан Денев, инж. Марин Манолов, Златко Делинешев, инж. Кирил Маринов, Ангел Ангелов, Ганка Томова, Симеон Калчев, д-р Цанко Цанков, Димитър Трифонов, подп. Стефан Стефанов, Марияна Генчева, Добри Христов, Аврам Асенов, Ангел Гайдаров, Иван Петров, Маргарита Боянова, Колю Гаджулов, Тотка Янева, д-р Юлияна Иларионова, Киряк Цонев, книгите на Рачо Илиев, посветени на Полски Тръмбеш, летописните Книги на СОУ "Цанко Церковски", на читалище "Отец Паисий", на клуба на пенсионера, на кметствата на гр. Бяла Черква, на село Водица /Поповска община/, на село Паскалевец /община Павликени/, на Йордан Страхилов. На парични дарения за текущи разходи, направени за изтеклите две години: ЗК "Земя", д-р Йордан Спиридонов, Янчо Ганев, Димитър Борисов, Георги Чакъров и др.

Неоценима помощ ми беше оказана от д-р Цанко Цанков, който освен, че предостави, спомени за здравеопазването в Полски Тръмбеш, възпроизведе случки и събития, които са станали преди и непосредствено след 9 септември, 1944 година, когато той е бил студент по медицина.

За текущите разходи направени в продължение на 2 годин, материална помощ оказва и тръмбежанинът, ядрен физик д-р Валентин Тодоров, който живее в Лос Аламос, САЩ.

Авторът

ПРОИЗХОД И ЗНАЧЕНИЕ НА ИМЕТО ТРЪМБЕШ

На територията на България има населени места с едно и също наименование, но те се намират в различни области на страната. Така например село Сушица има във Великотърновска област и село Сушица – в Кюстендилска. Село Баня има в Бургарска, Благоевградска, Пазарджишка, Пловдивска и Сливенска области. На територията на област Велико Търново има три Тръмбежа: село Горски Горен Тръмбеш, село Горски Долен Тръмбеш и гр. Полски Тръмбеш. Щом тези три населени места имат едно и също собствено име, а пред всяко стои различно прилагателно име, би следвало да има някаква връзка помежду им. Трите съставки от описателното название не се нуждаят от никакво обяснение. Най-трудно за разгадаване си остава името Тръмбеш.

Преди много години писателят драматург Илия Енчев, който е родом от с. Горски Долен Тръмбеш, предполага, че името Тръмбеш е свързано произволно с духовия инструмент тромба, тъй като в древни времена на крепостта Калето, където се намира самото селище Горски Горен Тръмбеш, римляните със своите бойни тръби са сигнализирали за някакъв вид събитие, което е станало в моментаили предстои да стане. Подобни обяснения дават свещеник Стойко Ковачев, а по-късно Михаил Димитров. Свещеникът дори е записал това обяснение в летописната книга на църквата в с. Горски горен Тръмбеш, където служи като църковен пастир повече от половин век. Инженер Цани Минчев свързва името Тръмбеш с турското наименование таръм пеш, което преведено означава гъста, труднопроходима гора. Има и други обяснения, но и те не са убедителни, защото могат да бъдат оборени. Базирайки се на гореспоменатите лица, подобно обяснение се опитва да даде и професор Станьо Георгиев, който също е родом от с. Горски Горен Тръмбеш, но всичко почива на някакви предположения.

Така или иначе, името Тръмбеш си остава някаква загадка. Някои дори свързват това име със значението „пет трънa“, тъй като турската дума „беш“ означава пет, а трън, свързано с нея, образува Тръмбеш. Това обяснение и тълкуване също е много наивно и неубедително.

Всичко това, казано до тук, принуди автора на настоящата книга да потърси помощта на учени, които да са специалисти в областта на арабистиката и да са живяли по-продължително време в страни от арабски свят, защото на читателя му е нужно обосновано научно обяснение на думата Тръмбеш, а не някакви хипотези.

След много усилия и ходене по мъките такава помощ бе намерена в лицето на арабиста, писателя, изследователя и учения Киряк Цонев, благодарение на инженер Петър Ганчев Стойков, родом от с. Горски Горен Тръмбеш, който също се вълнува от загадката на името Тръмбеш.

Ученият Киряк Цонев по народност е гагаузин, преподавател по арабистика в СУ „Климент Охридски" и завеждащ катедрата по същата специалност в университета в Благоевград. Той се отзовава на молбата на автора на книгата да направи, макар и в кратка писмена форма, своето научно разяснение, по-точно обяснение, със съответната аргументация на думата Тръмбеш. За целта през месец октомври 2008 г. ученият Цонев в продължение на близо два часа прави умело своята научна обосновка. Всичко, което разяснява и обяснява с големи подробности, го представя в сбита писмена форма, написана собственоръчно от него, под която се подписва.

Всеки що-годе образован читател, след като прочете за всичко, което се отнася до обяснението на произхода и значението на думата Тръмбеш, ще се убеди в една истина, която коренно се различава от другите обяснения за нея.

Ето какво е написал ученият ***Киряк Цонев*** за произхода и значението на думата (името) Тръмбеш:

„TRM — корен

TARRAMA — вадя зъб

TARAM — старобългарска дума — счупен зъб (зъбер)

БЕШ — турска дума, но възможно и древнобългарска, която означава ПЕТ.

TRAM-БЕШ — би трябвало да означава пет счупени зъба или пет съборени зъбера на крепост.

Всичко това навежда на мисълта, че там би трябвало да има съборена крепост с пет съборени зъбера, или кули наблюдателници. Може да се направи сравнение за уточняване. Щом има Полски Тръмбеш, би трябвало да има и друго селище Тръмбеш, със или без прилагателно име, около което също би трябвало да има останки от срутена, с пет зъбера крепост. Възможно е в България да има и други селище с название от корена TRM. Възможно е това M с времето да е станало H. Такива примери за минаване на едната съгласна към другата и обратно — има. Тогава изведнъж този зъбер ще се превърне в TRN, а необяснени названия от този вид има достатъчно като: Търново, Трън, Търнава (Врачанско), Търнеш (Молдова). Има го и в бившата Югославия и на много други места.

Може от тук да идва думата трън-бодил. Щом има две такива названия за един предмет, едната е старобългарска, а другата — славянска (вероятно).

Така че предположенията и хипотезите са доста. Изложените са някои от тях.

По принцип коренът TRN или TRM не е арабски, вероятно персийски или индийски. Подобни названия има в Индия. Така че спокойно може да се каже и да се предположи, че тук може да има нещо древнобългарско.

И още един вариант. Възможно е „беш“ да е резултат от древнобългарското, хунското, тюркското — „баш“ — глава. Често баш се употребява и за връх. Така че Тръмбеш може да означава и „връх на зъбера“.

Именно тази многозначност, която се губи във вековете, не дава възможност да се преведе абсолютно, стопроцентово названието „Тръмбеш“.“

(п) Киряк Цонев

Едно от тълкованията и предположението на учения Киряк Цонев е, че щом има Полски Тръмбеш, би следвало да има и друго селище Тръмбеш. Той остава изненадан от факта, когато получава отговор, че тези две селища са две, а не едно и че, те се намират в една и съща област — Велико Търново, заедно с Полски Тръмбеш. Въпросните селища са Горски Горен Тръмбеш и Горски Долен Тръмбеш, които отстоят едно от друго на около 900 метра, а Полски Тръмбеш — от тях на 33 километра по суша на северозапад.

Селището Горски горен Тръмбеш е разположено на 320 метра над морското равнище, зад три хълма: Куза, Калето и Кайрака. Калето е изкуствен хълм-крепост, изградена от римляните със стратегическо военно значение, тъй като в непосредствена близост минава важен път, идващ от Никополис ад Иструм по посока Силистра. Крепостта Калето е първата крепост по този път, който минава по поречието на Русенски Лом, където също има такива крепости. От тази крепост при хубаво време се вижда Никополис ад Иструм, който отстои по въздух не повече от петнадесетина километра.

През 1914 г. изследователят Карел Шкорпил е направил скица на крепостта Калето, която заема площ около 45 декара и има форма на плоска могила, представляваща неправилен петоъгълник. Там, където се срещат и пресичат петте лъча на петоъгълника, е имало наблюдателници, които от далеко изглеждат като пет счупени зъба или зъбери.

Тези наблюдателници също са служели и за подаване на сигнали с тръби, а нощно време на площадките им са кладели огньове за ориентация на пътуващите от Никополис ад Иструм по посока Силистра. Сигналите на тръбите са се чували на десетки километри, тъй като крепостта е на повече от 340 метра над морското равнище. Крепостта едновременно е служела и за станция. Изследователят Шкорпил, описвайки с подробности крепостта, отделя място и за гледката, която се отваря на изток, юг и запад. Вижда се не само Никополис ад Иструм, но и една голяма отсечка от Стара планина — от Елена до вр. Ботев. Пред тази отсечка се простира една огромна равнинна площ, през която лъкатушат реките Стара река, Янтра и Росица, която минава край Никополис ад Иструм, където се влива в река Янтра. В непосредствена близост до крепостта е имало селище, където и днес могат да се намерят парчета от тухли или керемиди. За този вид строителна керамика се пише в страниците на Академията на науките на Русия от 1906 година (стр. 472, AVGG MAR). В това селище са живели семействата на римските войници, които са охранявали крепостта.

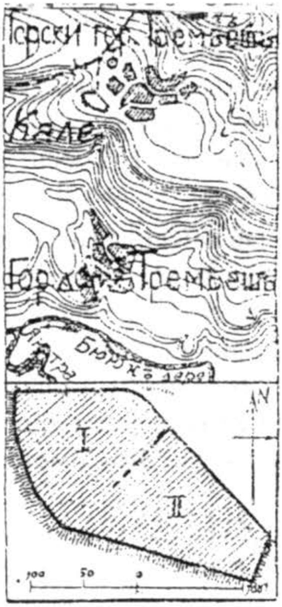

Скицата на Шкорпил

По-късно, около VI век, когато славяните нападат Римската империя, много крепости останали от римляните, те също ги ползват за военни цели.

През XIV век турските орди се насочват и към България, която пада окончателно под тяхно владичество през 1396 г. Движейки се откъм Еленския боаз към равнинните места около поречието на реките Стара река и Янтра, тяхното внимание е привлечено от една бяла крепост, кацнала горе, на високото, между два хълма. За тях крепостта е много привлекателна не само с външния си вид, но и с това, че в нея може би има несметни богатства. Петте наблюдателници, които се извисяват на нея, долу, от ниското, те ги оприличават на зъбери, които приличат на счупени зъби.

Чалмите ликуват, изпадайки в екстаз, гледайки примамливата крепост, която за тях е нещо, откъдето ще падне плячка... Зъберите, които са пет на брой и наподобяват на счупени зъби, те наричат ТАРАМ-ТРЪМБЕШ, което означава с прибавката БЕШ, ПЕТ СЧУПЕНИ ЗЪБА. Ето тук има пълно и точно покритие с научното обяснение на учения Киряк Цонев, защото това съвпадение не почива на някаква хипотеза.

След завладяването на крепостта една много малка част от завоевателите остават да живеят в непосредствена близост до нея, като създават и свои семейства. Селището си те наричат Тръмбеш, а крепостта Кале — дословен неин превод от турски език.

Читателят вече е склонен да се убеди в една истина във връзка с произхода и значението на думата (името) Тръмбеш.

В селото Тръмбеш живеят и българи освен турци-пришълци в мир и сговор. По време на чумата през XV в. българите напускат селището, търсейки спасение от тази страшна напаст. Няколко рода се заселват долу в ниското, на една височина, на десния бряг на Стара река, която на няколко стотин метра се влива в река Янтра. За няколко години те си построяват жилища и наричат селището си Долен Тръмбеш, защото то се намира долу, в ниското, а Тръмбежа до крепостта Калето става Горен Тръмбеш.

Други няколко рода, водени от своите старейшини, тръгват покрай течението на река Янтра, за да си намерят и те подходящо място за свое селище. Минават в непосредствена близост покрай Никополис ад Иструм, пресичат река Росица и продължават още на север. Картината е примамлива. Отдясно на река Янтра хълмовете са обрасли с гори, а отляво — плодородно поле. Покрай гористите хълмове, през полето лъкатуши река Янтра в чиито води в изобилие плува разнородна риба, най-вече шаран и сом. За селянина това е един голям божи дар: гора с много дивеч, обработваема плодородна земя и богат улов на риба в кристално чистите води на река Янтра.

След неколкодневно пътуване керванът с тежко натоварени, големи дървени коли се установява на бивак на левия бряг на река Янтра, която прави голям завой към сушата, където сега е разположен Полски Тръмбеш. Събира се съветът на старейшините, който няколко дни е обхождал околностите, умува дебатира и решава тук именно да изгради селището, на около 400—500 метра от левия бряг на река Янтра. Това решение не е взето случайно. Умните старци виждат, че от тук води път на север към Русчук, друг пак към Дунава, за Свищов, трети на запад, четвърти на изток. Какво по-хубаво от това, че селището ще бъде близко до гори, пълни с дивеч, богато и плодородно поле, река, която гъмжи от риба, и важен кръстопът, по чиито пътища преминават тежко натоварени кервани със стока. Новосъзданеното селище те наричат Тръмбеш, откъдето са дошли, но към него прибавят името полски, защото то се намира в полето. Селището Полски Тръмбеш до Освобождението от 1878 г. е наброявало някъде около 30—35 къщи, изградени предимно от плет, замазан с кал, примесен с мекина, а покрива — от турски керемиди, изпечени собственоръчно от селяните. Дървен материал за строителството има в изобилие из околните гори, а камък за основите — в близките възвишения.

В края на петдесетте години на миналия век за произхода и името на Полски Тръмбеш потвърждение прави за казаното по-горе многократно, пред много хора, които са проявявали интерес по този въпрос, отдавна починалият Методи Тодоров, който дълги години работи като деловодител в общината. Той е с основно образование, но природата му дава с пълни шепи буден ум, находчивост, любознателност, доброта и трудолюбие. По цял ден пише на машината, посреща всички хора в общината винаги усмихнат и с търпение изслушва всекиго, който е дошъл от нужда, за да получи помощ от изпълнителната власт. Той е компетентен по много въпроси от гражданско естество, тъй като непрекъснато прави справка с всички законови разпоредби, които често се менят. Всички хора го обичат и уважават.

Ето какво си спомня авторът на книгата за Методи Тодоров:

„През 1957 г. трябваше да отида в деловодството на общината, за да подам молба за жителство на Полски Тръмбеш. Веднага щом отворих вратата на канцеларията, от стола зад бюрото се изправи човек в зряла възраст, с леко побеляла коса и ме запита вежливо какво желая, като каза, че името му е Методи Тодоров. След като пое заявлението ми молба за жителство, прочете го, усмихна се, смъкна очилата си и започна да говори малко развълнувано: „Ти, значи, идваш от с. Горски Горен Тръмбеш и желаеш да станеш жител на с. Полски Тръмбеш, т.е. от един Тръмбеш да отидеш в друг Тръмбеш. Ние, които сега живеем в Полски Тръмбеш, една част от нас сме потомци на хората, които някога, по време на турското робство, прогонени от чумата, се преселват от твоето село тук, на това място. Те идват от там, но носят със себе си името Тръмбеш. Наричат го Полски, защото е в полето. Ами че те са били истински родолюбци, хора, обичайки родното си място. Всичко това аз съм го слушал от моя прапрадядо, който живя до 90 години. Той като дете е слушал за това от своя баща. Къщите, които си построяват преселниците, са били двадесетина на брой, а на турците — няколко. Така че, младежо, ние с теб можем да излезем далечни роднини.“

Аз казах на бай Методи, че с него ние не можем да излезем роднини, защото моите деди се заселват в с. Горски Горен Тръмбеш, идвайки от Еленския балкан непосредствено след Освобождението 1878 г.

Дали този човек не знаеше нещо повече за Полски Тръмбеш, никой не може да каже. За съжаление той напуска този свят не много възрастен, от тежка неизлечима болест, прикован в гипсово корито дълго време.

ФИЗИКО-ГЕОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Ако полетим със самолет над хълмистата, хлеборoccupied Дунавска равнина, по средното течение на р. Янтра, пред възторжения ни взор ще се очертае едно равнинно поле, на изток граничещо с верига хълмове, обрасли с гори и по-ниска растителност, а на запад — малко по-ниски възвишения с обработваема и плодородна почва. През това равнинно поле лъкатуши реката, която вече е по-пълноводна, тъй като в своето корито е прибрала водите на Стара река при с. Върбица и на Росица близо до с. Крушето. Малко по-надолу тя поема и река Елийска, която извира край с. Патреш. Нейните води са много по-малки от водите на другите реки, но дебитът им е почти един и същ както през зимата, така е и през лятото. При по-големи и продължителни валежи тя излиза от коритото си и прави големи пакости на селата, покрай които минава, особено на село Обединение, като залива дворове и къщи, които граничат с нея. Преди повече от 40 години, преди да се направи корекцията на р. Янтра и земната дига, която прави голям завой край самото селище Полски Тръмбеш, придошлите ѝ води са заливали дворовете и къщите в долния край на селото, достигайки близо до железопътната гара. Това принуждава много хора да напуснат домовете си и да си построят жилища в горната част на селото на по-високо. На малцинствата се дава право на строеж върху общинска земя и само за кратък период от време се изгражда цял квартал, наречен „Турската махала“.

В непосредствена близост до тези две реки на изток — Янтра, на юг — Елийска и възвишенията Странджа баир, Вишиш и Балък баир е разположен Полски Тръмбеш, с надморска височина 44,80 метра, измерена на железопътната гара.

Землището му не е голямо. Неговата обработваема площ е около 6000 декара. Земята е много плодородна, защото е покрита с наносни и алувиални почви. Много добре виреят зърнените култури жито и царевица. Също така и интензивните култури: грозде, слънчоглед и захарно цвекло. Винената лоза вирее много добре на източната част на Странджа баир, а десертните лозя — на южната част на възвишението между Полски Тръмбеш и Страхилово. Ябълковите насаждения и някои от крушовите сортове също виреят добре.

За бързото стопанско и индустриално развитие на града голяма роля играе неговата връзка с останалите градове от областта. Тази връзка се осъществява най-вече чрез железопътната линия Русе—Горна Оряховица, която разполовява града, а със Свищов, Русе, Горна Оряховица, Велико Търново, Бяла, Павликени, Попово и Стражица освен с влак, става и чрез много добрите шосейни пътища, всичките, които са покрити с асфалтова настилка, която се поддържа сравнително добре. С други думи, Полски Тръмбеш се намира на кръстопът и не случайно това селище още в края на XVIII век е било център — общински, макар че около него е имало по-големи селища по брой на населението, с много по-голямо население, повече земя и гори.

Ако се върнем назад, в далечното минало, разбираме, че в непосредствена близост, където сега се намира Полски Тръмбеш, е минавал пътят от Никополис ад Иструм до гр. Нове (днешния Свищов). Това много добре се вижда на немска карта, издадена в чест на Иван Асен II. Исторически е доказано, че щом дадено селище се намира на кръстопът, то се развива доста бързо, с ускорени темпове, в икономическо и стопанско отношение, независимо от това, че някои странични фактори могат временно да спрат това негово развитие. Но временно, само временно.

Климатът на Полски Тръмбеш е умерено-континентален — студена зима и горещо лято, в определени дни с много висока температура, която понякога достига до 40° по Целзий. Предвид на това, че градът е разположен на равнинен терен и че не е защитен от високи възвишения от север, през зимата духат безпрепятствено студени ветрове, които понякога образуват навявания от сняг, с което затрудняват транспорта, особено автомобилния. При по-големи студове река Янтра замръзва, което дава предпоставка за преминаване на вълци и лисици от съседните гори към селата от Полскотръмбешкия район. Имало е случаи, когато вълци нападат не само овце и кози, но и едър добитък, особено ако са събрани в глутница. Това принуждава стопаните нощем да си пазят живата стока, често пъти въоръжени с брадви, тъй като не всеки има възможност да притежава огнестрелно оръжие.

В средата на лятото е най-горещо и това много пречи на пролетните култури да се развиват правилно. Поради масовото и безотговорно изсичане на горите около Полскитръмбешкия край дъждовните облаци много често заобикалят селището и обработваемите земи. Често пъти през пролетта и есента падат неочаквано слани, най-вече около поречието на реките Янтра и Елийска, които похабяват различни видове земеделски култури и цъфнали овошки. На територията на община Полски Тръмбеш по регистър се водят близо 18 хиляди декари гора, предимно меше, цер и габър. Преди повече от половин век между Полски Тръмбеш и с. Каранци е имало гора предимно от диви круши и бряст, наречена Крушака, която по редица причини бързо е изсечена най-безотговорно, най-вече за огрев, а не за строителен материал. Земята и сега представлява поляна, пасище за дребен и едър добитък. На северната ѝ част са изградени, с разрешение на общинската власт, малки селскостопански постройки за отглеждане на различни видове животни. Прокаран е път и електрозахранване.

През 1970 г. в Полски Тръмбеш, в непосредствена близост до машиностроителен завод „Първи май", започват сондажни проучвания от предприятие „Нефт и газ" гр. Плевен. Вместо нефтено находище е открита топла минерална вода 47°, с около 60 литра дебит в секунда. Водата е изследвана в гр. Париж — Франция. Резултатите са смайващи. По състав тя е много близка до тази на Банкя, Хисаря и Карлови вари. Голяма заслуга за това изследване има д-р Николай Хаджидончев, което се постига чрез неговия брат, който има частна клиника в Париж, като финансира с лични средства за изледването института „Луи Пастьор".

Езерото с минерална вода се намира на около 750—800 метра под земната повърхност, обхващайки площ на запад с. Обединение, стигайки чак до с. Овча могила. Минералната вода, която е открита в тези две селища, е почти със същия химически състав. Във въпросните населени места са построени минерални бани, а в Полски Тръмбеш — спортен плувен комплекс и открити летни бани. По време на така наречената демокрация четирите плувни басейни, единият от които е закрит, са изоставени без какъвто и да било надзор и сринати до основи. Разрушен и разграбен е и хотелът за рехабилитация на спортисти. На никого не е потърсена отговорност за тази вандалщина.

Едва по време на първия мандат на кмета Георги Чакъров, с решение на Общинския съвет, е отремонтиран закритият басейн и пуснат в експлоатация през 2007 г. През 2009 г. е възстановен големият открит басейн, оборудван със съвременна пречиствателна инсталация.

ДЕМОГРАФСКА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО – 1878 Г.

От направената архивна статистическа справка се вижда, че първото преброяване на населението на Полски Тръмбеш и околните села е станало през 1880 г. — две години след освобождението от османско иго. Селищата Каранци, Раданово, Климентово и Орловец са по-големи от Полски Тръмбеш, чиито жители са 520, а най-голямо е Орловец — 1020 човека. От тогава до средата на втората половина на миналия век броят им расте доста бързо, стигайки цифрата 7000. В края на деветнадесети век, особено след 1990 г. броят им започва да намалява поради ниската раждаемост, която е по-ниска от смъртността, а също така и напускането на града поради затварянето и разграбването на много предприятия. Много млади хора напускат града, търсейки препитание в други големи градове или пък в чужбина, предимно съседна Гърция и Испания. По-голяма част от тях работят нелегално, предимно жените, като слугини, а мъжете като ратаи, или на полето като селскостопански работници. Ако полицията открие такива незаконно прибиваващи българи, веднага ги връща обратно в родината им, като на международния им паспорт поставя чер печат, който не разрешава повторно посещение в друга държава. Голяма част от тях са образовани хора и имат гражданска специалност, която са упражнявали, когато са били в родината си. Няма по-унизителен труд от този на слугинята и ратая-чирак. Те са длъжни да понасят безропотно какви ли не обиди и ругатни на своите работодатели. А по-младите жени и за нещо друго. Търпи всички унижения, обиди и гаври, търпи без съпротива лигавенията на застарелия богат грък, търпи, а нощем пролива сълзи за своите прегрешения, защото в България близките ѝ разчитат на нейната парична подкрепа. Всичките си прегрешения тя таи дълбоко в душата си. Такава ли трябва да бъде участта на българската девойка, съпруга и майка?!

Всичко това е плод на трудовата миграция, която е доста прекомерна и трудно удържима. Разбира се, някои от емигрантите, попадайки на добри хора, успяват да си намерят добре платена работа и за няколко години се стабилизират финансово.

Статистиката още показва, че по пол населението на града почти се балансира, като жените, макар и с не голям брой, надвишават по численост мъжете. Това се дължи най-вече на факта, че продължителността им на живот е по-голяма средно с 8—10 години от тази на мъжете. Учените дават най-различни тълкувания по този въпрос, чрез научно обяснение, тъй като той важи и за много други населени места в страната.

Това е една голяма тема, на която може да се водят дискусии между учените.

НЯКОИ ОТ ПЪРВИТЕ ЗАСЕЛНИЦИ – СТРОИТЕЛИ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ, СЛЕД ОСВОБОЖДЕНИЕТО – 1878 Г.

1878 г.! Открита е нова страница в историята на България. Край на петвековното турско робство, което в продължение на стотици години държи страната ни разпъната и прикована на робския кръст. Един поробен и изстрадал народ, който е пролял реки от кръв по време на Априлското въстание, възкръсва. А сега накъде?! Санстефанският мирен договор е подписан. Напред и само напред! Трябва да се изгради нова и силна България, която да заеме своето достойно място не само на Балканите, но и в Европа. Другите европейски държави са я изпреварили със столетия. Тя трябва да ги настигне. КАК?!

В края на XVIII век и в началото на следващия XIX в. в младата българска държава, наред с другите преобразования, започва и едно разместване на хората от едно място на друго. Започва един прилив на човешка маса от едно по-бедно населено място към друго, по-привлекателно, където може да се живее един по-сносен живот без оскъдица и недоимък. Всички по-будни и предприемчиви българи, които по време на робството са търсели по-спокоен живот в планинските места, които не са малко на брой, непосредствено след Освобождението отправят взор към равнините — Тракия и Дунавската хълмиста равнина, за да намерят препитание за своите многолюдни семейства. Земята в планините не може да ги изхрани. Само със занаятчийство и дюлгерство трудно се свързват двата края. Имало е и търговци, но те са се броели на пръсти в дадено населено място. Нужна е земя, която да ражда повече жито и царевица, повече зърнени култури не само за хората, но и за селскостопанските животни, без които животът на селския труженик е немислим. С тях той оре, сее земята, която храни него и неговите помощници.

Погледите на много хора от Еленския и Търновския балкан са отправени на север, към Дунавската равнина. Една част от тях са я кръстосвали, за да търсят работа като дюлгери в големите села, в градовете Свищов и Русе. Много пъти, пътувайки пеша, те са се любували на златните пшенични ниви и на кехлибареното грозде. В захлас са слушали песните на моми и невести, които със сърп и паламарка прибират и трупат на ръкойки с натежалите от зърно житни класове.

Тази земна райска картина за тях е била блян, който вече може да се осъществи в една свободна България. Полето ги мами, то ги зове, то ги вика, то е примамка за един по-спокоен, по-добър и по-сигурен за преживяване живот.

Сбогом, роден край!

Но преди това балканджиите се събират по родове и добре проверени приятелски връзки, съветват се, умуват, размишляват къде да отидат, къде да свият ново семейно огнище. Без колебание решават единодушно, че най-напред трябва да се обходят и проверят местата, където възнамеряват да се преселят. Хитър е българинът, защото той знае от опита на своите бащи и деди, че за да живееш добре, не е нужна само плодородна земя, но трябва да има източници на вода през цялата година, да има пасища за добитъка, да има гори, селището да е запазено от ветровете, да има връзка с други селища и т.н.

Повечето от турците, които живеят в Полски Тръмбеш и съседните села, след подписването на Берлинския договор започват да се изселват масово в Турция, оставяйки къщи, обработваеми ниви, ливади и гори, които преселниците от Балкана изкупуват от тях на много ниски цени, почти на безценица. Макар че се продава на ниски цени, всичко е ставало само със злато, и то в брой. Така например една хубава нива с плодородна почва се продавала за 3—4 златни наполеона или златни турски лири за един декар, а чифт млади, добре охранени волове — за същата цена, както за декар земя. За да стъпи по-здраво на краката си, на един преселник на новото място са му били необходими поне 100—120 златни наполеона или лири, за да може да си купи 20—25 декара земя, чифт впрегаем добитък с колата и селскостопанския инвентар. Турците са били много толерантни към българите-купувачи, тъй като е имало случаи да подаряват къщите си, като са смятали това за голямо благодеяние-хаир. След като приключвал пазарлъкът за имота, продавачът-турчин, ако е имал пушка-шишане за лов, заедно с барута, я дарява на купувача, а кадъната — парче шарена бадма за забрадка на новата стопанка на къщата. Така по живо, по здраво те се разделят, всеки със своето бъдеще, което му предстои да преживее занапред.

Тия селяни, които са били по-бедни, вземат пари на заем от по-заможните, купуват с тях злато от сарафите или пък заем срещу висока лихва от лихварите само и само да си купят къща и земя в полето. Такива са били нашите прадеди. Българинът се чувства сигурен и спокоен, когато вечер замръква под собствен покрив, когато си обиколи и нахрани домашните животни. Особено чувство на душевна наслада изпитва той, когато погали по челото враното си конче или бялото като ангелче теленце. Гали ги той, както гали своите малки дечица, гали ги и им приказва. Какъв велик творец е природата!

Ентусиазъм обхваща всички българи от околните села и те с огромно желание започват да ремонтират и строят нови пътища, които свързват тяхното село със с. Полски Тръмбеш, който още е малко селище, но се намира на важен пътен кръстопът.

Вече се строи и железопътната линия Русе — Велико Търново и от там през Балкана за Южна България, което е важна предпоставка за неговото бъдещо развитие и утвърждаване като селищен център.

Един от първите заселници в малкото село Полски Тръмбеш, който изиграва важна роля за неговото развитие, е Стефан Бошнаков от с. Керека, Дряновска околия, заедно със своите синове Рачо и Георги (Ганчо).

Негови познати и приятели, които често са пътували от Дряново за Свищов и Русе с файтон, му разказват, между другото, и за селищата, през които са минавали, прекосявайки Дунавската равнина, понякога и пеша. От тях той научава, че има едно малко село, наречено Полски Тръмбеш, което стои на кръстопът, и че от този кръстопът има шосеен път не само за Русчук, но и за Свищов, Попово и Павликени. Будният балканджия след като слушал за всичко това, тръгва заедно със синовете си пеша по посока Търново, Русе. Нарамили дисагите с царевичен хляб, сирене, няколко глави лук и парче балканска сланина, минават през селата Самоводене, Поликраище, Куцина, Одаите и Раданово, като във всяко от тях се спират, разговарят с много възрастни хора, питат, разпитват за всичко, което ги интересува като бъдещи заселници по този край. За онова време тези села са доста големи и те привличат вниманието на всеки пътник, който ги прекосява. Когато достигат до малкото селце Полски Тръмбеш, което е много по-малко от тия, които са видели досега, вниманието им привлича една малка мелничка-караджейка, сгушена на десния бряг на река Елийска, която със своята вода върти воденичното колело ден и нощ. Спрели се те при хората-мливари, насядали край огъня на двора на сладка раздумка, за да не ги хапят комарите, и от дума на дума разбират, че почти всички, които са насядали наоколо, са от съседните села, а само двама, или трима са тръмбежани. Умният балканджия веднага се досеща, че на мястото на малката мелничка-караджейка може да се построи нова, много по-голяма от майстори-строители, които не са малко от неговото с. Керека. Водата, която минава край нея, ще може да движи два, та дори и три воденични камъка. „Тук ще трябва да дойда, тук на мене ми е мястото“ — мисли си Стефан. Това споделят с него и синовете му. Още същия ден той се среща със собственика на мелничката, от когото разбира, че тя ще се продава, тъй като е наследствена, а единият от собствениците е починал и дъщеря му иска да си продаде дела, защото имала нужда от пари. От опит Стефан знае, че който има спешна нужда от пари, той продава и по-евтино и от него се купува без много, много пазарлъци.

Връща се Стефан незабавно в с. Керека и започва да търси човек за съдружник, тъй като е нямал достатъчно пари, за да купи сам мелничката, а за това трябва злато, защото то се предпочита пред лева от продавача.

Време няма, защото могат да я купят други хора. В селцето те се познават много добре, а даже и от по-близките села. От с. Керека всички се знаят кой на какво дередже е, кой е по-заможен и има скътани парици и с кого може да се прави съдружие (ортаклък). Българинът знае от опит, че не всеки може да стане съдружник с някого и че рядкост са хората, които могат да бъдат такива, особено ако нямат някаква роднинска връзка помежду си. Главно и основно качество на един съдружник е честността. Започне ли той да краде от създаденото, неизбежно идва фалитът на това, което е постигнато с общи усилия. Мисли Стефан, умува, съветва се със своте близки и решава да покани за съдружник Иван Цанков. Иван е човек с широка душа, контактен с хората, с весел характер, винаги засмян, с чувство за хумор, общителен и най-важното с вроден търговски нюх. Винаги намира думи, с които може да привлече към себе си всеки човек. Такъв трябва да бъде един от съсобствениците на мелницата. Иван си дава съгласието без каквото и да било колебание, защото познава Стефан като честен, сериозен и почтен съселянин.

Само след няколко дена Стефан и Иван пристигат в Полски Тръмбеш и след кратък пазарлък закупуват мелничката заедно със старата къща до нея, изградена със стени от плет, измазани с кал, смесена с мекина, покрита с турски керемиди. Всички къщи по онова време се строят по този начин и затова се наричат паянтови. При земен трус, този вид постройка е много издръжлива. Тя може да се килне надясно, наляво, но трудно рухва до основи. Вместо гвоздеи майсторите набиват дървени клечки в дупки, извъртяни с циганска бургия или свредел. Двамата съдружници остават много доволни от направената сделка и незабавно се връщат в Керека, за да вземат семействата си. И единият, и другият натоварват най-необходимото от покъщнината за едно семейство, запрягат кравките в дървената кола, прощават се с близки и познати, ронят се сълзи, чуват се ридания, старците благославят, жена плиска вода с меден медник и пред двете коли, които потеглят бавно по неравния балкански път. Цялото село се е събрало да изпрати изселниците. Сълзи се стичат по лицата на Стефан и Иван, които държат поводите на слабите кравички. Някоя млада булка, тяхна съседка, е накичила рогата им с китка свежи цветя.

Преди колите да потеглят, двамата водачи се прекръстват, като си свалят калпаците от главите, с лица, обърнати на изток, мъжки сълзи напират в очите. До тях вървят всички членове на семействата, защото в колите няма място. Край колите прибягват кучетата, които следват своите стопани. На една от колите, най-отгоре, върху вързопи от дрехи, се вижда шарена котка, която нежно лиже своите рожби.

Близо седмица тези две коли пътуват от с. Керека до село Полски Тръмбеш.

Закупената мелничка след малък ремонт на дървените чаркове и наковаването на камъка започва да работи под надзора на своите нови стопани, които наблюдават как старият дерменджия мели зърното на мливарите. Те, двамата, трябва да усвоят този занаят безпогрешно, защото тази мелничка ще храни техните семейства. Коването на камъка, който стрива зърното, изисква голямо умение и масйторлък. От него зависи качеството на брашното. Денонощно се върти нейното колело, задвижено от водата на река Елийска. До мелничката Иван Цанков си построява нова къща, на два етажа, изградена с тухли, а Стефан остава да живее в старата, но ѝ прави основен ремонт. Между двете къщи съдружниците построяват дюкян, където започват търговска дейност. От този дюкян, идвайки на воденица, селяните, освен че ще си смелят зърното, могат да си купят я мотика, я коса за косене, я дебел синджир и въже, дървена или желязна вила, или брадва, или тесла, всичко, което е необходимо за един земеделски стопанин. Докато чака реда си за мелене, той, селякът, спокойно прави своите покупки. Не пропуска да си купи и катран за колата. Много често, когато купувачът е нямал пари, той плаща в натура със зърно или брашно, което се смята за нещо напълно нормално. Бартерната сделка е изгодна и за двете страни, търговецът — продава, купувачът — купува, макар и в натура.

Така ден след ден, година след година, съдружниците натрупват капитал от караджейката и търговията на селскостопански сечива (инструменти). Този капитал те използват за построяване на нова мелница, на два етажа. Същата се движи пак с вода, но нейната производителност е двойно и тройно по-голяма. Откриването на новата мелница става през 1929 г., за което ще разкажем по-подробно на друго място.

Непосредствено до новата мелница за много кратко време е построена и даракчийница за влачене на вълна и вълнени парцали, а също и памук. До даракчийницата съдружниците построяват баня за персонала и за външни хора, срещу минимално заплащане.

Образуват събирателно дружество, носещо наименованието мелница „Гирдап“ и даракчийница „Маган“ — село Полски Тръмбеш. Новата мелница и дараците са били построени със съдружници при дялово участие, както следва:

1. Стефан Бошнаков — 25%; 2. Иван Цанков — 45%; 3. Гана Иванова — 5%; 4. Георги Бошнаков — 12,5%; 5. Рачо Бошнаков — 12,5%

Заедно с работниците, при върхови моменти, са работели и собствениците със семействата си.

В един такъв момент Радка Бошнакова е била изпратена от Стефан да помага в даракчийницата. Тя току-що е била измила косата си и когато се навежда да оправя вълната, валът на дарака грабва дългата ѝ коса, сплетена на дебели плитки. Докато се спре движението на трансмисията, плитките, заедно с кожата под тях, са изтръгнати. Картината е неописуема. Болките, които понася Радка, са страшни. Жената като по чудо не е смляна от валовете. Цял живот прави превръзки на главата и ходи винаги забрадена с особен вид забрадка, наречена бъръш.

През 1946 г. съдружниците поставят дизелов мотор с голяма мощност, който заменя водата. Мелницата дава много по-голямо производство, дараците — също. През 1947 г., когато се провежда национализацията в България, мелницата и дараците са национализирани. Комисията описва всичко, брашното е конфискувано, без да бъде оставено никакво количество за изхранване на съдружниците и техните семейства. Иззети са също така и платове, прежди, тъй като се предполага, че те са стока от магазина на съдружниците. Седем човека от семейството на Бошнакови остават на произвола на съдбата, както това важи и за семейството на Иван Цанков.

Рачо Бошнаков и Иван Цанков вземат пари на заем и отиват в Добруджа да си купят жито. С пари не разполагат, тъй като банковите им сметки са блокирани.

Рачо Бошнаков и брат му Георги отварят магазин в центъра на селото, където търгуват с хранителни стоки. Притежават магазин и склад за дървен строителен материал.

Тези търговци са едни от първите строители на Полски Тръмбеш, но и дарители за построяване на читалище „Отец Паисий“. За годините 1924, 1939 и 1940 Стефан Бошнаков, синовете му Георги и Рачо, а също така и Иван Цанков са дарили по няколко хиляди лева, видно от направената архивна справка. Георги Бошнаков не само че прави дарения, но от 1925 до 1941 г. е председател на читалището.

В днешно време дали може да се намери търговец от Полски Тръмбеш, който да направи подобни дарения на някаква културна институция или мероприятия от областта на културата и просветата, с една поприлична сума, а не с подаяние от жълти стотинки.

Непосредствено след 9 септември 1944 г. държавата, за да се стабилизира финансово, започва да сключва вътрешен заем със своите поданици. Този заем с пари е наречен „Народен заем“, който продължава няколко години. Срещу парите, които дава гражданинът, той получава насреща чек, облигация, отговаряща на сумата, която е внесъл. Специално назначена комисия от управляващите определя предварително кой колко пари трябва да внесе „доброволно“ в държавната хазна. В интерес на истината голяма част от населението откликва на това мероприятие според своите възможности, но търговците и по-заможните земеделци доста си изпащат. Тези патила на търговците започват още през 1947 г. На връх Никулден — празникът на търговеца, връщайки се от църква, търговците от селото са поканени да дойдат в общината, за да дадат своята парична лепта, за да се подпомогне държавата. На всеки търговец предварително е определена сумата, която трябва да внесе. Никой от тях обаче не може да даде исканата сума, защото тя не отговаря на неговата платежоспособност. Между тези търговци са братя Бошнакови и Иван Цанков. Братята склоняват да дадат исканата сума, а Иван Цанков отказва, но след по-специална агитация си дава съгласието, защото в мазата на полицейския участък е кучешки студ, а навън вее студен вятър, който носи първия сняг. Пред милиционерския участък е спрян руски трофеен товарен автомобил, собственост на общината, и на шофьора Тодор Иринков е наредено постоянно да изфорсирва мотора му на високи обороти. Вятърът носи звука на талази и воят му достига чак до дълбоката маза, при търговците-арестанти, при които влиза постоянно човек от комисията, който на висок глас ги призовава да дават исканите от тях пари, защото който не дава, ще бъде натоварен на камиона и от Русе — директно за Сибир. Страх и паника обзема всички, защото знаят, че в тези размирни години всичко може да се случи и че с комунистите няма шега, тъй като при своето управление те използват всички методи, копирани от болшевишка Русия. През това време директорът на банката е донесъл списъка, от който се вижда кой от търговците колко пари има на съхранение в същата. Напрежението между тях непрекъснато расте и когато се появява със списъка в ръка, изготвен от директора на банката Пеньо Бербатов, и Иларион Стефанов на висок глас прочита кой колко пари има в сейфа, някои започват да плачат на висок глас при мисълта, че ако не дадат исканите от тях пари и бъдат заточени в Сибир, техните семейства остават на произвола на съдбата, а те от там никога няма да се върнат. Някога българинът е бил най-много привързан към три основни неща, които са му давали импулс за живот, а именно: родина, семейство и земя, за които той е готов да направи всичко, само и само да не му ги отнемат. Мил, много мил е човешкият живот!

Всички стават като под команда и дават своето писмено съгласие, че внасят доброволно 50% от парите си, които имат на съхранение в банката, в полза на държавата. Само за по-малко от час се оформя една цифра от десетки милиона лева. Между хората дълго време се говори, че не всички пари са отишли по предназначение, но това са само догадки, за които няма доказателства.

Този случай не се нуждае от коментар, защото по онова време е имало много като него, особено когато започва комасацията на земята в така наречените ТКЗС. Много земеделски стопани не са желаели доброволно да си дадат нивите в селските кооперативи, но по една или друга форма те се принуждават да направят това в името на своите деца, които за да следват във висшите учебни заведения, техните родители, които притежават земя, е трябвало да са член-кооператори. Това е едно своего рода извращение спрямо българския гражданин, едно незачитане на неговите човешки права. Не може на един млад човек, когото природата го е надарила с умствени способности, да му бъде спускана бариера за по-нататъшния път в неговото развитие. Това е един момент на тежко престъпление по онова време, срещу младото поколение. Една черна страница от нашата история. Много млади и умни хора, предимно младежи, стават жертва на това извращение, без да могат да се реализират пълноценно в живота с това, което природата им е дала.

Не само от Еленския и Търновски балкани, но и от Тревненския край след Освобождението много хора си търсят прехраната също на север в Дунавската равнина. И при тях най-възрастните хора предварително обикалят населените места и там, където им хареса, закупуват къщи или дворове, за да си построят собствен дом, лично те, защото по-голямата част от тях са майстори-строители.

От малкото балканско селце Гъджулите, което се намира между село Царева ливада и гр. Трявна, на самия бряг на Тревненска река, състоящо се от няколко къщи, всичките негови възрастни мъже нарамват дисагите на рамене, тръгват пеша на север, пресичат старата столица В. Търново и след като стигат село Самоводене, правят отклонение на североизток, стигат Долна Оряховица, прегазват р. Янтра при с. Драганово, минават край село Сушица и се озовават в съседното село Виноград. Само след няколко дни те са последвани от двама души: баща — Колю и син Слави. Вървят също пеша и продължават също на север. Минават с. Самоводене, минават през селата Куцина и Раданово и се спират в малкото селце Полски Тръмбеш, което е много по-малко от селата, през които са минали, но се намира на важен кръстопът. На север продължават пътят за Русчук, на северозапад — за Свищов, на запад посока Павликени, а на изток — води път към Попово. Много бързо те обхождат селото, оглеждат къщите и дворовете, които се продават, но купуват нива в самия край на селището, там, където се разклоняват двата пътя — единият за Русе, а другият — за Свищов. Нивата е 5 дка, върху която площ могат да си построят две и повече къщи, които да имат големи дворове. След един кратък период от време върху тези пет декара са построени жилища. Кольо и Слави са майстори-строители и те се заемат с техния строеж, като, разбира се, си наемат общи работници от селото. В самото начало строят къщи за тях, а впоследствие, в продължение на много години изграждат не само жилища за живеене, но наемат и обществени строежи както в Полски Тръмбеш, така и в околните села, защото те са спечелили добро име като строители, които работят не само качествено, но си изпълняват навреме поръчките така, както са се договорили с хората, на които работят. Те са наемали отначало построяването на самото жилище да става с техен материал, като за целта предварително са изсичали кирпичите, оформяли са дървените греди ръчно с брадва и рукан, керемидите са правели пак те. Рядко са ползвали гвоздеи, а вместо тях — обли клечки от осеново дърво, които са вкарвали в дупки, извъртяни с ръчна циганска бургия и свредел. Впоследствие тези клечки постепенно са заменени с гвоздеи, които са внасяни от чужбина. Като строителен материал по онова време циментът въобще не е бил познат, както и арматурното желязо. След време той започва да се използва в строителството, като се внася от Италия в малки дървени бурета. Тогава влиза в употреба и желязото за армиране. Циментът и желязото се използват за строителство от по-богатите хора, които в повечето случаи строят жилища на два етажа, първият за търговски магазин, а вторият — за живеене. Под първия, дълбоко в земята, се изгражда избеното помещение, където кръчмарят-търговец съхранява бъчвите с вино, ракия, а по-късно, касите с бира, където през лятото тя се охлажда.

Бащата Колю, сина Слави, а по-късно и внука пак Кольо, местните хора наричат Гъджулите, по простата причина, че те са дошли в Полски Тръмбеш от тревненските колиби Гъджулите.

Последният майстор-строител от рода е Колю Гъджулов, който много държи да се нарича Колю, а не Кольо, както е в съвременния български език, защото така навремето през 1924 г. го е записал попът, когато го е кръщавал. Неговият син Слави, който е завършил българска филология, често спори с баща си на тази тема, но бай Колю не се предава и не иска да го наричат Кольо, а Колю. Какво да се прави, майсторът-строител не иска да променя името си, макар че това е в нарушение в правилата на българската граматика.

Единият от наследниците на Гъджулите Тома не наследява професията на своите предшественици, а през целия си трудов стаж работи само в областта на търговията, докато неговите синове Симеон и Слави се отдават на строителен бизнес като технически ръководители.

СТОЯН И ЦАНКО ГЪДЖУЛОВИ

Другите преселници от колибите Гъджулите, Тревненско, които се установяват да живеят в с. Виноград, Горнооряховска околия, също успяват да се устроят добре, тъй като и те си закупуват земеделски земи и гори на безценица от турците, но и дворове, за да си строят жилища. Дворовете си ограждат с високи зидове само от камък, добит много лесно от близката до селото каменна кариера, без да се взривяват скалите, тъй като те са на тънки пластове, от които много лесно и бързо, без каквито и да било усилия от страна на каменаря, се добиват добре оформени каменни блокчета за зидария. До самата кариера извира вода с голям дебит, който не се променя и в най-сушавите месеци през годината.

По-младите преселници, които по природа имат увлечение към техниката, а не към строителството, което е един от основния поминък на селянина-балканджия, започват да търсят други населени места, за да могат да реализират своите природни дадености.

Едни от тези млади хора са двамата братя-близнаци Стоян и Цанко (Цани) Гъджулови.

След като обхождат всички населени места около с. Виноград, решават да се заселят в малкото село Полски Тръмбеш, което отстои на 22 километра от него, независимо, че има села много по-големи от същото. И тях, както са направили Колю и син Слави, ги привлича най-много това, че селището се намира на важен кръстопът и че край него минава и железопътна линия. Те си закупуват земя на южната част на селището, на граница със железопътната линия, на около 500 метра от гарата, като си построяват къща, част от която има и помещение за техническа работилница. Отначало започват да изработват различни видове сечива — инструменти, необходими за селското стопанство, без които селянинът не е в състояние да си обработва земята. Правят каруци с метални оси, дикани за вършитба и всякакъв вид ремонти за тях, като вече използват оксижен като уред за заварка на метал, който в началото на миналия век влиза в употреба в България. Електроженът също е познат като техническо средство, но той се захранва с електроенергия, а в Полски Тръмбеш все още електричество няма.

Тези млади хора, Стоян и Цанко, вече научават, че в Западна Европа и Америка житните култури се прибират от полето с машини, а не ръчно, както е у нас. Четат във вестниците и виждат от снимките, поместени в тях, как се вършее с вършачка, а не с диканя. Всичко, което се пише, отговаря на истината, а не са празни приказки. Гледат, четат, мислят, умуват, спорят помежду си и накрая решават да конструират и изработят и те вършачка, която да може само за един ден да овършее стотици, та дори и хиляди снопи с пшеница. Техният съсед Петър Остров, за когото ще стане дума по-нататък, в своята техническа работилница е изработил своего рода вършачка, която се различава от изработените в Европа. Не стига на селяка, че жъне на ръка, ами и да вършее с диканята, теглена от коне или волове, близо месец върху разстланите на двора му ръкойки жито, или ечемик. Това е много тежък труд, както жътвата. Имало е случаи, и то много, когато по време на жътва или вършитба с диканя умират много хора от слънчев удар.

По време на жътва, от ранна утрин до тъмно, селянинът през целия ден е приведен до земята. В дясната ръка със сърп, който непрекъснато върти, а с лявата, с помощта на дървената паламарка, прибира отрязаните стръкове с житни класове, които трупа до себе си на ръкойки, които мъжът-ързач да завърже на сноп. От небето се сипе огън и жар. Най-малките членове от семейството-жътвари носят с керамични стомни или бъкели, изработени от дърво, вода за пиене от най-близкия извор. Жетварят изпива голямо количество вода, която е необходима за тялото, което непрекъснато се къпе в пот. Цялото семейство на селския труженик бърза да прибере хляба от полето, защото някой градоносен облак може само за броени минути да срине до земята пшеничената реколка. Това страшно природно явление често спохожда българския селянин. Всичко това е описано със силата на художественото слово от поета П. К. Яворов в стихотворението „Градушка“.

След привършване на жътвата, която трае близо месец, селянинът превозва снопите у тях, за да овършее. Вършитбата се извършва с така наречената диканя. Това е дървена плоскост, около два квадратни метра, във форма на разностранен четириъгълник, в долната част на който са набити твърди парчета от скална маса, наречени кремъци, които надробяват ръкойките на слама, която се смесва със зърната на плявата. Цял ден диканята, теглена от волове или коне, обикаля в кръг, а жените с дървени вили прехвърлят надясно, наляво, сламата, докато зърното изпада от класовете. В следобедните часове сламата се натиква в плевнята, а купчината зърно, събрано в средата на двора, се прекарва през решетките на веялото, за да се очисти от плявата. Когато приключи този вид дейност, край купчината изчистени зърно застава цялото семейство. Най-възрастната от жените, предимно бабата, разчупва питка, която е печена в жарта на огнището, и раздава парче от нея, застанали прави за да почетат златното жито, което ще храни през годината и млади, и стари. Мъжете ще пият по глътка ракия от шишето, на което някоя от жените не е забравила да върже с червен вълнен конец китка здравец.

Колко дълбока е философията на българския селянин, когато става на въпрос за хляба му, който лично той изкарва с пот на челото. Не случайно някога, сядайки да се храни, той целува хляба, преди да го разреже или разчупи, ако е топъл. Страхува се да не стъпче с крака трохите хляб, паднали на земята.

Този тежък и непосилен труд кара хората с техническа мисъл, с която бог ги е дарил, да съчувстват на селянина, да бъдат съпричастни на неговите страдания, да му помогнат, като конструират и изработят вършачка, която да не отстъпва по нищо на вносната, да бъде по-евтина от нея, да извършва по-качествена вършитба, като не пилее зърното. Всичко това успяват да постигнат двамата братя-близнаци Стоян и Цанко (Цани) в техническата работилница на „Тихов-Витек“ през 1932 г. Малко преди тях сполучлив опит е направил Петър Острев, ще разкажем на друго място.

И през 1930 г. в гр. Русе, във фабрика „Мюлхаупт“ също е изработена вършачка за първи път, но тя е копие на европейска, не само по външен вид, но и по вътрешна конструкция. Следователно, тя не може да бъде считана за първата българска вършачка, независимо че е построена две години по-рано от тая на Стоян и Цанко от Полски Тръмбеш, а камо ли от тая на Петър Острев от същото село Полски Тръмбеш. От самата снимка, която е издирена преди няколко месеца, много добре се вижда, че вършачката на Петър Острев няма нищо общо, което да говори за някакво копие от друг модел. След построяването на същата е направена въпросната снимка на целия колектив, който я строи, заедно с майстора-конструктор Петър Острев, седнал най-отпред, на дясното предно колело. За нейния създател ще разкажем по-подробно на друго място, както споменахме преди.

Двамата братя Гъджулови, с помощта на още майстори, за кратък период от време изработват дървени лагери, които по нищо не отстъпват на металните, а металните оси също заменят с дървени. Същата замяна става и с колелата, които са доста на брой. По този начин вършчаката се олекотява и така става много по-лесно нейното придвижване от едно на друго място чрез животинската тяга, предимно волове, или биволи. Впоследствие това нейно придвижване става от трактор, който задвижва нейната трансмисия при вършитбата. Друго предимство на този вид вършачки е, че тя пилее много малко зърно, което директно потъва в сламата. Всяко пропиляно зърно е много ценно за селянина, защото то е плод на неговия тежък труд. Житният клас, от който се отронва зърното, е оросен с жътварска пот. След време братята замислят да изградят конструкция към самата вършачка, която да вкарва директно сламата в плевнята, без тя да се носи на тарга от жените, които участват във вършитбата, като поемат в дробовете си големи количества пушек от изхвърлената плява.

От 1932 до 1947 г., когато става национализацията, под прякото ръководство на братя Гъджулови и с участието на други майстори в работилницата на „Тихов-Витек“ са произведени 47 броя вършачки по поръчка, средно по 3 на година. По време на Втората световна война това производство спада почти до нула. Най-много вършачки се произвеждат през 1937 г., 1938 и 1939 г., което съвпада със златните години на българското земеделие от първата половина на миналия век, когато България заема първо място в Европа по износ на селскостопанска продукция.

Голяма част от тия вършачки закупуват по-заможните селяни от селата, които са близко до Полски Тръмбеш, като работилницата е давала писмена гаранция за календарната година. Много важна е не само гаранцията, но когато стане някаква повреда, специалисти отиват на място, за да я отстранят по-най-бързия начин, тъй като не може да се прекъсне самата вършитба за по-дълъг период от време. По-малките повреди, разбира се, е отстранявал самият машинист на трактора, който държи трансмисиите на вършачката със своя двигател чрез голям, дълъг повече от 10 метра плосък каиш, широк около 30 см, изработен от специална, много здрава материя.

От разказаното до тук трябва да се каже, че двамата братя Стоян и Цанко Гъджулови са едни от първите строители на Полски Тръмбеш след Освобождението, т.е. в самото начало на миналия век, защото благодарение на своя природен талант те полагат основите на техническата мисъл и на нейния възход на селището, където живеят до края на живота си.

Когато се пенсионират двамата братя-близнаци, пак са заедно. При хубаво време обичат да се разхождат и когато отидат в местността Парка, заемат една маса и започват да играят карти-табланет, тъй като друга не знаят. Заобиколени от зяпачи, които обичат да ги подстрекават, братята често пъти се скарват, но след като играта приключи, слагат си картите в джоба и заедно си тръгват към къщи, без да са сърдити, макар че са влизали в пререкания. Такива са законите на природата за хората-близнаци.

Стоян и Цани изкарват последните дни от живота си доста тежко и двамата страдайки от една и съща неизлечима болест.

БРАТЯ ЙОРДАН И ПЕТЪР ОСТРЕВИ

Те са родени в с. Стрелец, някогашното Опчиларе, Горнооряховско, което отстои на двадесетина километра югоизточно от Полски Тръмбеш, кацнало на високо възвишение с надморска височина, равна на тая на гр. Трявна, заобиколено с доста гори. Макар че е полупланинско село, земята му ражда златно жито — едро като дренки, и други зърнени култури, които виреят добре поради прохладния климат през лятото.

Петър е роден в края на XVIII век, а Йордан е по-голям с 5 години. Баща им Пенчо Острев е заможен селянин. Земята му не е само хранила челядта, но голяма част от нейната продукция отива на пазара, за да се остойности в пари. Пшеницата, произведена в с. Стрелец, е търсена от търговците на зърнени храни, тъй като нейният рандеман е много висок. Двамата братя много, много не ги привлича земеделският труд, защото имат заложен ген от природата — увлечение към техниката. Единият и другият още като юноши хващат чука и пилата. Йордан се учи за коларожелезар и когато става майстор, вече е можел да изработи каруца от дървени и железни детайли, които са негово лично, ръчно производство, с изключение на металните оси, които са внос от чужбина. Четирите диска на колелата ги изработва и калява така, че всеки от тях да издава отделен за него звук, различен от другите. Когато тази каруца тръгне на път, тя пее с колелата си, а песента ѝ се чува най-добре нощно време.

По тази песен селяните са разпознавали каруцата на кой стопанин е.

Петър, докато отиде на фронта, по време на Балканската война, помага на брат си в работилницата, който има много поръчки не само от Опчиларе, но и от съседните села. Няма по-голямо щастие и удоволствие за селянина от Опчиларе, когато вече е прибрал богата реколта от полето, да облече новите си дрехи, булката — везаната премяна, децата — чистите дрешки, да впрегне враните си despite кончета с червени пискюли на челата, да седне в писаната каруца, изработена от майстор Йордан от неговото село, и да отиде на сбор в някое съседно селище. Какво по-хубаво от това да имаш млада, красива и засмяна булка, жизнерадостни и здрави деца и шарена каруца, която си има своя песен.

На бойното поле Петър е командир на картечно отделение, но при едно тежко сражение с турците е ранен в коляното на левия крак, вследствие на което остава инвалид за цял живот, придвижвайки се с помощта на дебел дървен бастун, без който трудно се справя, местейки се от едно място на друго. По необясними причини не му се отпуска военноинвалидна пенсия. Предполага се, че това се дължи най-вече на това, че той е техник и че ще може да се изхранва от занаята си. Това обаче не сломява духа на инвалида — герой от Балканската война. Напротив, той всецяло се отдава на техниката. Търси най-прекия път за реализация в тази област. Убеждава се, че всичко това може да стане най-добре, ако намери друго населено място, където да може да се развива като техник. Брат му Йордан и той стигат до убеждението, че това най-добре може да стане и да се осъществи на практика, ако се заселят да живеят в с. Полски Тръмбеш, макар че то е по-малко от тяхното село Опчиларе.

За целта през 1923 г., след Септемврийските събития, купуват парцел от дворно място до самата железопътна линия, на около 200—250 метра от железопътната гара. За кратък период от време те построяват къща, а до нея висока постройка за техническа работилница, за да могат в нея да се побират по-обемисти машини за ремонт. Братята веднага започват да оборудват работилницата с необходимите инструменти в това число: струг за метал, оксижен, бор-машина, банциг с ръчно задвижване и др. В тази работилница не само че се правят различни видове ремонти, но се произвеждат и нови инструменти за нуждите на селянина-земеделец и скотовъдец. Братя Остреви се ползват с голям авторитет като техници и заради това, че работят много качествено, навреме изпълняват поръчките, държейки на своята еснафска дума в областта на техниката. Работата им за кратък период от време толкова се разраства, че те са принудени да си потърсят майстори-железари и майстори-дърводелци.

Клиентите растат след всеки изминат ден, а работата иска производствена ръка от майстори, които да дават качествено производство.

Петър най-много се вълнува, когато в работилницата през късна есен, зимата и ранна пролет идват хора от най-различни места да носят части от вносни вършачки за технически преглед и ремонт. Той не е инженер, нито среден техник, завършил някакво техническо училище, но често пъти открива грешки, които са допуснати от конструкторите, и най-важното, че при самия ремонт те се отстраняват от самоукия техник Петър, на когото природата е дала с пълни шепи технически умения и похвати. Той установява, че най-уязвимото място на вносните вършачки са барабаните, които поемат ръкойките от снопа, подадени от така наречения „хранач“ по време на вършитбата. Всички части около конструкцията на барабана трябва да са технически изправни, за да има качествена вършитба.

В главата на техника Петър Острев започва да се поражда мисълта, щото в работилницата да се изгради българска вършачка с колкото се може по-опростена конструкция, така че по време на вършитба да изкарва качествена слама и с минимално пилеене на зърното. След дълги и продължителни умувания и съвети с брат си Йордан в продължение на една година, бавно, но сигурно, детайл по детайл вършачката е построена и изкарана отпред, пред работилницата. Най-отпред, на предното дясно колело, е седнал главният конструктор Острев, а зад него — петте майстори-работници, които са вземали пряко участие при построяването ѝ. Всички са боси, в това число и конструкторът.

През 1935 г. няколко човека образуват сдружение, като закупуват трактор „Форзон“, който не само че задвижва вършачката, когато вършее, но я тегли от едно място на друго. Това преместване преди е ставало с волове или биволи, които понякога са били и два чифта, в зависимост от

Новата вършачка на конструктора Петър Острев

терена, където трябва да премине. С този трактор и вършачка вършеят не само в с. Полски Тръмбеш, но и в околните села. За извършената услуга сдружението взема не пари, а определено количество зърно от овършаната продукция, наречено „УЕМ“. Този уем директно се изкупува от търговците-житари.

Работят двамата братя денонощно, по време на вършитбата, обикалят района, където се вършее, доказват нагледно на селяните, че когато една дейност започва от „нулата“, както казва народът „на гола поляна“, пак може да има успех, и то постигнат по честен начин, а не чрез разни мошенически деяния.

Петър Острев заради инвалидността си се движи с помощта на дебел дървен бастун, който напълно замества функциите на инвалидизирания крак. Когато вече е на 82 години, а продължава да работи в техническата си работилница на струга или оксижена, в ръцете му се възпламенява бензинова лампа, която причинява смъртта му вследствие големите изгаряния по тялото. Почива в големи страдания и нечовешки мъки в Окръжната болница „Д-р Стефан Черкезов“ — Велико Търново. Лекарят патолог-анатом казва на близките на починалия, че всички негови вътрешни органи са като на млад човек, без каквито и да било изменения, без нито един болен или изваден зъб. Според доктора това било уникален случай в медицинската практика.

Така трагично загива и завършва своя земен път един от строителите на Полски Тръмбеш, който през целия си съзнателен живот е бил в услуга на хората.

Неговия технически талант се онаследява от сина му Иван и внука Митко, който е един от най-добрите електротехници в гр. Полски Тръмбеш.

ТИХОВ И ВИТЕК

В този период от време — началото на XIX век, до национализацията 1947 г. много добра техническа дейност в с. Полски Тръмбеш развиват чехът Антон Витек и немецът Франц Щрос. Макар че не са българи по народност, те идват от други населени места, за да реализират своята дейност като техници — една от основните черти на тези две нации, която вероятно стои след прословутата дисциплина при тях. Това може да стане най-добре в държава като България, която е прекарала един тежък период непосредствено след Първата световна война, която разклаща цялата ѝ икономика в това число и селското стопанство. От Европа пристигат инженери и техници с много добра подготовка, голяма част от които пътуват по река Дунав и се установяват да живеят в гр. Русе, който след всяка измината година придобива облик на град от европейски тип. От Русе много от тях се отправят във вътрешността на страната, тъй като в града не всички могат да си намерят работа по специалността, която имат.

Заможният земеделец Иван Тихов, който е бил много умен и находчив човек, още навремето се убеждава от личен опит, че земеделието се нуждае от по-добра и качествена обработка на земята, не с дървеното рало, а с машини. Жътвата трябва да се извършва с жътварки, а вършитбата — с вършачки, а не с диканя. За да ожъне той своите 700—800 дка пшеница и 200—300 дка ечемик са му били нужни най-малко 20—30 добри жътвари, които със сърпа и паламарката жънат най-малко три седмици, от ранна утрин до късно, а понякога и нощно време, на месечината. На тези хора ежедневно трябва да се подсигурява качествена храна, за да има производство, трябва да им се заплаща добре, защото техният труд е много тежък. Всичко това, което те извършват за доста дълъг период от време, една жътварка, теглена от два чифта коне, това може да направи само за една седмица. Не дай си боже пък някой градоносен облак само за минута да унищожи реколтата.

Този въпрос непрекъснато занимава и вълнува Иван Тихов и той решава да отвори техническа работилница в с. Полски Тръмбеш за ремонт на технически съоръжения, които са необходими за селското стопанство на селото и околните села, където има десетки хиляди декари, засети с зърнени култури. През 1924 г. работилницата е открита, но тя е много малка. В нея работят като техници чехите Йохан Стратил и Слави

Червенков (чех от български произход). За съжаление между Тихов и чехите настъпват недоразумения, които прерастват понякога в остър конфликт в присъствието на клиенти. Тихов понякога изпада в тежки ситуации, особено когато вижда как някои селяни, слушайки кавгите между него и техниците, напускат работилницата му и отиват да търсят други майстори за услугата, от която понякога се нуждаят по спешност, тъй като реколтата не може да чака, слънцето сипе огън и жар, а някъде откъм запад се чува тътен от облак, който не предвещава нищо добро. През 1928 г. чехите напускат България, а не само Полски Тръмбеш.

Иван Тихов обаче не се отказва от решението си да има собствена работилница, и то много по-голяма от тази, която има в момента. Той вече е убеден, че за да има успех, който не е можал да постигне с чехите, стига до извода, след като се е посъветвал и с приятели, че ще трябва да намери техник добър специалист, с когото да станат съдружници, като това съдружие се узакони по съдебен път. Със съдружник се работи или добре, или лошо, особено ако двамата започнат да се крадат един-друг, за което взаимно да се обвиняват в нечестност. Естествено при това положение изходът е само един — „разхвърляне на кросната“, както е казал народът. Иван Тихов обаче попада на честен и почтен човек, а също и голям специалист-техник, чеха Антон Витек, с когото работятт заедно дълги години. Напатил се един път с чехите, Тихов доста време обикаля градовете, докато попадне на чеха.

Витек идва от гр. Русе, където се носи славата му като добър техник, с много богати и разностранни познания в областта на техниката, като човек с улегнал характер, не конфликтен. Въпреки че в Русе е имал добре платена работа като технически ръководител, щом Иван Тихов му предлага съдружие, той веднага си дава съгласието, защото вече ще бъде съсобственик, а не само техник, а и не му иска капитал за съдружието. За много кратко време те узаконяват фирмата си с име „Тихов и Витек“. Привличат на работа добри и съвестни работници, които да се учат на занаят от техните майстори. Работата в работилницата тръгва с бързи темпове. От ден на ден се чувства как всичко върви на добре. Дейността на техническата работилница обхваща района не само на Полски Тръмбеш, но идват клиенти от Беленско, Павликенско, Свищовско, Горнооряховско, та дори и от Поповска околия.

В работилницата се извършват всички видове ремонтни дейности, в това число на трактори и на вършачки — внос от чужбина. За да се извърши качествен ремонт, са необходими най-вече стругове, бор-машини, оксижени и най-вече леярна за отливане на чугун и цветни метали. Понякога се налага да се отливат и зъбни колела, за което се изисква да се направи модел от дърво, за изработката на който е нужен висококвалифициран майстор-дърводелец, тъй като се правят много сложни изчисления, ако оригиналният модел не може да бъде използван поради липса на част от него. За целта са привличани не само дърводелци-моделчици, но и майстори стругари, оксиженисти и др., на които съдружниците заплащат много добре, за техния високо-квалифициран труд. Производственият персонал непрекъснато се увеличава, тъй като потокът от поръчки расте след всеки ден, месец и година.

Всички машини, с които се извършва механичната обработка, са в едно помещение, като задвижването им става от обща трансмисия, която се задвижва от газов мотор с доста голяма мощност.

По онова време селището не е било електрифицирано и техническата работилница работи само на оксижен, макар че електроженът е познат като техническо средство в България.

Поради естеството на самата производствена дейност на работилницата неизбежно се налага тя да бъде разделена на два профила: единият — за ремонт на трактори, с главен майстор Цани Господинов, а другият — за ремонт на вършачки, ръководен от Петко Стайков. С голяма популярност и технически авторитет се ползва отделът за ремонт на трактори, който отначало е частичен, но впоследствие стига до основен ремонт. За основен ремонт пристигат трактори от цялата област, дори и от Русенска, независимо от това, че в Русе този вид услуги се извършват, но може би не толкова качествено, както в Полски Тръмбеш, а вероятно и на по-високи цени, което също много е важно за самия клиент. На международния пазар, специално за Европа, където се произвеждат различни видове трактори, най-вече в Германия, резервните части за тях са на доста високи цени. Независимо че има дъмпинг, прилаган от различните фирми-производители, съдружниците Тихов и Витек извършват по-евтин основен ремонт, който е за сметка на вложения за него труд. Те се ръководят от златното правило — с повече работа и вълкът ще е сит, и агнето цяло, т. е. изпълнителят на ремонта е доволен от заплащането и клиентът — от по-ниските, приемливи за него цени.

По този начин се стига до извода, щом в тази работилница се извършват толкова сложни ремонти на трактори и вършачки, изработени в чужбина, защо да не се изработват такива в България, в работилницата на Тихов и Витек. Щом има леярна за отливка на различни видове колела, които има всяка вършачка, щом има стругове за престъргване на различни метални оси, щом има оксижен за заварка, бор-машини и т.н., защо да не се осъществи производство на вършачки, които да не са копие на европейските. Европейските вършачки имат един много сериозен недостатък, за който говорихме преди това, а именно, че те пилеят зърното, когато вършеят, а това зърно е безценно за селянина.

През 1932 г. е произведена българска вършачка в техническата работилница на „Тихов и Витек“, което вече е сдружение. Както знаем отпреди малко по-рано Петър Острев произвежда първата българска вършачка, без да има каквото и да било копие от европейска вършачка, както това става през 1930 г. в гр. Русе. Във въпросния град се произвеждат български вършачки, но те са копие на европейски такива, които имат пак същия недостатък — пилеене на зърното. При българските вършачки този недостатък чувствително е занижен.

Във връзка с производството на вършачки в Полски Тръмбеш, ето какво дословно разказва на автора на книгата, на 30 юни 2008 г. покойният вече Стефан Денев Ганев, роден през 1914 г.:

„Като юноша учех за коларо-железар при баща си, а по-късно постъпих на работа като железар-шлосер при Тихов и Витек. На 15-годишна възраст аз и още няколко мои другарчета ходихме да видим вършачката на Петър Острев, която той беше измайсторил и я изкарал пред работилницата си, за да я видят всички хора. Пак по същото време, малко след това, видях вършачката на братята Гъджулови, изработена цялата само от дърво, дори и колелата ѝ също от дърво. Тихов и Витек по-късно започнаха да произвеждат и те вършачки, които по външен вид приличаха на вносните. Но още тогава се говореше, че те не пилеят зърното, както внесените от чужбина“.

До национализацията 1947 г. фабриката на Тихов и Витек е построила десетки вършачки, които имат фирмена емблема най-отпред, закачена, където тече овършаното зърно, а най-отгоре, на дървената платформа надпис „Тихов и Витек“ — гара Тръмбеш. На снимката, поместена в книгата, много добре се виждат изработените пет броя вършачки, вероятно по поръчка, готови за вършитба през лятото. Копието е направено от снимка-оригинал в средата на 30-те години на миналия век.

Когато двамата съдружници Тихов и Витек виждат, че производството на български вършачки, произведени в тяхното сдружение, надминава очаквания брой, те все по-често започват да си споделят идеята за производство на жътварки и редосеялки, които улесняват многократно труда на земеделеца. Плановете за този вид производство обаче не се осъществяват поради избухването на Втората световна война, която завърта човечеството на 180°, особено в Европа.

Какъв местен патриотизъм, какво техническо умение имат тези хора, които са оставили светла диря след себе си, при изграждането на Полски Тръмбеш, който до началото на 40-те години е бил известен с името гара Тръмбеш.

Изработените вършачки във фабрика „Тихов и Витек“

Много неща може да постигне човек за благото на хората, където живее, стига у него да пламти пламъчето на местния патриотизъм, което остава да свети и занапред.

По времето на Втората световна война до национализацията през 1947 г. машиностроенето в Полски Трълбеш търпи известен застой, но не замира. Тихов и Витек продължават да произвеждат своята продукция, но много от материалите, с които работят, стават много скъпи и дефицитни и много трудно се намират на пазара. Железодобивната промишленост на Германия всецяло е насочена към военно производство. Франция е под немски ботуш. Чехия и Словакия също. В страната ни надлъж и шир процъфтява така наречената „черна борса“, особено на хранителни продукти, платове и метал и метални изделия. Левът се обезценява. Икономически страната агонизира, но продължава да живее благодарение на българския селянин, който продължава да оре земята, да сее, да жъне, за да изкара хляб за себе си и за държавата чрез така наречените „държавни доставки“ от зърнени култури, с които се отчита пред държавата със съответните килограми въз основа на земята, която притежава.

Колкото и да е скъпо, на селянина са му нужни пак същите неща, с които да обработва земята си. Не замират със своята дейност и другите работилници: на Петър Острев, на братя Стоян и Цанко Гъджулови, на Франц Щрос. Най-характерното за този техник, немец по народност, е че неговото работно място прилича на аптека. Когато привърши дадена техническа манипулация, например с гаечен ключ, изтрива го с конци много старателно и го поставя на мястото му. Този ключ, колкото пъти се вземе от таблото, където му е мястото, толкова пъти се почиства. В ръцете на Щрос е само инструментът, с който работи. По земята е подредено, за да може работещият да се движи свободно, а не да подскача, стъпвайки като „през паници“, както казва народът. Така е научен да работи немецът, немската техническа нация. Когато Тихов или Витек виждат, че някой от работниците е разхвърлял безразборно инструментите си по земята, хващат го за яката и го завеждат при немеца Щрос, за да види при каква обстановка работи той, какво е неговото работно място.

За съжаление в това отношение българинът си остава българин. Щрос работи не много време при Тихов и Витек и след това си разкрива собствена работилница, която съществува до 1947 г., както и останалите такива.

Село Полски Тръмбеш, наричано още гара Тръмбеш, стои на важен кръстопът и се развива много бързо и като пазарен център с три пазара: за животни („сър пазар“), където сега се намира промкомбинат „Подем“, зеленчуков — на днешния площад, и промишлен — пак там.

Развитието на размената и стока търговия е много важна предпоставка за индустриализацията на селището.

По време на национализацията през 1947 г. техническата работилница на Тихов и Витек вече прераства във фабрика, която наброява около 150—160 души работници, част от които са големи специалисти с профил ремонт на трактори, вършачки и резачка за царевица, която също много облекчава ръчния труд на селянина при прибирането на царевичната култура. Тази дейност извършва със сърп или малка брадвичка. Това той не може да не го направи, тъй като стеблата на царевицата са ценна, макар и груба храна, за неговите животни през зимата, най-вече за овце, кози, биволи и магарета. Биволът е домашно животно, което е най-невзискателно към храната, която му се предлага. Той може да се храни и само със слама и въпреки това е по-силен от вола и коня, който никога не засича, когато тегли даден товар. Навремето той е бил за предпочитане да тегли вършачките. Стъпката му е много бавна, но стъбилна. През горещите летни дни обича да лежи във вирове с вода, в които да има кал, като си преживя храната. По характер е спокоен, но рязко реагира само на червения цвят с бягане по посока, където го вижда. Имало е случаи в българското село, когато бивол гони по улиците из селото жена, забрадена с червена забрадка или червена блуза. Бивола, селянинът ползва не само като впрегаемо животно, но и заради неговото висококачествено мляко и сирене, които са много по-вкусни от тия на кравата и овцата.

За съжаление биволът е почти на изчезване от територията на страната по много обективни и субективни причини, както, разбира се, и други домашни животни, които не заслужават тази участ. Какво представлява един двор на българския селянин без тях? Една пустош, в която понякога може да се чуе рев на магаре или кукуригане на петел.

НАЦИОНАЛИЗАЦИЯТА – 1947 ГОДИНА

По решение на правителството, оглавявано от комунистическата партия, и по указания на Москва през есента на 1947 г. в България се провежда така наречената национализация, която обхваща сектори от икономиката на страната. Национализираното имущество става собственост на държавата, която го поема в своите ръце с неговия актив и пасив.

В село Полски Тръмбеш също са национализирани всички предприятия, които до момента са били частна собственост на отделни хора или съсобственици от двама или повече човека.

Национализирана е фабриката на съсобствениците Тихов и Витек, като тя се преименува на ДИП (Държавно индустриално предприятие). Никой от работниците не е уволнен, а Антон Витек е назначен за технически ръководител, независимо от това че до момента е бил единият от съсобствениците. Неговото оставане на тази важна и много отговорна длъжност е изиграло решаваща роля за по-нататъшното развитие на предприятието като водещо в областта на машиностроенето в Полски Тръмбеш. За директор е назначен Бончо Генов Пеев, бивш майстор при съдружниците.

От самото начало на 50-те години предприятието е самостоятелен промкомбинат, който по нареждане от по-висша инстанция прекратява производството на вършачки като се заменя с производство на дребен селскостопански инвентар, различни видове тенекеджийски машини, ръчни абканти, Рунд и Зег машина, част от които се изнасят в Алжир, Сирия и др. страни. Малко след това започва производството на крикове „Латерна“ 3 и 5 тона.

От 1956 до 1958 г. предприятието от самостоятелен промкомбинат става филиал на Околийски промкомбинат във Велико Търново. Назначен е нов директор още през 1953 г. на име Никола Куцаров – бивш директор на затвора в с. Дълга лъка – филиал на Търновския. За този период от време той ръководи не само предприятието, което носи името „Първи май“, но и циглена фабрика „Странджа“.

След Куцаров за директор е назначен Михаил Димитров, който по професия е стругар, с основно образование, но се доказва като добър организатор и ръководител на едно предприятие, чийто числен състав непрекъснато расте поради увеличаване на различните видове поръчки от най-различни места, много от които от други окръзи на страната. По това време израстват млади технически кадри, практически подготвени като: Георги Пенчев, Иван Паунов, Иван Панов, Аврам Асенов, Иван Плачков, Марин Христов, Кръстьо Иванов и много други. На мястото на Михаил Димитров идва Йордан Дочев, който е с металургично средно образование, а Марин Манолов, който е с висше техническо образование, специалност машиностроене, е назначен за длъжността главен инженер.

На работа са привлечени много технически лица, предимно машинни инженери и средни техници, завършили технически училища, най-вече механотехникуми. Почти всичките са млади специалисти, които тепърва ще трябва да се доказват в своята специалност, като: Досьо Симеонов, Тодор Караиванов, Михаил Михов, Ангел Спиров и др.

С постановление №65/1963 г. предприятието „Първи май“ се обособява единствено в страната, специализирано за производство на машини и съоръжения за механизация на процесите на труда в животновъдството.

Две години по-късно, през 1965 г., предприятието е обявено за завод „Първи май“, а през 1966 г. заводът е обявен за генерален доставчик на машини и съоръжения за животновъдството.

Две години преди това, през 1964 г., с. Полски Тръмбеш вече е обявено за град, тъй като, да бъде преименувано за град от село, едно от изискванията е, населеното място трябва да има развита промишленост, в това число и машиностроене. Това именно изискване не позволява на много двукратно и трикратно по-големи от Полски Тръмбеш по население, да бъдат обявени за градове. За да бъде успокоен местният патриотизъм, много от тях са кръстени с многословното име „селище от градски тип“. На територията на страната те бяха десетки, като някои от тях след време, когато си създадоха промишленост, бяха обявени за градове.

Зародишът на това машиностроене, както казахме преди това, идва още от първите години на XX век, благодарение на неговите първи строители в тази област като: Петър Острев, Стоян и Цани Гъджулови, Франц Щрос, братя Лефтерови и особено важна роля изиграва в това отношение фабриката на Тихов и Витек. Поне на тези двамата строители признателното поколение би трябвало, ако не паметник, то поне барелефи да изгради със заслужен надпис под тях: „Първи строители на машиностроенето в Полски Тръмбеш“.

Заводът е изместен в сградите на бившата машино-тракторна станция, тъй като малкият терен, където е била фабриката на Тихов и Витек, не позволява да се разгърне повече строителство, а на новия са построени още халета. Създадена е и база за техническо развитие, където работят

Исторически момент за машиностроенето

Прави се първата копка на един от корпусите на завод „Първи май“, гр. Полски Тръмбеш. Първият отляво, с букет в ръка, е Марин Маринов

много инженери-конструктори. Тази база изиграва огромна роля за укрепване и утвърждаване името на завода не само у нас, но и в чужбина, където се изнася негова продукция.

За периода 1963—1980 г. са усвоени над 90 конструкции на машини по различни направления като: машини за говедовъдството, птицевъдството, зърносушилни, торoccupying разпръскварачки и т.н.

Радостен е фактът, че машините, родно производство, успешно конкурират и на външния пазар фирми като: „Алфа-лавал“, „Джон дир“, „Бич дъчман“ и др.

Доставки и реализация за износ са осъществени за Албания, Република Виетнам, Ангола и бившия Съветски съюз.

За развитието на машиностроенето в гр. Полски Тръмбеш след втората половина на миналия век има голяма, много голяма заслуга инженер Марин Манолов Маринов, който почива внезапно през месец януари 2009 г.

В знак на признателност за неговата дейност като директор на завод „Първи май“ и за други заслуги във връзка с изграждането на Полски Тръмбеш, когато е бил председател на Окръжния народен съвет — Велико Търново, през 208 г. е удостоен за „Почетен гражданин на града“.

Върховните постижения като конструкции и технологии заводът постига при директора Стефан Попов за времето 1978–1991 г. Неговият девиз е бил: „От цеховете на машинен завод „Първи май“ гр. Полски Тръмбеш трябва да излизат само машини на колела“. По време на неговото ръководство като директор започва да се разширява производството на гама-тороразпръсквачки, фуражораздаващо ремарке КСА-5Б и др. Всичко това производство се товари на влакова композиция, за да замине по направление за износ.

С особено чувство на удоволствие, удовлетворение и местен патриотизъм много хора от града и съседните села се стичат на гарата, където се товарят машини, произведени в завод „Първи май“, на влаковата композиция, която ще ги откара извън границата ни.

На практика в края на 80-те години в машиностроенето в гр. Полски Тръмбеш работи и твори четвърто поколение машиностроители, чиито корен започва в самото начало на XX век. Както десетки машиностроителни заводи, така и завод „Първи май“ в града е приватизиран след 1990 г., закупен на ниска цена от фирма „Сиконко“, която се стреми да продължава неговата традиция за производство на някои селскостопански машини без натоварване на производствените мощности, с които разполага. Фирмата запазва името на завода „Първи май“. За негов директор е назначен инж. Пламен Минев, който едновременно изпълнява и други функции на фирма „Сиконко“, като земеделие, птицевъдство и др.

ПРОМКОМБИНАТ „ПОДЕМ“ ЕООД – ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

След национализацията – 1947 г. на територията на с. Полски Тръмбеш се учредяват три занатятчийски кооперации, а именно: шивашка, обущарска и дърводелска. Всяка от тях функционира нормално, обслужвайки населението и в селата на района. Всички майстори, които са пожелали да влязат в кооперациите, независимо от това, че преди това са имали частни работилници, за да работят по специалността си, са били приети с така наречения дялов капитал. Услугите, които се извършват, имат строго определена цена, която е фиксирана в ценоразпис, закачен на видно място при майсторите, които приемат поръчките. В шивашката кооперация работят много добри майстори кроячи като Димитър Димов, Йордан Некезов, Ангел Пеев и др. За да бъде изработен добре даден костюм, много важна роля играе вземането на мярката. Майсторът, който ще скрои плата, трябва да има познание в областта на човешката анатомия. Не е случаен фактът, че когато се полага изпит за майстор-шивач за онова време, има въпроси и по анатомия на човека, които се задават от изпитната комисия.

Добре работи и дамският отдел с майсторката кроячка Роска Чотова. Шивашките отдели изработват продукция и на ишлеме, в голямо количество, когато клиентът си доставя съответното количество плат, най-вече по времето на така наречената купонна система, когато платовете не се продават свободно по магазините, а се разпределят между населението от така нареченото „комисарство“ към общините.

Обущарската кооперация извършва всякакъв вид обущарски услуги — поправка и изработка на нови обувки по мярка и модел по желание на клиента. Кожата и гьонът, от които се изработват обувките, кооперацията получава по наряд, чрез разпределение пак от комисарството. В края на четиридесетте години и в началото на петдесетте в България все още има недостиг на този вид материали, поради което те се търгуват на черния пазар от така наречените „черноборсаджии“, които много строго се следят от органите на МВР, а съдът им налага заслужени присъди. От с. Полски Тръмбеш и района има хора, които са лежали в затвора заради тази незаконна търговия. Имената им няма да посочваме по редица причини.

Дърводелската кооперация работи само по поръчка, предимно дограма за жилища, спални, бюфети, маси, столове и др. Дървеният материал, наречен чам, или парен бук, също се получава по наряд, тъй като и при него има недостиг на свободния пазар, независимо че в България има борови и букови гори.

По-късно трите кооперации се обединяват в една обща трудово- производителна кооперация, наименувана ТПК „Колектив“. За неин председател е избран Никола Трифонов, който по професия е бил дърводелец. Независимо че е с основно образование, той се изявява като добър организатор и ръководител, който се е държал много добре с работниците и служителите.

През 1962 г. в с. Полски Тръмбеш, на територията на бившия „Сър пазар“ и ветеринарната лечебница, се полагат основите на нов промкомбинат с директор Никола Георгиев Кутин, който идва от консервна фабрика „Мизия“ по препоръка на директора ѝ Йордан Даскалов. Някогашният промкомбинат, който се създава на мястото на машинната фабрика „Тихов и Витек“, се преобразува на ДИП, а след време става завод „Първи май“.

Новият промкомбинат не наследява никаква материална база, без каквито и да било помещения, а само няколко декара празна площ, която някога е била гробище, видно от човешките скелети, които са изровени при изкопите по време на строителството на различните цехове, които израстват за кратък период от време. Никола Кутин е първият директор на предприятие в Полски Тръмбеш, който започва като такъв без какъвто и да било опит, само с двадесетина работника, и то, както се казва, на гола поляна.

Основното производство на промкомбината е металообработването. Произвеждат се шнекове, бункери, циклони, дробилки за груб фураж и др. Откриват се цехове за вулканизация, печатница, тъкачница за килими, тенекеджийска работилница, дараци за влачене на вълна и памук. Построена е леярна за чугун и цветни метали.

През 1971 г. става обединение на промкомбината с ТПК „Колектив“, с име „Комбинат за битови услуги“. След това обединение същият се нарежда на четвърто място по големина след комбинатите на Велико Търново, Горна Оряховица и Свищов. За негов директор е назначен Никола Кутин, а за заместник — Никола Трифонов.

Комбинатът разкрива свои цехове за перфорация на сита в селата Павел и Полски Сеновец.

През 1974 г. пак в Полски Сеновец е разкрит друг цех за производство на домакински уреди.

В село Куцина е разкрит цех за производство на букови кръстачки и липови тапи, дървени палета и рамки за минерална вата, която се произвежда в Полски Тръмбеш, завод за минерално-ватови изделия.

Металният цех в Полски Тръмбеш, освен съществуващото производство, започва да произвежда още: фуражомелки, нож-гилотини — 6,3 мм, шибри и клапи с електрозадвижване.

Обособяват се нови цехове — механичен и инструментален за изработка на матрици за производство на електроуреди и перфорация на сита.

Построена е сграда Комплекс „101 услуги“, в която се помещават цехове за шивашки услуги, за бродерии, плетачни, обущарски, бръснаро-фризьорски, електроуслуги и тъкане на ръчни губери — ишлеме.

В цеха в Полски Сеновец се произвеждат електрически котлони, електронагреватели за стаи и бани, стилизатори за варене на продукция в буркани и др.

Монтирана е двестатонна преса за изтегляне дъна на газови бутилки по поръчка на други предприятия. В цеха, предимно от селото, работят около 160 работници, които не могат да се реализират в селското стопанство, което е едно от водещите в областта. Негов председател е Манол Тънгълов, който е удостоен с високото звание „Герой на социалистическия труд“. По негова инициатива, помощ и съдействие се създава работа на хората от селото, за които няма възможност да си изкарват прехраната като селскостопански работници.

В село Павел, освен перфориране на ламарина, започва изработка на метални цистерни от 25 и 50 метра кубически. За тяхното производство са заети 80 работника.

Комбинатът има дърводелски цех, оборудван с модерни машини, където работят 50 работници — мъже и жени. Изработват се предимно мебели по поръчка, по дизайн, предпочитан от клиента като: библиотеки с вградени гардероби, спални, канцеларски бюра, дограма за жилища и др. Изпълняват се поръчки и на държавни предприятия, в това число и на училища.

Дейността на комбината се разширява и на територията на община Свищов. В село Горна Студена се изработват метални цистерни по поръчка на Министерството на народната отбрана.

Година след година производствената дейност на комбината се разраства, докато след 1980 г. в него работят 728 работници — мъже и жени. По този начин той заема второ място след машиностроителния завод „Първи май“ по брой на работна ръка, а първо по разновидност на продукцията.

След пенсионирането на директора Никола Кутин директори са били: Иван Георгиев Ангелов — машинен инженер, Стефка Иванова Караколева — икономист, Спартак Светлозаров Симеонов — вътрешна архитектура и Снежана Тодорова Иванова — икономист.

През 1989 г. с фирмено дело №243 комбинатът се преобразува в общинска фирма „Подем“, а през 2001 г., с фирмено дело №762, общинската фирма „Подем“ става „Подем“ ЕООД — гр. Полски Тръмбеш.

Към 2009 г. във фирмата работят 70 работника. Функционират цеховете в селата Полски Сеновец и Павел с малък брой работници.

В Полски Тръмбеш има два цеха — метален и инструментален, също с малък брой производствен персонал.

По всяка вероятност и на общинска фирма „Подем“ ЕООД — гр. Полски Тръмбеш ѝ предстои приватизация или някоя друга форма на съществуване.

Житейският опит е доказал, че в едно по-голямо населено място е необходимо да има някакво предприятие, където населението да може да ползва неговите добри услуги от най-различно естество, които са необходими за човека.

Редно е читателят, когато се запознава с кратката история — минало на промкомбината в гр. Полски Тръмбеш, чиито основи се полагат през 1962 г., да научи нещо и за неговия основател Никола Кутин, който вече не е между живите.

Никола Кутин – един от строителите на гр. Полски Тръмбеш

Никола Кутин е роден през 1928 г. в с. Белица (сега град), в бившата Разложка околия, в многодетно бедно семейство — три сестри и двама братя. Бащата е горски работник в Рила планина, където през лятото със сина си Никола смъкват трупи по урвите на планината. Гимназия учи в гр. Разлог, при голяма оскъдица и лишения. Командирът на военното поделение по една случайност научава за Кутин и се разпорежда ученикът Никола да бъде зачислен на котлова храна във войнишката кухня. След гимназия завършва института за начални учители в Благоевград, а след това учи във военното училище „Васил Левски“ за политически офицер, но съкращението в БНА засяга и него и той, със съпругата си Стоянка, се установяват да живеят в с. Полски Тръмбеш като служител в консервна фабрика „Мизия“. Завършва задочно „Карл Маркс“ — София. По препоръка на Йордан Даскалов, тогавашния директор на предприятието, Никола Кутин е назначен за директор на новосъздадения промкомбинат, където работи като такъв до пенсионирането си. Той е един от директорите, който прекарва по-голяма част от работното си време в цеховете на предприятието, между работниците, облякъл синя работна манта. В негово лице работниците виждат своя истински директор, който винаги откликва на всички техни искания и молби, отправени към него, макар и от личен характер. Той е един от директорите, който заедно с всички служители и работници се включва в трудови бригади през есента във връзка с прибиране на селскостопанската продукция в Полско- тръмбешкия район. Но той е и директорът, който понякога има смелост да прояви несъгласие, на всеослушание, или да отправи критика към изпълнителната власт, в това число и към партийните ръководители, по въпроси от обществен характер. Не търпи груба намеса в работата му, особено от лица, които не са компетентни по въпроси, които за тях са непознати или непроучени достатъчно както трябва. Върл противник е на метода да се ръководи и управлява чрез удар на юмрук по масата.

Никола Кутин е и човек с поетична душа. Написал е десетки стихотворения с различна тематика. Малко преди залеза на живота си, давайки си равносметка за личния си живот, написва стихотворението „Дъб“, което поместваме на страниците на книгата без литературна редакция.

ДЪБ

Паднал е дъб на земята,
до тук е имал сила.
Клоните са обвити в тревата,
снагата му съвсем се схумила.

А той бил е изправен,
с бодри и свежи листа,
като юнак е бил славен,
понасяйки трудности в леса.

Удрели го дъждове, порои.
Страховито ветрове ръмжели.
Устоял е дъбът на силния вой
и на житейските кинжали.

Отива си, горо, зелена,
един дъб снажен, красив.
Напуска тази вселена,
той горд, но мълчалив.

Така е било отдавна.
Идваш, цъфтиш, живееш.
Свършва пътеката стръмна
и идва време да спреш.

Но идва житейският край,
макар и горд да си стоял.
Макар кат факел да си светил
и всичко от тебе да си дал.

КЕРАМИЧНА ИНДУСТРИЯ

През един горещ юлски ден на 1911 г. по време на жътва, след продължително пътуване — пеша, през Тракия, след прекосяване на Стара планина и поемайки път от Велико Търново към Русе, един млад човек спира да си почине край с. Полски Тръмбеш до хълма Странджа баир. Уморен от дългия път, целият облян в пот, сяда под сянката на едно кичесто дърво, развързва торбата, изважда голям сух хляб от просеник, смазва глава кромид лук с юмрук на коляното си и започва да си реже залъци с ножа, изваден от пояса. В това време край него минава едно момиче с дълги плитки до раменете, с бяла забрадка на главата, с две големи стомни в ръце, пълни със студена вода за жътварите, които жънат на близката нива. Учтиво то поздравява младия човек, който я замолва за вода от шарените стомни. След като пие няколко едри глътки от широкото гърло на една от стомните, плисва в краката си вода, за да измие мястото, където е доближавал устните си. Такъв навик имат всички хора по онова време. След като благодарил на момичето за водата, легнал върху голата земя и бързо заспал. Когато се събудил и се изправил на крака и започнал да се оглежда, за да не забрави нещо, погледът му се приковава към мястото, където е плиснал водата от широкото гърло на стомната. Почвата не била изсъхнала, а набъбнала от влагата. Вижда се много добре, че това не е обикновена почва, а земя — глинеста, от която ще може да се правят керемиди и тухли. Като юноша през лятото той ходел със своите другари да се къпят в близката река, където имало тухларница и керемидчийница. От любопитство често пъти те са ходели да тъпчат с крака глината, която известно време престоявала, заляна с вода, за да втаса, и след като се омесвала, я сечели и поставяли в кълъпи, с които я разнасят, за да могат формите да изсъхнат на слънце, а след това да ги изпичат в така наречените куптори с дърва или дървени въглища.

Тази глина е същата, абсолютно същата, като тая в моето одринско село, казва си той на глас. След като извървял само 200—300 крачки от мястото, където почивал, вижда една площадка със сурови керемиди, които се сушат на слънцето. Заговаря се с двамата мъже, които били там, и те му казват, че са изсечени от кална маса, която е добита от земята, изкопана от баира, а през другия месец ще правят пък тухли, наречени плански, по поръчка. Думите, които дочува от работниците, потвърждават неговото предположение, че от тази почва ще могат да се добиват керемиди и тухли. Тухлите вече започват да изместват кирпича, който съхне на слънце, а тухлите се изпичат при висока температура и затова са устойчиви на влага и много по-здрави от кирпича. Тук, до това малко село, наречено Полски Тръмбеш, свършва пътят на Яне Апостолов, който започва от Одринска Тракия.

Незабавно се връща при брат си, който се намира в Южна България, за да му разкаже за това, което е видял, което може да е тяхното бъдеще като млади хора. Яне и брат му Павел са напуснали Лозенград, но успяват да пренесат със себе си златни турски лири и френски наполеони, спечелени от търговска дейност, които сега трябва да вложат там, откъдето могат пак да печелят.

Когато пристигат двамата братя в с. Полски Тръмбеш, започват да произвеждат тухли, за които веднага се намират купувачи.

Яне Апостолов се жени за Елена от съседното село Климентово, което тогава е било по-голямо от Полски Тръмбеш. От брака си имат три деца — Павел, Иван и Бонка.

Събирайки достатъчно средства, закупува голям парцел от двадесетина декара в южната част на селото, намиращ се между сегашните улици „Росица“, „Търговска“ и „Бели бряг“. Построява си къща от парчета тухли, тъй като здравите продава. Къщата му, намираща се на ъгъла на „Търговска“ и „Росица“, и до днес се обитава от неговите наследници.

Впоследствие някои по-малки парцели продава, а друг остава за брат му Павел. Виждайки перспективата за развитие на керамични изделия, но и преценявайки, че сам, със собствени средства, не може да реализира идеите си, решава да предложи на заможни хора от Полски Тръмбеш и съседното село Страхилово да основат събирателно дружество, което е регистрирано през 1923 г. като Търговско събирателно дружество „Стоян Йорданов и сие Странджа 1923“ от лицата и фамилиите:

1. Христо Балвански — Полски Тръмбеш; 2. Яне Апостолов — Полски Тръмбеш; 3. Косьо Ганчев — Полски Тръмбеш; 4. Братя Ботеви — Полски Тръмбеш; 5. Братя Кочеви — Полски Тръмбеш; 6. Джамджиеви — Страхилово; 7. Ганеви — Страхилово

Така се полагат основите през 1923 г. на керамична фабрика „Странджа“. И те, както всички, започват своята дейност като едно малко предприятие за производство на тухли, а след няколко години на цигли, които заместват старите турски керемиди. Тухлите се изкупуват от целия Полскотръмбешки район, а впоследствие се товарят вагони и за други населени места в страната. Същите са много търсени заради доброто им качество, тъй като почвата, от която са произведени, съдържа минамално количество варовик. По този начин кирпичът постепенно отпада като строителен материал.

През първите години тухлите са се изпичали в пещи, наречени „куптори“, като предварително са се сушали десетина дни на слънце, а след това са били нареждани на голям куп, в основите на който се изграждат дупки, където се пали огън, необходим за самото изпичане, което трае близо седмица. Отвсякъде купторът се измазва с кал, за да няма пролуки, откъдето да влиза въздух, който да охлажда тухлите и от там да се влошава тяхното качество. Огънят гори без прекъсване за определения период от време, поддържан от работниците-огняри. Една грешка на майстора пекар може да влоши качеството на цялата продукция.

Самото предприятие се изгражда в подножието на хълма Странджа, на равнинна площ, около 60 дка. Самата суровина се намира на около 100—150 м от фабриката, а пръстта се транспортира с вагонетки, тикани на ръце от работниците по релсов път, който лесно може да се удължава или премества от едно място на друго. По този начин себестойността на продукцията, която се произвежда, е много по-ниска от тая на другите керамични фабрики, в с. Янтра, Горна Оряховица, с. Ресен и др., които превозват суровината си от далечни разстояния с животинска тяга или товарни камиони. Друго голямо предимство е и това, че железопътната гара се намира в непосредствена близост до предприятието, откъдето се товарят вагони с готова продукция.

Ден след ден, година след година, търсенето на продукция от керамичната фабрика се увеличава не само от населените места на окръга, но и в отдалечени места в страната. Всичко това налага самото производство да се увеличи, а за да се увеличи, то трябва да се модернизира, като се изгради рингова пещ за изпичане на продукцията, което трябва вече да става не с дърва, а с висококалорични въглища. Построено е отделение за производство на цигли, с 4 преси, естествени сушилни, а по-късно пет канала за изсушаване с отпадъчна топлина от ринговата пещ. Основната суровина за производство на цигли е „наносна глина“, добивана и извозвана от местността Елията, до река Янтра. Това не важи за производството на тухли.

Всички тези подобрения в производствения цикъл на фабриката стават след национализацията — 1947 г. Същата е национализирана с акт №14 от 1950 г. на Министерството на земеделието и имотите и акт № 783 от 17.03.1950 г. на община с. Полски Тръмбеш.

Освен че семействата на основателите на фабриката за строителна керамика загубват собствеността си, Яне и Павел загубват и по един син. Павел Янев Апостолов — запасен офицер е осъден от народния съд на смърт чрез разстрел и заровен в общ гроб до бирената фабрика в гр. Велико Търново. Никола Павлов Апостолов е убит без съд и присъда с още десетина човека в гората на с. Климентово, край село Раданово, за

Яне Ап. Павлов – един от основателите на керамичната фабрика в с. Полски Тръмбеш, със съпругата Мария и сина Павел

което ще стане дума по-нататък, в книгата.

През периода 1958–1965 г. се извършва строителството на ново отделение за производство на сурови тухли, оборудвано с нови, съвременни за онова време машини: бешикер, валова преса, автоматична тухлена резачка с годишен капацитет 15 милиона броя сурови тухли-четворки. Построени са още 11 броя канали за изсушаване на тухлите с излишната (отпадъчна) топлина от ринговата пещ.

Строителството на нови съвременни заводи започва през пролетта на 1971 г. по решение на градското и окръжни ръководства и с помощта на Министерството на строежите – София. На границата на строителното петно се извисява хълмът Странджа с неизчерпаем източник на суровина, чийто превоз до завода се свежда до няколко стотин метра. Новият керамичен завод произвежда 30 милиона броя тухли годишно, а тоя за миргелна вата – 15 хиляди тона. Тъй като заводът за минерално-ватови изделия ползва за производството им фенол, който е силно отровен, голяма част от гражданството не е съгласно с неговото построяване на територията на гр. Полски Тръмбеш, тъй като същият отстои на около километър от крайните жилищни квартали. Ако по онова време е бил проведен местен референдум във връзка с неговото построяване, същото е нямало да бъде одобрено. Но тогава времената са били други и въпроси от такъв характер са се решавали от шепа хора.

За десетгодишния период 1975–1985 г. старата керамична фабрика „Странджа“ заедно с новата такава увеличава производството от 800 000 лв. на 8 000 000 лева. Това са най-големите производствени успехи при пълно натоварване на мощностите.

Основните производствени фондове от 200 000 лв. нарастват на 14 000 000 лева. За реконструкция и модернизация на технологичните линии – 15 000 000 лева и т.н. Работническият състав нараства от 60 на 560 броя работници – мъже и жени. За него е построен жилищен блок с 30 апартамента. В нова, модерна столова се хранят по-голямата част от

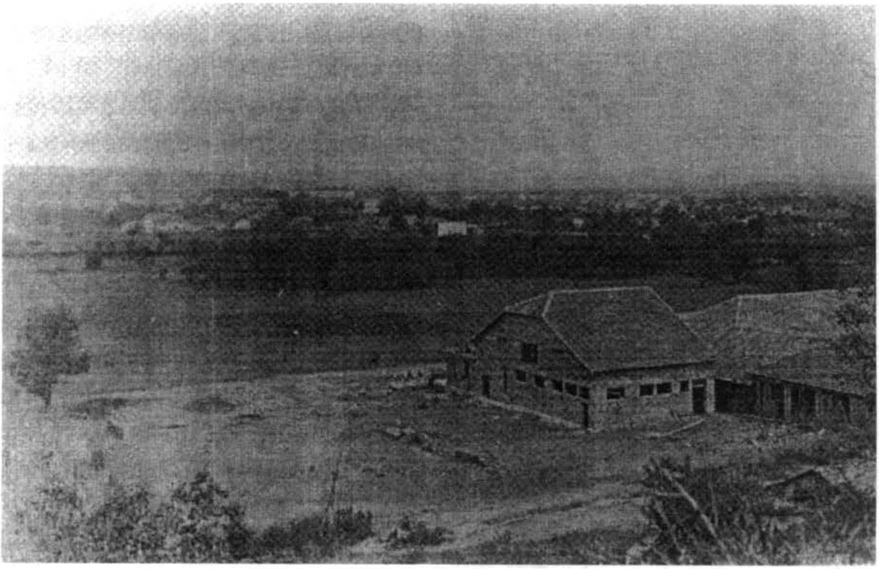

Общ изглед на част от керамичната фабрика „Странджа“ в с. Полски Тръмбеш след нейното построяване. В дълбочината се вижда селото, на север от нея.

работниците с 40% намаление, а тия, които са с вреден труд при производствена дейност, получават безплатен обяд. Медицинското обслужване е безплатно. Правят се редовно профилактични прегледи от лекари-специалисти, чийто труд се заплаща от самото предприятие. Създава се помощно стопанство със зеленчукова градина, оранжерия към нея, свинеферма с над 200 прасета за месо, необходимо за стола. За младите работници — бар и дискотека, които след работното време са препълнени от младежи и девойки, особено преди почивните дни.

След национализацията на керамична фабрика „Странджа“ през 1947 г. ръководители на същата, а по-късно и на завода за строителни материали са били следните личности:

1. Димитър Колев (Главока) от Полски Тръмбеш; 2. Георги Чакъров от гр. Русе; 3. Ангел Добрев от с. Ресен; 4. Тодор Иванов от Полски Тръмбеш

5. Блажо Игнатов от Полски Тръмбеш; 6. инж. Стефан Пенков от Полски Тръмбеш.

През втората половина на 1992 г. старата керамична фабрика е реституирана и възстановена на наследниците на Търговско събирателно дружество „Стоян Йорданов и сие — Странджа 1923“ на основание Закона за възстановяване на собствеността върху одържавените недвижими имоти със заповед №420 от 22.07.1992 г. на община Полски Тръмбеш. За директор е назначена д-р Виолета Маринова, която е наследник на дядо си по бащина линия. След нейното напускане ръководната работа поема Борис Георгиев, при когото се произвежда малко количество продукция, предимно от тухли четворки. През месец март 1993 г. се създават две търговски дружества: „Керамика Елит“, за производство на керамични изделия и „Изомина“ за производство на изолационни материали от минерална вата. „Елит“ произвежда до месец октомври 1994 г. „Изомина“ е приватизирана през 1997 г., като е закупена от „Сиконко“ АД. За изпълнителен директор е назначен инж. Стефан Пенков. През 2000 г. е прекъсната дейността ѝ като производствено предприятие.

Новият керамичен цех, който носи името „Керамика Елит“, се ръководи последователно от Николай Николов, Виолета Маринова и инж. Йордан Борисов. Ликвидиран е с решение на Министерството на строителството през месец октомври 1996 г. Сега негов собственик е Бардаров, който го ползва за разнообразна производствена дейност.

Старата керамична фабрика „Странджа“, чиито основи полагат двамата братя тракийци, дошли от Лозенград — Яне и Павел, в началото на миналия век, е напълно разрушена и унищожена до краен предел. От нея няма каквато и да било следа. Сега там е гола поляна от десетки декара земя. На терена, където е била построена, не може да се намери парче от тухла или цигла. Разрушена и ограбена е и административната сграда, макар че е строена много стабилно. Навремето, когато се надстроява етаж на болницата в Полски Тръмбеш, в нея временно се помещава вътрешното отделение на лечебното заведение.

Чуждестранни фирми проявяват интерес към изоставения терен за строителство на завод за керамични изделия, но наследниците, които са повече от тридесетина човека, не могат да се споразумеят за продажбата на интересуващи се купувачи, които не желаят да строят на терен, който не е тяхна собственост.

Щом такава сделка не може да се осъществи, то не остава нищо друго, освен на пустеещия терен да се постави върху фундамент мраморна плоча със следния надпис:

„Тук, на това място, е имало керамична фабрика, чиито основи полагат двамата братя, тракийски бежанци от Лозенград — Яне и Павел, в началото на миналия век“.

От признателното поколение

Ако и това не стане, след време никой няма да знае, че на това място е имало фабрика за производство на строителни керамични изделия и че тук са работили стотици мъже и жени, които са хранели своите семейства.

Никой няма да знае, че братята Яне и Павел са едни от първите строители на Полски Тръмбеш. Това трябва да се знае!

ХРАНИТЕЛНА ПРОМИШЛЕНОСТ

МЕЛНИЧАРСКА ИНДУСТРИЯ

МЕЛНИЦА „ГИРДАП“

Когато разказахме за преселването на хора от Балкана към полето, споменахме имената на Димитър Иванов Цанков и Стефан Иванов Бошнаков, и двамата от с. Керека, Дряновска околия. Както и другите преселници, така и тях ги привлича най-вече разположението на с. Полски Тръмбеш на ваншен кръстопът, и най-вече построената железопътна линия от Русе за Горна Оряховица, прекосяваща Стара планина, за да свърже Северна и Южна България.

Още при първото си посещение на малкото селце Полски Тръмбеш вниманието и на двамата е привлечено от една малка мелничка, на десния бряг на река Елия, носеща името „Гирдап“. Същата е построена наравно с брега и теренът, при дъждовно време, много се разкалва от движението на колите, натоварени с жито и брашно, който приличал на батак, което преведено на турски означава гирдап.

Тази малка, едноетажна мелница е собственост на Ангел Попов от с. Сергьовец, Горнооряховско, който през 1900 г. я продава на човек от с. Самоводене, на име Никола. Същият я владее до 1906 г. до закупуването ѝ от съселяните от с. Керека Стефан и Димитър. Тази бърза препродажба за кратък период от време говори, че бившите ѝ собственици са имали загуба от нея, което може да се дължи най-вече на лошо техническо обслужване, макар че тя се е задвижвала с вода, която е въртяла не валяци, а камъни. Тия камъни, в определен период от време, се спират от движение, за да бъдат наковани от майстор каменар-дерменджия. От тяхното коване зависело качеството на брашното. Собствениците на мелница в ония времена са обикаляли България, за да търсят дерменджии, които да са и майстори-ковачи на мелничарски камъни. Никой селянин не е отивал да си мели житото на мелница, която не може да произвежда качествено брашно. Трудно се лъже селякът, особено на темата хляб, чието качество зависи от брашното, а след това от месенето и изпичането му от стопанката. От едно и също брашно две жени приготвят хляб, който коренно се различава един от друг по вид и вкусови качества. Имало е случаи, когато селяни са пропътували десетки километри, за да си смелят житото на мелница, която е прочута със своето качествено брашно, което произвежда.

Въпросната мелница, малка едноетажна постройка, двамата съдружници купуват за около 40 000 златни лева, или 2 000 златни наполеона. Тогава един френски наполеон с образа на Наполеон Бонапарт е имал стойност на 20 златни лева. Френският наполеон, особено след Освобождението много се цени като разменна монета, макар че не е произведен в България, а във Франция. Българският лев все още не е бил толкова търсен, особено при покупко-продажба на недвижими имоти като къщи, ниви, гори и др. постройки.

Мелница „Гирдап“ се изплаща поетапно, за срок от две години, макар че договорът е бил за 5 години. Започват да идват мливари от всички съседни села на Полски Тръмбеш, а също така от Свищовския край, Горнооряховско, Беленско и Павликенско.

Работата месец след месец, година след година се увеличава. Независимо че мели денонощно, мливарите, понякога чакат с дни, докато им дойде редът да смелят това, което са докарали: жито, ечемик, царевица.

На мястото на долапите собствениците поставят турбина и еврик за чистене на житото от чуждици, тъй като преди това тази манипулация се прави с така нареченото решето, а по-късно с цилиндра, която се задвижва ръчно. Всичко това е много уморително и става бавно, макар че мливарите си помагат един друг. След 4—5 години е закупен и поставен така нареченият борат за сеене на брашното от малки частици, случайно попаднали в него.

Когато работата се увеличава двойно и тройно, съсобствениците, вече разполагащи с капитал, без колебание закупуват парна машина, която да движи цялата трансмисия на мелницата. Машината произвежда пара, най-вече чрез горене на дърва, тъй като те са по-евтини от въглищата. Дървата по онова време са били много евтини, защото в непосредствена близост до селото са се намирали частни гори на селата Раданово, Орловец, Одаите, Виноград, Опчиларе и Каранци. Натоварва селянинът от тези села една пълна кола с дърва, закарва ги на мелницата, където веднага му се заплаща в брой. Една кола дърва за онова време е струвала 1 златен лев, с който продавачът е можел да си купи две тенекии с газ за горене и осветление, а защо не коса за косене или мотика от магазина на съсобствениците, който се намира в самия двор, където са стоварени дървата.

По време на Първата световна война, 1914—1918 г., мелницата мели ишлеме на селяните, но също така работи и за държавата, като мели жито на брашно по предварителна поръчка. Най-много жито се мели от това, което се намира в складовете на съдружниците, които същевременно са и търговци на жито, което са закупили по време на кампанията направо от производителя, без посредник-търговец на жито, който също може да предложи такова на собствениците на мелницата, но с известна печалба. Тази печалба влиза директно в касата на съдружниците.

Мелницата е била толкова натоварена, че често пъти се налага да се мели и на вода. Не е имало случай селянин мливар да бъде връщан или пренасочван към друга мелница. Ако времето е студено, той може да преспи в стаята, определена за тази цел, а добитъка да приюти в обора, за да не го вали дъжд или сняг или да го брули студен вятър. По този начин се посрещат мливарите, по този начин се печели клиентела за мелницата, а също и за търговския магазин. Умен и находчив е българинът, когато има лични интереси, свързани с материални облаги. Не случайно той е съчинил поговорката: „Интересът клати феса“. Тази мъдра поговорка, съчинена преди стотици години, и днес не губи своята актуалност. Напротив, тя намира все по-голямо приложение в живота на българина, особено на тоя, който се стреми към забогатяване по нечестен начин, а не с честен труд.

Когато някой от работниците се разболее или му се налага да отсъства по уважителни причини, единият от съдружниците облича работни дрехи и го замества, работейки наравно с другите. Когато мелницата мели брашно по държавна поръчка, освен десетте души българи-работници, работят и четирима военнопленници — сърби, тъй като брашното е предназначено за Министерството на войната. Съгласно международните закони не са избивали пленените по време на война, но са можели да бъдат използвани като работна ръка.

В своите спомени единият от съсобствениците — Рачо Бошнаков, разказва на свои близки и познати, че по време на войните 1912, 1914—1918 г., мелницата им донася най-големи приходи. Разбира се, той не омаловажава и печалбата, която идва от търговията и дараците, където жените влачат вълна, памук и парцали за лични нужди.

В началото на тридесетте години, когато мелницата вече е надстроена с още два етажа, съсобствениците закупуват два валца и други съоръжения за втора преработка на трици, които са търсени много от хора, които се занимават с отглеждане на животни. Пазарът започва да се насища след преминаване на световната криза, която засяга доста сериозно и нашата страна. По времето на тази криза, едно агне, ако е купено за 2 златни лева, кожата на същото се продава пак за същите пари, или месото остава без пари за този, който е купил агнето. Това са куриози по време на икономическите кризи, които се срещат в най-различни варианти.

В с. Полски Тръмбеш, по това време вече функционира така нареченият „сър пазар“, на който всяка сряда от седмицата се предлагат стотици животни за продан като: коне, магарета, крави, биволи, волове, овце, агнета, кози, свини, малки прасета и др. От ранна утрин, до късен след обяд там се чува гълчава, препирни, пазарлъци на висок глас между джамбази (търговци на животни), и селяни-продавачи. Много често се чува турското словосъчетание „варин гьоре“, което не слиза от устата на джанбазина.

След успешното сключване на сделката купувачи и продавачи, сядат на почерпка в близката кръчма, където от време на време се чува мелодия на гайда, или песен на гайдаря, по поръчка на някой любител на народната песен, който от време на време прави опит да приглася на музиканта-певец.

На единия край на пазара, близо до изхода, собствениците на мелницата, са направили малък щанд, на който се предлагат амуниции за коне, юлари за волове, хлопки, звънчета, камшици и други атрибути и украшения за селско-стопанските животни. „сър пазар“ и мелница „Гирдап“ са на граница. Дели ги само река „Елия“.

След 1932—1933 г. мелницата започва да произвежда около 20 тона брашно на денонощие. Произведената продукция се товари на вагони, които заминават предимно за Варна, а по-малко за София. Моторът вече започва да се задъхва, при пълно натоварване на всички съоръжения, които мелят, или извършват друга някаква дейност. Това принуждава съдружниците да закупят по-голям такъв от Германия, чиято мощност е 100 конски сили. Мощният мотор повишава двойно и тройно производс-

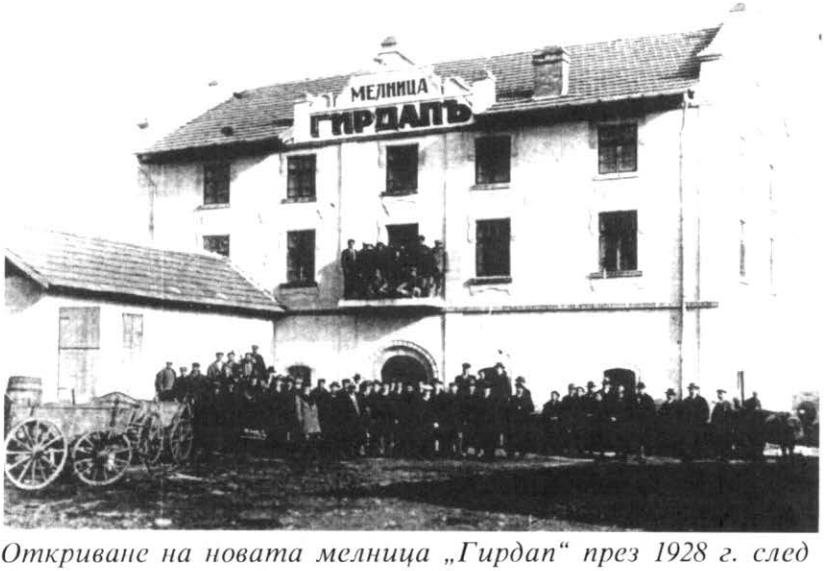

Откриване на новата мелница „Гирдап“ през 1928 г. след надстрояването на два етажа. Присъстват много гости от селото и околните села твото на брашно. Друга е вече мелницата на три етажа, с 4 валца, голям мощен мотор, камъни за мелене на царевица, която е важен компонент като храна при отглеждане на прасета за угояване.

Производствената дейност на дараците също се увеличава. Мощният мотор движи така наречените динама за производство на електроенергия, която е необходима за захранване на електромоторите, които движат валовете на дараците.

През 1942 г., когато село Полски Тръмбеш се електрифицира, в мелницата се монтира електромотор 60 конски сили, който е в помощ на газовия мотор, когато стане нужда.

Стефан Бошнаков — един от първите строители на с. Полски Тръмбеш

Работниците-дерменджии (мливари) са били сравнително добре заплатени, тъй като техният труд е квалифициран и строго специфичен. С това собствениците са били длъжни да се съобразяват. До самата мелница е имало баня както за съдружниците, така и за работниците. В определени дни банята е била на разположение и на хайлайфа от селото, срещу заплащане за услугата.

За всеки празник работникът получава допълнително парично възнаграждение и торба брашно, две нули. На по-големите християнски празници всички работници заедно със семействата си са поканени на обяд или вечеря. Всеки яде и пие на корем. При единия край на трапезата стоят музикантите, които предварително са се нахранили и чакат разпореждането на младия чорбаджия, син на единия от съдружниците, какво трябва да свирят. И тука златното, неписано правило е: „Който плаща, той поръчва музиката". А музиката поръчва Иван Цанков. Една колоритна личност. Винаги засмян, с грижливо подстригани мустаци, понякога засукани, за празник облечен по европейски. Бохем по природа, поклонник на нежния пол в границите на допустимото за онова време, а и по-късно. Играят се хора, индивидуални изпълнения на ръченица или кючеци с метла, затъкната на кръста, под колана, за да се движи наляво, надясно, нагоре, надолу, без затруднение на изпълнителя, под такта на музиката, т.е. мелодията на кючека. Кючекът е оригинално изпълнение на този вид танц, наследен от турците по време на османското иго. Не всеки може да го изпълнява така, че да може да задоволи присъстващите.

Всичко това става през най-хубавите години на България, през периода след световната икономическа криза 1932—1939 г., до началото на Втората световна война. Това са златните години за България, която заема

Рачо Бошнаков – син на Стефан Бошнаков, продължава делото на своя баща

първо място в Европа по производство на селскостопанска продукция, износ на грозде и пулпове от различни плодове. Това са едни от най-хубавите години за целокупния български народ, който живее щастливо в мир и благоденствие.

До национализацията 1947 г. мелницата поддържа своя ритъм на производство. По време на Втората световна война пак работи добре, но след като става собственост на държавата, производството ѝ замира, макар и с бавни темпове. След петдесетте години тя се ползва за складови помещения, където в нейните пристройки, Районният кооперативен съюз приема и складира яйца, които се сортират за вътрешния и външен пазар. Валцовете на мелницата са демонтирани и изпратени в други мелници, а малко по-късно моторът е натрошен на малки парчета, които са предадени на Вторични суровини за скрап. Самата сграда на мелницата е разрушена до основи и на нейно място са построени цехове за производство на технически съоръжения на „Булсатком“.

МЕЛНИЦА „ДЯНКО ЛИЖЕВ И БРАТЯ КРУШЕВИ“

Дянко и братя Крушеви идват в село Полски Тръмбеш от с. Опчиларе, сега Стрелец. Въпреки че са заможни селяни, които спокойно са се прехранвали от земята, която обработват, те търсят и други начин за препитание, като същевременно да дават прехрана и на други хора от дейността, която вършат. Те са се стремели да забогатяват, но това не са го постигали за сметка на други. Някои от тях започват това свое начинание, макар с малък собствен капитал, други — със заеми от банките, а трети — направо от нулата, което се постига с много труд и лишения. В повечето случаи е за сметка на здравето им. Момчета чиракуват при майстор, след време стават калфи, а след няколко години полагат изпит за майстор. За да придобият званието „майстор“, това е ставало с много труд, с много лишения, с много безсънни нощи, с много човешка мъка.

Дянко Лижев, Кънчо Крушев и Иван Крушев са будни, млади и практични мъже, които са имали природен усет и нагласа да виждат своето бъдеще с години напред. И тримата са от едно и също село. И тях, както и всички останали, ги примамва село Полски Тръмбеш с това, че се намира на важен кръстопът, край него минава железопътна линия, а съседните села произвеждат много житни култури, царевица, слънчоглед и др. Тези култури се нуждаят от преработка. За да има брашно и хляб, нужна е мелница, която да мели житото и царевицата. За да има олио, трябва да има фабрика, която да го произвежда от слънчогледа до селския труженик.

За онова време, в първите години на XX век, техният девиз е бил: „Хлябът е в основата за съществуването на българина".

Ходят, оглеждат местата покрай поречието на р. Янтра, но не се решават за строителство на мелница на нейния бряг, който е на 200—300 метра от село Полски Тръмбеш. Възрастни хора от селото ги съветват да не рискуват със строеж на мелница на брега на реката, тъй като често пъти, особено през пролетта, тя става толкова пълноводна, че буйните ѝ води стигат до самото селище, като правят големи пакости на селяните, в това число и на техните жилища, и селскостопански постройки.

Вслушват се в съветите на старците и решават да наемат мелницата в село Мишуклии, сега Климентово, която е строена в края на турското робство, с цел след време да я закупят, ако се продава и ако отговаря на интересите им, т.е. да им носи печалба, с която да могат да си хранят семействата, но и да заделят средства за нейната поддръжка и модернизация. Това е мелница, която се задвижва с вода, а житото се мели на камък. Тези две години са 1918—1919, т.е. на Първата световна война. Много мъже са оставили костите си по бойните полета на Македония. Глад и мизерия царят и в българското село. На мелницата идват да си мелят житото и царевицата предимно жени с по няколко чувалчета. Някои селяни дори си мелят житото вкъщи, въртейки на ръце камъка, само и само да не дават уем (зърно вместо пари) на мелничаря.

Не стига че мливарите са много малко, ами през лятото, когато се засуши и водите на река Елия намалеят, мелничката едва диша, задъхвайки се от недостиг на вода. Съдружниците много бързо се убеждават, че тази мелница не отговаря на техните интереси. Тя не може да изхранва едно семейство, а камо ли три. Въпреки това те закупуват германски мотор, който да движи мелницата. Моторът е закупен като втора употреба и се нуждаел от основен ремонт, който е бил направен от немски специалисти, извикани от Германия чрез една посредническа фирма, която се занимавала с такъв вид дейност на територията на цялата страна. Ремонтът е направен много качествено за кратък период от време, което се доказва още след неговото пускане в действие. Близо седмица специалистите наблюдават неговата работа и когато видимо установяват неговата безупречна дейност, която е била като на нов двигател, подписват за целта технически предавателно-приемателен протокол със съответните указания как да се работи с него, слагат в джоба златните наполеони за извършената работа и напускат с. Мишуклии. Разбира се, още същия ден, когато става уреждането на сметките, германците са поканени по стар български обичай на богато угощение с печено агне в селска пещ и изстудена бира, любимото питие на германеца, спусната за охлаждане в кладенеца на мелницата. Българинът знае как да се отсрами за добре свършена работа. В самия протокол е записана и самата гаранция за определен период от време — 10 години, през които моторът ще трябва да работи безупречно, при добра техническа поддръжка, според дадените писмени указания, приложени към самия протокол.

Това е един случай отпреди един век, който потвърждава, че германската нация е техническа, която стои начело на цяла Европа, а по-късно и в целия свят. Техническата мисъл не е присъща за всички народности, тъй като тя изисква и съответните условия, за да може да се развива и усъвършенства. У българина пък природата е заложила осезаемо гена на майстора-строител, който се изявява още по време на Възраждането и самия край на турското робство. Пример за това е уста Кольо Фичето, който построява големия мост от дялан камък, с 14 свода, над река Янтра, край гр. Бяла, като при изграждането му не е вложен нито грам желязо или цимент. Мостът е построен за 700 000 гроша, а френска фирма иска три милиона златни франка. И до днес стои непокътнат, независимо че по него са минали несметни товари, а през сводовете му и днес преминават водите на река Янтра, които много често са пълноводни. Един неграмотен човек, който си води сметките на „рабош“ за онова време, смайва френската инженерна мисъл със своята гениалност — божи дар от природата. Отремонтираният мотор движи мелницата, без каквото и да било затруднение поради своята мощност. Намират се близки приятели на съдружниците, които ги посъветвали да си построят мелница в с. Полски Тръмбеш, който се утвърждава като търговски и стопански център, макар че около него има по-големи селища, между които е и с. Мишуклии. Железопътната гара също е много важен фактор, който ще играе важна роля в тяхната мелничарска дейност, най-вече при транспорта на готовата продукция от брашно по предназначение за големите населени места в страната.

Съдружниците идват от с. Опчиларе с известен капитал, предимно в злато, но натрупват и още от мелницата, особено след монтирането на мощния мотор, чрез който многократно се увеличава продукцията от брашна — пшенично и царевично.

За целта те закупуват място за строеж на нова мелница от Илия Некезов. Петното за бъдещия строеж се намира на много подходящо място. Това е равен терен, който граничи чрез път със самата гара. Този път е шосето Велико Търново — Русе, а около километър по-надолу се отделя друго шосе за Свищов. Самото място граничи с шосето за Павликени, което преминава през едни от най-големите села: Мишуклии, Тенча, Мекиш, Долна и Горна Липница и Патреш.

В продължение близо 4 години съдружниците закупуват строителни материали за бъдещата мелница. Камъкът за нейните основи се превозва с коли от каменната кариера на с. Полски Сеновец. Превозът е доста скъп, тъй като двупосочно е около 30 км път и една кола, теглена от волове, може да направи не повече от един курс на ден. Камъкът от тази кариера много лесно се поддава на обработка поради самото естество на скалата. За онова време започва да се използва и циментът като строителен материал, но той е много скъп, защото се внася от Италия в дървени бурета, които много трудно се транспортират от едно място на друго. По тази причина основите се строят само от камък, а спояването между отделните елементи става с горещ хоросан, който след като се втвърди, не отстъпва по здравина на цимента. Основите на мелницата са вкопани много дълбоко в земята, за да могат впоследствие да издържат евентуално при надстройка на още етажи, което в действителност става, когато мелницата се одържавява и в новите два етажа се монтира нова, съвременна техника за мелничарска индустрия.

Мелницата е построена през 1924 г. от известния майстор Ганчо от с. Стефан Стамболово. Майсторът-предприемач работи много старателно и прецизно, наблюдавайки непрекъснато работата на всеки свой работник. Строи се по предварително изготвен план от инженер-строител. Работи се от сутрин до вечер. В двора има построена временна постройка, където работниците нощуват, а близо до нея е кухнята, където се приготвя котлова храна за строителите. Майстор Ганчо е държал много, щото неговият работник да е нахранен добре, да е отпочинал, за да се иска от него работа, и то качествена. Често пъти, де на шега, де на истина, е казвал на съдружниците: „Гладна мечка хоро не играе“, тъй като в пазарлъка за строежа, в една от точките в договора се казва, че чорбаджиите се задължават да подсигуряват качествена и количествена храна за работниците. Само в дните сряда и петък се приготвя постна храна, а в останалите се готви храна с месо. Думите на майстора не са нищо друго, а сигнал към тях, че храната ще трябва да се подсили. Никой предприемач няма сметка да държи своя работник ненахранен добре, както трябва, щом чака от него работа. Тогава не е имало някакви трудови норми, с които да се отчита дадена трудова дейност, но за сметка на това работниците са работели съзнателно и отговорно. По време на работа се подава сигнал за почивка и пак по сигнал тя продължава. За онова време това е била една от най-масивните и скъпо струващи постройки, макар че е била едноетажна, с повдигнат таван, който се ползва за складово помещение на готовата продукция.

Отремонтираният мотор на мелницата в Мишуклии е монтиран в новата мелница в Полски Тръмбеш. Този мотор е имал мощност от 120 конски сили и се движел, без да се натоварва цялата трансмисия за производство на брашно, ярма, грис, булгур, царевично брашно и др. Нейното производство за денонощие е стигало до 30 тона, почти наравно с това на мелница „Гирдап". Монтиран е и валц само за производство на царевично брашно, което е много търсено на пазара в Югоизточна България, най-вече от турското население.

Почти всеки месец, а понякога и два пъти в месеца, се товарят вагони с царевично брашно по посока към Южна България, а вагони с брашна, по няколко на седмица, за градове в Северна България и столицата София.

В мелницата работят около 20—25 души работници, 3-ма машинисти на смени, 3-ма валц-майстори, също на смени, тъй като цикълът на производство е непрекъснат. Мелницата се спирала за кратък период от време за профилактичен преглед или наложителен ремонт.

Щом мелница „Дянко Лижев и братя Крушеви" има такъв голям обхват за производство на различни видове изделия в голямо количество и щом нейната продукция, заради високото ѝ качество, намира голям пазар в цяла България, естествено е да се предполага, че печалбите на съдружниците са големи. По онова време данъчните финансови органи са следяли много осторожно, по така наречената инвентарна книга, колко продукция се продава, на каква цена излиза от мелницата и къде се пласира като стока. Единият от младите съдружници споделя, в своите спомени, че не всичко се е отразявало точно и вярно във въпросната инвентарна книга, с цел да не се плаща голям данък на държавата.

Ето някои извадки от инвентарната книга:

1925 г. — баланс — 4 милиона 783 хиляди и 275 лева

1926 г. — печалба — 723, 644 лв.

1927 г. — печалба — 1 242 447 лв.

1928 г. — не си личи, мастилото е размазано

1929 г. — печалба — 400 000 лв.

През тази посочена година печалбата намалява драстично поради световната икономическа криза, която засяга много сериозно и България.

През 1930 г. печалбата нараства трикратно в сравнение с предходната на 1 283 500 лв.

Мелницата, със своята качествена продукция, работи с месеци наред за големите градове в страната и най-вече за София. Със своето качество тя се конкурира с най-големите мелници в Ямбол, Бургас, Червен бряг и др., които са изкарвали много повече продукция, защото са много по-големи.

Втората световна война не пречи тя да бъде застрашена от фалит, въпреки че в цялата страна е въведена купонна система за хляба без селата, където на практика това не може да се приложи, тъй като там няма работническа класа. Селянинът се самозадоволява с това, което произвежда като храна. Купони той ползва само за захар, обувки и някои видове платове. Газта за осветление, която също е много дефицитна по време на войната, се раздава в селата по списък, и то в много малки количества. Въпреки това селянките вечер, в късна есен и през зимата, пак предат, пак плетат и шият прике за своите момичета, бъдещи невести, светейки си с оскъдната светлина на газеничето, лоената свещ или светлината на огъня от огнището, на което много често се виждат закачените цървули на стопанина, които трябва през нощта да изсъхнат за следващия ден. По двора стопанката ходи с дървени налъми, измайсторени от нейния съпруг. Какво ли не е видял и преживял българският селянин, но стоически се е справял с всички несгоди и лишения, голяма част от които са били като резултат на управляващите.

До самата национализация на мелницата през 1947 г. целият ѝ персонал се запазва, който я обслужва и след това. Нейното име е заличено, а новото е „Трифон Саралиев“. Тъй като мелницата след тази година прекратява своята производствена дейност, цялото производство е поето от „Трифон Саралиев“. Държавата започва да спуска големи планове за добив на брашно от жито и царевица. Година след година тези планове се завишават и това налага да се извърши надстройка на още етажи, за да се монтират още машини за мелене. Специалисти установяват, че това може да стане, тъй като основите могат да издържат за надстрояване, за което споменахме, когато се разказваше за строителството на мелницата. Това надстрояване става за много кратък период от време. Доставени са валцове от чужбина последна дума на мелничарската техника. Запрашеваемостта в цеховете на мелницата по време на работа е сведена до нула. Вътре на первазите на прозорците са наредени саксии с цветя, по чиито листа няма и следа от прах.

За период повече от 40 години мелницата се ръководи от няколко човека, някои за кратък период от време, а други — много години. Най-продължително време неин управител е бил Иван Бонев, който по щат се води „Началник цех“, тъй като същата е към мелницата във Велико Търново. Преди да постъпи в мелницата, Иван Бонев ръководи „Зърнени храни“, а преди това е директор на Районен кооперативен съюз. Същият винаги е съумявал да се справи с много важни и отговорни задачи. Освен че изпълнява производствени планове, които се спускат от висшестоящите органи, които ръководят мелничарската индустрия към съответното министерство, той прецизно е следял и изисквал от целия работнически колектив, щото вътре в самата мелница производствените помещения да се поддържат с идеална чистота и перфектно обслужване на машините в техническо отношение. Дворът на мелницата свети от чистота и изрядност. Всичко си стои там, където му е мястото. По негово време е построена административната сграда на предприятието, а също така и работническият стол до самата нея.

След пенсионирането на Иван Бонев през 1986 г. мястото му заема Розана Некезова — специалист в областта на хранително-вкусовата промишленост. Като ръководител тя се справя добре с работата и предприятието изпълнява успешно дейността си както преди.

Когато след 10 ноември в цялата страна започва подмяната на голяма част от ръководителите на предприятия, през 1991 г. Розана Некезова е освободена от длъжност и на нейно място идва Светослав Робов, който оглавява предприятието до 1995 г. Некезова отново е върната на неговото място, където работи до 1998 г., когато мелницата е върната на бившите ѝ собственици съгласно „Закона Лучников“.

Понастоящем нейната дейност се оглавява от Илко Боянов Крушев — единия от младите наследници, чийто девиз е: „Да съживим икономиката на родния край“.

Мелницата продължава да произвежда качествени брашна, които намират добър пазар. В нея са създадени толкова работни места, колкото са необходими. Тя е едно от малкото предприятия в града, което продължава да функционира с производство както преди, а не да се преустроява за други вид дейности или да бездейства.

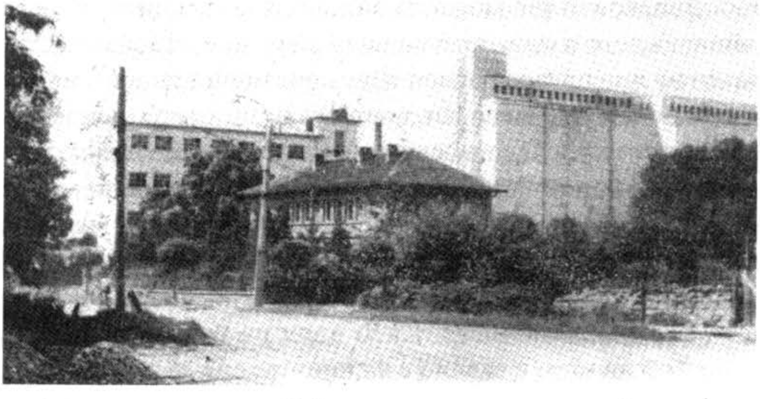

Общ изглед от мелницата. В дъното, отляво – сградата ѝ, а отляво – силозите за зърно. На преден план е административната сграда

МАСЛЕНА ФАБРИКА

В непосредствена близост до мелница „Дянко Лижев и братя Крушеви“ се намира маслената фабрика. За граница между мелницата и маслобойната е пътят за Павликени, който се отклонява от главния път Велико Търново — Русе.

Наред с житните култури в Полскотръмбешкия район още в началото на миналия век селяните започват да произвеждат слънчоглед за лични нужди в своята прехрана, като мазнината олио, която се добива най-вече от слънчоглед.

Знайно е, че българинът, особено в първата половина на миналия век, през календарната година в храната си не ползва месо и животински мазнини, като свинска мас, овча лой и др. Това той спазва най-стриктно по време на коледните и великденските пости, а повечето хора това правят и през дните сряда и петък ежеседмично. Търсенето на олио заостря вниманието на предприемчивите хора от този край за построяване на предприятие, където да се добива мазнината олио. Растителните мазнини като зехтин и шарлан, които се внасят от чужбина и се предлагат по търговските магазини, са доста скъпи и не всеки може да ги купува, особено голяма част от селското население.

На тази необходимост първи реагира търговецът Тодор Раднев от село Крушето, което отстои от с. Полски Тръмбеш на разстояние петнадесетина километра. Находчивият търговец, който следи внимателно българския пазар, бързо се убеждава, че в Полски Тръмбеш има нужда от маслобойна, която ще може да задоволява нуждите на селяните от целия район, където има много големи села, чрез производство на ишлеме, а защо не и за пазара. Освен това цената на слънчогледовото семе е на по-висока цена от тая на житните култури, което ще стимулира селяните да сеят слънчоглед не само за свои нужди, но и за пазара.

Търговецът Тодор Раднев обикаля крайните дворни места и ниви, граничещи със с. Полски Тръмбеш, и се спира на това място, където в непосредствена близост до него се строи мелницата на Дянко Лижев и братя Крушеви.

Място за колебание няма. Като член на тогавашното дружество „Внос-износ“ тегли заем и заедно с наличните си пари, с които разполага като собствен капитал, придобит от търговска дейност, закупува терена и много бързо се изгражда едно малко помещение, оборудвано само с една хидравлична преса за пресоване на слънчоглед. Това е годината 1924.

Незабавно селяните от района, най-вече от Полски Сеновец, Куцина, Иванча, Страхилово и Павел започват масово да отглеждат слънчоглед не само за собствени нужди, но и за пазара. Тодор Раднев още тогава се убеждава, че той си е роден за търговец и че няма да може да ръководи производствено предприятие и същевременно да се занимава с търговска дейност. По тази именно причина през 1925 г. той продава предприятието на дружество „Жиромас“, чиито собственици били от гр. Варна. Те назначили за управници и специалисти по производство на олио масло инженерите руснаци-белогвардейци Грунов и Тагамлийски, които довеждат след себе си още няколко руснака, също белогвардейци, които да работят пряко в самото производство на олио.

Дружеството „Жиромас“ много бързо се отказва от предприятието по предлог, че не може да изкара необходимост печалба, която се очаквала. Още тогава се разбира, че основната причина е разгулният живот, който са водели белогвардейците, а за това са нужни пари. За всички пиянски запои, особено с присъствието на жени, се изразходват парични средства, които трябва да постъпят отнякъде. Откъде другаде, освен от касата на предприятието.

По време на пиянските оргии, които ставали предимно нощем, отдалеко се чували руски песни и кикотене на жени в съпровод на хармоника и балалайка, на които свирели някои от работниците. Някъде късно през нощта се чуват изстрели от револвер, придружени с цветуща руска псувня или ругатня.

През 1926 г. маслобойната е закупена от немеца Берхолд Зайдец, който живее в София. В предприятието остават на работа същите инженери и работници руснаци-белогвардейци. За да се развива фабриката, Зайдец изпраща свое приближено и доверено лице — инженер Кърлински, който убеждава собственика да закупи още две преси и един камион, който е бил крайно необходим за транспорт на готовата продукция там, където е нямало железопътна линия. Също така бил увеличен и броят на работниците, които дотогава били 10 на брой. Бившият работник на предприятието Димитър Иванов Петров, който тогава е бил юноша, през седемдесетте години на миналия век разказва, че всички нововъведения и подобрения в условията на труда са се дължели найвече на инженер Кърлински, който се е държал много приятелски с работниците, разговарял е с тях с мек тон, без да ги нагрубява, когато понякога са допускали някаква грешка в своята работа. Той въвежда за пръв път работнически книжки. Когато се налагало да се работи извънредно, извън работно време, трудът се заплащал без каквито и да било предварителни уговорки или пазарлъци. Веднага след приключване на извънредната работа всеки, който е работил, си получава парите за положения от него труд, срещу подпис на отделна ведомост от тази за месечните заплати.

Инженер Кърлински сутрин отивал пръв на работа и си отивал последен. Когато се е налагало да се работи през нощта, той е там, за да проконтролира целия производствен процес. Ако инженер Кърлински е бил собственик на предприятието, то е щяло още да се модернизира, но все пак собственикът е друг човек, който в крайна сметка има думата по всички въпроси, особено модернизацията, за която са нужни средства, понякога доста големи. Всичко по време на работния процес се е вършело ръчно. Един работник постоянно е носел вода за мотора от кладенеца, няколко работника пренасят слънчогледовото семе на гръб с варелче, а люспата от семките се подхвърляла в парния котел с лопатата. Липсвала е най-елементарна механизация. Макар че работниците са работели 8 часа, те много са се изморявали, защото трудът е бил много тежък, особено през топлите дни. Отначало цялото производство било на ишлеме. На 100 кг слънчоглед селянинът получавал насреща около 22 литра нерафинирано слънчогледово олио. По рандеман същите килограми дават 30 литра растителна мазнина, но собственикът взима разликата от 8 за себе си, за извършената работа. Така или иначе, той е трябвало да получи въпросните 8 литра. Друг е въпросът, дали това е реално, или не.

По време на най-усилената работа, която е сезонна, предприятието, макар и при ниска механизация на производствения процес, е преработвало средно по 4 тона на денонощие слънчогледово семе, от което получавало около 1000 литра олио. През пролетта и лятото работата спира и по този начин част от неквалифицирания състав от работници си търси работа на друго място, а рафиньорите и техниците правят ремонт на съоръженията, които произвеждат олиото.

Когато Берхолд Зайдец изпраща сина си да оглавява предприятието като управител, нещата тръгват много зле за маслобойната. Синът, на име Александър, води разгулен живот, като организира с приятели, мъже и жени, пиянски оргии, за което са нужни средства, които той набавя от касата на предприятието, като се мъчи да ги прикрива под друга форма на употреба, за да могат да се осчетоводяват като оправдателни документи.

Стока се произвежда, а пари за заплати няма. Няма, защото те се харчат за алкохол и жени. Представителят на фирмата инженер Тамлийски отказва да изплаща паричните възнаграждения за положения труд, въпреки че собственикът на фирмата е наредил работниците да си получат парите. Днес няма пари за заплати, утре пак няма, вдругиден също няма, докато работниците — около 30 на брой, през есента на 1928 г. се вдигат на стачка, като прекратяват работа и си отиват по домовете. Инженер Тагамлийски се е заключил в кабинета си, отказвайки да води преговори със стачкуващите работници. До побоища не се стига, кръв не се пролива, въпреки че напрежението е било доста голямо. Арести също е нямало, независимо че в двора на предприятието е имало двама полицаи, от които единият на кон. Собственикът на маслобойната се разпорежда парите на работниците да се изплатят незабавно, но парите в касата едва стигали за половината работници, които след няколко дни и те не си получават възнагражденията. Това е първата и последна стачка на работници от с. Полски Тръмбеш през месец септември, 1928 г. В края на краищата всички работници си получават заплатите и производственият процес се възстановява. От тази година, когато настъпва световната икономическа криза, предприятието изпада в кризисна ситуация, изправено пред фалит. Главният собственик на маслобойната, като преценява каква е ситуацията, продава предприятието на руските белогвардейци Боде и Трунов, през 1929 г. Двамата съсобственици не са могли да извършат нещо съществено, за да може предприятието да започне нормална производствена дейност, както преди. Селяните от района на Полски Тръмбеш и този на Бяла произвеждат достатъчно количество слънчогледова продукция, но няма кой да я преработи или изкупи. Двамата съсобственици, макар че имат роднински връзки, често пъти са влизали в остър конфликт помежду си по въпроси от най-различно естество. Тези спорове понякога преминавали на висок тон, който наподобява на кавга, която се чува из целия двор на фабриката. Когато спорът преминава във фаза кавга, тя се води на руски език, в чиято реч често се вмъква думата „сволач“. Тази дума в руския език означава човек пройдоха, човек мошеник, човек хайдутин, човек пияница, човек развратник и т.н. Това е най-обидната дума по адрес на даден човек, която навремето, в царска Русия, често пъти става причина за дуел между две лица, които се обиждат помежду си чрез нейната употреба.

Предприятието, при този развой на нещата, е изправено отново пред фалит. То придобива вид на някаква вакханалия, отколкото на производствено предприятие. Тази мрачна картина трае до 1934 г. когато фабриката е закупена от братя Крушеви. Братята Кънчо и Иван Крушев вече имат натрупан капитал от мелницата „Дянко Лижев и братя Крушеви“. Този техен капитал след световната криза започва бързо да се увеличава и те това влагат припечеленото в недвижим имот, какъвто е маслобойната, намираща се в непосредствена близост до тяхната мелница. Двете предприятия ги дели само шосейният път за Павликени. Тази непосредствена близост на двете предприятия играе огромна роля за тяхното ръководене и техническа поддръжка на машините на маслената фабрика, които са в окаяно състояние. От София са извикани специалисти по маслодобив и машинни инженери, които за няколко месеца, извършват основен качествен ремонт на фабриката за производство на олио. Тя започва работа през 1935 г. със съвсем нов състав от работници. Но работата не тръгва добре, тъй като никога не са вършили такъв вид работа, за която са назначени. Това принуждава съдружниците да вземат на работа старите работници, вследствие на което фабриката заработва нормално. Управител на маслобойната става Кънчо Крушев, а Иван — на мелницата. Така всеки се грижи за предприятието, което ръководи. Иван Крушев е бил добряк по характер и с работниците се е държал много любезно и винаги се е отзовавал на техните молби от най-различен характер. Обичал е да се шегува, да пуска между тях весели лакардии. Докато брат му Кънчо е бил много строг, понякога груб с работниците, с подчертана алчност, но същевременно и много щедър, когато се касае за човешки живот. Тази негова щедрост и хуманност най-добре се изявяват по време на Втората световна война, когато комунистическата партия организира така наречената съпротива, която прераства във въоръжена, и в многонаселени места се създават комунистически ядра. Ятаци подкрепят с хранителни продукти и дават подслон на нелегалните, които са преследвани от властта — полицията и жандармерията. В маслената фабрика работи като майстор-рафиньор комунистът Пано Михов Пулев, който е голям специалист в своята работа. По характер е бил тих и скромен човек, който е дошъл от гр. Айтос да си търси работа по специалността. В Айтоския край става някакъв провал на комунистическо ядро, член на което е бил и Пано Михов, който успява да се измъкне навреме от напрегнатата обстановка, да прехвърли Балкана пеша и да намери пристан в с. Полски Сеновец, а след това в с. Полски Тръмбеш в маслобойната на братя Крушеви като майстор-рафиньор. Кънчо Крушев веднага установява способностите на своя майстор и му дава най-голямата заплата в предприятието, тъй като до голяма степен качеството на продукцията зависи от него. Ако олио от слънчоглед не е рафинирано както трябва, то не се търси на пазара поради своята специфична миризма, която не всеки може да понася.

Идвайки в с. Полски Тръмбеш, Пано Михов веднага се свързва с комунистическата партия и като неин член изпълнява всички задачи, които му се възлагат. Не след дълго той попада под наблюдението на полицията и жандармерията, по-специално на Иван Каноров, който отговаря пред началника на жандармерията в област Велико Търново за Полскотръмбешки район. Областният началник, полковник Велизаров е привлякъл Каноров като служител на жандармерията. По-нататък в книгата ще бъде отделено място специално за Иван Каноров.

Пано Михов, майстор-рафиньор от маслобойната, не само че е заподозрян като помагач на нелегалните, но е един от набелязаните комунисти в Полски Тръмбеш, който трябва да бъде ликвидиран незабавно, без съд и присъда. Кънчо Крушев, като научава за това от сигурно място, изпада в паника за своя майстор и без колебание предлага на Каноров пари, за да го откупи. Каноров си дава съгласието, като получава насреща няколко стотин хиляди лева на ръка. По него време един чифт волове струват 200—250 хиляди лева. По този начин случаят с Пано Михов е ликвидиран, но ударът на Каноров е насочен към другите комунисти-ятаци: Георги Петков, Никола Кръстев и Димо Кръстев, които са работили като майстори-строители на братя Крушеви. Кънчо Крушев и Иван Крушев предлагат на Каноров паричен откуп и за тях, но той отказва да вземе парите под предлог, че за един стига.

Пано Михов, благодарение на своя чорбаджия Кънчо Крушев, остава жив и доживява дълбоки старини, преживявайки само с една пенсия, голяма част от която отделя за почерпка и на приятели. Отива си от този свят тихомълком, без каквито и да било почести.

Братя Крушеви непрекъснато разширяват и обзавеждат фабриката с нови производствени мощности. През 1942 г. заменят хидравличната преса с шнекова тип „ЕП“, която е по-високопроизводствена и технически се поддържа по-лесно. През 1944 г. доставят от Германия стабилен парен котел — 80 кв. и построяват висок фабричен комин, за да има по-голяма тяга за пушека, който се отделя при горенето. Всички тези подобрения допринасят, щото производството да се удвои и утрои. Освен ишлеме братята произвеждат олио и за пазара, като дават предимство на търговското производство. Производството става целогодишно, с малко прекъсвания за частичен ремонт. През 1944 г. фабриката е оборудвана с модерна рафинерия за онова време, която напълно премахва особения вкус на нерафинирано масло, което има дъх на печен слънчоглед, който не винаги е приятен за много хора, които предпочитат рафинирано олио пред свинската мас.

Във фабриката на братя Крушеви работят около 25 работника. За съжаление стават трудови злополуки. Отрязани са пръстите на работника Димитър Пенев поради непредпазливост, независимо че всички работници срещу подпис са запознати с „Правилника на труда“ по време на инструктаж от техническия ръководител на предприятието.

В края на 1947 г. фабриката за производство на олио, собственост на братя Крушеви, е национализирана. За директор е назначен Григор Стайков от село Раданово с висше икономическо образование. По негово настояване пред ръководните органи в София тя е преименувана от маслена фабрика „Братя Крушеви“ на името на Станке Димитров „Марек“. Това име фабриката носи до нейното приватизиране.

До 1970 г. предприятието работи на пълни обороти. Направени са много подобрения във връзка с производствения процес. Технически ръководител е Тодор Цавев, който няма висше образование, но природата го е дарила, и то с пълни шепи, с техническа мисъл. Той прави редица рационализации, голяма част от които са внедрени в други маслени предприятия в страната. Винаги се е отзовавал като консултант, когато е бил търсен от ръководствата на тези фабрики. Често пъти в почивни дни, събота и неделя или други празници, е ходел да работи заедно с няколко специалисти: шлосери, монтьори и заварчици там, където е бил повикан. За неговите технически умения и способности са знаели отговорни хора от съответното министерство, към което са били маслените фабрики. Директор на маслената фабрика по онова време е бил Георги Добрев, дошъл от Южна България, за което приятелите му са го наричали Георги Тракиеца. Навремето беднотията и сиромашията го подгонват и той търси късмета си в Северна България. Чул хубави думи за с. Полски Тръмбеш, където идва да живее заедно със съпругата си Радка в малка схлупена къщурка в една нива, в непосредствена близост до маслената фабрика, където започва да работи. Нямал завършено дори основно образование поради голямата беднотия в бащиния дом, но и на него природата му дава качества като постоянство, настойчивост, упоритост. В работническия колектив, където работи, другарите му го обичат, уважават и ценят заради неговите умствени способности. Те именно го предлагат и избират за свой директор, защото са преценили, че той ще може да ръководи предприятието, което крайно много се е нуждаело за такъв ръководител. Предприятието редовно изпълнява производствените си планове, независимо че те ритмично се завишават след всяка изтекла календарна година. Целият трудов колектив, начело с директора Георги Добрев, вижда и преценява, че маслената фабрика може да прерасне в завод, оборудван със съвременни машини. Такова е и мнението на местните ръководители на града. С много труд, упоритост и ходене по мъките най-после е дадена зелена улица за строеж на маслодобивен завод, без да се спира производството на фабриката. Заслуга за това има лично Георги Добрев с голямата помощ на местните ръководители в лицето на Дамян Илиев, който тогава е председател на Общинския народен съвет — втори мандат.

През 1970 г. се прави първата копка на бъдещия завод. Денонощно мощен чук набива дълбоко в земята стоманенобетонни пилони, върху които ще трябва да се отлеят основите на бъдещия завод.

Идва обаче един момент, когато строителството се замразява по нареждане на министерството. Машините започват да пристигат от чужбина, а строителната дейност е прекратена. В този именно момент Георги Добрев успява да се пребори, тъй като въпросните машини трябвало да се пренасочат към село Долна Митрополия, за тамошния завод. Ден през ден той е в София, докато въпросът е решен. Всичко това става благодарение на упоритостта на директора и голямата помощ, която му оказва председателят на Общинския народен съвет Иван Камбуров, който идва на мястото на Дамян Илиев. Това са годините 1972—1976. Голяма помощ оказва и местният партиен комитет, който съдейства по своя линия за преборване с този тежък проблем, свързан със спирането на строежа. Замразяването на строежа се отменя и започва изливането на силозите от бетон с така наречения „пълзящ кофраж“. Работи се денонощно, на смени, поради самото естество на работата, свързана с отливането на бетона. Много граждани си вземат платената отпуска от предприятията, където работят, за да се включат в този вид строителство като общи работници. Така проявяват своя местен патриотизъм. Други пък отиват да работят там през почивните дни. Изграждането на този строителен обект показва нагледно какво може да направи българинът, на какво е способен той, когато трябва да се строи, за да се изгради нещо, което ще е от полза за града, за района, за страната. Всичко може българинът, само да каже, да е убеден, че това, което строи, е от полза роду.

През 1979 г. става пускането на пресовото отделение, а през 1981 — на екстрационния цех.

Преди това, през 1976 г., Георги Добрев излиза в пенсия, а за негов заместник е назначен Иван Камбуров, който дотогава е бил председател на Общински народен съвет. За Иван Камбуров тази длъжност не е нещо, което да го безпокои, защото по-рано е работил в маслената фабрика и познава с подробности този вид производствена дейност. Като директор той работи десет години до пенсионирането си през 1986 г. Като такъв Иван Камбуров се справя много добре и заводът става водещо предприятие на качествено олио, което намира добър пазар в цялата страна. Трудът на работниците е заплатен много добре. Предприятието има стол, където се предлага висококачествена храна, която не отстъпва по нищо на ресторантската.

Директорския пост от Иван Камбуров поема Никола Лазаров, който работи като такъв до 1992 г. До 1990 г. заводът произвежда както преди висококачествена продукция и изпълнява успешно всички планове за производство на олио, които се спускат от висше-стоящите органи. Положението на завода след 1990 г. започва бързо да се дестабилизира във всяко едно отношение. Производството на олио започва да спада не

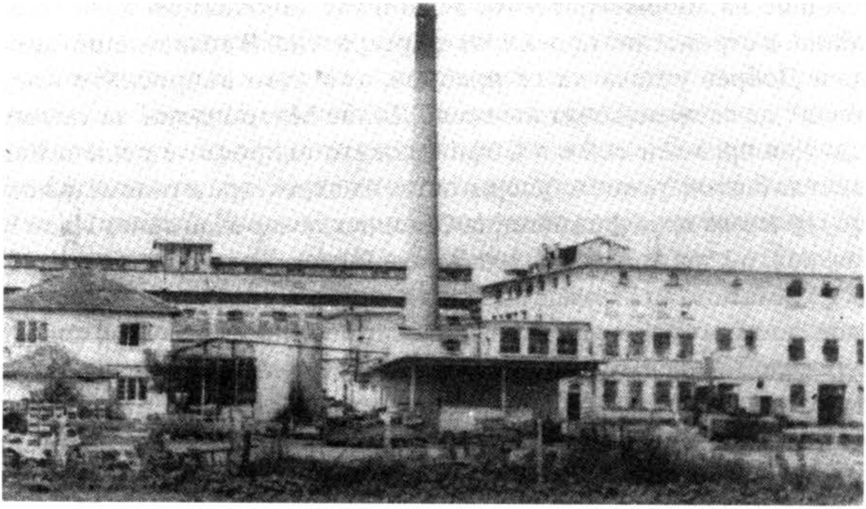

Общ изглед от маслената фабрика на братя Кънчо и Иван Крушеви след национализацията — 1947 г.

само на завода в Полски Тръмбеш, но и на всички заводи в страната. Олио много се търси, а производството не може да покрие нуждите на страната. По този начин се създават условия за спекула с този вид растителна мазнина. Пред вратите на портала на завода чакат товарни коли за олио. Тези две години за Никола Лазаров са много напрегнати, свързани с големи неприятности. След него идва Стефан Цанов, който е директор до 1995 г. Нещата вместо да се нормализират, стават още по-сложни и труднопреодолими. От 1995 до 1997 г. за директор е назначена Евгения Андреева, която е специалист в отрасъла, който ръководи, но и при нея състоянието на завода става още по-критично. На практика същият става трудно управляем по много причини, които директорът не може да преодолее, защото те са свързани пряко с управлението на страната. От 1997 г. директорския пост заема Ася Николова, която оглавява предприятието до 1999 г., до неговата приватизация, която решава окончателно неговата съдба като завод за производство на олио. В негово владение е Живко Вълев, който според неофициален източник го купува на много ниска цена, която далеч не отговаря на истинската. Това са само недоказани предположения. По негово време заводът не се руши, но не извършва и никаква производствена дейност, а само се охранява денонощно.

След време Вълев препродава завода на „Зърнени храни—България АД“ със седалище гр. София, което няма нищо общо с бившия завод „Марек“ за производство на олио.

Така или иначе, завод „Марек“, който е наследник на фабриката за олио на братя Крушеви, един път завинаги прекратява своята дейност, ставайки жертва на едно решение, излязло от нечия празна глава, която остави на улицата десетки хора без работа, голяма част от които са специалисти в областта на маслодобива, от града и района.

Ако заводът при приватизацията е бил преотстъпен на наследниците на братя Крушеви, независимо как и под каква форма, той по всяка вероятност е щял да продължава да произвежда пак олио, продукция, която винаги е продаваема, както това става с мелницата, която и до днес произвежда брашно под прякото ръководство на единия от младите наследници — Илко Крушев.

КОНСЕРВНА ФАБРИКА „МИЗИЯ“ — БИВШАТА „ФАПЛОД“

Консервното предприятие възниква по време на Втората световна война, по-точно през далечната 1942 г., в непосредствена близост до мелница „Лижев и братя Крушеви“ и маслена фабрика, също собственост на двамата братя, върху равнинен терен, около 12 дка равнинна площ, който впоследствие стига цифрата 60, тъй като същото непрекъснато се разраства със своята производствена и складова база. По същото време, а и преди войната, пазарът в с. Полски Тръмбеш, който става всяка сряда, се залива от различни видове селскостопанска продукция от зърнени култури, които се изкупуват от търговците-житари, с всички видове зеленчуци като: домати, пипер, патладжан, дини, пъпеши, грозде, ябълки, круши, кайсии и др., които се предлагат на символични цени. Много от тия зеленчуци производителите връщато обратно, тъй като не могат да се продадат, а и няма предприятие, което да ги изкупи за преработка. Намират се находчиви хора, които се убеждават, че такова предприятие за преработка на зеленчуци може и трябва да се построи, стига да се намери подходящ терен, където да има в изобилие вода, без която не може да има производство. На това именно място, за което става дума, на 3—4 метра под повърхността има подпочвени води в неизчерпаемо количество, които да се използват в производствения цикъл.

Предприятието е зарегистрирано в Търновския областен съд, търговски регистър № 20/1942 г., определение № 1311, под фирмата „ПЛОД ООД“, дружество гара Полски Тръмбеш, за търговия и индустрия.

В учредителния протокол на дружеството е казано, че то ще се занимава с построяването на вакуумно-консервна фабрика, а предмет на работата на предприятието ще бъде преработката на плодове и зеленчуци и търговия с тях в прясно и преработено състояние.

Сдружението, което полага основите на предприятието, се състои от седем човека, които влагат собствен капитал на обща стойност 1 500 000 (един милион и петстотин хиляди) лева, както следва:

1. Недялко Станчев Дачев — 1 дял от 300 000 лв.; 2. Тодор Ненов Колев — 1 дял от 300 000 лв.; 3. Стефан Николов Иванов — 1 дял от 300 000 лв. 4. Станьо Иванов Крамолински — 1 дял от 150 000 лв.; 5. Горчо Евтимов Горчев — 1 дял от 150 000 лв.; 6. Борис Христов Иванов — 1 дял от 150 000 лв.; 7. Димитър Евтимов Горчев — 1 дял от 150 000 лв.

Най-важните кредитори на предприятието са били:

1. Богдан Банков ООД — София — 13 402 лв.; 2. Цаньо Вълчев „Левков“ — 60 850 лв.; 3. Експрес Транспорт — София — 200 701 лв.; 4. Братя Иванови, Станчеви, Горчеви — 3 214 749 лв.; 5. Банка „Български кредит“ АД Полски Тръмбеш — 460 000 лв.; 6. Евтим Г. Евтимов гр. Левски — 20 000 лв.

или общо 3 970 142 лв.

През 1942 г. фабриката започва да работи не в собствени помещения, а в такива, които са пригодени за съхранение на зърнени култури, които се закупуват от селяните-производители. За производство на пара се ползват машини-локомобили, закупени като втора употреба. Те произвеждат пара, получена от горене на въглища и дърва заедно. Същите, тъй като са втора употреба, започват да се повреждат много често, което налага да се спира производственият цикъл до отстраняването на повредата, която понякога продължава продължително време, като по този начин става увреждане на суровата продукция, най-вече от домати, бамя, различни видове плодове и др., което е във вреда на предприятието, т.е. загуба по технически причини. Всичко това принуждава съсобствениците и ръководството на предприятието да заменят локомобилите с парен котел, доставен от Германия. За закупуването му предприятието не дава пари, а пулп — 30 тона, произведен от кайсии. Парният котел е тежал 35 тона. Тази бартерна сделка между продач и купувач е по-изгодна за купувача, тъй като калкулацията е направена на базата на износни цени, които тогава са били доста високи поради инфлацията на българския лев и германската марка. Един килограм пулп, за онова време е струвал по производствена цена на предприятието някъде около 100—120 лева, а на външния пазар трикратно повече. По този начин парният котел е закупен от Германия чрез бартерната сделка на много изгодна цена. От Германия до България е докаран на части по река Дунав до пристанище Свищов. Монтажът и пускът на котела е извършен от немски специалисти, които през цялото време са яли на корем домати, краставици и всички видове плодове, които са се намирали в двора на предприятието, стоварени за преработка. Когато приключват работа и си тръгват за Германия, ръководството на предприятието зарежда на всеки един по няколко дървени касетки с домати, краставици и др. зеленчуци, а също така с най-разнообразни плодове. С камион ги закарват до пристанище Свищов и ги натоварват на пътнически кораб. В личния багаж на всеки германец е имало шише с гроздова ракия, голяма буца домашно сирене и варена кокошка. Знае българинът как да се отплати на този, който е работил съвестно, за да му свърши, и то навреме, качествена работа.

Нагревателната площ на котела е била 120 квадратни метра, вдигал е осем атмосфери, а е можел да издържи до 18. Осем атмосфери са били достатъчни за целия производствен цикъл на пред-приятието. Котелът е бил монтиран в специална за целта постройка, до която се издига снага на комин, висок 44 метра, изграден от специални тухли, които не се поддават на атмосферните влияния. Можел е да издържи и на земен трус до десета степен по скалата на Рихтер и скорост на вятъра до 300 км в час. Коминът е изграден от трънски майстори-коминджии, за кратък период от време месец преди монтажа на парния котел.

В същото време е построен склад за готовата продукция, но той не можел да побира всичката стока и затова за складове са ползвани и мазите на зърнени храни на съдружниците, които развиват и търговска дейност, независимо че са съсобственици на консервното предприятие.

Населението на Полски Тръмбеш и на селата около него произвежда култури, които напълно задоволяват със съответните суровини производството на доматено пюре, доматен концентрат, мармалад от кайсии, ябълки и грозде, пулп от кайсии, а също така петмез и гроздов сок. По-голямата част от тази продукция се товари на шлепове от пристанище Русе и по река Дунав заминава за Германия, Австрия и други европейски държави. Стоката от гара Тръмбеш се товари на вагони, тъй като железопътната линия стига до самото пристанище. Това не е можело да става чрез пристанището в Свищов, тъй като автомобилният транспорт не е бил достатъчен за такава по-голяма транспортна дейност. Особено голям консуматор на този вид храна е Германия, която дава насреща предимно машини за индустрията, трактори за селското стопанство, камиони, локомотиви за железопътния транспорт, стоманени релси за него и др. Суровината от съседните села се прекарвала с каруци в амбалаж (дървени щайги) до самото предприятие. Изплащането на суровината е ставало веднага, което е много благоприятно за продавача, който с парите, които взема, може да си купи още същия ден това, което е необходимо за семейството му.

Всичко това стимулира селяните, щото те да сеят и отглеждат култури, които могат да продадат на консервното предприятие. Интензивните култури са по-доходни за техния производител. Тяхното произвеждане и пласиране, продажбата на житни култури на търговците-житари, продажбата на някое теле или прасета, яйца и птици, отглеждане и в домашна обстановка, са артикули, които поддържат селското семейство с парични средства.

Някои селски семейства издържат ученици в гимназията в Полски Тръмбеш или студенти у нас и чужбина, за което са нужни парични доходи, особено за тия, които учат в чужбина. Точно на определена дата селянинът отива в някоя от банките, за да направи паричен превод на детето си в чужбина, което от своя страна трябва да се издължи пред хазаина си също на определена дата, та дори и час. Германецът-хазаин е научен на точност още от дете. В това отношение той е взискателен както към другите, така и към себе си.

Българинът дава мило и драго, за да изучи своите деца, особено момчета. Не са рядкост случаите, когато той продава парче земя, ако парично е крайно затруднен, само и само да не бъде прекъснато учението на детето му. Други пък теглят заеми от банките, макар и срещу висока лихва, щом няма какво да продадат, а трети вземат пари на заем от близки или познати. Имало е случаи в български селски семейства, когато студентът завършва висшето си образование и се връща в България, щом постъпи на работа, започва да връща парите на своите родители, особено ако негов брат или сестра са студенти. На практика излиза, че много млади хора по този начин взаимно се издържат и подпомагат при следването си. По онова време се е смятало, че на селското момиче не е нужно кой знае какво образование тъй като според психологията на селяка то трябва да се омъжи в прилична възраст, да умее да върши всякаква домакинска работа, да ражда деца, да ги възпитава в трудолюбие, в уважение към по-възрастните и да бъде покорна, и вярна съпруга на мъжа си.

Предприятието година след година се разраства, тъй като неговата продукция се търси на вътрешния и особено много на външния пазар.

Растежът на предприятието ставал приблизително така:

Ако се вземе първата година 1942 за единица 100%

— втората година 150%

— третата година 250% и всяка следваща година двойно увеличение, в момента на национализацията през 1947 г. предприятието е инвестирало основния си капитал за машини и съоръжения, а за движение на самото предприятие (оборотни средства) е използвало кредити от банка „Български кредит“ и др. частни банки и лица, общо към 25—30 милиона лева.

През първата година 1942, когато Втората световна война е в своя разгар, предприятието започва да работи с 15 работника: половината мъже, половината жени, които година след година се увеличават. Най-много те са били от месец май до месец октомври. Предприятието е сезонно, но въпреки това кандидатите за работа в него винаги са били много.

От направената справка на оборота на предприятието „Фаплод“ ООД — търговия и индустрия Полски Тръмбеш, до национализацията 1947 г. картината е следната:
1942 г. — оборот 9 243 132 лв.; **1943 г.** — оборот 5 654 197 лв.; **1944 г.** — оборот 13 718 383 лв.; **1945 г.** — оборот 11 670 291 лв.; **1946 г.** — оборот 36 607 400 лв.; **1947 г.** — оборот 21 014 350 лв.

Тези данни са дадени от Тодор Ненов като спомен на съхранение в Държавния архив — Велико Търново.

След национализацията 1947 г. предприятие „Фаплод ООД“ с. Полски Тръмбеш преминава с актива и пасива в ръцете на държавата. От 1947 г. до неговата приватизация негови директори са няколко човека за различен период от време. Един от неговите директори, който се задържа повече време, е Анастас Варненски, който няма високо образование, но е буден човек, предприемчив, добродушен по характер, шегобиец, широко скроена личност, която гледа винаги с оптимизъм към живота. През едно лято двете му дъщери Мария и Иванка отиват на почивка заедно с майка си, като поверяват на баща си да се грижи за любимата им котка. Домъчнява на девойките за тяхната домошарка и пишат писмо на баща си, в което го питат как е тя, как се чувства тя без тях. Бащата не им отговаря на писмото, но им изпраща снимка на котката, седнала на коляното му, заснета от местния фотограф Петров. Още същия ден снимката пътува по предназначение.

Като директор обаче Варненски е много добър ръководител, който от ранна утрин до късна вечер е в предприятието, особено през кампанията, той е там, следейки от непосредствена близост производствения процес. По време на кампанията фабриката работи на две смени. Много добър технически персонал обслужва машините, които винаги са изправни. Главен технически ръководител е Пинтеров, който със своите умения и навици в областта на техниката не отстъпва и на най-образования човек в областта на машините, които се ползват в хранително-вкусовата промишленост. За него няма машина, която да не може да работи и да не дава продукция, за която е предназначена. Той е направил много рационализации, които са внедрени не само във фабрика „Мизия“, но и в други такива фабрики в страната. Не случайно няколко години е изпращан по държавна поръчка да работи по специалността си в страни от Далечния изток. По-голяма част от трудовата си дейност той отработва в „Мизия“, където работи и като пенсионер. Не случайно стои на равна позиция в областта на техниката с Тодор Цанев от масления завод. Почива в Полски Тръмбеш, дочакал дълбоки старини.

Така Варненски и Пинтеров стабилизират държавното предприятие в техническо отношение, тъй като то трябва да изпълнява високи производствени планове, които му се спускат от съответното министерство, на което е подчинено предприятието. Консервна фабрика „Мизия" произвежда по времето на Анастас Варненски консерви от зеленчук най-вече за вътрешния пазар. Специалитет на предприятието е била консервата „гювеч", която много се търси на софийския пазар. Имало е случаи, когато спре камион да разтоварва пред някой магазин гювеч от фабрика „Мизия" Полски Тръмбеш, софиянци да купуват продукцията по цели кашони още от самия камион, без тя да бъде разтоварена в самия търговски магазин.

След пенсионирането на Варнески мястото му се заема от Йордан Даскалов, който не извършва почти никаква промяна в административния апарат на предприятието. Цялото си внимание насочва към неговото разрастване и модернизация. За целта изпраща анализ — предложение, на 11 март 1958 г. до общински народен съвет под номер 364, в който се проследява цялостно развитието на предприятието от национализацията до момента и какво трябва да се предприеме и извърши занапред, в бъдеще. В подробности се проследява, че суровини фабриката преработва не само от района на Полски Тръмбеш, но и от Павликенска, Горнооряховска, Беленска и Свищовска околии, което налага да се изработят технически планове за увеличаване на неговия капацитет на продукция от 4 до 5 пъти. Всичко това трябва да стане в продължение на 2—3 години.

В действителност това става, като площта, върху която се строи, нараства на 60 дка. Изгражда се и главен корпус, с всички спомагателни, по-малки помещения. Създават се нови производства като сушилня, увеличение на вакуум апаратите и т.н. Работната ръка непрекъснато се увеличава. Производственият процес е целогодишен. Трудовото възнаграждение е сравнително добро, въпреки че се работи на норма, която се спуска не произволно, а след задълбочен и подробен анализ на трудовия процес, до самото излизане на готовата продукция за пазара. Голяма заслуга за това има нормировчикът Борис Георгиев, който много старателно си върши работата, стремейки се да стои на неутрални позиции: работник—държава, т.е. работникът да не бъде ощетяван чрез спускане на високи норми, които трудно може да изпълнява, и обратно — те да бъдат ниски в държавен ущърб.

По времето на директора Йордан Даскалов фабриката продължава да произвежда продукция както за вътрешния, така също и за външния пазар, преди всичко най-вече за бившия Съветски съюз, за където готовата продукция се експедира чрез българските държавни железници. Това става планово и ритмично, съгласно сключените търговски договори между двете държави. Търгува се също така и с Източна Германия. Като купувачи най-прецизни са англичаните, където се изнася предимно конфитюр в малки разфасовки. Англичаните закупчици следят не само за качеството на продукцията, но и за нейния грамаж, който се намира в амбалажа — кофичка от картон или бурканче от стъкло. Не може в тях да има нето съдържание 395, вместо 400 грама. Купувачът в Англия, когато купува, следи дали се спазва грамажът и ако не се спазва, втори път не купува от този вид стока. При една такава партида през 1973 г. се допуска волно, или неволно нарушение във връзка с грамажа и англичаните търговци правят незабавно рекламация и фабрика „Мизия" за своя сметка изпраща допълнително съответните килограми от рекламираната стока за Англия. За Англия стоката се транспортира по море, чрез пристанище Варна.

Така или иначе, продукцията на консервна фабрика „Мизия" гр. Полски Тръмбеш се търси и на външния пазар най-вече за своето реномирано качество и вкус. Най-много тя е търсена на пазара в бившия Съветски съюз, откъдето рекламации почти е нямало.

Петър Петров Копчев поема ръководството на фабриката през 1976 г., непосредствено след пенсионирането на Йордан Даскалов. Той следва курса на работа на своя предшественик с оглед по-нататъшното развитие на предприятието. Работи като ръководител за малък период от време.

След него директор става Иван Явашев, който в момента работи в областта на хранително-вкусовата промишленост и познава много добре този вид дейност, тъй като това му е специалността. Това е един много важен критерий, щото един директор да е специалист в областта на това, което произвежда предприятието, което оглавява. Той никога не може да бъде подведен, волно или неволно, в даден производствен процес, ако се внедрява нещо ново, което предстои да се произвежда за първи път. За съжаление и Иван Явашев работи за кратък период от време, тъй като преминава на друга ръководна изборна длъжност — председател на Общински народен съвет гр. Полски Тръмбеш.

На негово място е назначен Симеон Стойчев, бивш агроном на ТКЗС — Полски Тръмбеш. Всичко, което наследява от директорите преди него, той го анализира, преосмисля и в продължение на много години като директор ръководи много старателно и отговорно фабриката, внасяйки и внедрявайки новости, които са характерни за хранително-вкусовата промишленост. Винаги взема под внимание мнението на хора, които са компетентни в областта на производството на предприятието. Много пъти се разминава с тия, които обичат да дават съвети, без да имат хабер от този вид дейност, която той ръководи и отговаря пряко за нея.

Фабриката, по-точно, консервният завод „Мизия", е в състава на Окръжното предприятие „Булгар плод" Велико Търново, в състава на СО „Булгар плод" София. С извършване на кадрова промяна се постига постепенно ликвидиране на съществуващата, преди това конфронтация между някои управленски кадри. В системата на „Булгар плод“ заводът започва да се укрепва икономически и да се специализира в производството на зеленчукови консерви, като най-много се набляга върху някогашния специалитет на предприятието по времето на Анастас Варненски — прочутия полско-тръмбешки гювеч, който най-много се търси в столицата. Около 60% от готовата продукция заводът изнася в бившия Съветски съюз, а останалото количество е за вътрешния пазар.

Благодарение на личните си връзки и настойчивост пред по-висшите инстанции Симеон Стойчев пуска в експлоатация нов цех за производство на консерви и напълно автоматизирана линия за производство на гювеч. За производство на доматено пюре е построено съоръжение за прием на суровината в насипно състояние, без амбалаж. Самосвалът изсипва суровината направо в бункер, откъдето започва нейната обработка. Изградени са още помещения, в това число и хладилно, за съхранение на зеленчуци и месо.

Тъй като работниците са повече от съседните села, извозването им се извършва с два собствени на завода автобуси. Към предприятието продължава да функционира работнически стол, където се сервира качествена и питателна храна на много ниска цена.

Настъпилите така наречени демократични промени в началото на деветдесетте години на миналия век се отразяват много негативно и на завод „Мизия“. Рязкото свиване на вътрешния и външен пазар дава отражение на обема на производството, вследствие на което средносписъчният състав от 300 човека (годишен) спада на около 70 броя. Предприятието изпада във финансов колапс. Много от фирмите-клиенти стават неплатежоспособни, поради което се налага да се водят съдебни дела за събиране на вземанията от тях. Така създалата се обстановка налага, щото неплатена продукция да не излиза от завода. За да получават работниците и административният персонал що-годе прилични заплати, всичко се дължи на директора Симеон Стойчев заедно с главния счетоводител Златко Делинешев, които с помощта на останалите хора от ръководния персонал създават така нареченото „Работническо-мениджърско дружество“ (РМД), в което участват целият персонал.

Когато през 1998 г. изтича срокът за управление, Симеон Стойчев е освободен от поста директор и на негово място е назначен Йордан Маринов, с цел заводът да се приватизира, независимо че се създава второ „Работническо-мениджърско дружество“. Министерството, което отговаря за предприятието, отказва да извърши това по най-различни причини, подкрепени със съответните аргументи.

След Йордан Маринов за управител е назначен Тинчо Тинчев. За завода вече е назначен така нареченият „синдик“, който започва сложни финансови маневри, докато най-после предприятието е продадено чрез посредничеството на съда на „Юни газ“, чието производство няма нищо общо с това на бившия завод „Мизия“.

Всички съоръжения, чрез които се е произвеждала продукцията на консервния завод, са извадени от халетата. Някои от сградите са съборени, други се преустрояват за нов вид производство на фирмата, което предстои да се уточни тепърва в зависимост от пазарната икономика и човешките ресурси. Така консервен завод „Мизия“ вече не съществува след повече от половин век производствена дейност, от която са се препитавали хиляди хора от Полски Тръмбеш и района.

Дано новото предприятие „Юни газ ВТ ООД“ да подсигури хляба на част от хората в община Полски Тръмбеш.

МТС – МАШИННО-ТРАКТОРНА СТАНЦИЯ

До 9 септември 1944 г., а и няколко години след това, земята (земеделската) е частна собственост, която се обработва по доста примитивен начин. Селянинът оре с дървеното рало, сее на ръка, жъне със сърпа, копае с мотиката, но добива, макар и малко от декар, висококачествена пшеница, от чието брашно се произвежда хляб с вкусови качества, без каквито и да било изкуствени набухватели. Българската жена, предимно селянката, приготвя тестото за хляб със собствено произведена мая.

Златна българска земя!

Тя изхранва не само собствения си народ, но се изнася пшеница в много европейски държави заради високия ѝ рандеман при добива на брашно. До началото на Втората световна война, след световната криза, в края на 20-те години България е водеща в Европа на житни култури по добив на глава от населението.

Когато българката-селянка пече хляб в пещ, опалена (загрята) с дърва, наоколо във въздуха се носи приятната миризма на хляб. Този приятен мирис е примамка за децата от съседните къщи. На улицата излиза стопанката, която държи пита, обвита в бяла кърпа, и след като преброи децата, разчупва я на парчета, за да ги раздаде на хлапетата. Няма по-голямо лакомство за селското дете от парчето, отчупено от топла питка, насолено със сол и чубрица. Гледа стопанката как малчуганите лакомо ядат от питката и сърцето ѝ се изпълва от радост и умиление. Дълъг е пътят на тази топла питка. За да я има, нейният стопанин е орал земята, сял е на ръка пшеница и когато тя узрее, със сърпа и паламарката я жъне и прибира от полето, за да я овършее и смели на брашно. Тежък и изтощителен е трудът на селянина, особено добивът на хляб, без който не може да преживява.

Как да заменят неговият тежък труд, навремето са помислили новите управници на страната, дошли на власт след Девети септември 1944 г., като вземат наготово така наречения „съветски модел“ за управление в областта на индустрията и селското стопанство. В индустрията въпросът е решен — национализация на всички предприятия, която става през 1947 г. без каквито и да било пречки или затруднения от каквото и да било естество. Тричленка, придружена от милиция, влиза в кабинета на директора на съответното предприятие, чете заповедтта за национализация, взима ключовете на касата му и го освобождава.

Ако притежава законно оръжие, то му се отнема от милицията. Нищо повече.

С актива и пасива предприятието се одържавява.

Не така обаче стои въпросът със земеделската земя, която е владение на стотици хиляди хора. В Русия навремето този въпрос се решава в някои отношения по-лесно, тъй като там земята е владение на помешчиците, с които властта се справя по-бързо и по-леко, независимо от това, че много от тях се съпротивляват да влязат доброволно в така наречените колхози. Българският селянин, който притежава малки количества земя, много трудно се разделя с нея, особено ако тя е станала негова собственост по наследство или една част е придобита с много труд и лишения. В България започва да се основават така наречените ТКЗС с цел земята да бъде комасирана, а МТС — машино-тракторни станции, които да я обработват с машини, както това е в Съветския съюз.

В с. Полски Тръмбеш МТС е създадена на 1 май 1948 г. с машинен парк предимно с национализирана селскостопанска техника, най-вече трактори и вършачки, която съвсем не е достатъчна за обработка на такова голямо количество земеделска земя, която надминава цифрата 380 000 дка. През следващите години след образуването на кооперативните стопанства са закупени трактори, плугове, комбайни и др. предимно от Съветския съюз, най-вече срещу износ на селскостопанска продукция, тъй като там още се чувства недостиг на хранителни продукти за населението, вследствие опустошението ѝ по време на Втората световна война. Заводите ѝ, които по време на войната са изместени зад Урал, започват бързо производство на селскостопански машини, а преди това, танкове и оръдия за фронта. За да се обработва земята без затруднения, всички слогове, които служат за граница между нивите на стопаните, са съборени и заравнени с нивите до тях. Също така са изкоренени дървета в нивите и изсечени малките горички, които са се намирали сред тях. Повечето трактори, които пристигат от Съветския съюз, са верижни и много здраво изработени. Машините им са мощни и леко и бързо се ремонтират.

Първият директор на новообразуваната МТС в с. Полски Тръмбеш е Тодор Мицов, по професия учител. Той дори не е успял да приключи учебната година и поема директорския пост по нареждане на висшестоящите ръководни кадри на комунистическия апарат. Част от останалите членове на ръководството на МТС са посрещнали своя директор с известен скептицизъм, тъй като той е педагог по професия, а не лице с някакво техническо образование, което ще ръководи и отговаря за машини, а не за ученици.

Това тяхно съмнение много бързо изчезва, оборено от личността Мицов. Това той доказва със своята амбициозност, инициативност и всеотдайност към работата като ръководител. Негови първи помощници са: Йордан Миевски, завършил Агрономически факултет в гр. Пловдив, Генчо Минев — главен счетоводител, който преди това е бил директор на БНБ, много стриктен и изпълнителен, и Гено Манов, който изпълнява ролята на партиен секретар, тогава наричан политически ръководител. Йордан Наумов е касиер, а Николинка Ганева — счетоводител. Домакинската дейност е поверена на Недялко Заков. След директора Мицов, втората много важна и отговорна работа като технически ръководител е поверена на Цанко Господинов, който има дългогодишен опит, натрупан като техническо лице във фабриката „Тихов и Витек“, където се извършват всички видове ремонти на селскостопанска техника, в това число и на трактори, внесени предимно от Германия, които се ползват най-вече по време на вършитба като сила, която да движи вършачката, а след това да я придвижва на друго място.

От създаването на МТС управлението се помещава в две стаи в сградата на бившата мелница на Дянко Лижев и братя Крушеви, а техническата работилница — във фабриката за вършачки на братя Гъджулови, които след време се отделят от „Тихов и Витек“.

След разрастването на ръководния и счетоводен персонал МТС се премества в къщата на Антон Витек, а техническата работилница си остава на старото място. Чак през 1955 г. всички се преместват в нова административна сграда и халето за ремонт, където сега се намира завод „1 май“.

Директор след Тодор Мицов става Йордан Миевски, изпълняващ дотогава длъжността главен агроном, след него Никола Гърбузанов, който няма никаква специалност в областта на земеделието и техниката, освен че е бил кинооператор още от преди 9 септември 1944 г. След освобождаването на Гърбузанов от тази длъжност на негово място директор става Тодор Йорданов, който ръководи МТС до закриването ѝ през 1962 г.

През тази същата 1962 г. на мястото на МТС е създадена РТС (ремонтно-техническа станция), която извършва всички видове ремонти на трактори, комбайни и други технически съоръжения за селското стопанство. Неин директор за кратко време е Тодор Йорданов и след като той е назначен за директор на МТС Велико Търново, ръководния пост от него поема Младен Атанасов Младенов. Това е човек с много голяма природна дарба на техник, въпреки че е бил с основно образование. Не случайно е удостоен със званието „машинен инженер“. Това е човекът, който е запечатал в мозъка си безпогрешно всички резервни части на селскостопанската машина, в това число номерата на лагерите, които трябва да бъдат подменени по време на ремонт на някои машина. Облечен в синя работна манта, с шублер в малкия ѝ джоб, той е там, където се извършва някакъв ремонт. Следи със зорко око и не допуска ремонтът да не е качествен, т.е. да се прави отгоре, отгоре, както обичат да казват хората-техници. И като пенсионер е бил търсен за съвети и от хора, които упражняват техническа дейност, а дори и машинни инженери, защото те знаят, че той много знае в областта на техниката и че никога няма да ги подведе. Почива доста възрастен, с неизлечимо увреждане на слуха.

За периода от 1948 до 1962 г. МТС — с. Полски Тръмбеш извършва обработка на земеделската земя като: дълбока оран през есента, грапене, брануване, сеитба, жътва, вършитба и ремонт на всички видове селскостопанска техника. Станцията е обслужвала селата: Климентово, Иванча, Тенча, Мекиш, Долна Липница, Раданово, Петко Каравелово, Куцина, Полски Сеновец, Стефан Стамболово, Страхилово, Масларево, Павел, Каранци, Орловец и Вързулица. През 1957 г. обработваемата площ достига 754 000 дка с фонд 12 500 000 лв. Това е една от най-големите машино-тракторни станции на територията на Великотърновска област. Получила е много награди от Министерството на земеделието. Изявили са се като трактористи и комбайнери: Начо Стойчев, Вельо Стойчев, Костадин Камбуров, Димитър Андреев, Ангел Гаврилов, Николай Йорданов и първите жени-трактористки: Симеонка Бъчварова, Недка Петрова и комбайнерката Събка Михова, които също са едни от строителите на Полски Тръмбеш в областта на модернизираното селско стопанство, оборудвано със съвременна техника, която замества тежкия, ръчен труд на българския селски труженик.

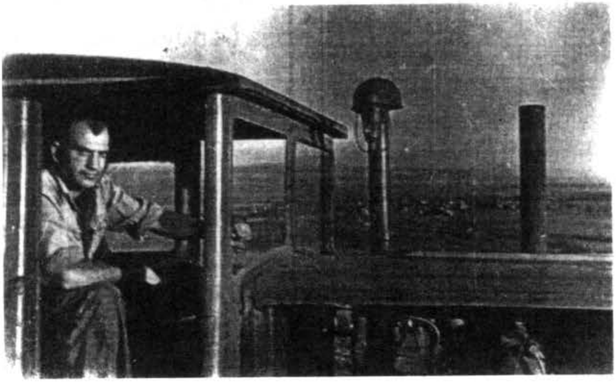

Костадин Камбуров — един от първите механизатори в МТС — с. Полски Пръмбеш

ЗЕМЕДЕЛИЕТО В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

На територията на цялата страна до 9 септември 1944 г. и няколко години след това земеделската земя е частна собственост. Около 90% тя е владение на средни и дребни земеделски стопани, а останалата се стопанисва от така наречените чифликчии, предимно в Добруджа. За едър земевладелец се е смятал този, който е притежавал най-малко на 2000 дка обработваема площ, докато в другите държави като Русия, Румъния, Унгария и др. тая цифра е много по-голяма. Средните и дребни собственици обработват земята с помощта на жива сила, предимно коне, волове и биволи, а едрите, и то не всички, с трактори, редосеялки и жътварки. Някои от тях са имали и собствени вършачки след края на 20-те години на миналия век.

До Освобождението в малкото селце Полски Тръмбеш владеят турските порядки, но това не пречи турци и българи да живеят заедно и в разбирателство. Като хора, които се препитават с обработка на земя, тях ги свързва взаимопомощта във върховите моменти, характерни за земеделския труд. Така например те си помагат по време на жътва и вършитба. Щом пшеницата на някоя от нивите, било то на турчин, или на българин, е узряла, всички отиват и я пожънват и още вечерта струпват сноповете на кръстци. Жътвата трябва да приключи в най-кратък срок, защото някой градоносен облак може да помете всичко само за минути. Някой си строи къщичка, всички му помагат. Някой вдига сватба, и българи, и турци са сватбари.

Повечето от селяните са притежавали малки количества обработваема земя. Малко са били и ливадите. Добитъкът е изкарван на паша предимно на селската мера и покрай левия бряг на река Янтра, където е имало места с най-разнообразна трева. Едрият добитък е бил предимно волове, биволи и много малко коне, а дребният — овце и малко кози, защото за тях трудно се намира подходяща храна, предимно нискостеблени храсти.

Най-много земя е имал Мастън Чотоолу, която е била и най-плодородната. Обработвана е предимно от ратаите на ангария или срещу твърде ниско заплащане. Още по време оно земеделският труд е бил най-ниско заплатен. Имало и случаи, когато бедният селянин работи на богатия само за един хляб или килограм брашно вместо пари.

Излишъка от своето зърно селяните от Полски Тръмбеш са карали на скеле в Свищов, където търговците-житари го товарят на шлепове и по река Дунав го изпращат към европейските страни. С грошовете, вземати от продаденото жито, селяните си купуват: газ, сол, кибрит, басма, американ и др. стоки от първа необходимост, защото в селцето им търговски магазин все още няма, тъй като хората са много малко. Земеделската земя и тя е малко в сравнение с тази на околните села.

След Освобождението както споменахме преди, в селцето Полски Тръмбеш идват много заселници от Еленския балкан, от Търновския балкан, от с. Павел, от село Самоводене, от с. Караисен и дори от гр. Бяла.

Като най-стари земеделски фамилии са били: Кючукцаньоолу, Ненкоолу, Славеолу, Пенкоолу, Добрьоолу, Мариноолу, Камбуроолу, Некезоолу, Кънчоолу и др.

Когато турците започва да се изселват от България след Освобождението, те си продават земята на българи на много ниска цена. Това важи и за село Полски Тръмбеш. Къщите си също продават на безценица. Който от преселниците има злато, веднага си закупува земеделска земя, от която тепърва ще се изхранва. Не са много фамилиите, които закупуват по-големи количества земя. Повечето са избягвали да купуват ниви в непосредствена близост до река Янтра, защото са се страхували от наводнения, причинени по време на кишави години или най-вече при топене на снеговете през пролетта. Тогава коритото на реката не може да побере голямото количество води заливат всичките ниви, които се намират в непосредствена близост до нея.

Както навсякъде в България, така и в малкото селце Полски Тръмбеш в първите години на миналия век селяните обработват земята с дървеното рало, а малко по-късно някои по-заможни от тях го заменят с железния плуг. Всичко става собственоръчно. Жъне се със сърпа и паламарката, а се вършее с диканята, теглена от волове или в най-добрия случай от коне. Овършаното жито се отвява чрез така нареченото решето (веялка), задвижвана ръчно. Чак в началото на тридесетте години вършитбата се извършва с вършачка за не повече от десетина часа, а не както с диканята за повече от две седмици. Когато влиза в употреба в селското стопанство тракторът, може да се говори за подмяна на животинската сила с машинна, и то не навсякъде. Това е много важен момент за обработката на земеделската земя, което важи и за Полски Тръмбеш.

Както в цялата страна, така и Полскотръмбешкия район след 1947—1948 г. започва да се поставя въпросът на държавно ниво за комасация (уедряване) на земеделските земи в така наречените ТКЗС, които са копие на съветските колхози. По места се изграждат комисии, предимно от членове на Българската комунистическа партия, от ОФ и РМС, които обхождат стопаните по домовете им, за да ги убеждават да станат членове на ТКЗС. Тези, които отказват на поканата, вечер ги привикват в общината за втора покана и ако пак не си дадат съгласието, вече към тях се прилагат по-груби мерки от най-различно естество. Някои от най-упоритите са къпани във водите на близкото дере, чиято вода е доста студена, или пък вкарвани да нощуват в кочината, в компания със селския нерез, където арестантът, за да се спаси от набезите му, се качва на прозореца и се връзва с пояса или кожения колан на панталона за железата на рамката му и така престоява до сутринта. Той не може дори да се изкашля, защото нерезът веднага реагира с отправена зурла към него, от която стърчат остри извити зъби. Кошмарна нощ! Това ли е заслужил българският селянин, а именно чрез заплаха и своего рода физическо насилие да стане доброволно член на ТКЗС. Това са груби изврващения и жестоко безскрупулно погазване на човешките права. Такива случаи са ставали в селата Раданово, Иванча и др. но в Полски Тръмбеш не са ставали, независимо че е имало упорстващи селяни.

В Полски Тръмбеш чифликчии не е имало, а селяните с повече земя са били няколко на брой. Хора от селото са имали по-голямо количество земя между селата Павел и Хаджи Димитрово. Няколко средни земеделци са притежавали в землището на селото над 100 дка земя и ливади, а дребните — по 25—30 дка и едва са изкарвали от тях прехраната си. Затова те са принудени да вземат под наем за обработка на общинска, училищна и църковна земя, или пък наполовина от изкараната продукция.

Непосредствено след Втората световна война до образуване на ТКЗС по места селяните се отчитат пред държавата с доставка на зърнени култури, съобразно декарите земя, които притежават.

Непосредствено след 1944 г. в България се зареждат няколко сушави години. Селянинът не може да произведе продукция от житни култури за себе си, а камо ли да отдели за държавни доставки. В българското село се създава много голямо напрежение вследствие на това природно бедствие, което сполетява държавата като цяло, защото сушата е обхванала като в клещи цялата страна. Държавата си иска своето, но то няма откъде да дойде. Целият партиен апарат, начело с Вълко Червенков, е вдигнат на крак. Много партийни функционери са мобилизирани от своята партия за изземане на зърнодоставките, като някои са наказани по партийна линия и смъкнати на по-ниска длъжност за неизпълнение на възложените им задачи. Това са предимно честни комунисти, които не искат да се изправят срещу собствения си народ, щом са преценили, че някои, които стоят на върха във висшата държавна и партийна власт, грешат във връзка с начина и метода за комасацията на земеделската земя и държавните доставки при неблагоприятни природни условия.

По този въпрос в началото на 80-те години на миналия век Петър Панайотов-Даскала, който преди 9 септември 1944 г. оглавява нелегалния Окръжен комитет на БКП — Горна Оряховица (неговото седалище тогава не е било във Велико Търново), разказва на своя приятел Михаил Димитров, с когото са колеги-учители, следното, което е намерено в архива на покойния Димитров:

„По време на последната сушава година, след Втората световна война Вълко Червенков ме извика при себе си и ми нареди да замина незабавно в гр. Плевен, където като представител на ЦК на БКП да поема организацията за събиране на държавните доставки в областта. След като за няколко дни обиколих всички населени места на областта, видях със собствените си очи страшните последици от сушата. Селяните поради това, че не можеха да жънат житото със сърпа, което беше една педя, скубеха стеблата, изтръскваха ги от пръстта и ги складираха на купчинка. След седмица се върнах в София и докладвах на Вълко Червенков за това, което съм видял. След като ме изслуша, започна да ми се кара и упреква, че съм проявил малодушие и прекомерно състрадание към селяните. Без каквото и да било колебание аз му казах следното: „Другарю Червенков, вървете вие в Плевенска област, за да съберете държавните доставки. Аз повторно няма да отида. Не мога да гледам селяните в очите, от които се излъчва мъка, скръб и тъга“.

За тия мои думи, които му казах накрая, Червенков ме нахока, използвайки и няколко руски думи под формата на ругатня, и ми каза заповеднически да напусна кабинета му. След известно време аз бях освободен от партийна работа и изпратен в Централния съвет на профсъюзите, да оглавявам един от секторите.“

През 1949 г. в с. Полски Тръмбеш са положени основите на местното ТКЗС, но е имало все още селяни, които са били извън него. Първи стават членове на кооператива предимно комунисти и леви земеделци, за което са убеждавани от местните ръководства на тези две политически сили.

Председателското място на местното ТКЗС в с. Полски Тръмбеш се заема не чрез назначение, а по избор, чрез явно гласуване от членовете на кооператива, от лицето Йордан Тодоров. Току-що са отшумели някои от репресивните мерки, които се прилагат срещу нарочени от управляващите хора, набедени в непокорство срещу властта. На един от тях по време при вземане на проба за лабораторен анализ е намерена гъгрица едно от най-опасните насекоми за житните култури, което според тогавашните закони е подсъдно. Предполага се, че тя е била пусната нарочно от лицето, което взема пробата за анализ. Друг пък е подведен под отговорност за неотчитане на държавните доставки и т.н.

Това е един от най-бурните периоди за селското стопанство: отчитане на държавните доставки и комасацията на земята, която в България се прилага по съветски образец, което е една от най-големите грешки на управляващите за онова време. По-заможните селяни, които не желаели да станат членове на ТКЗС, са наричани кулаци или пък народни врагове. Най-голямото извращение е било това, когато на младите хора, които са имали желание да следват във висши учебни заведения, не им се разрешава, ако техните родители не членуват в местния кооператив. Тия, пък които са студенти, биват изключвани без право да се запишат на друго място. Това насилие, изнудване и тормоз срещу българина трае някъде до 1956—1957—1958 г. Крайният резултат от всичко това е един, че много млади, умни и природно надарени момчета и момичета не могат да се реализират като бъдещи специалисти във всички области на живота у нас.

Йордан Тодоров полага големи усилия за пълното изграждане и финансово стабилизиране на местното ТКЗС, което му струва много нерви и напрежение.

След него председател става Къньо Божанов, който наследява някои неудачи от своя предшественик, но всичко е преодоляно и стопанството започва да се стабилизира година след година. БНБ отпуска кредити, най-вече за строеж на селскостопански сгради, срещу поносима лихва. Стопанството произвежда не само жито, ечемик и царевица, но започва да произвежда и слънчоглед, а така също и зеленчукови култури, най-вече за консервна фабрика „Мизия“, а по-късно и за вътрешния пазар, предимно за София.

Председател на местното ТКЗС става Иван Борисов, който е специалист в областта на земеделието и по-специално в животновъдството. Осезателно се вижда, че стопанството се стабилизира, тъй като е закупена селскостопанска техника, предимно от нови трактори, редосеялки и др., чиято техническа поддръжка се извършва от механици към стопанството, без да се търсят външни услуги.

По това време ТКЗС в Полски Тръмбеш е едно от стопанствата, които се числят към така нареченото Обединено трудово кооперативно земеделско стопанство „Владимир Илич Ленин“, заедно със стопанствата на селата: Раданово, Климентово и Каранци. Председател става Тодор Върбанов, по професия учител, завършил шуменски педагогически институт. Преди това работи като секретар на Околийския народен съвет — Велико Търново. Начело на обединеното стопанство стои от 1959 до 1968 г. — цели 9 години. Често пъти в работата си като ръководител прилага и силови методи, за да наложи свое мнение по даден въпрос.

През този период от време, освен Иван Борисов, председатели на местното ТКЗС са Христо Борисов и Петър Петров.

През 1972 до 1975 г. председател на обединеното стопанство с пет села става Симеон Калчев, който по професия е агроном.

Пак по това време се образува АПК — Полски Тръмбеш с председател д-р Пеньо Ненов. Това е 1970 т.

През 1976—1977 г. АПК — Полски Тръмбеш и АПК — гр. Горна Оряховица създават ПАК (Промишлено-аграрен комплекс) със седалище Горна Оряховица. Всичко това трае по-малко от две години, защото се доказва на практика, че тази форма е неудачна, макар че е взета като образец от Съветския съюз.

След разтурването на ПАК — Горна Оряховица в Полски Тръмбеш пак се възобновяват функциите на бившия АПК с председател Димитър Величков от с. Куцина, който е завършил семестриално агрономство. По негово време се търсят най-различни новости в областта на селското стопанство с оглед тяхното прилагане на местна почва. В някои от селата се създават кравеферми с модерно оборудване, а също така и ферми за отглеждане на прасета — малки и за угояване. На територията на гр. Полски Тръмбеш е изградена свинеферма и ферма за отглеждане на малки теленца.

От Министерството на земеделието се спускат много завишени планове за добив на мляко и месо, които се изпълняват със свръх-усилия и напрежение.

През 1978 г. председател на ключовото стопанство в Полски Тръмбеш става Симеон Калчев, който идва с натрупан опит и знания от предишната си работа като селскостопански специалист, която започва от самото начало на 1967 г. Това е човекът, който целия си трудов стаж набира в областта на селското стопанство. Нито ден не е работил на друго място. Кой е той?

Симеон Калчев е роден в с. Орловец, където завършва основното си образование, гимназия — в с. Камен, а висше агрономство — във ВССИ „Г. Димитров“ София. Повече от 35 години работи в един от най-трудните сектори без прекъсване в селското стопанство. Смяна на работните си места прави не по собствено желание, а в интерес на селското стопанство по нареждане на по-висша инстанция. Работохолик, с уравновесен характер. С пълно право той може да се нарече един от строителите на Полски Тръмбеш в областта на селското стопанство след комасацията на земята.

След 1979 г. всички съставни ТКЗС към АПК — гр. Полски Тръмбеш минават на собствена сметка. Това на практика се доказва, че е най-удачно като форма не само на управление, но и от гледна точка на финансово ръководство.

От 1982 г. Симеон Калчев е заместник-председател на АПК и като такъв работи до 1990 г. до ликвидиране на същото, което става същата година. Председател на комплекса е Йосиф Петров, който като ръководител е нерешителен и плах при вземане на решения от важно естество, ако трябва да се рискува, което често пъти се налага, особено в областта на селското стопанство.

След идването на така наречената демокрация на територията на гр. Полски Тръмбеш се изгражда земеделска кооперация „Земя“, към която се присъединява и тая на с. Климентово. За председател е избран Симеон Калчев. Част от собствениците на земеделска земя се обособяват като сдружение, ръководено от Захари Петков, без съдебна регистрация.

След Симеон Калчев председател става Симеон Стойчев, по професия агроном, бивш директор на консервен завод „Мизия“. Той ръководи кооперацията от 2002 г. до 2007 г., когато внезапно почива.

След него председателството поема Пенка Иванова, която е специалист в областта на земеделието. Целият ѝ трудов стаж до момента е само в областта на земеделието. В земеделска кооперация „Земя“ тя е подсигурила работа на 16 човека механизатори и административен персонал със съответните социални осигуровки. По време на жътвената кампания на работа постъпват още 5—6 човека.

Кооперацията обработва около 6000 дка плодородна земеделска земя със съвременна техника. Тя е изкупила земя от хора, които я продават, на цени по споразумение. На членовете на кооперацията се предоставя земя за лично ползване.

БАНКОВО ДЕЛО В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Непосредствено след Освобождението временното управление начело с княз Дондуков-Корсаков, наред с другите необходими за Третата българска държава институции — административни, военни и др. власти, бърза да постави началото на банковото дело в страната ни.

За целта началникът на финансовия отдел на Временното управление К. Бух, след кратко проучване, съставил и представил на княз Дондуков „Записка" по въпроса за учредяването на банка в гр. София. В тази записка авторът много задълбочено и аргументирано посочва необходимостта от такава банка, позовавайки се на факта, че българският народ е трудолюбив, пестелив, промишлен и още повече ще развие своята промишлена и търговска дейност. Поради това петвековното турско владичество не е давало възможност, щото българският народ да развие тези свои природни дадености.

Авторът на „Записката" предлага за целта да се изготви устав на банката, в който да се трасира пътят, по който тя трябва да върви и да се развие успешно.

Дондуков дава своето съгласие и одобрил устава на Българската народна банка, като собственоръчно написал:

„УТВЕРЖДАЮ" 25 янвря, 1879 г.
Княз Дондуков-Корсаков"

Българската народна банка официално е открита на 23 май 1879 г., съгласно чл. 3 на утвърдения устав от княз Дондуков-Корсаков. Тя е държавна, като получава от държавата 2 000 000 (два милиона) златни франка, от които 1 800 000 (един милион и осемстотин хиляди) са предназначени за основен капитал, а останалите 200 000 (две хиляди) са определени за резервен.

По това време в България още няма установена парична система и в обращение са най-различни монети, като: руската рубла, турският гологан, сръбският динар, френският франк и т.н. Покупко-продажбата на недвижими имоти, като земеделска земя и жилищни постройки, става най-вече със златни френски наполеони, златни руски рубли или златни турски махмудии. Турците, които напускат пределите на България, продават земята и къщите си само срещу злато.

Много от тях оставят част от това злато заринато в земята, тъй като пътувайки към Турция, по пътя са ставали обири, извършени от скитници из страната ни, потери от криминални престъпници и алкохолици, които се укриват в горите на проходите през Стара планина или Странджа Сакар. В младата българска държава все още няма полиция или войска, която да охранява проходите и да преследва обирджиите. За целта са изградени охрани от доброволци, но те често пъти не могат да се справят с тях, тъй като са многочислени и много добре въоръжени с модерно за времето оръжие, а не с пушки кремъклии или пищови, които се зареждат с барут.

Първите български монети са насечени през 1881 г., първите сребърни — през 1882 г., а първите златни — през 1894 г. Една година покъсно на България се дава правото да пуска в обращение български банкноти. На БНБ се дава право да разкрие свои клонове в градовете: Търново, Русе, Варна, Пловдив, Бургас и на други места, с цел развитието на търговията и индустрията. Така година, след година тези клонове се увеличават и до началото на 30-те години на миналия век достигат цифрата 120. Почти всички новосъздадени предприятия се нуждаят от банкови кредити, за да могат да функционират нормално. Това важи и за развитието на търговията.

Село Полски Тръмбеш, което се развива с бързи темпове в индустриално отношение, също се нуждае от банков клон, от откриване на такъв се нуждаят и търговците.

По тази причина в началото на 1912 г. всички търговци от селото се събират в сградата на Иван Генков, за да обсъдят възможносите за откриване на БНБ в село Полски Тръмбеш. От името на всички търговци е избрана делегация от 8 човека, която да посети министъра на финансиите Тодор Тодоров с молба за откриване на банка в тяхното селище, като тази молба-искане е била изготвена в писмена форма със съответните мотивировки, изложени точка по точка. Тези местни патриоти, хора с голяма прозорливост в бъдещето на тяхното сели са били: Петър Анастасов Попхристов, Димитър Симеонов Карабялов, Косьо Ганчев Ненов, Петър Генов Минков, Николай Костадинов Коцев, Илия Донев Даскалов, Спас Кръстев Нацов и Рачо Георгиев Пенев.

Сядат делегатите във вечерния пътнически влак, който сутринта ги стоварва на гара София, закусват в най-близката гостилница с шкембечорба, без да пият нито грам алкохол, вървят пеша до Министерството на финансиите и в осем часа са пред вратата на министъра Тодор Тодоров. Какво ли си е мислел той за тези селяни, които сега вижда пред себе си, не с потури и пояси през кръста, а в градско, изискано, чисто облекло, шито по мярка, а не взето под наем, за представяне пред министъра.

Той ги поканва в кабинета си, поръчва на секретаря по чаша кафе и внимателно изслушва писменото изложение до него, прочетено от Николай Костадинов, един от най-младите, образовани и ерудирани търговци от делегацията. След като разговаря с всекиго поотделно, за да се убеди в истинността на изложението, той си дава съгласието за откриване на клон на БНБ в с. Полски Тръмбеш, като за целта се отпускат 1 милион лева кредит през следващата 1913 година. Това свое решение той потвърждава в писмена форма, един екземпляр, който е предоставен на делегатите.

Когато излизат от Министерството на финансиите, крайно удовлетворени от успеха, всички единодушно решават да си направят обща снимка за спомен и за следващите поколения. След фотографията отиват да обядват в една от най-реномираните гостилници в София „България", която се намира в непосредствена близост до двореца на Фердинанд.

Но двете войни — Балканската през есента на 1912 г. и Междусъюзническата през 1913 г. — забавили разкриването на банката в селището. Това става на следващата 1914 г. на 1 май. С указ № 24 е назначен Иван Гешев за директор, а за счетоводител Георги Симеонов. Банката тогава се наричала „Агентура" III степен.

От месец май 1919 г. до юли 1920 г. за директор е назначен счетоводителят на банката Георги Симеонов, а от януари 1921 г. до юли 1923 г. директор е Георги Петров.

Българската народна банка — Тръмбешка агентура, изиграва положителна роля за стопанското развитие на гаровото селище Полски Тръмбеш, но и за околните села от района. След отшумяване на кризата през 1928—1929—1930 г. започва нов подем в икономиката на страната и респективно и за село Полски Тръмбеш. Чувства се, и то много осезаемо, подем и в областта на земеделието. В района на Полски Тръмбеш села като: Полски Сеновец, Тенча, Мекиш, Страхилово, Павел, Орловец, Раданово, Одаите, Куцина и Стефан Стамболово по време на лятната кампания изпълват до краен предел складовете за зърнени храни на търговците-житари, които от една врата на складовете приемат житото и ечемика, а от другата изкарват вече обеззаразена продукция, за да я товарят на вагоните за вътрешния и външен пазар. Всички по-големи плащания стават по банков път. За времето от 1930 г. до Втората световна война в Полскотръмбешки район се произвеждат милиони тонове зърнени култури и слънчоглед, с много високо качество.

Непосредствено след 9 септември 1944 г., по-точно до края на 1947 г., когато става национализацията, БНБ се оглавява от директора Генчо Минев. С актива и пасива към нея се присъединяват Българска земеделческа кооперативна банка и Банка български кредит. След национализацията тя отпуска кредити само на одържавените предприятия, спазвайки стриктно всички разпоредби във връзка с тази своя дейност. По-късно към нея се присъединява Българска инвестиционна банка, като част от нейните функции поема и Държавната спестовна каса.

В продължение на много време БНБ се помещава в сграда на два етажа в центъра на селището, която до голяма степен е неудобна, тъй като не е пригодена за тази цел. Първият етаж преди време е бил търговски магазин, а горният — жилище, в което са живеели собствениците на сградата. Дългогодишен неин директор е Пеньо Бербатов, а след пенсионирането му ръководството се поема от Димитър Трифонов. И при единия, и при другия банката развива много добра дейност като учреждение, което изпълнява своята важна функция в обществото.

Местните ръководители на града решават да се построи нова сграда, която да отговаря на съвременните изисквания — модерно съоръжена и обзаведена.

Пред Министерството на финансиите се прави предложение за необходимостта от такава сграда, със съответната писмена аргументация.

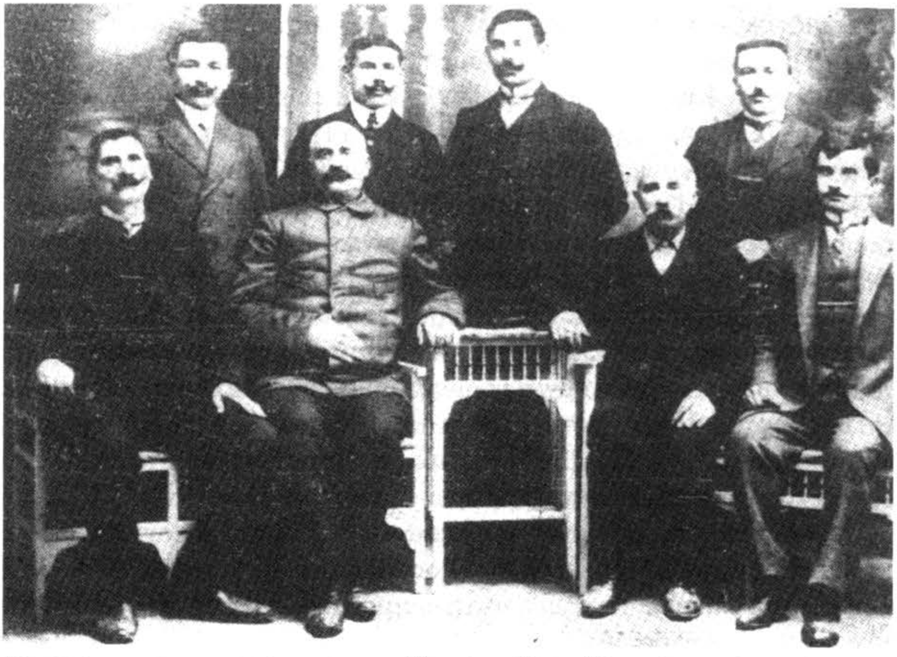

Делегатите-търговци от с. Полски Тръмбеш, които изиграват решаваща роля за откриването на клон на БНБ в селището. Прави отдясно наляво: Петър Анастасов, Димитър Симеонов, Косьо Ганчев, Петър Генов. Седнали – отдясно наляво: Николай Костадинов, Илия Донев, Спас Кръстев, Рачо Георгиев. София, 1912 г.

Искането е уважено и обектът е заложен за проектиране и изпълнение. За целта срещу сградата на съществуващата банка, по решение на Общинския съвет, е отчужден имот на братя Тасеви, със съответното петно за строеж. Първата копка на предстоящия строеж е направена през 1971 г. и сградата е изградена за две години от строителната организация. Тя е на три етажа, като първият е на ДСК, а вторият и третият са на банката. Макар че сградата се инвестира по две направления, това не пречи строежът да се завърши в срок, и то много качествено. По време на строителството не е имало никакви спорове между БНБ и Държавна спестовна каса. За по-бързото изграждане на сградата и двете ведомства са дали много дни безплатен труд от своите служители, който възлиза на стотици трудови дни. Наравно с всички служители работят и техните преки ръководители — Димитър Трифонов, директор на БНБ, и Георги Ангелов — управител на ДСК. Самата сграда архитектурно е издържана. Облицована е с бял камък. Има самостоятелно парно отопление.

Годишният балансов оборот на банката от година на година нараства, тъй като тя обслужва много предприятия и ТКЗС на всички села от общината. Изпълнителните ѝ кадри са много добри като банкови служители, които многократно са награждавани за дейността си. Някои от тях са: Йордан Тодоров, Атанас Михайлов, Атанас Макавеев, Христо Борисов, Богдан Наумов, Кина Димитрова, Венка Иванова, Димитрина Първанова, Тодорка Христова, Ружка Игнатова, Иван Наумов, Мария Янкова, Антоанета Пиперкова, Кръстьо Некезов, Кирил Калушков и много др.

Така БНБ гр. Полски Тръмбеш с нейния дисциплиниран трудов колектив всецяло подпомага, обслужва и финансира икономическото развитие на града и селата на територията на общината. Разгръща широка емисионно-касова дейност. Кредитира със заеми за оборотни средства и такива за капитални вложения редица промишлени, селскостопански, търговски, транспортни и други предприятия и организации, и строителни обекти. Всестранният банков контрол и всички банкови операции се извършват от висококвалифицирани и с дългогодишен опит специалисти, някои от които са споменати по-горе.

Банката поддържа едно нормално и отговарящо на развитието парично обращение. Производителността на труда на един касов работник се увеличава повече от два пъти, а производителността на труда на един счетоводен работник годишно се падат над 20 000 броя операции.

Със своята кредитна дейност банковият клон в града е тясно свързан с цялостното развитие на икономиката в общината. Банковият кредит непрекъснато нараства и отговаря на ръстовете на отделните стопански организации и предприятия по отрасли. Така например през 1984 г. редовният банков кредит достига цифрата 37 милиона лева. Ефективна е дейността на банковия клон в областта на финансирането, кредитирането и контрола на капиталното строителство. Експертно-техническите и финансиращите инспектори правят задълбочени проверки на проектно-сметните документации и ценообразуването. Ръководството и банковият колектив полагат неимоверни усилия, за да подпомагат динамичното развитие на града и селата към общината. По този начин банката вече става планиращ, координиращ и контролен орган на държавата.

Постигнатите успехи в развитието на банковия клон са в резултат на непосредствена организационна и методическа помощ на ръководството на Окръжната банка и лично на главния ѝ директор Стефан Петров. Той е роден в село Иванча. Винаги е питаел добри чувства към Полски Тръмбеш, щото градът и всички съставни села от неговата община да просперират в своето развитие чрез пряката помощ на БНБ. Не случайно той е удостоен от Общинския съвет на община гр. Полски Тръмбеш със званието „Почетен гражданин“.

След пенсионирането на Димитър Трифонов директорския пост поема Иван Ст. Давидов, но за кратък период от време, поради което не успява да докаже своите способности като банков ръководител, поради преминаването му на друга ръководна работа.

След Иван Давидов директор на БНБ гр. Полски Тръмбеш от месец ноември 1987 г. става Иван Петров, родом от с. Полско Косово, община Бяла. Преди това е бил на друга ръководна работа.

До 10 ноември 1989 г. банката работи като клон на БНБ, а след тази дата клоновете на БНБ — Велико Търново, Полски Тръмбеш, Елена и Сухиндол, регистрират Великотърновска търговска банка, със седалище гр. Велико Търново, като Полски Тръмбеш става неин филиал. Като такава функционира до месец юни 1993 г. Тогава Великотърновската банка става една от седемте банки учредители на банка „Хеброс“ със седалище гр. Пловдив. Полски Тръмбеш става клон на същата банка. От 1 юли 2007 г. „Булбанк“, банка „Биохим“ и банка „Хеброс“ АД се обединяват и по този начин се ражда най-голямата банка в България „Уни Кредит Булбанк“ АД, като Полски Тръмбеш е офис на тази банка, която извършва всички видове финансови услуги с директор Иван Петров.

ДРУГИ БАНКИ

Наред с развитието на индустриалните предприятия и търговията, земеделието в с. Полски Тръмбеш и селата около него, също, и то много ускорено се развива след Първата световна война, когато мъжете се завръщат от бойните полета. По време на самата война, която трае четири години, българското земеделие изпада в колапс, тъй като няма качествена обработка на земята поради острата нужда от мъжка работна ръка. Дървеното рало се държи от ръката на белокоси старци, а в повечето случаи от напуканата от тежка работа ръка на селянката или от най-голямото момче от семейството, което замества във всяко едно отношение бащата-фронтовак, който е отишъл на бойното поле да си пролива кръвта заради глупака цар Фердинанд, на когото след националната катастрофа не му остава нищо друго, освен да абдикира от България. Какъв добив може да се очаква от такава работна ръка? Земята, макар и плодородна, иска добра, качествена обработка. Българско село трябва да храни не само цялото население в страната, но и своите чеда, които се сражават по чуките на Македония и завоя на река Черна. Селянинът-войник се сражава на фронта, проявявайки голям героизъм, но същевременно мисли денонощно за своята земя, мисли и се тревожи за нея, защото тя го чака, тя го вика.

Всичко това, което вълнува селянина, облечен във войнишки шинел, много художествено е описано в повестта „Земляци" от големия белетрист Йордан Йовков, който по време на войните е бил офицер и ежедневно се е сблъсквал с войника-фронтовак, като осезаемо е долавял неговите страдания за земята му.

Първата световна война взема много жертви. Няма населено място в страната, от което да не е загинал селянин или гражданин-фронтовак. Останалите живи, които се завръщат от фронта, започват да обработват земята си с всички сили и умения. Голяма част от тях търсят финансова подкрепа от свои близки, за да си купят впрегаем добитък или железен плуг, а също така и от банки срещу заложена земя. Ничия банка не отпуска кредит на когото и да било, щом насреща няма някаква гаранция, предимно някакъв недвижим имот, който да отговаря на искания кредит, със стойностно покритие.

Едно от големите села в района на Полски Тръмбеш, където има много обработваема земя, е Полски Сеновец, което е неколкократно по-голямо от другите около него. Селяните му са много трудолюбиви, за тях земята е всичко. Имало е селяни, които са притежавали по над 100 и повече декари високоплодородна земя. За да не се раздробява на по-малки парцели, много често са се женели помежду си хора с близки роднински връзки, което от гледна точка на религията е било забранено, но са се търсели разни вратички за осъществяване на такъв брак, който е можел да стане само с разрешението на владиката.

По-заможни селяни със свой собствен капитал през 1922 г. откриват в село Полски Сеновец агентура на БЗБ (Българска земеделска банка). Това става осем години по-късно след откриването на БНБ в с. Полски Тръмбеш, което е много по-малко от Полски Сеновец. След време нейното седалище се премества в Полски Тръмбеш, независимо от това, че тя е стабилна и обслужва голям брой села от целия район. Това се обяснява най-вече от факта, че Полски Сеновец няма такива комуникации като Полски Тръмбеш, който е централно селище, до самата железопътна линия и шосеен път посока Велико Търново, Русе, Свищов, Павликени и Попово.

В началото на 1924 г. 39 заможни селяни, със собствен капитал образуват тръмбешка Популярна банка, което се налага от ускореното развитие на занаятите, които са обединени в така наречения „Занаятчийски съвет“, тъй като занаятчиите също се нуждаят от банкови кредити. От банкови кредити се нуждаят и всички занаятчийски кооперации, а не само еднолични занаятчии. От кредити изпитват и остра нужда яйчарска фирма под името „Сила“, дружество „Вити“ и др. Имат нужда от кредити и търговците-житари, независимо от това, че тръмбешката Популярна банка изкупува и зърнени храни. Банката извършва този вид дейност за сметка на дирекция „Храноизнос“. Всичко това става през 30-те години на миналия век, когато България заема челно място по производство на зърнени култури на глава от населението в Европа.

Тръмбешката Популярна банка съперничи по много показатели на БНБ. Въпреки това те не си пречат, а напротив, когато стане нужда, взаимно се подпомагат. Морал е необходим не само във всички сфери на човешкото общество, в това число и на банковото дело. Такъв морал няма само в политиката, което е доказано от всички събития, които са станали в България, имащи пряка връзка с нея.

Четири години след образуването на тръмбешката популярна банка, през пролетта на 1928 г. се учредява френско-българска банка, която функционира до 1935 г., когато се приименува в банка „Български кредит“. По същество тя представлява акционерно дружество, в което имат акции по-заможни селяни, най-вече търговци. Тя отпуска заеми само на лица, също селяни и търговци, които имат недвижими имоти, които да покриват стопроцентово изтегления кредит, ако се наложи да се прави ипотека вследствие непогасени вноски в лихвите към тях. Тя обаче съществува доста малко време, поради това, че капиталовложенията ѝ са много по-малко от тия на БНБ, от Популярната и от Земеделската банки.

В края на 1928 г. се създава „Тръмбешка търговска банка“, която съществува повече от десет години. Същата няма изградени свои клонове, поради което не е в състояние да извършва всички видове търговски операции, особено преводите от нея към други банки и обратно. Тази банка е създадена с капитал на местните търговци-житари и индустриалци, чиито капитал е бил доста голям, но не са се намерили способни банкови служители, които да го управляват така, че банката да се развива успешно. Друга, много важна причина, за нейното закриване е началото на Втората световна война, в която България не участва пряко, но по косвен път войната се отразява доста неблагоприятно и на банковото дело в цялата страна, особено за по-малките банки, голяма част от които фалират, разбира се, по още много причини, а не само поради лошото управление на ръководния им персонал и войната.

Банковото дело в с. Полски Тръмбеш от 1914 до 1947 г., когато става национализацията, е утвърдило селището като център с развита търговска дейност, лека индустрия, хранителна промишленост и земеделие на добро ниво. Житарските кантори са повече от десет на брой. Много са канторите, които работят предимно за износ на плодове, грозде, месо, яйца, вълна от овце, с първична обработка и др. За Германия и други европейски страни се изнасят много пулпове от кайсии в дървени бурета, които се транспортират чрез пристанищата в Русе и Свищов, по река Дунав. На тях се чете надпис „България — гара Тръмбеш“. Доматено пюре се изнася малко по-късно, когато започва работа консервното предприятие.

За онова време всичко това се извършва и осъществява с неоценимата помощ на банките в с. Полски Тръмбеш, които не отпускат само кредити, но са посредници и в търговската дейност.

През настоящата 2010 г. в гр. Полски Тръмбеш има три съществуващи банки: „Уни Кредит Бул банк“, „Кооперативна банка“ и „Банка ДСК“.

ТЪРГОВИЯ

Както споменахме преди това, след Освобождението турците, напускайки пределите на България, продават своята земеделска земя, гори и жилища на много ниска цена, само срещу злато — френски наполеони, руски златни рубли или турски златни лири, със съответните документи за собственост, които са необходими за купувача. Купувачи на такива имоти са предимно българи, които живеят в Еленския и Търновски балкани, един по-спокоен живот, но за сметка на това по-бедно и по-оскъдно. По-голяма част от мъжете-балканджии през пролетта, лятото и есента ходят на гурбет в селищата на Дунавската равнина, за да работят като майстори-строители. Техният труд се е ценял много, защото това, което строи майсторът-балканджия, е качествено и архитектурно издържано. Строи балканджията, но същевременно със зоркото си око наблюдава как живеят селяните в селата, които предлагат своята стока от жито и царевица на търговци-житари, дошли от Свищовския край, за да я изкупят на цена, която те предлагат. Там, където сделката е направена, продавачът получава капаро от търговеца и след десетина дена селянинът я закарва на пристанището в Свищов, където си получава останалите пари. Там търговецът-житар я товари на шлепове, за да я продаде в Европа на държави, които имат достъп до река Дунав. Така будният балканджия стига до извода, че освен с чук, тесла и мистрия може да се преживява и с търговия, и то много по-лесно, без да го гори жарко слънце, без да го духа студен, пронизващ вятър или да го мокри до кости понякога леден дъжд.

От селищата, които те са обходили като майстори-строители, харесват най-вече тия, които се намират на кръстопът, независимо че са малки по население. Едно от селата, които те харесват, е малкото селце Полски Тръмбеш, разположено на левия бряг на река Янтра, край което минава пътят Велико Търново — Русчук, от който се отделят други пътища за Свищов, Павликени и Попово. Друга примамка за тях е и плодородната почва на неговото землище, което граничи със землищата на други големи населени места, които имат много по-вече земеделски земи, които са важна предпоставка за развитие на бъдеща, организирана търговия със земеделски култури, а от там и търговия със стоки за местното население, която е необходима за обработка на земята, а и такава, която е нужна за бита на хората.

ПОЛСКОТРЪМБЕШКИЯТ ПАЗАР

Още в последните години на XIX век и първите години на миналия век в малкото средищно селце Полски Тръмбеш селяните от съседните села започват да предлагат на по-заможните хора от селището произведени от тях зеленчуци, плодове, птици, мляко, домашно сирене, краве масло и др., като стоката доставят направо по домовете на купувачите. Част от своята продукция те започват да излагат на показ на самия площад, където минават повече хора. Всичко това става в различни дни от седмицата, най-вече — събота. Будни хора от общинската управа, наблюдавайки тази картина, стигат до извода, че в селото може да се създаде пазар, който да става в определен ден от седмицата. По принцип въпросът бързо се решава, но кой да бъде този ден, доста се спори. Стига се до най-правилното решение, пазарът да бъде в ден — сряда, всяка седмица от месеца, тъй като в останалите дни пазар се провежда в Горна Оряховица, Велико Търново, Павликени, Елена, Свищов и Бяла. Решено е пазарът да става в самия център на селището, в непосредствена близост до железопътната гара. Това е разгласено чрез тогавашната преса в областта и цялата страна. За кратък период от време селото се разчува със своя пазар, който бързо се утвърждава като един от най-големите в областта. Всичко това е добре дошло за всички села от района, тъй като там има голямо производство, което трябва да се продаде, тъй като не всичко може да бъде изконсумирано от самия производител. Още рано сутринта площадът е заринат от всички видове зеленчуци, плодове, камари от дини и пъпеши, кокошки, патки, пуйки, юрдечки и др. домашни птици. Вижда се как млада селянка с китка на ухото от съседното село Каранци сваля от раменете дървена кобилица на която висят бохчи, пълни с домашно сирене и краве масло, грижливо загънати в бели кърпи. Минути след нея идва друга, която носи стомни, пълни с издоено рано сутринта овче мляко. Около обяд пазарът е в пълния си разгар. Често се чуват викове, които канят купувачите да закупят предлаганата от тях стока, която много често е на символични цени.

Парите, които продавачът е взел от продадената стока, бърза да внесе в най-близката банка, която е в непосредствена близост до самия пазар, или пък да закупи от магазина стока, която му е необходима за семейството. В повечето случаи покупката става от жената-стопанка, която най-добре знае от какво има нужда за дома, който тя върти като грижовна стопанка.

Много от мъжете, когато пазарът приключи, някъде около обяд, отиват в най-близката гостилница да се почерпят с бира, изстудена в лед, да похапнат супа и вкусно ядене, приготвени с голям майсторлък в кухнята на гостилничаря, защото той знае от опит, че няма ли питателна и качествена храна в гостилницата му, няма да има и достатъчно клиенти през следващия пазар. До мъжа много често стои съпругата, която пие лимонада или сайдер и със зорко око наблюдава стопанина си да не би да превиши с алкохора, като от време на време го побутва с крак под масата. Това е българската жена-стопанка, българската селянка, която като орлица бди над своя съпруг, над своето семейство, да не би то да наруши някои от неписаните закони на живота, които трябва да се спазват от всички порядъчни люде. Вече е минал и обедният влак и площадът опустява.

От направените проучвания се установява, че от самото начало на XX век, по-специално непосредствено след Първата световна война до национализацията през 1947 г. в с. Полски Тръмбеш е имало над 30 кръчми и гостилници, голяма част от които, разбира се, фалират, притиснати от конкуренцията и по други най-различни причини.

Няколко години по-късно се създава друг пазар само за покупко-продажба на едър и дребен добитък, а също така и на прасета, чието място е в южната част от селото, където сега се намира комбинатът за услуги, който носи името „Сър пазар“. Неизвестно защо е поставена думата сър, която е от английски произход, с дословен превод — мъж от аристократичен произход. По този начин словосъчетанието би трябвало да означава на български език „Господин пазар“, което граматически и литературно е неправилно, а също така звучи неприятно.

Медицинските власти, заедно с ветеринарните, дават писмено разпореждане до общината, която е изпълнителната власт, със съответните мотивировка, че на едно място не могат да се продават животни и хранителни продукти поради опасността от избухване на епидемии, от което следва да се създаде друг пазар, само за животни. Този пазар за кратък период от време става известен не само в района, но и в областта, защото на него се предлага много и разнообразна стока от едър и дребен добитък като: коне, волове, биволи, магарета, катъри, овце, кози, малки и големи прасета. Пуйки, патки, кокошки, юрдечки също се предлагат, особено през есента. Между животните непрекъснато сноват търговците на добитък, наречени „джамбази“, които щом харесат някое животно, започват пазарлъка на висок глас с продавача, докато се стигне до споразумение за цената. През това време наоколо са се струпали множество хора в кръг, някои от които подкрепят купувача, а други — продавача. Краят на пазарлъка е обявен за приключен, когато купувачът и продавачът си стиснат здраво десниците, а някой от зепачите се провикне на висок глас:

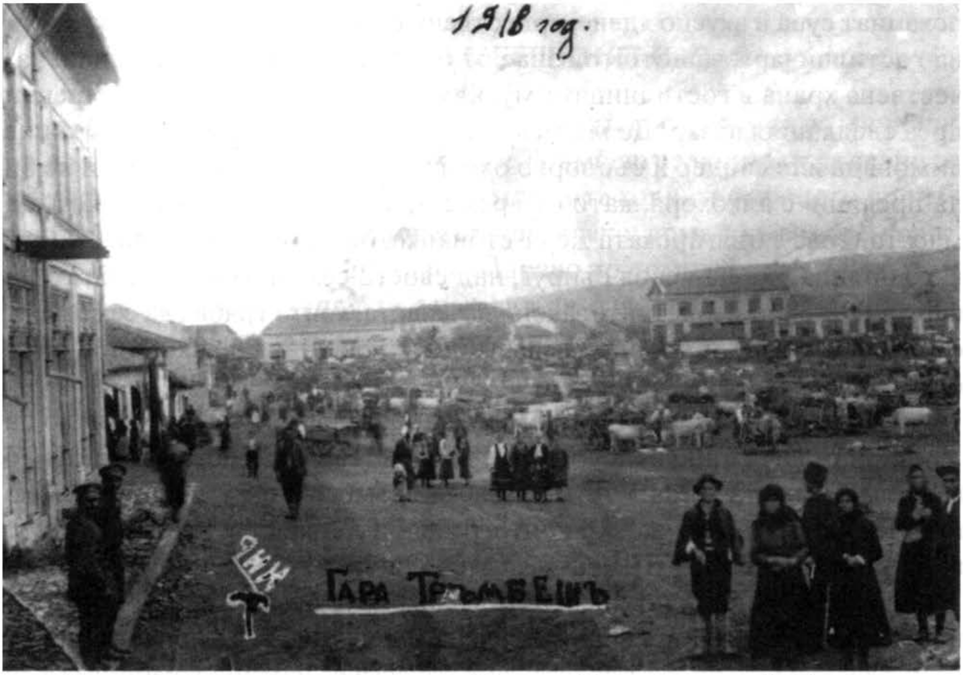

Пазарен ден на площада в с. Полски Тръмбеш след Първата световна война. Най-отпред, вляво, се виждат двама мъже във войнишка униформа, а в дъното, отдясно – сградата на гара Полски Тръмбеш

„Хайде, да е на хаир“. Купувачът започва да брои парите на продавача на ръка, след това поема повода на животното, за да го изведе извън пазара. Селянинът-продавач, изпраща с поглед отдалечаващото се добиче и едри сълзи започват да се стичат по лицето му, които той трие с ръкава на ризата. Мъка, голяма мъка, потиска сърцето му при раздялата с любимото добиче, което той е отгледал от малко с голяма любов и грижовност.

Имало е случаи, и то доста чести, джамбазинът още същия ден да препродаде животното на друг човек, след като му изплете опашката на косички, след като му закачи на челото голямо пиринчено звънче, за примамка на купувачи, които са дошли по-късно на пазара. Има такива майстори-джамбази, които само за час, два, могат така да видоизменят външния вид на даден кон, че дори и стопанинът, от когото той е закупен, да не може да го познае от пръв поглед. По друг начин става продажбата на животни между селяни. Някой търси да закупи млади волове, за да ги обучи в оране. Продавачът, който си предлага стоката, с подробности обяснява как трябва да се впрягат животните, тъй като единият трябва да бъде отляво в хомота, а другият отдясно, че единият обича да върви с побърза походка, а другият е по-бавен и т.н. Честен и почтен е българинът-селянин, когато става въпрос за сериозни неща от ежедневния трудов живот на селския труженик, който си изкарва прехраната чрез помощта на впрегаем добитък. Грешно е било за селянина да продаде, например кон, който засича, или пък е много плашлив, когато чуе непознат за него шум.

И двата пазара, които се провеждат един път седмично, в ден — сряда, носят чисти приходи на общината. На пазара, където се продават предимно хранителни продукти, минава лице, което събира така нареченото „сергийно право“, изразено в пари. Каква ще е сумата, определя самият събирач, който издава съответната квитанция. На животинския пазар, когато се сключи сделката за покупко-продажбата, се изготвя в писмена форма така нареченият „интизап“, в който се описват подробно видът и полът на животното. Това се прави с цел да се избегнат кражби на домашни животни. За изготвянето на интизапа се заплаща съответната такса в определен процент от стойността на продажбата. Десетки години наред интизапа събира Атанас Мянков, който е бил боготворен особено, от джамбазите.

ТЪРГОВЦИ

От проучванията на архивните документи се установява, че с организирана търговска дейност, от самото начало на миналия век до национализацията 1947 г. са се занимавали успешно над 30 човека от с. Полски Тръмбеш. Част от тях са имали дюкяни, където са продавали стоката си, а други — търговски кантори, с определен вид търговска дейност.

Едни от първите търговци в с. Полски Тръмбеш са били Стефан Бошнаков и Димитър Цанков, дошли от с. Керека, Дряновско, за които разказахме подробно в началото на книгата. Те идват с цел да станат мелничари, което постигат, и то с голям успех. Когато мелницата заработва на пълни обороти и работата се увеличава, те стигат до извода, че трябва да открият търговски магазин, до самата нея за продажба на селскостопански инвентар и стоки от първа необходимост за всяко семейство, за да може селянинът-мливар, след като си смели житото, да си закупи това, което му е необходимо за земеделската работа и за семейни нужди, като газ за осветление, сол, кибрит, каменна сол за животните, паници, стомна за вода и т.н.

Селянинът след като си смели житото, закупува каквото му трябва и си тръгва доволен и щастлив, че с един куршум е улучил два заека.

Синът на Димитър Цанков Иван разказва пред свои близки и приятели следното: „Аз и моят съдружник Ганчо понякога изкарвахме повече печалба от магазина, особено в пазарен ден, отколкото от мелницата, защото до нас се намира животинският пазар. В магазина ни идват толкова много хора, че едва смогваме да ги обслужим, особено преди обяд. Всичката стока се продаваше с печалба не повече от двадесет на сто. На всяка стока имаше поставен етикет за нейната цена. Данъчните агенти постоянно посещаваха магазина ни, за да следят цените на стоката, като обезателно ни искаха фактурите, издадени при нейното закупуване. С данък търговия ни облагаха в самото начало на годината със сума, по преценка на бирника на общината, заедно с данъчните агенти.

Аз и Ганчо бяхме длъжни да продаваме в магазина прилично облечени, а пазарен ден, задължително с бяла риза и вратовръзка. С клиентите се държахме много внимателно и учтиво, с усмивка на уста. На първия клиент, който идваше в магазина, му се правеше известна отстъпка от цената, без той да разбере това. Това го бяхме научили от евреите-търговци. Няма никъде по света по-големи търговци от евреите."

Ето как, с мелничество и търговия, са забогатявали хората, без каквито и да било нечестни деяния към своите клиенти, спазвайки стриктно всички законови разпоредби, свързани с този вид дейност — търговската.

След време, по времето на Първата световна война, двамата съдружници си отварят друг дюкян за търговия, в центъра на селото, на ъгъла на главната улица и площада. За магазин се ползва първият етаж, а вторият — за жилище. Същевременно те търгуват и със зърнени храни, които закупуват по време на кампанията от селяните, по-голямата част от които са от района на с. Полски Тръмбеш. Имат и голям склад за дървен строителен материал, където се предлага не само български, но и румънски. От Румъния те получават чамови греди с дължина 12 метра, които много се търсят от майсторите-предприемачи на строителни обекти на два или повече етажи. Най-характерно за този вид греди е, че трудно може да се различи началото от края на гредата, тъй като дебелината е една и съща и в двата ѝ края. Превозът на чамовия материал от Румъния става само по железопътната линия, като вагоните се прехвърлят от румънския на българския бряг чрез ферибот.

Съдружниците Цанкови и Бошнакови започват да продават и арматурно желязо, внос от Германия, и цимент в дървени бурета от Италия, защото желязото и циментът постепенно се налагат като нов вид строителен материал в България.

Предлага се и различни видове плоско желязо, което много се търси от коларо-железарите за изработка на каруци, които заменят дървените талиги, чиито оси на колелата са също от дърво. Каруците имат железни оси, които се внасят от Германия. Когато даден клиент посещава техните магазини, той може да намери и си купи всичко необходимо, което го интересува и от което има нужда. Когато клиентът закупи по-голямо количество стока, прави му се известна отстъпка (намаление) и същата се превозва до дома му за сметка на магазина, пред който винаги има каруцар, за да извърши тази услуга. Девизът на съдружниците е бил: „Повече се печели не от високите цени, а от големия оборот“.

С търговия и мелничарство Бошнакови и Цанкови се занимават до национализацията 1947 г. И двамата съдружници имат жилища на два етажа в самия център на селото. На първите етажи са магазините, а на вторите — стаи за живеене.

Наред с търговската дейност съдружниците Ганчо Бошнаков и Иван Цанков развиват и плодотворна обществена такава като читалищни дейци чрез парични дарения и др., за което ще разкажем подробно по-нататък.

ТЪРГОВЦИТЕ БРАТЯ ТАСЕВИ

Непосредствено след Освобождението някъде около 1885 г. в с. Полски Тръмбеш се заселват Анастас и жена му Тодора. И двамата са от гр. Горна Оряховица. Това семейство напуска града и се заселва в село с около 40 къщи. Те са примамени не от нещо друго, а най-вече от това, че малкото селце е разположено на важен кръстопът и че край него ще минава железопътна линия от Русчук за Велико Търново, за която се говори много усилено, тъй като специалисти вече са обходили и маркирали терена, където ще минава трасето на железницата. Колко прозорлили и умни са били хората някога, когато са търсели своята реализация в живота с години напред. Те сами са преценили, че човек може най-бързо да просперира в населено място, на което му предстои едно бързо разрастване вследствие неговото географско разположение.

Веднага щом се заселват в Полски Тръмбеш, започват да се занимават с търговска дейност, а не със земеделие. С търговска закваска те идват от Горна Оряховица, където са били амбулантни търговци. С припечеленото от нея са можели да си купят ниви от турците на ниски цени, но тях ги блазни търговията, а не земеделието.

Целия капитал, с който са дошли от Горна Оряховица, влагат в закупуване на дворни места, предимно в центъра на селото, а така също и дървен строителен материал, предимно чам от съседна Румъния. Талпите и гредите от този вид материал са крайно необходими на селяните за строеж на жилища. Турските къщи, които са закупени от изселниците, не ги харесват, защото са изградени от плетени пръти, замазани с кал, примесена с мекина. Така изградените стени са тънки и през зимата е студено.

В самия център на селото, където сега се намира осеметажен блок, Анастас закупува голям парцел от дворно място и на самия ъгъл на същия построява къща на два етажа — първия за магазин, а втория — за жилище. Самото жилище има много стаи за живеене, тъй като семейството е многолюдно — синове: Митьо, Петър и Хараламби, и сестри: Мария и Веска. В магазина Анастас и Тодора продават най-вече риба, маслини, мед, вино и др. продукти, необходими за едно семейство. Същевременно Хараламби търгува и с житни култури, които откарва в Свищов на пристанището с коли. Малко по-късно, след 1901 г., когато железопътната гара в с. Полски Тръмбеш се открива, търговецът товари вагони със зърнени храни, част от които за вътрешния пазар, а други, чрез пристанище Русе, за износ в европейските страни.

Когато бащата и майката си отиват от този свят, търговската дейност продължават техните синове, които впоследствие се разделят и основната търговска дейност се поема и доразвива в положителна посока от Хараламби. Той строи складове за съхранение на зърнени храни, с цел да може да печели повече, защото по време на жътвената кампания продажната цена на зърното е много по-ниска от тая през зимата и пролетта на следващата година.

През 1918 г. след края на Първата световна война, Хараламби се жени за Недялка от гр. Велико Търново. От брака си с нея има трима сина: Петър, Стефан и Анастас и две дъщери: Ана и Тодора. Основно тя се занимава с грижи за децата и домакинството, а съпругът ѝ — с търговската дейност.

По време на национализацията складовете за зърно са национализирани. Няколко години по-късно къщата и всички постройки около нея са отчуждени, което става с решение на Общинския народен съвет. На тяхно място са построени жилищен блок на 8 етажа, сграда на БНБ и ДСК, и четириетажен жилищен блок с магазин на първия етаж. На наследниците на имота е построен триетажен блок от строителна организация, чрез възлагане. Отчужденият имот на практика е имал много по-висока стойност от тази на жилищата им, заради което те са ощетени финансово. Според тогавашните разпоредби и закони така се процедира в цялата страна.

ТЪРГОВЕЦЪТ ХАДЖИ АНГЕЛ МИНОВСКИ

Роден през 1885 г. в с. Сергювец, сега Първомайци. На 4-годишна възраст е заведен на Божи гроб и затова става хаджия. В гр. Плевен завършва винарско училище. Работи като търговец на зърнени храни в родното си място. Взема участие в Балканската, Междусъюзническата и Първата световна войни, където е ранен в дясната ръка. Със съпругата си Стояна се преселват да живеят в с. Полски Тръмбеш, което е много по-малко от Сергювец, но него също го привлича месторазположението на селото, където ще може да продължи с много по-голям успех своята търговска дейност като закупчик на зърнени култури. Този предвидлив човек се заселва да живее срещу самата железопътнагара, където си строи жилище и складове за своята търговска дейност. Неговото жилище е било първото на съответната улица, която след това бързо се разраства.

Хаджи Ангел построява и складове (мази) за житни култури и на гара Бяла. В Беленския район също се произвеждат в големи количества пшеница, ечемик, царевица и слънчоглед. Същият се ползва с много добро име в средата на търговската гилдия, а също така и с голямо доверие и уважение сред зърнопроизводителите от Тръмбешки и Беленски райони.

От брака си има трима сина: Димитър, Георги и Методи.

Най-големият — Димитър учи в търговската гимназия и става търговец-манифактурист. След национализацията близо десет години превозва с биволска кола пясък и чакъл от р. Янтра до селището. От търговията не се отказва и пак търгува, предимно с платове в дюкяна на братя Тасеви. Ползва се с уважение от клиентите най-вече за вежливостта и търговската честност към тях. Умира при злополука.

Вторият син Георги също учи в търговската гимназия и след това става търговец на зърнени култури. След национализацията работи като счетоводител в „Транспред“ Полски Тръмбеш. Става жертва на битова злополука.

Третият син Методи също завършва търговска гимназия, но не става търговец, а завършва медицина в Германия. Специализира стомашно-чревна хирургия, в чиято област се утвърждава като един от най-добрите специалисти във Великотърновски окръг. Той е един от стълбовете на районната болница в Полски Тръмбеш, която след смъртта му носи неговото име.

Никое от децата на тримата братя не се посвещава на търговската дейност.

БРАТЯ ГЕНО И ДРАГАН МИХАЙЛОВИ

И двамата идват в с. Полски Тръмбеш от с. Опчиларе (сега Стрелец) с голямото желание да се реализират като търговци. И те също са привлечени от географското разположение на селото, което по онова време е било по-малко от тяхното родно селище, където има много благоприятен климат за развитие на земеделските култури, макар че е попупланинско. Двамата братя ги блазни търговията, а не земеделието. Идват в Полски Тръмбеш и се заселват на същата улица, където вече живее дядо хаджи Ангел.

Гено и Драган стават съдружници, но не търгуват със зърнени култури, а си отварят дюкян, където продават платове и други манифактурни изделия. Те се утвърждават най-вече с това, че стоката им е много качествена. Всичко това се дължи най-вече на Драган, който обикаля страната, за да си подбира стока за магазина, каквато на него му харесва и която най-много се търси.

След национализацията започват да се прехранват с друг вид трудова дейност и с голям труд и лишения дават на синовете си висше образование.

Михаил — синът на Драган, завършва електроинженерство и работи като такъв в Източен Берлин, където се пенсионира, а Йордан — синът на Гено, завършва хуманна медицина и загива при неизяснени обстоятелства на кариерата „Слънчев бряг“ край гр. Ловеч, където е затворник, без съд и присъда. Преди това той е бил лекар в с. Върбовка, община Павликени, заедно със съпругата си, която е била зъболекарка.

ТОДОР ИВАНОВ

Идва от с. Янтра, Дряновска околия, в началото на XX век. Закупува в центъра на селото около 3 дка дворно място, върху което построява голяма къща на два етажа. Първият етаж е предназначен за дюкянски помещения, а вторият, с много стаи за живеене на многолюдното семейство. Къщата има и много дълбоки мази, където температурата през цялата година е почти една и съща. Най-напред Тодор отваря работилница за израбока на нови обувки по поръчка и ишлеме, които продава по пазарите из областта и извън нея. Приема поръчки и от търговски магазини за обувки — дамски и мъжки, които се изработват по модел — европейски. По този начин той създава препитание на десетки майстори, калфи и чираци, тъй като обущарската продукция — ръчно производство е много трудоемка. По този начин Тодор Иванов едновременно е производител на обувки и търговец, който ги продава, търсейки им пазар за пласмент. След време започва да се занимава и с търговия на яйца, които изнася предимно за Германия. В северната част на двора си построява голяма постройка, където изкупува грозде, което преработва за вино и други алкохолни напитки, които съхранява в дълбоките избени помещения под къщата си. При него работят специалисти в областта на твърдия алкохол като: коняк, мента, мастика, ракия и др., които не отстъпват по вкус и качество на тия, произведени в Лясковец или Сухиндол. От брака си има трима сина, двама от които с търговско образование, но не могат пълноценно да се реализират в областта на търговията, по причини, независещи от тях. Стефан става счетоводител в Селкооп, след това Наркооп, където се пенсионира, а Иван работи към счетоводството на завод „Първи май“ Полски Тръмбеш. Петър дълги години е шофьор, а след това диспечер към ДАП. И тримата не доживяват дълбоки старини.

ТЪРГОВЦИТЕ ТРИФОН, ХРИСТО И ИВАН КОЧЕВИ

Тримата братя са от съседното село на Полски Тръмбеш — Ердуанлии (сега Орловец). Те произлизат от заможно земеделско семейство, което притежава повече земя от останалите селяни. Тяхната земя е била комасирана на по-едри парцели, на единия от които си построяват къща със стопански постройки. Погледнато отстрани, всичко изглежда като малък чифлик. Надморската височина на село Орловец е като тази на гр. Трявна, но земята ражда много качествена пшеница, която се търси много от търговците-житари.

В селото те имат кръчма, където се предлагат качествени напитки. До самата нея се намира и шивачницата им.

Братята много бързо се убеждават, че в селото си не могат да работят нищо друго, освен земеделие и кръчмарлък, а за шивачи работата е малко и затова решават да се преместят да живеят и работят в с. Полски Тръмбеш, където ще могат да се отдадат на търговска дейност.

Две години след септемврийските бунтове през 1923 г., когато положението в страната се нормализира, те си закупуват парцел дворно място, където си построяват къща на два ежата, с модерна, за онова време външна архитектура и складове за зърнени храни. Понеже складовете по квадратура не са били много големи, по време на кампанията са слагали широки чамови талпи, с накованi напречни плоски дървета, които не са позволявали щото селянинът, който носи чувала на рамо, да се хлъзга, изкачвайки се по талпата, за да изсипе житото. Пред входа се намира кантарът, където кантарджията Кънчо тегли и същевременно се разпорежда как и къде да се изсипва житото. Това е човекът, който определя и цената на житото. Това е човекът, който тежи около 140—150 кг, който е можел да изяде на един път цяла варена кокошка, донесена от селянина-продавач на жито. По всяка вероятност кокошката е играела важна роля при определяне изкупната цена на зърното. Разбира се, тя се яде с топъл селски хляб и се полива с червено вино от бъклица. Имало е случаи, когато добре похапналият и порядъчно пийнал кантарджия Кънчо позадреме и когато вече захърка, както е седнал на стола, някой селски хитрец, с голяма бързина и ловкост да си напълни два-три чувала със зърно от камарата жито, за да ги продаде втори път. Хитър е селякът, жив дявол, който, когато вижда как го лъжат на кантара, когато приемат зърното му, защо и той да не излъже. Според неговата философия това не е грях, защото житото, което продава за втори път, нагребано от купчината, е негово жито, откраднато от кантарджията при тегленето.

Когато работата на братя Кочеви като търговци-житари се разраства, те си построяват складове за зърнени храни в с. Горна Манастирица, Беленско, където също развиват добра търговия, която не отстъпва по нищо на тая в Полски Тръмбеш.

Национализацията засяга и тях, но къщата, не отнемат, въпреки че тя е построена в същото петно, където са и складовете за зърнени култури.

Никой от наследниците на братя Кочеви не става търговец.

Пенка става учителка, Павлина завършва медицина, Стоян — стоматология, другият Стоян — електроинженерство, Стефан — право, другата Пенка — икономика, а Владимир следва известно време френска филология.

БРАТЯ ДАСКАЛОВИ — ТЪРГОВЦИ-ПРОИЗВОДИТЕЛИ

В първите години на миналия век в с. Полски Тръмбеш се заселват и братя Даскалови, които идват от днешното село Обединение, където преди това са отишли, непосредствено след Освобождението от Балкана, с цел да развиват замеделие, закупувайки от турците, на много ниска цена, земеделски земи приблизително 100 дка обработваема земя и няколко декара ливади. Със земеделието те се прехранват, като отделят и продукция за продаване, но тях ги блазни търговията и занаятчийската индустрия, която да произвежда някаква храна за хората. Когато се убеждават, че могат да се печелят пари от някакъв вид производство, продават нивите си и си купуват голям парцел за строеж до самата железопътна гара. За кратък период от време си построяват жилище и малка фабрика за производство на фиде, а по-късно и на макарони. По време на войните българската кухня изпитва остра нужда от този вид изделия, които много са търсени по бакалските магазини. Макар че те се изработват от брашно, много са дефицитни поради това, че производството им е недостатъчно. Първата продукция на фабриката се изкупува от местните търговци-бакали, а впоследствие, когато работата се разраства, идват търговци-изкупвачи от различни места. След време братята си откриват собствен магазин на първия етаж на къщата, където продават част от своята продукция. По този начин те се оформят като търговци, които произвеждат продукция, за да я продадат.

Там, където е била фабриката, има останали няколко постройки и къщата, която е собственост на наследниците на братята.

Почти всички едри търговци са имали и търговски кантори, които са ги улеснявали много в търговската дейност, особено в сътрудничеството им с банките, където се извършват паричните преводи.

Както споменахме преди това, в селото търговците са надхвърляли цифрата 30, като една част от тях — по-дребни, с по-ограничена търговска дейност, а от там и с по-малък капитал. Най-дребните търговци въобще са нямали дюкянски помещения, а са ходели по пазарите да продават стока, която са носели в куфари, като: гребенчета за коса, макари, копчета, игли, ластик и т.н. Същите едва са изкарвали за единия хляб, а понякога спечелените пари от продадената стока не са им стигали да си платят пътните разноски. Тези дребни търговци са били обикновено хора с някакви физически увреждания, които не можели да си изкарват прехраната от друг вид работа. Облагани са с много нисък данък за издаване на разрешително за търговия, в което изрично се упоменава с какъв вид стока могат да търгуват. Ако някой бъде заловен, че търгува с друг вид стока, данъчните органи веднага го санкционират доста строго. При второ или трето нарушение търговецът е лишаван от правото да упражнява този вид дейност за определен период от време. Всичко това важи за първата половина на миналия век, когато в България строго се спазва търговският закон.

Друга, също голяма част търговци, са имали по-ограничена възможност за този вид дейност по различни причини, които не са зависели конкретно от тях, заради което не са могли да натрупат капитал, а са печелели толкова, колкото да преживяват един нормален живот, без каквото и да било напрежение или някакви несгоди.

БРАТЯ ВЕЛЧЕВСКИ идват от гр. Троян, за да намерят пазар на стоката си, която се произвежда по него край, а именно различни видове грънчарски и кожени изделия, най-вече калпаци и кожуси. От родния си край те идват с известна сума пари, с която си закупуват на много изгодна цена дворно място на ъгъла, където се пресичат днешната улица „Търговска“ и „Бачо Киро“. Търговията с този вид стока намира добър пазар и с припечеленото си построяват къща на два етажа — първият за магазин, а вторият — жилищен. Най-характерно за тяхната търговска дейност е било това, че всичката стока са я вземали на консигнация от производителите, с по-голяма търговска отстъпка и когато са продадели стоката, тогава са я плащали, съгласно договорената в писмена форма цена, като по този начин са избягвали до голяма степен да замразяват свой капитал във вид на непродадена стока.

И двамата братя не забогатяват, но живеят добре и създават бъдеще на своите деца. Нямат национализиран имот.

ИВАН КЪНЧЕВ идва от с. Виноград, за да си търси късмет в търговията, като построява жилище на два етажа на улица „Бачо Киро“, в непосредствена близост до братя Велчевски. Първият етаж служи за магазин, който известно време е и кръчма. В магазина стои повечето съпругата му, а той ходи да продава кинкалерия по пазарите из областта. Все пак успява да даде всичко за трите си деца, които се заселват и работят в София, където и почиват.

ХРИСТО АТАНАСОВ се заселва в Полски Тръмбеш още като млад човек, който работи отначало като обущар, а по-късно след като се оженва, започва да изработва и продава кукли, чиято продажба върви добре, тъй като детските играчки се търсят от родителите. По време на Втората световна война не е тайна, че България изнася за Германия хранителни стоки, а насреща, освен машини, получава и детски играчки, фабрично производство. Пак по същото време, Христо Атанасов открива представителен търговски магазин за продажба на радиоапарати „Телефункен“, а синът му Илия учи за радиотехник в Габрово, за да може да бъде в помощ на баща си.

ЙОРДАН БОТЕВ има търговски магазин в идеалния център на селището, който е на първия етаж на къщата му, която е изградена в съвременен за онова време архитектурен стил. Търгува предимно със стоки за бита, които са изложени на високи рафтове, за да може клиентът да ги вижда, така както трябва. В магазина най-често продава съпругата му, която има много приветлив външен вид и вежливо отношение към клиентите, което е много важно за търговията. С припеченото от търговията семейството живее добре.

Йордан Ботев умира внезапно, пред собствения си дом десетина години след национализацията.

БРАТЯ ДИМИТЪР И ИЛИЯ КИЧУКОВИ

На улица „Търговска“ те имат магазин-бакалия, където се продават най-разнообразни стоки за бита на населението, най-вече различни видове морска риба, маслини, раци, южни плодове, колбаси и др. В магазина повечето търгува Илия, който е много вежлив с клиентите, като често пъти продава на вересия, особено на по-бедните хора. Той е стар ерген. Неговата философия е била: „Никой не трябва да си ляга гладен, щом се труди“. След национализацията, за да се прехранват, братята започва да плетат телени мрежи за огради.

ГЕОРГИ КЕСАРОВСКИ

Той идва от с. Полски Сеновец, за да стане търговец, независимо от това, че има достатъчно земя в родното си село, с която може да се прехранва. Магазинът, който открива, е бил строго специализиран — само за всички видове желязо и метални произведения, които се търсят най-вече от земеделските производители, като: мотики, грапи, коси за косене, железни вили и др. Георги Кесаровски е давал стоки на изплащане, когато количеството е по-голямо . С клиентите е бил разговорлив и е обичал да се шегува, без да се надсмива. Когато вече не е търговец, за да се прехранва, работи на полето в местното ТКЗС всякакъв вид работа.

ВАСИЛ БАКЪРДЖИЕВ

Той е занаятчия-търговец, тъй като сам си произвежда стоката, а след това я продава в дюкяна си, който се намира на главната улица, на първия етаж на жилището му. Произвежда всички видове съдове от бакър като котли, харании, тенджери, казани за ракия и т.н. Умее да ганосва много качествено, много по-добро от циганите-ганосари, които много често лъжат хората с некачествена работа. След прекратяване на търговската дейност продължава да работи като отговорник на содо-лимонадената фабрика, собственост на селската потребителна кооперация. Васил Бакърджиев дълги години се е занимавал и с неплатена обществена дейност. Между хората в Полски Тръмбеш и района се ползва с много добро име на честен и почтен човек.

БРАТЯ ПОПОВИ

Закупуват си дворно място на ул. „Отец Паисий“, на ъгъла от който започва ул„Бачо Киро“, с цел да развият търговия със зърнени храни. Построяват складовете, повдигнати около метър над земята, за да не бъдат наводнявани при големи дъждове или снеготопене. Търгуват добре и успяват да спечелят доста пари, които по време на Втората световна война могат да загубят поради настъпващата инфлация. Атанас Попов закупува един вагон цимент от гара Крушето и само след месец става пълно обезценяване на българския лев. Със закупения цимент построява стабилна постройка под формата на гаражи, която използва за складове на зърнени храни. По този начин през 1947 г. тя не е национализирана. Наследниците на Атанас Попов я продават на Димитър Арабаджиев, който я ползва за свой бизнес.

ДЕНЧО ХРИСТОВ идва от с. Страхилово в с. Полски Тръмбеш едва 13-годишен, за да помага в търговския магазин на баща си, който се намира в идеалния център на селището, на граница с магазина на Йордан Ботев. Учи в търговската гимназия в гр. Свищов, а в магазина на баща си се учи на търговия, съчетавайки теорията с практиката. По времето на Втората световна война вече е женен за Блажка, която е сестра на кмета Симеон Данев, който кметува в Полски Тръмбеш през 1944 г. След 9.IX.1944 г. Денчо Христов е съден от така наречения народен съд по обвинение, че бил кулак-фашист. Присъдата му е била 1 година и 2 месеца. Предполага се, че е лежал в затвора като резултат от някакъв донос, на лична основа.

Магазинът на Денчо Христов и днес функционира, където търгува синът му Любомир.

ПЕНЧО И СТЕФАН са другите двама братя на Йордан Ботев, които идват в село Полски Тръмбеш от с. Страхилово, за да станат търговци. И са станали добри търговци, които имат собствени магазини, а над тях — втори етаж за живеене. Те са също в идеалния център на селото в непосредствена близост до магазина на Йордан, с издържан архитектурен стил, който и днес не губи своето значение. Тази именно отсечка от магазини и жилища над тях, която започва от пресечката с улица „Бачо Киро“ и завършва до сградата на Йордан Ботев, още в началото на XX век придава градски облик на село Полски Тръмбеш.

Двамата братя развиват трескава търговска дейност с различни видове стока, която се търси от населението на Полски Тръмбеш и района. Всяка сутрин рано те са почиствали тротоарите, а един път седмично задължително ги измиват. В момента магазините продължават да функционират с нови собственици.

МИХО ЦОНЕВ И ИЛАРИОН (ЙОНЧО) СТЕФАНОВ са изявени търговци-книжари, които продават най-вече различни пособия за учениците в това число и художествена литература, а малко по-късно и марксическа, за определен кръг от читатели. И единият, и другият са нямали собствени магазини, а са държали такива под наем. Двамата книжари се конкурират най-вече в цената на стоката, особено тая, която е предназначена за учениците. Ако единият продава, примерно, един молив за 1 лев, другият го продава с няколко стотинки по-евтино.

Михо Цонев е имал собствена лека кола, с която разкарва стока по училищата из района, което много му помага в търговската дейност. Когато той е извън магазина, замества го жена му Катя.

И двамата книжари-търговци са едни от първите основатели на комунистическата партия в Полски Тръмбеш и района. Децата и на двамата не стават търговци като бащите си, а хуманни лекари, които се реализират много добре в професията си.

Иларион Стефанов, който е от с. Полски Сеновец, непосредствено след 9 септември 1944 г. се изселва в София, където и почива, а Михо Цонев, който идва в Полски Тръмбеш от с. Страхилово, умира в дълбоки старини, без да си променя местоживеенето.

В с. Полски Тръмбеш през първата половина на XX век има още търговци, наречени амбулантни, които предлагат своята стока само пазарен ден — сряда, а през останалите дни на седмицата, посещават други населени места от областта, в дните на техните пазари. Това са хора, които нямат обработваема земя, или ако имат, те са по няколко декара и това ги принуждава да търгуват.

От направените проучвания се установява, че на територията на област Велико Търново няма друго населено място, което за толкова кратък период от време да се развива стремглаво в областта на занаятчийството, хранителната промишленост, банковото дело и търговията при население, което след Освобождението наброява около 200 човека, половината турци, живеещо в 35—40 къщи. Една от главните причини е тази, че селото се намира на важен шосеен кръстопът и железопътна линия, която минава край него.

От казаното до тук се вижда, че хората, които стават едни от първите строители на село Полски Тръмбеш непосредствено след Освобождението до средата на XX век, са предимно занаятчии, търговци и банкери. Има, разбира се, и други строители, за които тепърва предстои да разкажем.

КООПЕРАТИВНАТА ТЪРГОВИЯ В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Освен частната търговия в с. Полски Тръмбеш от Освобождението до национализацията през 1947 г. в селището се създава и развива и кооперативната търговия. Това става през 20-те години на миналия век след излизане на закона за търговия със зърнени храни. Това е времето, когато на власт идва БЗНС начело с Александър Стамболийски. Земеделският водач е убеден, че в България, освен частни търговци, трябва да има и кооперативна търговия, за да има конкуренция, която до голяма степен ще помага за раздвижване на вътрешния и външен пазар на страната.

В Полски Тръмбеш през 1920 г. се създава „Земеделски кооперативен синдикат“, който се занимава с търговия на различни видове стоки. Той се конкурира с частните търговци, които са повече от 30 на брой. След деветоюнския преврат през 1923 г. синдикатът преустановява своята дейност.

През месец март 1924 г. в селото се образува Популярната банка, откъдето води началото си селската потребителна кооперация. За председател на управителния съвет е избран Ангел Райков, за подпредседател — Иван Варненски, а за секретар — Велико Иванов. Контролният съвет се състои от 5 члена. Дейността на банката непрекъснато нараства. През 1934 г. тя започва да изкупува зърнени храни за сметка на Дирекция „Храноизнос“, с което започва стопанската си дейност, която продължава до месец септември 1944 г., когато управителният съвет е подменен с членове на Отечествения фронт и тя продължава да служи на гражданите до 1950 г., когато кредитната и влогова дейност преминават към БНБ.

Години преди това, по-точно през пролетта на 1945 г. в с. Полски Тръмбеш се основава „Народна потребителна кооперация“, която носи името „Труд“, с председател Костадин Ангелов, подпредседател Боньо Божков и секретар Ангел Георгиев. Първият и третият по професия са учители, а по политическо убеждение комунисти.

Основната задача на новообазуваната кооперация е да доставя и продава стоки от първа необходимост на своите членове независимо, че такива стоки има във всички частни магазини, които още съществуват. Видима е конкуренцията между частните търговци, от една страна, а от друга — на потребителната кооперация „Труд“. Кооперацията тегли 2 милиона лева заем от Популярна банка, за да може да достави стоки и обзаведе магазините.

За касиер-счетоводител е назначен Димитър Колев Димитров, а за отговорник и снабдител със стоки (стоковед) — Петър Георгиев Генов. Първият магазин на кооперацията е открит на 1 април 1945 г. Членският състав на кооперацията бързо нараства. През лятото на същата година е открит втори магазин за манифактура и трикотаж. Към него е прикрепен склад за дървен чамов материал, който се обслужва от същият магазинер.

В края на 1945 г. в цялата страна, а неминуемо и в с. Полски Тръмбеш започва да се развива с бързи темпове така наречената „черна борса", която засяга най-вече дефицитните стоки като: захар, ориз, памучен плат — басма, обувки, трикотаж, платове, гьон за обувки, син камък и др. Из района плъзват търговците черноборсаджии, които изнудват селяните с така наречените стоки, които се продават срещу купон. Захарта е лукс. Бучка от нея е мечта за всяко дете. Българката, предимно от селата, за да облече своите деца, преде, тъче и шие дрешки за тях. Захарта селянинът заменя с маджун (петмез), произведен от вид метла, подобна на тръстика, от която се произвежда захар. Във всяко семейство се произвежда маджун от нея, който се вари в големи тави, извлечен чрез пресоване от стеблото на метлата. Вместо захар селянката приготвя сладки за семейството с маджун.

Недоволни от работата на организатора Петър Генов, една част от Управителния съвет си подава оставката, което налага да се избере нов такъв с председател доктор Лечо Лечев, подпредседател Стоян Нацов и секретар Методи Тодоров. Тримата заедно с двамата членове Божан Плачков и Петко Тодоров са членове на комунистическата партия.

В началото на 1946 г. кооперация „Труд" вече има свой устав. Работата на същата видимо нараства и членовете ѝ през следващата година са 528 души. Всички частни фурни преминават доброволно към кооперацията. Взима се решение на годишно събрание кооперацията да се обедини с Популярната банка под наименованието „Всестранна кооперативна банка" с директор Руси Данчев. Една година по-късно се взема решение да се прекрати дейността ѝ, като премине към новообразуваното общинско стопанско предприятие „Комбинат" със следните дейности: търговия на едро, обществено хранене и местна промишленост, приемайки малките национализирани предприятия. Кооперацията става само кредитен институт „Влогове" и „Кредит", които впоследствие преминават изцяло към БНБ, а тя остава чисто стопанска организация.

След 1952 г. развитието на кооперацията нараства с големи темпове. Разкриват се много магазини, които се помещават в национализираните магазини на някогашните търговци. Национализацията през

1947 г. иззема по-голяма част от тях и ги преотстъпва за магазини на кооперативната търговия. Някои от бившите собственици продават магазините си, а други — не. Тия, които не са ги продали, след излизане на закона за приватизацията им бяха върнати.

Кооперацията разширява дейността си с млекопреработване, чрез изкупуване на излишното мляко от частните стопани и съвместно с консервна фабрика „Мизия“ започва производството на много ценната суровина „Млечна захар“. От малко търговско кредитно предприятие кооперацията е вече търговско-изкупвателна и промишлена организация, за което получава редица награди от Централния кооперативен съюз.

През пролетта на 1959 г. почива нейният председател Васил Нейков, който, макар и обикновен дърводелец, допринася много за организационното и финансово стабилизиране на същата, която е една от най-добрите селски кооперации не само във Великотърновска област, но и в страната.

Васил Нейков също е един от хората, които имат заслужен принос за изграждането на Полски Тръмбеш в областта на търговията.

Непосредствено след смъртта на Васил Нейков, неговото място заема Григор Тодоров Стайков от село Раданово, с висше икономическо образование. Като студент той е издържан до голяма степен от съпругата си, която е била начална учителка, за което много пъти е споделял със свои приятели и познати. Като младеж се увлича от анархизма, но след време преминава на други позиции, като дълбоко у себе си съхранява свободата на човешката личност. По характер е твърд, упорит, не се поддава на чужди мнения и съвети по дадени въпроси, щом не е убеден в това, което мисли. Но винаги подава ръка за помощ, ако някой я иска от него. Честен, без да се поддава на подкупи или заплахи.

Поемайки ръководния пост на кооперацията, Григор Стайков насочва своето внимание и към един друг сектор, а именно изграждане на собствена материална база от сгради за нуждите на същата. За целта през 1960 г. се изгражда строителна група, която под негово ръководство за 10 години извършва строителство на стойност 418 000 лв. Ръководител на строителната група е Стефан Русчев, самоук, но много добър майстор-строител, потомък на майсторите-балканджии от Дряновския край. Всички негови приятели и познати го наричат не Русчев, а Хрушчов, от което той изпитва приятно чувство на ласкателство, че е съименник на един бивш съветски държавник със световна известност през миналия век. Преди да започне строителството на даден обект, който се изгражда по стопански начин, а не чрез възлагане, Горчо Стайков отваря папката с плановете и със Стефан Русчев започват да ги обсъждат. По нареждане на председателя винаги щом има възможност, биват отпускани повече квадратни метра за застроена площ, като по този начин се увеличава квадратурата на сградата.

По-голямата част от работното си време Стайков прекарва на строителните обекти. Неговото хоби е строителството, макар че специалността му е икономика, а не строителен инженер.

Промишлеността се разраства и кооперацията, освен на собствените си магазини, доставя стоки на местната промишленост и на селата от целия район.

През 1961 г. започва строежът на хранително-вкусов комбинат със складове и гаражи към него, а през 1964 г. — строителството на търговска сграда с шест търговски магазина и ресторант с 250 места. През 1966 г. към ресторанта е построена лятна градина на стойност 45 700 лв. През 1970—1971 г. се правят надстройки на два етажа на административната сграда.

За този кратък период от време се вижда как се изграждат сгради и цехове, които възлизат на стотици хиляди левове.

Всичко това се прави за нуждите на кооперацията, за подобряване на търговската мрежа.

Кооперацията разполага и с машинен парк от товарни камиони, леко товарни коли и др.

Членовете ѝ, когато тя е образувана през 1924 г., са били 36 души, а през 70-те години достигат цифрата 3700 с дялов капитал — 33 200 лв.

От 1959 г. до пенсионирането му, кооперацията, която впоследствие се прииименува в „Наркооп“, се ръководи от Григор Стайков, без да изпада в несъстоятелност или някакви финансови трусове. Напротив, след 70-те години на територията на общинска земя, в местността Парка край града започва строителството на голям ресторант с лятна градина към него и малки сгради с хотелско предназначение. Тези малки сгради-хотелчета отговарят на всички санитарни изисквания. Тяхното изграждане е нужно, тъй като те са в съседство с плувния комплекс, който се състои от един закрит и три открити басейна. В почивните дни този комплекс се посещава от стотици любители на плувния спорт от Великотърновски и Русенски окръзи. Много от тях остават за по няколко дена, за което е нужен подслон и храна. За подслона и храната се заплаща и парите отиват директно в касата на „Наркооп“ Полски Тръмбеш. Строителството е голямо, но и парите, които се инвестират за него, бързо се възвръщат. През 70-те и 80-те години на миналия век търговията на кооперацията, впоследствие „Наркооп“, е в своя апогей.

Този голям успех се дължи не само на председателя Григор Стайков, но и на целия счетоводен колектив под ръководството на дългогодишния главен счетоводител Стефан Иванов, с помощници Борис

Шопов, Георги Бояджиев и всички останали административни служители. Голяма е и заслугата на самите търговски работници, които всецяло се отдават на своята работа, за което са получавали материални и морални награди.

След пенсионирането на Григор Стайков през 1978 г. неговото място заема Иван Давидов, който е завършил търговската академия в гр. Свищов. Под неговото ръководство окончателно се завършва сладкарският цех и новата кухня на ресторанта, отговаряща на всички съвременни изисквания при приготовлението на различни видове храни за обществено хранене. Главен готвач е Васил Тенджерков. Храната, която се поднася на клиентите, е много качествена, а по вкус, близка до тая на домашната кухня, което не всеки майстор-готвач може да постигне. Иван Давидов е на този пост до 1981 г. От тази година до 1985 ръководството на Районна потребителна кооперация се възлага на Блажо Игнатов, който също е финансист. Като ръководител той насочва своето внимание най-вече към модернизиране на фурната за хляб, като подгряването става с нафта, а дървата се подменят. Една от големите заслуги на Игнатов е и тази, че той полага големи усилия за обновяване на търговската мрежа, което постига до известна степен, макар и за кратък период от време. Работохолик — това е доминиращата черта на председателя Блажо Игнатов, който напуска ръководния пост не по негово желание. Той също е един от ръководителите, който не е обичал да му се дават съвети и налагат мнение от хора, които мислят, че всичко знаят, че всичко разбират, без да са вникнали задълбочено в същността на дадената тема, по която има разногласия.

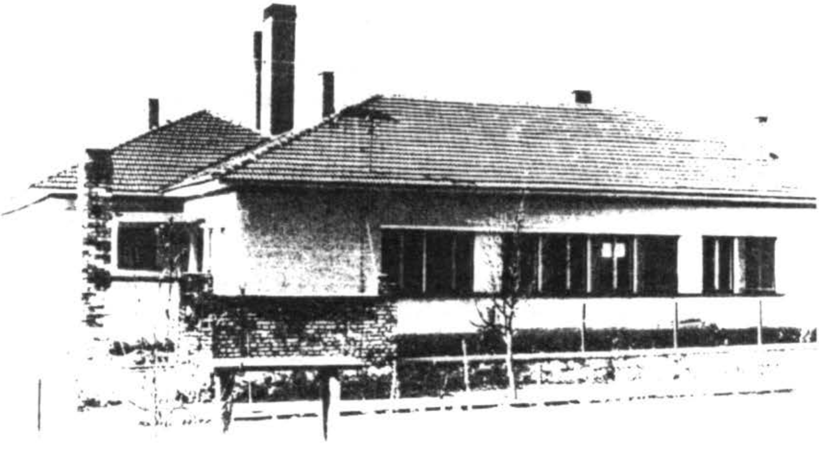

Изглед на част от комбината за хранителни стоки в гр. Полски Тръмбеш, строен по времето на председателя Григор Стайков

Стефан Младенов – отговорник за хлебопроизводството в комбината

През есента на 1985 г. председателското място заема заместник-председателят Ангел Гайдаров.

Като всички свои предшественици и той има висше икономическо образование. В продължение на повече от 32 години работи в кооперацията: 7 години работи като заместник-председател, а като председател – повече от 25 години.

След 1989 г. много от кооперациите от съставните села на общината се отделят от „Наркооп" – Полски Тръмбеш с актива и пасива, който притежават. Някои от тях, въпреки че имат добра търговска база, започват да западат поради лошо ръководство. Останалите, макар и малко, развиват търговска дейност, но и те са обречени на фалит, пак по същите причини, притиснати от частния търговски сектор. Този процес никой не е в състояние да го предотврати, тъй като той засяга цялата страна, която се тресе икономически.

Страницата от историята на търговските потребителни кооперации в цялата страна, почти се затваря. Все пак тя е една светла страница от историята на търговията в цяла България през XX век.

Дано новата страница за търговията в частния сектор успее и преуспее за в бъдеще, защото без стабилна вътрешна и външна търговия страната икономически ще западне, до краен предел.

През 2003 г. „Наркооп" – Полски Тръмбеш чрез търг, продава всички сгради в местността Ловен парк, заедно със земята, върху която са построени. Търгът е спечелен от бизнесмена Георги Вълев и закупения от него имот става срещу редовни документи – нотариално заверени.

ЗДРАВЕОПАЗВАНЕ

Още в древни времена човечеството се е вълнувало от въпросите за здравеопазването, лечението и продължаването на живота. Учените упорито и настойчиво са търсели и откривали лечебни свойства на растителния и животинския свят за профилактика и лечение на заболявания на човешкия организъм — физически и психически. Лечителите, които са се занимавали с този вид дейност, са били на почит и уважение от хората, особено тия, които са били лекувани и излекувани от дадено заболяване. Те просто са боготворени заради тяхното умение да лекуват. Древните гърци издигат бог Аполон заради неговото лечебно изкуство. Хората са откривали и лечебните свойства на минералните води, като са строели лечебни минерални бани. Хирургията също се прилага при лечение на дадено заболяване, което не може да се лекува с лекарства или минерална вода. Великият лекар Хипократ от древността е обръщал особено внимание на зъболечението и билколечението. Когато преглеждал някой болен, той му казвал: „От днес нататък ние с вас сме трима — аз, ти и твоето заболяване. Ако ти се съюзиш с мен и изпълняваш стриктно моите наставления, ще имаме резултат. Ако обаче останеш съюзник и в плен на твоите пороци и нездравословен начин на живот, то аз ще бъда безсилен и резултат няма да получим“. Тази сътворена от Хипократ мъдрост никога няма да изгуби своето значение.

В древен Китай още от преди 4000 години преди новата ера, се прилага методът на иглоубождането за лечение на даден вид заболяване, което не може да се лекува с друг вид лечебни средства.

Така постепенно се зараждат, създават и развиват медицината, хирургията, зъболечението, билколечението и иглотерапията, която и днес се прилага, и то много успешно за лечение на вид заболяване.

За съжаление лекарите-иглотерапевти в България са много малко на брой. С тази медицинска дейност се занимават полулегално и хуманни фелдшери, които много често се справят успешно с даденото лечение, но понякога допускат грешки, което е във вреда на болния.

След освобождението от турско робство в края на XIX век и в първите години на XX век населението на с. Полски Тръмбеш приблизително е наброявало около 600 жители, докато село Орловец — 1200, с. Климентово — 1050, с. Радановo — 800, с. Каранци — 750 и т.н.

През този период от време медицинското обслужване на населението е било на много ниско равнище. Лечителки са били така наречените баби-баячки, които са лекували болния с извара от билки и с така нареченото „баяне“. Билколечението е имало добри резултати, но баянето — никакви, според лекарите. Дали са „никакви“, може много да се спори, защото някои учени обясняват, че баянето не е нищо друго, освен лечение чрез внушение, което е познато в медицината. Която баба-лечителка умее, когато бае, да внушава чрез думи, повтаряни многократно на болния, че той сигурно ще оздравее, понякога резултати има, особено при заболявания, които са на психична основа.

Имало е тук-таме по един фелдшер, и то в по-големите села. Това са обикновено хора, които са изкарали скорострелни курсове за санитарни подофицери по време на Първата световна война 1914—1918 г. Тези фелдшери са израждали родилките, като често пъти техни „асистентки“ са били бабите „акушерки“, които понякога са си позволявали, когато сами извършват тази дейност, да режат пъпната връв на детето със сърп. По този начин много деца са умирали още при раждането вследствие на неспазване на най-елементарните хигиенни обслужвания. Не са били малко случаите, когато родилката ражда детето си на нивата, където някоя от жените ѝ помага с каквото може. На помощ често пъти идват жени от съседните ниви, чувайки родилните стенания на младата жена, чийто мъж е на фронта, а свекърът ѝ — беловлас старец, е свалил калпак и кръстейки се, зове всевишния за помощ.

Детската смъртност е била много висока, а също така и туберкулозата вземала много жертви. От направените проучвания се вижда, че най-много деца заболяват и умират от най-различни болести в с. Полски Тръмбеш, без да им бъде оказана квалифицирана медицинска помощ, по време на войните 1913—1918 г. Лекарска помощ по това време са търсели само някои от селяните в болниците: Бяла, Павликени, Горна Оряховица, Русе и Велико Търново. Повечето хора, които са били бедни, не са можели да направят това.

Първата амбулатория (участъкова здравна служба) в с. Полски Тръмбеш се създава през 1929—1930 г. от д-р Лечо Лечев в двата дюкяна на Христо Даскалов, където сега се намира общината. Завеждащ амбулаторията е д-р Лечев, а акушерка — Донка Борисова от с. Тенча (сега Обединение). В тази участъкова амбулатория е извършвана предимно амбулаторно-профилактична дейност, ваксинации, лечение по домовете и водене на раждания под контрола на лекаря.

От 1932 г. до 1937 г. амбулаторията се води от д-р Никола Попов, който завършва медицина в Германия. Известно време следва в Австрия. Сред населението в Полски Тръмбеш и околните села се е ползвал с много голям авторитет като специалист по вътрешни болести.

През 1937 г. в селото е имало вече двама лекари: д-р Лечо Лечев и д-р Димитър Михайлов като общински лекар, а Лечев само на частна практика с кабинет в собствения си дом, на сегашната улица „Търговска“. Сградата е на два етажа, с много добро архитектурно оформление. На първия етаж — просторен кабинет с чакалня, рентгенов апарат и лаборатория (микро).

Доктор Лечев е роден в с. Шереметя, Търновско, завършил хуманна, обща медицина в Италия, с много добра подготовка и квалификация. Широко скроена личност, с голяма култура, общественик, прекрасен лекар, със социалистически идеи, които изповядва до края на живота си. Социално слабите преглежда безплатно, а на най-бедните купува и лекарствата, които им предписва. На горния ляв ъгъл на рецептата има негов параф: „За моя сметка“. След като се съберат няколко такива рецепти, отива в аптеката, за да си плати сметката. Когато докторът почива, на погребението му идват стотици хора не само от Полски Тръмбеш, но и от целия район.

Доктор Димитър Михайлов е родом от с. Иванча, което отстои на 7 километра от Полски Тръмбеш. Завършил обща медицина в Германия, по вътрешни и детски болести, малка хирургия и обществено-санитарна хигиенна дейност. Дълги години работи като участъков лекар в селата: Масларево, Павел и Раданово. Като лекар в с. Раданово има голям проблем с малцинственото население (циганите), които той осторожно наблюдава най-вече за паразити, особено въшки. Открие ли, че някой от семействата е въшлясал, незабавно идва машината за изпарване на дрехите. Съблича всички цигани абсолютно голи, за да се изпарят и дрехите, които са облекли. Мъжете веднага са остригани нула номер. Ако пък някой е окраставял, също е съблечен напълно гол, а санитарят го маже с четка баданарка, на която има свинска мас, примесена със сяра. Като привърши цялата процедура, докторът черпи всички мъже с бира, за да се полее хубавата работа. На децата раздава с шепи от миризливите бонбони „танго“. Не случайно, когато докторът влиза в циганското гето с чанта в ръка, децата на орляци, на орляци го следват, защото знаят, че той пак ще ги почерпи.

Доктор Михайлов работи и като старши ординатор в болницата гр. Полски Тръмбеш. През почивните дни ходи на лов, най-вече в неделя. Това му е хобито.

През един хубав есенен ден докторът отива на лов в с. Одаите, сега Петко Каравелово. От ловците някой си Монката от същото село наранява доктора поради това, че е имал дефект със зрението на едното око. Сред ловците настъпва смут и паника. Най-много се изплашва лицето, което става причина за всичко това. Докторът — не. След като си изважда сачмите от тялото, седнал на един дънер, а раничките промива с ракия, още същата вечер той дава угощение на всички ловци, че е останал жив. До него е седнал неговият „похитител“ Монката, когото докторът често потупва по рамото, в знак на благодарност, че не го е убил, а се е отървал само с няколко сачми в задните части. Прекрасен лекар, прекрасен човек е бил доктор Михайлов. В дома си има много добре уреден лекарски кабинет — негов и на съпругата му — д-р Зарбева. Живее в голяма къща, на два етажа. Двамата със съпругата си работят всеотдайно от 1934 до 1972 г. Почиват при сина си Михаил, професор по математика в София.

Намират се и хора, които вече не са между живите, да напакостят на доктора, като го наклеветяват пред органите на властта, че измислял и разпространявал вицове сред населението, с които се осмивали управляващите.

Доктор Михайлов е арестуван и въдворен, без съд и присъда, в затвора град Плевен, където престоява близо половин година. Но се намират други хора, честни комунисти, които го изваждат от там. Всичко това той преживява много тежко. От затвора излиза с напълно побелели коси. На никого не търси обяснение за причиненото му злодеяние, макар да е знаел кои са те.

Населението на Полски Тръмбеш и района е потресено от тази злонамерена случка спрямо доктор Димитър Михайлов.

От 1930 до 1936 г. в с. Полски Тръмбеш като зъболекар работи д-р Гина Попова, завършила стоматология в Германия. Заедно с нея работи и съпругът ѝ д-р Никола Попов от с. Добри дял, Горнооряховско, който като съпругата си е завършил медицина в Германия. След време е изтеглен на работа в София, където става началник на Медицинския отдел при БДЖ (Български държавни железници).

Зъболечението в Полски Тръмбеш поема д-р Ана Симеонова на мястото на Гина Попова, която последва съпруга си в София.

Доктор Ана Симеонова е била отличен стоматолог, общественик, с подчертани леви убеждения, които са били известни на властта. Уважавана е от обществеността най-вече заради много добрата работа в областта на зъболечението.

През 1935—1936 г. като зъболекар в с. Полски Тръмбеш се установява да работи д-р Николай Хаджидончев от с. Орловец. Той следва стоматология в Цариград и Полша, където завършва с отличие. Много добър специалист и професионалист. До 9 септември 1944 г. работи като частен зъболекар. За левите си убеждения е интерниран в концлагер в Демир Хисар. Като лагерист е бил в непрекъснати контакти с академик Тодор Павлов, спейки в една барака.

Той има големи заслуги като общественик, особено за разкриването на участъкова селска болница през 1952 г. с 15 легла в къщата на Минчо Куцаров. След време болницата е изместена в сградата на общината. Същата се разраства в Районна болница. Хаджидончев работи упорито и всеотдайно за привличане на специалисти от Велико Търново, Русе и Свищов.

На работа идват лекарите: д-р Цанко Цанков, Таско Цонев и Методи Миновски.

Доктор Хаджидончев е награден с много ордени и медали за големите си заслуги в областта на здравеопазването. Той пръв работи по древната китайска методиакупунктура със съдействието и помощта на завеждащ вътрешно отделение на болницата д-р Цанков и завеждащ хирургическо отделение д-р Миновски.

Работи в болницата до пенсионирането си през 1972 г., след което минава на свободна практика в областта на иглотерапията. От цяла България ежедневно идват болни за лечение при доктор Хаджидончев. Своите съграждани докторът лекува безплатно. Хората го обичат и уважават, защото той винаги протяга ръка на всеки, който се нуждае от неговата помощ. На много хора е услужвал с пари, някой от които дори не му ги връщат. Широко скроен и великодушен човек. Иглотерапията той усвоява във Франция, където има брат лекар със собствена клиника.

До 1948 г. в с. Полски Тръмбеш работи стоматоложката д-р Надя Топалова, завършила зъболекарство във Франция. Отлична специалистка-терапевтка. След тази година се премества в родния си град Габрово, където дълги години упражнява професията си.

След доктор Топалова на територията на община Полски Тръмбеш работи д-р Юстиниян Лазаров заедно със съпругата си д-р Севдалина Димитрова. Двамата са завършили стоматология с отличен успех.

От 1963 г. двамата поемат и ръководят стоматологичния кабинет на болницата. Доктор Димитрова същевременно обслужва работниците от предприятията, а съпругът ѝ поема ученическия контингент. До пенсионирането си работят всеотдайно по своята професия. Носители са на държавни награди.

От 1938 до 1940 г. като общински лекар постъпва доктор Ангел Костадинов Ангелов, родом от с. Полски Сеновец, в семейство на учител. През 1931 г. завършва хуманна медицина в Софийския университет. Отличен специалист, интернист, особено в борбата с туберкулозата и маларията. Работи последователно в Разград, Русе, Сливен и Плевен, след което постъпва в с. Полски Тръмбеш.

Обемът на амбулаторното обслужване на участъка е бил много голям. Средно годишно са били обслужвани 12—20 хиляди болни от Полски Тръмбеш и района. Доктор Ангелов си закупува рентгенов апарат за своя частен кабинет, както преди това е направил д-р Лечев. Медицинска помощ и квалифицирано обслужване са имали селата: Виноград, Орловец, Каранци, Куцина, Петко Каравелово, Полски Сеновец, Стефан Стамболово, Раданово, Иванча, Обединение, Долна Липница, Горна Липница, Страхилово, Павел, Масларево, Вързулица, Полско Косово, Босилковци и др. Отговорна, денонощна работа на хората с белите престилки. Между изброените села някои са много големи, други пък с голям процент циганско население. Придвижването на лекарите до съответното населено място е ставало с каруци или шейна през зимата, теглени от коне. Увит във вълчи кожух, лекарят сяда в шейната, която го откарва в населеното място, където млада селянка се превива от родилни мъки, стиска зъби от болка, за да дочака медицинската помощ. След успешното раждане със сълзи на очи родилката бавно се надига от леглото, за да целуне ръка на доктора. Всички са развълнувани и изпитват голяма радост, че на бял свят се е появил дългоочакваният член на семейството им. Докторът е дарен с домашно тъкана бяла риза, а понякога и със златна паричка, сложена в нея, обвита в бродирана кърпичка заедно с клонче чемшир. Разбира се, в шейната вече е сложен и пуяк, който на висок „глас“ си взема довиждане със своите братя и сестри. Това е един от най-хубавите и незабравими моменти от живота на селските труженици — появата на нов член в семейството.

В своята книга-спомени, озаглавена „Аз — доктор Михайлов“, описва десетки случаи от своята практика, посветени на човешкия живот. В нея докторът разказва не само за случки от този род, но същевременно описва как се е справял с много тежки ситуации, когато е бил лекар в селата Масларево, Павел и др. места. Като заключение в края на книгата той казва: „Аз — доктор Михайлов, съм щастлив, че съм избрал тази професия, която обичам от сърце и душа“.

Поради нарасналата потребност от специализирана медицинска помощ на многобройното население от Полскотръмбешки район със специално разрешение на Министерството на народното здраве общинската здравна служба прераства в селска болница с 15 легла, за което споменахме преди това. Болницата е разкрита в къщата на Минчо Куцаров, а след това е разширена с дома на Асен Давидов, с амбулатория, рентгенов апарат и родилно отделение. Това става през 1950 г. За главен лекар е назначен д-р Лечев, с ординатор д-р Ангелов. Акушерка е била Иринка Маринова, а медицинска сестра — М. Ганева.

Средно годишно през тези легла са преминавали от 300 до 600 болни, а в амбулаторията са извършвани 15—20 хиляди прегледа. Води се непрекъсната борба с туберкулозата, детската заболяемост и смъртност. Раждаемостта се увеличава.

През 1956 г. новата общинска сграда се преотстъпва за болница и разширение на дотогавашната участъкова селска болница.

Основна заслуга и принос за нейното създаване имат: д-р Лечо Лечев, д-р Ангел Ангелов, д-р Николай х. Дончев, Григор Стайков и Борис Йорданов, който е бил председател на Общинския народен съвет. Като такъв той не само че си дава съгласието, щото сградата да се преотстъпи за болница, а напротив — съдейства за това.

В така разширената болница се обособяват две пълноценни основни отделения — вътрешно с 30 легла и хирургическо с 20 легла. Родилното е с 10 легла.

Обзавежда се поликлиничен сектор с диференцирани — специализирани кабинети по вътрешни болести, хирургичен кабинет, зъболекарски кабинет, детска консултация и лаборатория. Разкрит е рентгенов кабинет с ординатори д-р Таско Цонев и д-р Симова. Особени заслуга за кадровото комплектоване на новата болница има общинският зъболекар д-р Николай Хаджидончев. Той привлича най-напред д-р Цанко Рачев Цанков, специалист вътрешни болести и старши ординатор в Окръжна болница — Русе, който разгръща и оглавява Вътрешно отделение при Тръмбешката болница от месец май 1957 г.

След една година е привлечен от гр. Луковит хирургът д-р Методи Миновски, който поема и става завеждащ Хирургическо и родилно отделение поради липса на гинеколог.

Разширява се обемът на работата, подобрява се рязко амбулаторно-поликлиничното и стационарно обслужване на района на болницата. Създава се и се образува детска консултация. Рязко намалява и детската смъртност.

Вътрешно отделение, ръководено от д-р Цанков, се снабдява с нов електрокардиограф — НЕК-1. За хирургическото отделение се доставя нов апарат за интрат трахеална наркоза, нова линейка и т.н.

Издига се на високо ниво авторитетът на болницата както в района, така също и в съседните райони: Бяла, Павликени и Свищов.

През 1958—1959 г. болницата стои начелно място по изпълнението на основните показатели по здравеопазването. На международен симпозиум, посветен на селското здравеопазване, главният лекар на болницата д-р Ангелов изнася изчерпателен доклад на тази тема. Присъстват представители на Франция, Западна Германия, Турция, Англия и др. След доклада се разгръща оживен дебат. На симпозиума присъства и министърът на здравеопазването д-р Минчо Николов и други отговорни лица.

Гостите са впечатлени от всичко видяно, от базата, от постиженията на медицинското обслужване на селските райони. Единодушно е дадена висока оценка за болницата и медицинския колектив, който я обслужва. Всичко това вълнува обществеността на Полски Тръмбеш и района. Всички хора се радват на големите успехи, които са постигнати от хората с бели престилки. На практика се доказва, че за да има толкова големи очебиещи успехи, основната причина си остава призванието, любовта към медицинската професия на хората, които са се отдали всецяло на тази хуманна професия. Доктор Цанков и доктор Миновски повечето от денонощието са в болницата, в своите отделения, до своите пациенти.

На много високо ниво е детското отделение. Там също денонощно се трудят акушерките Атанасова и Енчева. Всецяло се раздават в своята работа и лекарите д-р Цонев и доктор Симова. За първи път в страната доктор Цанков внедрява използването на диктофонна система към вътрешното отделение на болницата. Това дава възможност за рязко подобряване ефективността на лекарския труд, освобождаването му от излишната бумащина, която губи ценно време от работата на един лекар. Този начин се посреща с голям интерес от лекарите на целия окръг. Заради тази му заслуга доктор Цанков е награден от Министерството на народното здраве. Заслуга за за техническото изпълнение и внедряване на системата има също така и медицинският фелдшер Милан Каменцелиев, който за съжаление си отива много млад от този свят.

Обемът на работата в болницата непрекъснато се уголемява, качеството на медицинското обслужване и необходимостта от него прогресивно нараства.

Всичко това налага, щото ръководството на същата да вземе спешни мерки и решения, и предложи програма за нейното осъществяване. За целта е излъчена делегация до Министерството на народното здраве в състав: Дамян Илиев — председател на Общинския народен съвет, Григор Евтимов — първи секретар на Районния комитет на БКП и д-р Цанков — представител на болницата, като завеждащ вътрешно отделение, която да представи аргументирано в писмена форма въпроса за разширение на същата пред министъра на народното здраве д-р Кирил Игнатов. С подработена и подготвена богато аргументация, министърът е убеден в изложените в нея постановки и подписва разрешение и надстройка на още три етажа. Реализацията на този проект е да се даде възможност за изграждане на съвременен поликлиничен блок и разкриване на детско отделение с 35 легла, а също и акушеро-гинекологично с 20 легла.

Ако това не е било осъществено, болницата е трябвало да се закрие и да прекъсне своето съществуване.

През 1962—1963 г. веднага се започна изграждането на надстройката на болницата, която завършва през 1968 г., а оборудването и разкриването на детското отделение и акушеро-гинекологичното става през 1969 г.

Непрекъснато се подобрява снабдяването на новата база с нов инструментариум и апаратура. Доставен е нов, още по-мощен рентгенов апарат. Разкрива се и звено към Бърза медицинска помощ с денонощни 24-часови дежурства на лекар и фелдшер за обслужване на целия район от общината. В отделенията средно годишно преминават на лечение: вътрешно отделение

— 1000—1200 болни, хирургическо — 600—700, акушеро-гинекологично — 350—400, детско отделение — 800—850.

Извършват се над 500 операции от малката и средна хирургия, около 3000 лабораторни изследвания, над 1000 рентгенови прегледи и др.

В поликлиниката се извършват над 3000 прегледа годишно. Болницата и нейният колектив от специалисти завоюва огромен авторитет сред населението на общината, а така също и от съседните райони. Медицинска помощ търсят болни от Свищовския, Павликенския, Беленския и Горнооряховски райони. Основна заслуга за развитието на здравното дело на територията на общината и района и създаването на нова, на съвременно равнище болница имат: д-р Таско Цонев, д-р Цанко Цанков, д-р Ангелов и д-р Методи Миновски. Те са удостоени с високи награди и отличия, като ордени, медали и т.н.

Най-голямата награда за тях е признателността на обществеността, която цени много високо техния всеотдаен труд като медицински работници. Това е труд, който няма цена, труд, посветен на човешкия живот.

След така наречената „демокрация“ районната болница в гр. Полски Тръмбеш не само че изпада в застой и кризисна ситуация, но както навсякъде, така и при нея, започва да се търсят различни форми на управление и ръководство. На мястото на пенсионираните специалисти, някои от които не са между живите, постъпват млади хора, които гледат нещата в областта на здравеопазването под друг ъгъл, с друго виждане и разрешаване на проблемите в областта на здравеопазването. Тези проблеми не са по-малко от предишните. Държавата вече е преминала на друг коловоз на управление. След премахване на член 1 от старата конституция чрез закон, много неща в управлението се промениха. Здравеопазването стана платено. Създадоха

Част от Районната болница в гр. Полски Тръмбеш

НЯКОИ ОТ СТРОИТЕЛИТЕ НА ЗДРАВНОТО ДЕЛО В ГР. ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

д-р Лечо Лечев

д-р Костадин Ангелов

д-р Николай Х.Дончев

д-р Цанко Цанков

д-р Таско Цонев

д-р Методи Миновски

д-р Юстиниян Лазаров

д-р Севдалина Лазарова

Георги Чакъров-фармацефт

се така наречените „клинични пътеки“, които не са най-добрата форма за лечението на хората, независимо от това, че непрекъснато се правят промени в Здравния закон, които не се знае до кога ще продължават.

След 1990 г. главен лекар на болницата стават: д-р Кършев, д-р Ценев, д-р Игнатов и д-р Анчева. За по-дълъг период от време са били д-р Ценев и д-р Анчева.

Когато д-р Ценев оглавява здравното заведение, е закупена съвременна апаратура, както това става и при д-р Анчева, при която болницата е закрита. Закриването става в самото начало на 2010 г. по редица причини и неубедителни аргументи за обикновените хора, посочени от Министерството на здравеопазването, което след време може би ще бъде отчетено като голяма грешка, допусната от страна на управляващите.

В края на 40-те години и началото на 50-те на миналия век в село Полски Тръмбеш идват да живеят и работят като фармацевти семействата на Георги и Елена Чакърови, които преди това са имали частна аптека в с. Стражица. Управителят на аптеката Георги Чакъров е роден в Крива Паланка в края на XIX век. Фармация учи в Страсбург и като млад специалист започва работа в гр. Петрич, а след това и в други населени места. Създава семейство с Елена от гр. Кюстендил. От брака си имат двама сина — Александър и Огнян.

Като собственик на аптека в с. Стражица той е подпомагал нелегалните с лекарства, когато се водят кръвопролитни сражения между тях и силите на реда.

Лекарите и жителите на Полски Тръмбеш помнят Георги Чакъров като голям специалист-фармацевт. Имало е много случаи, когато той открива неволни лекарски грешки при издаването на рецепта, особено при обозначаването на грамажа на дадено лекарство, което трябва да влезе в съвкупност с друго такова. По онова време всички лекарства се изработват ръчно, чрез стриване в специален съд, а след това смесване и опаковане във вид на прахчета. Това е една дълга и трудоемка процедура, която изисква голямо внимание и съсредоточване за безпогрешното ѝ изпълнение. Една грешка от страна на фармацевта може да има нежелателни последици. Много болни са се обръщали за съвет към аптекаря Георги Чакъров, на които той се отзовава.

На крайно бедните и многолюдни семейства е заплащал лекарствата. За всичко това лекарите и останалите хора са го уважавали и обичали.

ТРАНСПОРТ

Преди и след Освобождението транспортът в цялата страна се е осъществявал предимно с животинска тяга: коне, волове и биволи. Конската тяга се ползва най-вече за по-дълги разстояния, за да може това да стане за по-кратък период от време. С файтон са били превозвани предимно пътници, а с каруци или коли — други товари. Така например разстоянието от Велико Търново до Русе, което е около 100 километра, един файтон, теглен от млади и силни коне, за един летен ден спокойно изминава този път, като се правят няколко почивки. Същото разстояние с волска кола може да се пропътува за не по-малко около 5—6 дни. Много малко са били шосейните пътища, за да може да се пътува и при лошо време.

Всички преселници които се заселват в с. Полски Тръмбеш, непосредствено след Освобождението пътуват от родните си места до новото си селище с дървени коли теглени от волове или биволи.

Чак през 30-те години на миналия век в с. Полки Тръмбеш се появяват първите товарни автомобили. Пак по същото време някои си купуват леки коли не само за собствени нужди, а понякога са извършвали превоз срещу заплащане

Пускането в експлоатация на железопътната линия Русе—Горна Оряховица—Велико Търново в първите години на двадесети век е истински бум в транспорта, най-вече за населените места, покрай които преминава тя. Един търговец, за да отиде до Русчук и да се върне, са му нужни два дни, а с влак това вече става за по-малко от ден, с няколко пъти по-евтино.

Братя Минчеви са имали два товарни автомобила„Форд“, Коста Попов — „Интернационал“ и „Опел“ на акционерно дружество. Частен превоз е извършвал с лекотоварен автомобил „Форд“ и Димитър Бояджиев.

Всички земеделски произведения като: пшеница, ечемик, царевица и др. се извозват с конска тяга или дървени коли, теглени от волове или биволи. Два бивола могат да теглят товар двойно повече отколкото коне, колкото и силни да са те. Биволът като впрегаемо животно, когато се наложи, коленичи на предните си крака, но не засича или да прави крачка назад.

До национализацията — 1947 г. някои от по-големите предприятия са имали свои камиони, но те са били ползвания за техните нужди, най-вече при по-дълъг път или където няма железопътен товарен транспорт. Със собствен автомобилен транспорт се ползват общината, консервната фабрика, маслената фабрика, мелницата, ТКЗС и др.

Бързото икономическо развитие на с. Полски Тръмбеш и селата от района налага да се извършва предимно превоз на товари на малки и големи разстояния. С помощта на местното ръководство на общината през месец август 1959 г. се създава автобаза, подчинена на Държавно автомобилно предприятие — гр. Горна Оряховица, със 135 министерско постановление. Базата се настанява на тясна ивица площ, до моста вдясно от магистралата Русе—Велико Търново, където сега се намира в непосредствена близост Районната противопожарна охрана. Всичко на всичко камионите са само две бордови коли „ГАЗ 51“ с водачи Петър Тодоров и Тодор Минчев. След кратък период от време ДАП — Горна Оряховица предоставя: 4 броя „Чепела“, 2 броя „ГАЗ 51“, 3 броя „Ифа“-саксеринг, 2 броя „Прага“ и една лека кола „Варшава“.

Допълнително базата се уголемява с 4 броя автобуси, които всяка сутрин и вечер извозват работниците от съседните села, които работят в Полски Тръмбеш. За техническото поддържане на колите са назначени 3 броя сервизни работници и един механик — Константин Попов, родом от гр. Кубрат, преселил се да живее в Полски Тръмбеш, където създава семейно гнездо. Шофьорът Петър Тодоров е преназначен за диспечер, а Ганка Томова — за тарифьор.

За началник на автобазата е назначен Александър Чакъров по предложение на местното административно и партийно ръководства. За онова време, а и по-късно, всички назначения на ръководни кадри в цялата страна стават със съгласието и по предложение на партийните комитети и председателите на общинските народни съвети.

Създаването и развитието на държавния транспорт в Полски Тръмбеш е неразривно свързано с Александър Чакъров. От 1959 г., когато се създава Автобазата в с. Полски Тръмбеш, до 1991 г. той стои начело на автотранспорта, или цели 32 години трудов стаж на едно и също място като пряк ръководител. Александър Чакъров израства в семейство на аптекари. Семейството идва в Полски Тръмбеш от с. Стражица, където е притежавало частна аптека.

Заедно с колектива Александър Чакъров израства и се утвърждава като много добър стопански ръководител в града в системата на автомобилния транспорт. От ранна утрин до късна вечер той е сред колектива. През 1968 г., когато се строи новата автогара, участва във всички трудови бригади, които се организират в помощ на строителите.

Александър Чакъров – основоположник и строител на автомобилния транспорт в Полски Тръмбеш

Вследствие на повишения обем на превоз на товар и пътници бързо нараства подвижният състав на Автостопанството. През месец април 1971 г. то става самостоятелна обобщена единица. Освен с превози на товари и пътници, се извършва механична и товаро-разтоварна дейност, за която разполага с нужната техника.

Колективът към ДАП – Полски Тръмбеш участва активно в строителството на много национални обекти като: пристанище Варна-Запад, Кремиковци, жп гара София, НДК, магистрала „Хемус“ язовир „Йовковци“ и др. Много шофьори се завръщат от тези обекти с награди.

Нараства с бързи темпове производството на промишлеността и селското стопанство в Полски Тръмбеш и района. В пъти нарастват превозите на товари и пътници, приходи-печалба, производителност на труда и т.н.

Всичко това налага изменение структурата на автопарка. От малотонажните автомобили се преминава на многотонажни. Някои автомобили започва да влачат по две ремаркета. Базата разполага и с модерна механизация: големи фадроми, багери, автопогрузи и мотокари.

През месец септември 1971 г. за пръв път е пуснат вътрешно-градски транспорт с няколко автобусни линии, които обслужват и квартал Климентово в определн график. За целта община Полски Тръмбеш изгражда на автобусните спирки метални покрити чакални за пътниците. През 1977 г. е открита новата автогара в града, в непосредствена близост до железопътната гара. Много са малко населените места в страната, където железопътният и автобусен транспорт да са на една граница, което е много голямо улеснение за пътниците, които трябва да се прехвърлят от едното на другото превозно средство. Началници на автогара Полски Тръмбеш са били: Минко Петров, Иван Матеев и Владимир Мирчев.

През 1980 г. започва строителството на съвременна голяма автобаза в източната част на града, но не влиза в експлоатация, тъй като не е завършена окончателно до идване на така наречената демокрация. Обектът след 1989 г. е замразен и само големите халета и масивната железобетонна ограда напомнят за него.

Най-големи успехи автостопанството постига в края на 70-те години до средата на 80-те години. То разполага със 187 товарни коли, 120 ремаркета и полуремаркета, 60 автобуса, 24 товарни таксита, 18 пътнически такива и 11 броя механични средства, които се обслужват от 481 броя персонал. Шофьорите са 304 броя, 73 сервизни работници, 37 Т.Р. работника, 53 броя обслужващ персонал и служители. Интересен е фактът, че директорът на Автостопанство Александър Чакъров е знаел собствените и фамилни имена на целия персонал и номерата на колите и другите превозни средства.

Не е случайно, че заради своите големи успехи през 1973 г. Автостопанството става окръжен първенец в системата на автомобилния транспорт, а през 1982 г. — национален първенец по прибирането на селскостопанската продукция.

През 1978 г. са създадени дружески връзки с автоколона 2214, град Полтава, Украйна. Шофьорите Димитър Начев, Димитър Петров и Цветан Горсов отиват за обмяна на опит в Полтава, където показват своето професионално умение и трудолюбие на добри производственици. Със златен орден на труда е награден Йордан Колев, а със сребърен — Александър Георгиев Чакъров.

Отличници на Министерството на транспорта стават: Кирил Ненков, Иван Трифонов, Кънчо Димитров, Никола Кирилов, Симеон Митев, Димитър Начев, Георги Георгиев, Александър Чакъров, Ганка Томова, Лиляна Пашанкова и др. Огромна е заслугата за големите успехи на Автостопанството и на главния счетоводител Денчо Даскалов, който винаги е намирал начин да се справи и с най-трудните ситуации от финансова гледна точка. Бил е върл противник щото дадени финансови въпроси, които са възниквали между Автостопанството и някои предприятия, да се решават по съдебен път. Който служител от предприятието е потърсил съвет или някаква помощ, винаги му е подавал ръка.

През 1991 г. Автостопанството е преформено в дружество с ограничена отговорност и е регистрирано с решение по фирмено дело от 18 февруари 1991 г. на Великотърновски окръжен съд, за вписване в търговския регистър, с капитал 2425 хиляди лева и седалище гр. Полски Тръмбеш. Предмет на дейност: автомобилни превози във вътрешно и международно съобщение и свързаните с това други дейности. Всичко това е обнародвано в Държавен вестник.

Дружеството поема всички пасиви и активи на Държавната фирма „Автотранспорт" — гр. Полски Тръмбеш. Търговското дружество е регистрирано с решение от 26.06.1991 г. на Окръжен съд — Велико Търново, ф.д. 4238, с управител Тодор Николов Миланов. Капиталът на търговското дружество чувствително се увеличава от 2425 хил. на 10480 хил., разпределени в 1048 дяла, по 10 лв. всеки един.

С настъпването на демокрацията, когато се разрешават частните превози на товари и пътници, конкуренцията нараства. Рязко спада производството и Автостопанството постепенно започва да преминава в загуба, като изпада в големи задължения към РУСО. През 1999 г. месец март то се обявява в несъстоятелност, а през май — в ликвидация, с ликвидатор Йордан Даалиев. ДАП преминава в Общинско дружество от 2 юни 2002 г. с ограничена отговорност. За управител с решение на Об съвет — гр. Полски Тръмбеш е назначен Стефан Цанов.

За тези периоди в „Автотранспорт“ Полски Тръмбеш ЕООД може да се направи извод, че дружеството провежда счетоводна политика, която отговаря на изискванията на счетоводното законодателство в страната. Относно данъчното законодателство предприятието се стреми да го спазва, като своевременно изготвя и предава данъчни декларации и справки, но не може да изплаща в срок дължимите данъци.

Скъпото гориво и резервни части, голямата конкуренция на превоз на товари и пътници и големите задължения към РУСО, бюджет и доставчици довеждат дружеството до неплатежоспособност, а от там и вземането на решение за обявяване в несъстоятелност и окончателна ликвидация през месец юни 2007 г. с решение 2018 от 27 юни 2007 г. на Великотърновския окръжен съд.

Освен Александър Чакъров, който 33 години всеотдайно работи като строител на Полски Тръмбеш в областта на автотранспорта, е и Ганка Томова, която със своя 40-годишен стаж доказва, че заслужено е една от жените-строители.

По време на ликвидацията на „Автостопанство“ Полски Тръмбеш на територията на града започва създаването на частни фирми за товарен превоз. Една от тях е „Пламтранс“ ООД, регистрирана във Великотърновския окръжен съд, с решение № 2911 от 12.12.2005 г. по ф.д. 1622/ 2005 г., представлявана от Иван Петков Русанов и Пламен Иванов Петков.

Първоначално дейността на фирмата започва с регистриране на ЕТ „Петкана-Иван Русанов“. Иван Русанов започва дейността си с един камион „Ифа“, а след това го заменя с „Мадара Европа“, закупува още и след множество заменки и кредити в момента разполага с 20 автомобила, всеки поотделно в композиция с ремарке, със средна товароносимост 30 тона. Иван Русанов е един от хората, който започва от нулата и стига до видими успехи в товарния автотранспорт в гр. Полски Тръмбеш.

Има и други фирми, с по-малък брой тирове и бордови коли, които извършват специфични товарни превози на цени по споразумение между фирмата и клиента. Те не разполагат със собствено място за паркиране на колите, както това е при Иван Русанов.

ЖЕЛЕЗОПЪТЕН ТРАНСПОРТ

Една от големите примамки за преселниците в с. Полски Тръмбеш е и железопътната линия Русе—Велико Търново и от там, през Балкана, за Южна България. Строежът ѝ започва непосредствено след Освобождението. Същата претърпява няколко поправки в проекта на трасирането на самия път, който на места има много височини, а също и надолнища, най-вече северно от гр. Бяла, след село Стърмен по посока Горна Манастирица. Специалистите, които обхождат местата, за да маркират трасето, предлагат жп линията да мине близо до гр. Бяла, за да бъде избегнат този хълмист терен. Първенците на града, начело с кмета, е трябвало да дадат съгласието си в писмена форма, което предлага техническата комисия на проекта. Надделява обаче несъгласието, щото тя да мине край града, под предлог, че влакът ще причинява главоболия на жителите на града, тъй като ще им мачка кокошките, патките, а понякога и добитъка, в това число и прасетата, пуснати на паша както останалите животни. Причината за отказа е била съвсем друга, а именно, че при строежа ще бъдат засегнати много ниви на немалка част от градските първенци. Тогава още в младата българска държава не е имало закон за отчуждаване

Изглед на жп гара Полски Тръмбеш, от юг на терен, необходим за строеж на държавни пътища или пък на обществени сгради. Това е можело да стане само със съгласието на собствениците на терена в писмена форма, заверена в съда.

Проектирането на трасето, неговият строеж, а също и на жп гарите се извършва от италианска строителна компания, която още навремето е била известна в цяла Европа и Азия с този вид строителство, и то не само в хълмисти терени, но и в балкански, където се налага и прокопаването на железопътни тунели, за което се изисква голямо умение под прякото ръководство на инженери-специалисти в минното строителство. Участъкът Русе—Горна Оряховица не се нуждае от тунелно строителство. Това се налага от старата столица до Южна България. Въпросната линия е можело да бъде прекарана през други, измични планински проходи, но за това не са си дали съгласието нашите държавници по много причини, една от които е — старата столица Велико Търново, градовете Дряново и Трявна, а след това за в бъдеще едно отклонение за Габрово. Колко умни и предвидливи са били тогава управниците, които действително са мислели не само за настоящето, но и за бъдещето на своята страна.

Самата линия се строи под прякото ръководство на италиански инженери-техници и много техни работници, специализирали в тунелното строителство. За грубите изкопни работи, за превоза на земни маси от едно на друго място е била наета работна ръка от България, предимно от околните близки села, където минава трасето. Изкопите по онова време са се извършвали ръчно, скалите се разбиват с взрив, превозът на земните маси става с животинска тяга или дървени колички, тикани на ръце. Малко по-късно започва ползването и на вагонетки. Част от това строителство се наема от български строителни дружества под контрола на италианската компания. Самият строеж става на участъци, с оглед целият строеж да се завърши по едно и също време.

Така железопътната линия Русе—Горна Оряховица—Велико Търново влиза в редовна експлоатация в самото начало на XX век. Железопътната гара на село Полски Тръмбеш се открива през 1901 г. със съответната постройка, която и досега функционира нормално, с чакалня за пътници, стаи за обслужващия персонал и горен — втори етаж, с няколко стаи за жилища на същия.

Наречена е гара Тръмбеш, като прилагателното име Полски е изпуснато, най-вероятно за по-кратко. Това продължава много години, видно от редица официални документи. До постройката на централния корпус е долепена и самата така наречена магазия за съхранение на колетни пратки.

Почти всички постройки на железопътната линия, по-специално гарите, са еднотипни по един и същи проект, с едно и също архитектурно оформление.

При самото откриване на гарата е имало само едно отклонение от централния коловоз. Железопътните прелези са два — единият от северната страна на гарата, а другият — на южната, който се е намирал, където сега е държавният склад за зърнени храни, а впоследствие изместен с около двеста метра на юг. Това се налага поради удължаването на коволозите, чиито брой впоследствие се увеличава поради бързото развитие на селището в икономическо и стопанско отношение, което започва още в началото на миналия век и продължава с големи темпове до края на 80-те години.

През този период от време жп гара Полски Тръмбеш посреща и изпраща хиляди пътници, приема и експедира стотици и хиляди товари от най-различен характер. Товарят се вагони с жито, брашно, олио, консерви и др., които заминават по различни направления. Товарят се вагони със захарно цвекло за държавни захарни заводи Горна Оряховица. По време на лятната кампания от гарата заминават през ден композиции с домати за Съветския съюз, произведени от Полскотръмбешкия район. Рекламации за качеството на продукцията от страна на търговското представителство на Съветския съюз почти не е имало по простата причина, че се упражнява голям контрол на фирма „Булгарплод“, която се занимава с тази дейност. Товарят се вагони с яйца, грозде и плодове, предимно ябълки. Вагони с тухли и миргелна вата заминават по най-различни направления в страната.

Денонощно на жп гара Полски Тръмбеш ври и кипи от труда на работниците от „Транспред“.

Разтоварват се вагони с най-различни стоки за строителството, амбалаж за предприятията, стоки за бита, торове за селското стопанство. Има моменти, когато за денонощие се обработват около 30—40 вагона. Към товаро-разтоварната част на гарата работят с пълно натоварване два големи подвижни крана върху релсов път.

Тази огромна дейност се извършва под прякото ръководство и контрол на жп персонала, със съответните началник-гара, които са все способни и кадърни хора, с придобита правоспособност.

Първият началник на гара Полски Тръмбеш е бил Алваджан (Халваджан), по народност арменец, който е бил настанен да живее със семейството си на горния етаж на гаровата постройка. През свободното си време е ходел на лов, най-вече за зайци и диви патици през зимата, които са били в изобилие по река Янтра и мочурищата край нея.

Хората от селото, които са живяли по онова време, са разказвали на свои близки и познати, че арменецът е бил весел по характер и много услужлив. На този пост той работи в първите години на миналия век по време на войните, които са пагубни за България.

Един от доайените на железопътния транспорт, столетникът Никола Стайков от Полски Тръмбеш, през лятото на 2009 г. разказва следното:

„Първия началник, който идва след арменеца на жп гара Полски Тръмбеш, аз го помня като дете. Той се казваше Михайлов, дошъл от София и работи като такъв от 1921 до 1925 г. След него постъпва Яким Христов, който се ползваше с много добро име сред населението. Неговото пребиваване в Полски Тръмбеш трае до началото на 30-те години на миналия век, когато аз учех в София, в жп училище за ръководители движение и търговска служба по БДЖ. Тринадесет години бях ръководител движение и шест години диспечер в Горна Оряховица. След това бях началник гара в Полски Тръмбеш през 50-те години, когато в железниците бе въведана военна униформа за ръководния персонал. На раменете си носехме пагони, а когато се поздравявахме, това се правеше с отдаване на чест (козируване). Ред и голяма дисциплина имаше сред редиците на БДЖ. Заради пагоните, които бяха върху раменете ми, близките ми приятели ме наричаха „Генерала“. По моето време, по-точно през 1953 г. започна разширението на гарата. Удължени бяха коловозите, за да се побират по-дълги влакови композици. Това е от голямо значение за една железопътна гара, защото влаковите маневри са по-малко и по този начин се пести ценно време, което е много важно за железопътния транспорт.

Предлагано ми бе да стана началник на гара Ямбол, откъдето е жена ми, но аз не пожелах, защото местният патриотизъм надделя у мен.“

След Никола Стайков един от началниците на жп гара Полски Тръмбеш е и Стефан Димитров, а след него Стефан Стефанов, който стои само една година — 1975—1976.

След него става началник Валентин Ангелов за времето 1976—1982 г. През негово време са построени 6 и 7 коловоза, на единия от които се монтира кантар-електронна везна. Двата ководоза са свързани с изтеглителен коловоз към маслен завод „Марек“, който стига до село Климентово. Такива коловози са били крайно необходими за консервен завод „Мизия“ и керамичните заводи. Такова е било становището на местните ръководители през 1986 г., но проектът не се осъществява поради настъпилите промени у нас след 1989 г.

През 1990 г. се прави преустройство на мартролейната централизация за осигуряване движението на влаковете. С нея се подсигурява разместване на стрелки, семафори, бариери и други технически съоръжения.

Теренът пред и около гаровата постройка и на първи жп коловоз се застила с тротоарни плочки, а на самата сграда и магазията е направен ремонт на покрива и подмяна на старата дограма с нова, съвременна. Всички постройки са боядисани вътрешно и външно с латексови и фасагенни бои.

Построена е и нова съвременна тоалетна за гаровия персонал и пътниците, която се поддържа в добро хигиенно състояние, съгласно изискванията на ХЕИ.

Живко Великов като началник на жп гара Полски Тръмбеш полага големи усилия и труд, щото същата да има приветлив вид, чрез поддръжка на района ѝ.

Тази гара след Освобождението като магнит привлича стотици преселници в малкото селце Полски Тръмбеш, за да положат основите и бързото развитие на селището като търговски, селскостопански и индустриален център.

Това са хората — строители на Полски Тръмбеш, за които бъдещото поколение трябва да знае, трябва да ги помни.

ПОЩЕНСКИ СЪОБЩЕНИЯ

Българските пощенски съобщения водят своето начало непосредствено след освобождението на България от османско иго. По време на робството също е имало пощенски услуги, предимно на писмена кореспонденция или колетни пратки, които са ставали между отделните конаци. Пренасянето им от едно място на друго ставало предимно с конска тяга. Така например едно писмо от Велико Търново, за да пристигне до Русчук, пътува с куриерна кола, която се движи по шосеен път, но на определени места има престрой, където трябва да предаде или получи съответните пратки, които идват от селищата, стоящи от лявата и дясната страна на пътя. Спирайки в Полски Тръмбеш, куриерът прехвърля на друга кола пратките, които са адресирани по направление Свищов или по посока

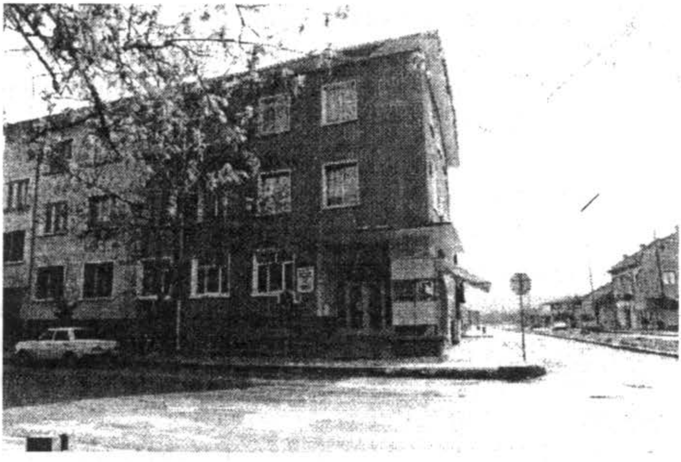

Районната пощенска станция в гр. Полски Тръмбеш. Изглед от запад

Павликени. Всички пратки се доставят в местния конак, откъдето получателят си ги получава.

След Освобождението държавата изгражда друга, по-съвършена структура за този вид услуги, наречена „Български пощи“. На самата емблема на „Български пощи“ е изобразен изправен лъв и датата 1878 г.

За пощенски услуги в с. Полски Тръмбеш може да се говори двадесет години след Освобождението. По предание от възрастни хора тази дейност се извършвала в къщата на турчина Мастън Чотоолу. Въпросният турчин е напуснал селището по време на Руско-турската освободителна война и къщата му близо двадесет години е необитаема, тъй като не е успял да я продаде, както това са направили останалите турци-изселници. За да избяга от България още по време на самата война и да не се върне отново, за да уреди въпроса със своите недвижими имоти, има някаква сериозна причина за това, най-вероятно от криминално естество, за което той се страхува да не му се потърси сметка. По този начин къщата си остава собственост на селото, с която се разпорежда кметът със съгласието на съветниците и старейшините на населеното място.

През 1914 г. пощенската станция е изместена в три от стаите на долния етаж на къщата на братя Тасеви срещу съответния наем. До стаята, където е стоял началникът на пощата, който изпълнява всички пощенски услуги, е имало друга по-малка стаичка, която изпълнява функцията на склад. Началник е бил Марин Жеков, а раздавач — Никола Джабилов. В третата стая е била телефонистката Катя Боянова, която е обслужвала двадесетлинеен апарат с падащи клапи. Апаратът се захранва с ток слабо напрежение от сухи батерии. Имало е и морзов апарат, който се обслужва предимно от началника на станцията Владимир Баларев, който идва след Марин Жеков. Техниката на морза Баларев усвоява след изкарване на неколкомесечни курсове. Имало е и общински куриер на име Младен Младенов, който разнася пощата на кметствата в района.

Когато търговската дейност на братя Тасеви се разширява, особено след Първата световна война, а стаите от долния етаж на къщата, където се намира пощенската станция, им са необходими, пощата през 1927 г. е изместена в къщата на братя Гайдарджиеви. Новоизместената станция се намира на по-малко от сто метра от железопътната гара. Всички колетни пратки се транспортират до гарата и обратно без каквито и да било затруднения.

Куриерите Христо Вълев и Иван Стефанов с коне са пренасяли пощата до селата: Каранци, Орловец, Раданово, Климентово, Тенча, Мекиш, Горна и Долна Липница. Създава се така нареченият пощенски тракт (път) за селата Каранци—Виноград—Лозен—Паисий чрез каляска, теглена от коне. Този път се е наемал чрез явно наддаване на търг в началото на всяка календарна година. Телефонните постове достигат 50 броя. На петдесетлинеен апарат са работели телефонистките: Елена Георгиева, Куна Андреева, Здравка Белчева, Тотка Ганчева, Стефка Велчевска, Мара Бакърждиева и др. Здравка Белчева от с. Каранци се е придвижвала до Полски Тръмбеш и обратно на магаре. Заедно с магарето са прекарвани с понтон от единия до другия бряг на река Янтра. Магаренцето търпеливо изчаквало да свърши смяната на неговата стопанка, вързано за една черница в двора на къщата. Имало е случаи, когато носейки на гърба си своята стопанка, да я събори на земята, хвърляйки чифтета, когато по корема и под опашката попаднат конски мухи, придошли неочаквано от стадо пасящи коне покрай реката.

Илия Манолов е бил първият надзорник, който се е грижел за техническата изправност на апаратурата, с която си служели служителите. Освен това е предотвратявал и повредите по уличните телефонни стълбове и в домовете на телефонните абонати.

За времето от 1934 до 1944 г. началници на пощенската станция в село Полски Тръмбеш са били: Петър Панков, Панайот Христов, Марин Жеков, Висарион Буков, Минко Минков, Иван Търобов и Димо Аврамов. След преврата през 1944 г. началници стават: Христо Хинков, Михаил Михайлов, Пейчо Пеев, Стоян Георгиев, Дечо Дечев, Иван Славов, Ангел Кушев, Димитър Гърбузанов, Наталия Спасова и Дияна Георгиева, която до момента е на този пост.

През този период от време пощенската станция е извършвала и пренос на парични суми, които е получавала от станциите на селата и след обработка на парите същите са били внасяни в БНБ. Една доста трудна и отговорна работа. Един път, при обработката на голяма сума пари, токът угасва, парите стоят на масата. Запалена е газена лампа, за да продължи работата, и когато тя приключва, една пачка банкноти липсва. Сумата е доста голяма. Материалноотговорно лице е Христо Хинков. Започва втора, трета, четвърта проверка, но парите липсват и не може да се установи как е станала тяхната липса. Сумата трябва да се възстанови. Христо Хинков продава на много ниска цена 5—6 дка земеделска земя в родното си село Долна Липница, за да възстанови сумата. При самата обработка на парите участие са взели трима души. (По спомени на д-р Иван Хинков — син на потърпевшия Христо Хинков.)

През 1950 г. в пощенската станция е монтиран 130-линеен номератор, обслужван от четири телефонистки: Мария Костова, Любка Гандурова, Тотка Рашева и Иванка Койчева. Телефонното обслужване е денонощно. Станцията има преки телефонни връзки с областния град Велико Търново, гара Горна Оряховица, гр. Бяла и селата: Обединение, Полски Сеновец, Сашево и Страхилово.

През 1952—1953 г. е монтирана 240-ватова уредба със 130 радиоточки. Първите радиооператори са Кина Камбурова и Йордан Петков — Бежанеца.

През 1962 г. е монтиран 200-линеен номератор със 130 телефонни поста. Тази година е регистриран първият телевизионен приемник „Опера“, собственост на Михаил Манолов (Класата).

Същата година започва строежът на нова пощенска станция, тъй като настоящата не отговаря на необходимите изисквания. Това е стара паянтова къща, с дървени вътрешни стълби за втория етаж, с течащ покрив и изгнила дограма. Новата сграда е построена на мястото на бившата содо-лимонадена фабрика на братя Божкови. Сградата е масивна, но с лошо архитектурно оформление. Погледната отвън, тя прилича по-скоро на някакво общежитие, но не на обществена сграда. През 1974 г., когато първият етаж се надстроява, архитектурното оформление не се подобрява, неизвестно по какви причини и по чия вина.

В новата сграда е монтирана 600-ватова радиоуредба. Въведена е в експлоатация автоматична телефонна централа с 600 номера. Първата телеписка е Иванка Бозева, която преди това работи на телеграфа.

В Полски Тръмбеш пощенската станция се обособява като районна през 1970 г. с 14 подрайонни станции. Особено голяма заслуга за това има Димитър Гърбузанов, който е бил върл привърженик на новостите в областта на телефонната техника независимо от това, че няма инженерна специалност, а е завършил икономика.

През 2009 г. автоматичната телефонна централа е реконструирана на така нареченото „цифрово избиране“. Старата техника е извадена от сградата като ненужна, висококвалифицираният персонал е съкратен.

Български пощи, което е новото име на това ведомство, изпълнява всички функции както по-рано. Създадени са нови услуги за населението като инкасиране на вода и ток. Развива се и търговска дейност с различни видове стоки от първа необходимост за бита на хората.

Български пощи, по подобие на БДЖ, в момента са в тежка икономическа криза с неясно бъдеще.

ВЕТЕРИНАРНО ДЕЛО

Преди и непосредствено след освобождението от турско иго Полски Тръмбеш е едно от най-малките села в района, с малко количество обработваема земя и с много по-слабо развито животновъдство от села като: Орловец, Каранци, Страхилово, Тенча, Мекиш, Иванча, Полски Сеновец, Раданово, Петко Каравелово, Стефан Стамболово и Куцина. В тези села дворовете са претъпкани от всички видове селскостопански животни и птици, които се нуждаят от големи грижи на своите стопани, и когато се наложи да ги лекуват, по-възрастните стопани от личен опит са знаели как да се лекува болен кон, овца, коза или домашни птици. Ако той не може да се справи сам, търси помощта на своя съсед или селския налбантин (подковач на еднокопитни животни), който е най-вещ с лечението на болните животни, тъй както селският бръснар е запознат с лекуване на разни екземи по тялото на човека, най-вече по главата.

Не винаги болното животно е излекувано и след неговата смърт настъпва паника в цялото семейство, тъй като стопанинът не може да обработва земята си само с едно впрегаемо животно. Възрастните от семейството плачат за тежката загуба, а наред с тях и децата, които най-много са привързани към животните, защото са ги обикнали още след тяхното раждане.

В този момент българският селянин проявява чувство на състрадание към пострадалото семейство, предлагайки му свое животно за впрягане, докато той си закупи такова, или пък младото теленце, или конче след време като пораснат, да заместят умрелия свой предшественик. Такива са били хората от българското село, които винаги са си помагали един друг кой с каквото може. В някои от по-големите села е имало ветеринарен надзор, ако не лекар, поне фелдшер, или пък едно лице да се грижи за две или повече села, посещавайки ги в определен ден от седмицата, за да лекува болните животни.

Когато след Първата световна война с. Полски Тръмбеш се обособява като централно селище в района с развита търговия, индустрия и банково дело, възниква и въпросът за разкриване на ветеринарна лечебница със съответния ветеринарен лекар, не само защото в селището има вече много селскостопански животни, но и защото всяка сряда през седмицата на определено място, наречено „Сър пазар“, от всички околни села, а и от други по-далечни населени места се предлагат за продаване коне, волове, крави, магарета, овце, кози, биволи и т.н. Между животните и техните продавачи непрекъснато сноват така наречените джамбази (прекупвачи) и след дълги пазарлъци, много приказки на висок глас, след продължителни ръкостискания сделката е сключена. Ветеринарният лекар също се движи непрекъснато из пазара на животните и ако забележи, че някое от животните има видимо заболяване, веднага взема съответните мерки. Едно от най-опасните заболявания между свинете е така наречената „чума“, която е силно заразна и много бързо разпространима.

Всичко това налага на територията на въпросния „Сър пазар“ да се построи районна ветеринарна лечебница със съответните санитарни съоръжения за онова време. С решение на кметската управа и съветниците, със средства на общината, сградата е построена на два етажа — първият за амбулатория и кабинет на лекаря, а вторият — със съответните стаи за живеене. Това става през 1932 г., когато общината се е управлявала от тричленка. Окончателното завършване на сградата става през следващата година, когато кмет е Христо Даскалов.

Първият ветеринарен лекар е доктор Манолов. Много труд полага той, за утвърждаване на службата сред населението не само на Полски Тръмбеш, но и на целия район. Работи денонощно, подпомаган само от един ветеринарен санитар. По-късно за негов помощник е назначен ветеринарен фелдшер. По времето на доктор Манолов в по-големите села се построяват така наречените животински гробници, където се погребват телата на умрелите животни. Гробниците са дълбоки няколко метра и изградени с камък — суха зидария. Отворът е затворен с метален капак. В същите периодически се хвърля хлорна вар.

Много строго се е следяло дали това се изпълнява от селяните, които е трябвало да хвърлят животните, които са умрели, още същия ден, или пък ги заривват в плитко изкопани трапове, където кучетата могат да ги изровят.

След доктор Манолов идва доктор Ангелов, който също продължава да изпълнява съвестно своята работа като ветеринарен лекар на селото и същевременно завеждащ районната ветеринарна служба. Тежка и непосилна работа. Района обхожда с така наречената двуколка, теглена от един кон, чийто кочияш е той или неговият санитарен прислужник.

Както всички държавни служители, така и ветеринарните лекари са получавали парични възнаграждения съгласно щата, спуснат от съответното министерство. Едно преимущество са имали тези държавни служители, че винаги са имали възможност да се снабдяват с прясно месо за лична консумация, кога с пари, кога без пари. Нямало е касапин, който да не отреже парче месо на доктора, който току-що е прегледал, закланото от него животно. Селяните също много са уважавил ветеринарните лекари и затова са били много щедри към тях. Ветеринарен лекар, който лекува болно животно на някой селянин, винаги излиза от неговия дом с голям бял селски хляб, с буца домашно сирене, обвито в бяла кърпа, а понякога и кокошка, грижливо почистена от стопанката. Разбира се, към всичко това и шише червено вино или гроздова ракия. Селският труженик е много щедър към всеки, който му помага в труден за него момент.

След доктор Ангелов поста поема д-р Йончо Йончев от Велико Търново. Той идва в с. Полски Тръмбеш и по друга причина. Взема си момиче за съпруга — пом.аптекарката Стефанка, като се устройват да живеят временно в нейното жилище, което се намира в непосредствена близост до ветеринарната лечебница. Съвременниците на доктор Йончев го помнят не само като добър специалист във ветеринарното дело, но и като голям веселяк и шегобиец, който винаги търси контакт и словесен диалог с най-обикновените хора, независимо че е израсъл в изискана градска среда, в старопрестолния град Велико Търново, където е завършил мъжката гимназия. През свободното си време търси весели компании, където става център на внимание със своите сладкодумни приказки, вицове и анекдоти, които разправя с въодушевление, държейки малко юзче с червено вино. Човек широко скроен. Когато се работи, работи се както трябва. Когато дойде време за почивка, почива се в сладка раздумка с приятели и колеги. За съжаление почива доста млад от сърдечна недостатъчност. На погребението му се стичат стотици селяни от Полски Тръмбеш и района.

Заедно с доктор Йончев работи и доктор Дечев, родом от павликенските села. Завършил с пълно отличие ветеринарния институт. И той като доктор Йончев винаги търси контакт с обикновените хора, които също го уважават не само като добър специалист, но и като човек. Също почива скоропостижно. След доктор Йончев и доктор Дечев длъжността приема доктор Вълчев. Доктор Вълчев, както своите предшественици, приема работата си присърце. Едър, висок, силен физически, който с лекота събаря на земята кон или вол, блъскайки го с гърди. Живее с жена си и дъщерята на горния етаж на лечебницата. Съпругата му е преподавателка по немски език в местната гимназия. Заради семейни недоразумения напуска Полски Тръмбеш и започва работа в Държавен санитарен ветеринарен контрол като лице, което отговаря за износа на месо и месни продукти със специални за целта хладилни вагони.

На неговото място постъпва доктор Ангел Цанков, който преди това е бил ветеринарен лекар в Силистренския край. Той е от Полски Тръмбеш, брат му Цанко е хуманен лекар. Доктор Цанков до пенсионирането си работи по своята специалност, независимо че е бил на ръководна длъжност в областта на селското стопанство. Най-напред е общински ветеринарен лекар, а след това и участъков. Работи известно време и като ветеринарен лекар в обединеното ТКЗС — Полски Тръмбеш. Негова е заслугата за построяването на нова районна ветеринарна лечебница на съвременно за онова време ниво в източния край на града. Той работи и като зам.-председател на АПК „Янтра“ в града, където ръководи и отговаря за един от най-трудните сектори в селското стопанство — животновъдството. Той е един от хората, които работят доброволно за просперитета на БЗНС. Благодарение на него в гр. Полски Тръмбеш са извършени много неща в областта на строителството. Скоропостижно, непосредствено след пенсионирането си почива от неизлечима болест.

През 1962 г., през месец декември, идва като ветеринарен лекар в Полски Тръмбеш доктор Иван Христов Хинков, който е изтеглен от с. Камен (Теодосиево), където е бил главен лекар на обединеното стопанство. Иван Хинков е от Полски Тръмбеш, където завършва гимназия, а ветеринарна медецина — в София. След време доктор Хинков е назначен за главен ветеринарен лекар на АПК „Янтра“, до неговото съществуване, а след това е главен лекар на районната ветеринарна лечебница, на мястото на д-р Цанков, до пенсионарането му през 1992 г. Доктор Иван Хинков придобива целия си трудов стаж като ветеринарен лекар, без да сменя естеството на своята работа. Като лекар се ползва с авторитет в своята област, където работи, а също така като честен и почтен гражданин сред обществото, в което живее. След пенсионирането си продължава да работи в своята област в района на гр. Полски Тръмбеш, отзовавайки се на повика на хора, които се нуждаят от неговата компетентност в областта на ветеринарната медицина.

По времето на доктор Хинков в с. Раданово е назначен д-р Станчев, който след това става ветеринарен лекар на Държавен ветеринарен контрол в Община Полски Тръмбеш. Впоследствие е назначен за директор на цеха за млекопреработване „Сердика“, където се пенсионира. На мястото на доктор Хинков постъпва ветеринарният лекар д-р Илия Георгиев от с. Климентово, а след неговото пенсиониране длъжността заема доктор Гърбузанов. За санитарен контрол е назначена доктор Станимира Денева.

В момента ветеринарното дело в Полски Тръмбеш и общината е в ръцете на млади хора, едни от които са семейство Кирилови, които притежават собствена ветеринарна клиника, на съвременно ниво, и аптека към нея, в непосредствена близост до жп гарата, и на границата с автогарата. Лекуващ лекар е доктор Красимир Кирилов, който се ползва с голям авторитит сред животновъдите в Полски Тръмбеш и района. Съпругата му д-р Албена Кирилова също провежда лечения, но същевременно е управител на ветеринарната аптека.

ПРОВЪЗГЛАСЯВАНЕТО НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ ЗА ГРАД

с УКАЗ № 546, от 1964 г. на Министерския съвет на НРБългария

Както споменахме преди това, историята на село Полски Тръмбеш не датира много отдавна. То е сравнително ново селище и както видяхме, развитието му показва, че то много бързо се развива и израства като икономически, търговски и културен център, след Освобождението 1878 г. Няма такъв, подобен, случай на територията на Великотърновска област. Една от основните причини за това е, че то се намира сред голям стопански район, който обхваща 22 села от 5 околии: Търновска, Павликенска, Свищовска, Беленска и Горнооряховска. Непосредствено принадлежащите към района на Полски Тръмбеш села: Климентово, Раданово, Каранци, Орловец, Петко Каравелово, Куцина, Полски Сеновец, Иванча, Стефан Стамболово, Страхилово, Павел, Обединение, Масларево и Вързулица, всичките са на разстояние от 10 до 20 километра, и всичките са разположени в един извънредно богат район. В Полски Тръмбеш зърнопроизводителите си продават продукцията, от РКС се купуват стоки за селските магазини, хората от тези села масово посещават ежеседмичния пазар, който става в ден — сряда.

Освен като селско-стопански център, Полски Тръмбеш има благоприятно разположение и по отношение на съобщителните връзки: жп линия Русе—Стара Загора, която минава по средата на селището, от тук минава магистралата Русе — Стара Загора, от тук лъчеобразно излизат шосейни пътища за Свищов, Попово и Павликени.

Всички тези обстоятелства са дали възможност на Полски Тръмбеш да се развива извънредно бързо, както по броя на населението, така и по отношение на външния си облик. През 1910 г. селото е наброявало 1000 жители, през 1926 — 2550, през 1946 — 3250, през 1957 — 4500 и т.н. Тук става дума само за жители с оформено жителство. Като се прибави и броят на работниците, служителите и др., които работят и живеят в Полски Тръмбеш, населението му надхвърля над 5000 души.

Всичко споменато до тук, е част от писменото изложение, направено от Инициативен комитет от с. Полски Тръмбеш, до Министерския съвет, подкрепено с аргументи, с които селото би трябвало да стане град, съгласно изискванията, които са необходими по закон.

По-нататък в изложението се посочват кои са тези предпоставки, посочени по съответния ред, а именно:

До момента с. Полски Тръмбеш, по-точно към 1960 г., има 4 държавни предприятия, 4 кооперативни организации, 2 здравни заведения, гимназия и др. — общо 30 предприятия и учреждения, по-важни от които са:

ДИП „Мизия“ (вакумно-консервна фабрика), която преработва зеленчуци и плодове, и обслужва 40 села. Броят на заетите работници достига 300 души. Богатата суровинна база на предприятието налага преустройството му и увеличаване капацитета му. В проектиран мащаб, то трябва да се превърна в голям консервен комбинат.

ДИП „Странджа“ (керамична фабрика). Работят 130 работника и служители. В края на 1944 г. основните средства на фабриката са 246 900 лв., през 1950 г. те нарастват на 2 750 550 лв., а през 1958 г. на 3 000 000 лв. На фабриката ѝ предстои бързо развите най-вече, че в непосредствена близост до нея е разкрита богата суровина от миргел.

ДИП „Марек“ (производство на растителни масла). В предприятието работят 40 работници и служители. Обслужва със своята продукция над 60 села и градове и 6 околии. През 1944 г. основните средства са били 1 500 000 лв., а през 1958 г. 5 000 000 лв. Предприятието е снабдено с нови съоръжения и постройки.

Промкомбинат „Първи май“ (машинна фабрика). Занимава се с ремонт на керамични фабрики и мелници, както и с изработка на крикове, кукурузорезачки и др. Напоследък предприятието изработва машинни части за износ в Чехословакия. През 1957 г. открива авторемонтна база за поправка на транспортни средства на държавните предприятия, ТКЗС др., на селата от района и от съседните околии. Има 70 работници и служители. В сравнение с 1950 г. основните средства от 590 000 нарастват близо на 1 500 000 лв.

Машинотракторна станция МТС. Основана през 1948 г. Обслужва 10 села с 11 ТКЗС, претижаващи над 200 000 дка обработваема земя. В станцията работят 300 работници и служители. Обсегът на работа непрекъснато се разширява. През 1953 г. фондовете са около 7 000 000 лв., а през 1959 — 13 000 000 лв. Станцията разполага с просторни работни и служебни помещения.

Трудово-производителна, занаятчийска кооперация „Колектив“. Има 12 отдела, в които през 1958 г. работят 100 работници. Два от отделите имат клонове в 4 села на района. От 1952 г. до 1957 г. основните средства се увеличават с 3 пъти, а ръстът на производството с близо 260%.

Районен кооперативен съюз. Съществува на самостоятелен баланс от 1937 г. като клон на РКС Горна Оряховица, а от 1950 г. като клон на РКС — Велико Търново. Има 95 работници и служители. Към него са прикрепени за снабдяване 14 богати полски села, от които 11 от Търновска околия и 3 от Свищовска. През 1944 г. стокооборотът в търговията на едно е 850 000 лв., а през 1957 — 40 000 000 лв. През 1944 г. е реализирана загуба, а през 1957 г. печалба от 1 235 000 лв.

Съюзът има 12 магазина, собствен камионен парк. Занимава се и с производствена дейност (полу-производство и др.).

Потребителна кооперация „Труд“. Има 110 служители, притежава 25 магазина и 2 ресторанта, в които ежедневно се хранят около 500 души. Стокооборотът на кооперацията от 5 000 000 лв., през 1950 г. нараства през 1957 г. на 17 000 000 лв. Основните ѝ оборотни средства в края на 1957 г. възлизат на 2 037 000 лв.

Българска народна банка. Открита през 1914 г. Има 20 служители. Обслужва 85 предприятия, учреждения и организации. В това число 14 ТКЗС, 14 потребителни кооперации, 4 индустриални предприятия, 13 съвети, 12 пощи, 1 МТС и 22 други. Клонът обслужва 11 села от Търновска околия, 3 от Свищовска и 1 от Горнооряховска. Паричният и безкасов оборот, от кръгло 40 500 000 лв. през 1950 г. нараства през 1957 г. на кръгло 180 000 000 лв.

Държавна спестовна каса. Открита през 1951 г. като първоразрядна агенция, към клона — Велико Търново. През 1956 г. се преустроява като самостоятелен клон, с район от 11 селища. Към него се водят на отчет 10 треторазрядни агенции към пощите. През 1957 г. влоговете достигат 1 600 000 лв, а през 1958 г. 2 100 000 лв.

Телеграфопощенска станция. В нея работят през 1958 г. 28 служители, почти двойно повече, в сравнение с 1944 г. Станцията е разменна в пощенско отношение на 11 станции и телефонно на 15. Писмовните пратки през 1944 г. са били 70 000, а през 1957 г. 3 900 000 и т.н.

Селището е радиофицирано с 500 радиоточки. Има 460 радиоапарати. Абонатите за вестници и списания са 1800 човека.

Железопътна гара. Влиза в експлоатация през 1901 г. Обслужва район от 16 села. Има 17 служители. За 1957 г. са натоварени 75 хиляди тона стоки, а разтоварени 58 хиляди тона. Средно за година се продават 130 хиляди пътнически билета. Със захарно цвекло се товарят средно над 3 000 вагона за сезон.

Агенция „Тред“ и **„Преносно-превозна задруга“.** Има 132 души работници. По обем агенцията е приблизително като тази на гарите: Попово, Трявна, Павликени и др. През 1957 г. тонажът на товаро-разтоварването достига 156 000 тона, а оборотът 2 540 000 лв. Оборотът на Преносно-превозната задруга през 1957 г. е бил 1 180 000 лв.

ДИП „Трифон Саралиев“. Това е производствен клон за преработка на зърнени храни. Има 35 работници и служители.

Има още предприятия и учреждения, занимаващи се със стопанска дейност, а именно:
• Месокомбинат (изкупвателен пункт); • Свинеугоително стопанство „Янтра“;,• Бюро „Електрически строежи“; • Пункт „Текстилни влакна“ • ДСП „Вторични суровини“; • ОТП „Топливо“; • ДТП „Печатни произведения“; • ДИП „Винпром“; • Пункт „Сортови семена“

За икономическото процъфтяване на с. Полски Тръмбеш допринася и ежеседмичният пазар на селскостопански и други произведения, на едър и дребен добитък. Посеваща се масво не само от съседните села, но и от много отдалечени околии и окръзи. Урежда се тридневен есенен панаир, също с много голям успех.

Здравни и културни учреждения, спорт

В селището от 1950 г. има Районна болница с 35 легла, обслужвана от 30 души. Предстои откриването на хирургическо отделение и увеличение броя на леглата с още 20. Амбулаторните прегледи в болницата и здравния фабричен пункт, през 1957 г. са били 14 000, а пациентите в зъболекарските кабинети 4 900. Рентгеновите прегледи достигат цифрата 6 400 бр.

Районната ветеринарна лечебница обслужва 4 селища, с 8 души персонал.

Важно културно учреждение е Средното смесено училище. Гимназията е открита през 1923 г., а след 9 септември 1944 г. е превърната в първа гимназия.

В селището има целодневна детска градина с капацитет 30 деца. Съществува и полудневна детска градина, а също така и временна такава.

Образцово народно читалище „Отец Паисий“ проявява оживена културна дейност. Изнасят се оперети, театрални представления и концерти. При читалището съществува и детска музикална школа с над 60 деца. То е редовно посещавано от градските държавни театри във Велико Търново, Габрово, Русе и др., от състави на Русенската и Варненски опери и др. Книжният фонд на библиотеката към 1957 г. възлиза на 5 500 тома книги. Има постоянен платен библиотекар.

Държавното кино провежда редовни прожекции 6 дни седмично. Кинопосетителите през 1957 г. са били 89 190 души. През същата година са прожектирани 144 филма. Много от тях са прожектирани по няколко пъти.

Физкултурата също се развива непрекъснато. Няколко последователни години пред селището участва в републиканските състезания по баскетбол, като заема призови места в класацията между отборите. Някои от състезателите по лека атлетика се класират на първо място в окръжните първенства и са участвали в републиканските такива. Футболният отбор участва в А окръжна група. През 1957 г. стига до полуфиналите на републиканско селско първенство.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

- По характера на икономическото си развитие (наличието на много бройки и с добра перспектива предприятия) с. Полски Тръмбеш се оформя в значителен стопански и промишлен център. **При това промишлената дейност значително надвишава селскостопанската**. За това говори и фактът, че ако се раздели обработваемата земя по броя на жителите, ще се получи по 2 дка на жител. Тъкмо защото земята и селското стопанство не могат да дадат препитание на голяма част от населението, пристъпва се или се предвижда разширяването на някои предприятия и откриване на нови.

- Казаното по-горе се отразява върху облика на населението. До към началото на 1958 г. броят на работниците и служителите в с. Полски Тръмбеш възлиза на кръгло 1500 души, докато броят на жителите, заети в селското стопанство по същото време, е 930 души. **Това също говори, че по състава на населението си Полски Тръмбеш** значително се отличава от типичните села и се доближава по облика си до градовете.

- За градския облик на селището говори и външният му вид. Болшинството от постройките нямат вида на характерните за селата жилищни постройки. Голяма част от улиците са благоустроени и озеленени, уреден е и хубав парк в центъра на селището. Напоследък е направена и втора градска градина срещу железопътната гара. Започнато е построяването на голям физкултурен стадион. Търсенето на стоките в магазините подсеща за вкусовете на купувачите, напомнящи тези на градското население. Културните инициативи и интереси на трудещите се в селището говорят за бързо развитие в същата насока.

Като се има предвид казаното до тук, предлагаме:

Да се провъзгласи село Полски Тръмбеш – Великотърновско, за ГРАД ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ.

Горното мотивирано изложение до Министерския съвет е изготвено от представителите на всички организации, ведомства и партии, които е имало в Полски Тръмбеш в края на 50-те години и началото на 60-те години на миналия век. Същото е подкрепено с подписите на техните ръководители. За да не се наруши редът относно спазването на йерархията в управлението на държавата по онова време, въпросното изложение се изпраща до ръководството на Околийския народен съвет. След като го одобрява и си дава писменото съгласие по каналeн ред, то бива изпратено за утвърждаване до Министерския съвет, който от своя страна извършва известни проучвания за достоверността на горното и с Указ №540 от 1964 г., публикуван в Държавен вестник, ОБЯВЯВА С. ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ ЗА ГРАД.

От всички по-долу подписали се, за да подкрепят изложението, до момента са останали само няколко живи местни патриоти в напреднала възраст. Никола Стайков вече кара 101 година, а Анка Некезова – 91.

Всички, и мъртви, и живи, могат да служат за пример на подрастващото поколение от гр. Полски Тръмбеш как трябва да се извоюва и брани честта на населеното място, където се живее.

Не е тайна, че е имало хора, и то на отговорни ръководни места, които са се мъчели да пречат по пряк или косвен начин, щото село Полски Тръмбеш да бъде обявено за град.

Така или иначе, истината възтържествува, защото населеното място отговаря на всички критерии, за да бъде обявено за град.

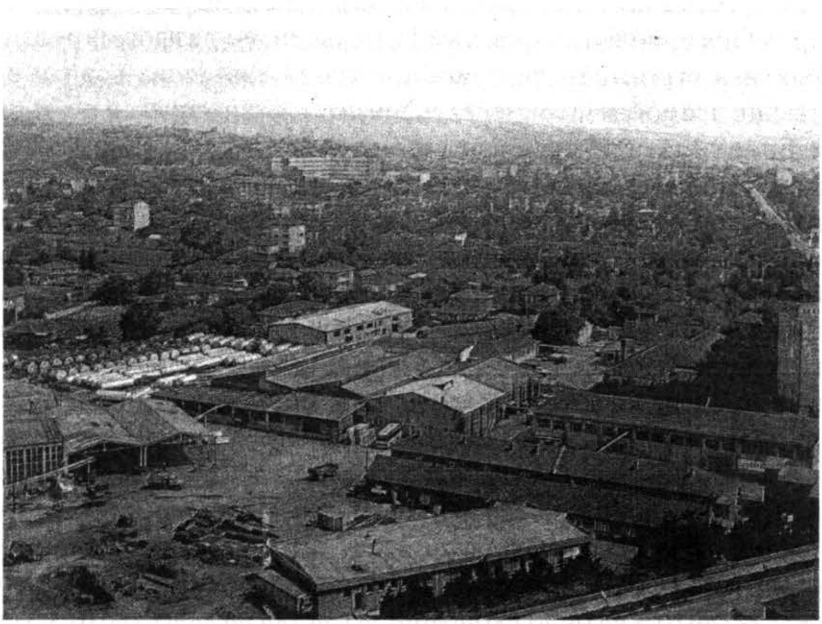

Град Полски Тръмбеш, двадесет години след обявяването му за град, сниман над железопътната линия

СТРОИТЕЛСТВО

За строителство в село Полски Тръмбеш може да се говори непосредствено след Освобождението, когато започва заселването на хора от други населени места, най-вече от Балкана и една част от околните села. Всички придошли в малкото селце си закупуват места за строеж на жилища и за кратък период от време си подсигуряват подслон за живеене със съответните селскостопански постройки. Самото строителство се извършва от майстори-строители, най-вече балканджии, които са упражнявали този занаят и по време на турското робство, за да си хранят челядта. За всичко това беше разказано по-подробно в началото на книгата.

Непосредствено след преврата на 9 септември 1944 г. и национализацията през 1947 г. в село Полски Тръмбеш може да се говори за организирано държавно строителство, което се извършва от строителни организации.

В Полски Тръмбеш най-голямото строителство се извършва от така наречената „Строителна организация“, която е подразделение на окръжната такава. След време тя преминава на подчинение към строителната в гр. Горна Оряховица и накрая към Павликени, до разформироването ѝ. На практика строителната бригада в града извършва всички видове строителни дейности по определен лимитен план, спускан по държавна линия. Бригадата се ръководи от строителния техник Владимир Василев.

Държавното строителство в Полски Тръмбеш започва през 1963 г. — една година преди селището да бъде обявено за град. От 1963 до 2000 г., за период от близо 40 години, в Полски Тръмбеш са построени около 50 обекта, голяма част от които са дело на строителната бригада, ръководена от Владимир Василев, с участието на още строителни техници, които влагат голям труд и старание в своята работа. Това е период на бум в строителството, който е най-осезаем в индустриалния квартал на селището. Строи се предимно със строителни материали: цимент, желязо, тухли и варов разтвор. За качеството на бетона редовно се изпращат проби за лабораторно изследване, които трябва да отговарят на държавните стандарти в областта на строителството. Следи се много зорко и отговорно за евентуално разхищение на строителни материали, но не се допускат каквито и да било икономии за сметка на качеството. Строго се спазват всички разпоредби в областта на ниското и високо строителство, които се спускат от съответното министерство, което ръководи строителството в страната.

За този период от време се изграждат следните по-важни обекти:

- **Монтажна работилница на ДИП „Първи май“** — 1963 г.
- **Вулканизаторска работилница на Промкомбината** — 1964 г.

В Монтажната работилница се извършват най-различни дейности, голяма част от които са вулканизиране на всички видове гуми на моторни превозни средства. Също така се произвеждат гумени уплътнения с различни детайли за промишлеността и селското стопанство. Поръчки за изпълнение идват не само от територията на окръга, но и от други места. Цехът придобива голяма известност със своето висококачествено производство, благодарение и на това, че негов технически ръководител е Шешев, един от бившите съсобственици на каучукова фабрика „Шешеви“.

Ръководителят на работилницата Шешев е колоритна личност, с аристократична душа. Всеки клиент той посреща с усмивка, с усмивка приема неговата поръчка и с усмивка го изпраща. Като всеки аристократ той е поклонник и ухажор на нежния пол. Страда от диабет, който засяга органи на тялото му, вследствие на което почива немного възрастен.

Цехът за вулканизация дава много голяма печалба на Промкомбината.

- **Ковашко-пресовъчен цех.** Построен през 1965 г. В този цех се извършват всички видове ковашки дейности. Много често се налага да се изкове елемент от желязо, необходим за някаква машина, а същият не може да се закупи от пазара по простата причина, че го няма в складовете на държавно снабдяване. Майсторът-ковач има пред себе си чертежа му и трябва да направи това, което вижда като скица, със съответните размери, обозначени с числа, букви или други някакви условни знаци. Майстор-ковач в този цех, който ръководи цялата производствена дейност, е Григор Атанасов, известен между работниците като бай Горчо ковача. За него няма нещо, което да не може да се изкове от метал. Него го интересуват три неща: семейството, ковашкият цех и футболният отбор на „Левски“ — София. Изгуби ли любимият отбор дадена среща, цяла седмица ковачът Горчо е с понижено самочувствие. За своята трудова дейност е удостоен с много ордени на труда.

- **Автобаза на ДАП Полски Тръмбеш.** Строена е през 1966 г. Автотранспортът в Полски Тръмбеш се развива с бурни темпове и превозните средства непрекъснато се увеличават, а те се нуждаят от технически надзор, естествено е да се построи автобаза със съответните халета за ремонт — частичен и основен. Базата е построена в западната част на града върху равен терен, предоставен от местната изпълнителна власт като резултат на отчужден терен от ниви.

• **Склад за сурова продукция на ДСП „Булгарплод“.** Построен през 1966 г. В района на Полски Тръмбеш се произвежда не само пшеница, царевица и захарно цвекло, но също така и голямо количество интензивни култури, голяма част от които са: домати, ябълки, грозде, краставици, пипер, дини, лук и т.н. за които е необходима складова база, след като бъдат изкупени от ТКЗС и от там експортирани по съответното направление — на вътрешния и външен пазар. От гара Полски Тръмбеш ежедневно се товарят вагони с домати за вътрешния пазар, а почти всяка седмица — влакова композиция със същата продукция за Съветския съюз. За да улесни своята работа, „Булгарплод“ разкрива по селата приемателни пунктове, където продукцията се обработва на място. За тази огромна търговска дейност особена заслуга има Петко Колев — вече покойник.

Търговската база на „Булгарплод“ по време на приватизацията е закупена чрез търг от частно лице, което я ползва за друга цел, а част от нея препродава на фирма за производство на телевизионна техника.

• **Силози на мелница „Трифон Саралиев“**, строени 1967 г.

По време на национализацията мелницата на Дянко Лижев и братя Крушеви е едноетажна постройка с няколко малки склада за житни култури и за готова продукция. Когато мелницата е одържавена, започва и нейното разширение с надстройка за монтаж на допълнителна мелничарска техника. Налага се да се построи модерна складова база за зърнени култури, които трябва да се преработят в мелницата. Тъй като дворът не позволява разгънат строеж на складове, въпросът се решава чрез строеж на така наречените силози — високи, цилиндрични по форма, допрени един до друг, изградени от цимент и желязо. Използва се строителна техника с така наречения „пълзящ кофраж“. Строителният цикъл е непрекъснат. Работи се денонощно, до пълното завършване на бетонната отливка. В това строителство вземат участие много граждани, някои от които работят по няколко дни безплатно. Това са десетки и стотици хора, които със своя личен пример доказват, че са строители — подтикнати от местен патриотизъм, който не се купува с пари или други материални облаги. Обектът е завършен малко преди определения срок, с много добро качествено изпълнение, без да бъдат допуснати някакви наранявания или контузии на работници от строителната организация и тия, които са дошли да работят доброволно. Всички работещи там, всяка смяна, преди да започне работа, е получавала съответния инструктаж от охрана на труда, срещу подпис.

- **Инструментален цех на машинен завод „Първи май“**, строен 1967 г.

Това е крайно необходим корпус-хале за един машиностроителен завод, какъвто е „Първи май“. Същият е със строго специализирано производство в областта на селското стопанство, оборудван с последна дума на техниката, където работят работници-специалисти под ръководството на много добър инженерски екип.

- **Ветеринарна лечебница,** строена 1967 г.

Крайно необходима сграда за нуждите на ветеринарното обслужване не само на града, но и за целия район, тъй като старата ветеринарна лечебница не отговаря на съвременните изисквания в областта на ветеринарното дело.

Общинският ветеринарен лекар е длъжен веднага да вземе отношение по въпроси, които се отнасят до сигурността на селско-стопанските животни, най-вече за тия, които се намират в личния двор на стопанина.

Всички местни ТКЗС, най-вече големите, имат по щат ветеринарно-медицинско лице — лекар или фелдшер.

- **Тютюносушилня**, строена 1968 г.

Освен че в района на Полски Тръмбеш виреят всички житни култури, плодове и зеленчуци, доказано бе, че и тютюнът като интензивна култура също може да се произвежда. След неговата беритба листната маса трябва да се сортира и подготви за сушене. След изсъхването, тя се прави на бали, за да достигне до самата фабрика за цигари. Този вид дейност е доста трудоемка и вредна за здравето. Работата се извършва предимно от жени-тютюноработнички.

След оглеждане на незастроения терен в индустриалния квартал на града комисия от експерти посочва мястото за строеж, който се утвърждава от сесия на Общинския народен съвет, и строежът незабавно се възлага за изпълнение на строителната организация. Към корпусите, където се извършват различните видове манипулации, се изгражда и котелно отделение, за производство на пара за сушене на самата продукция. Продукцията от изсушен тютюн е предназначена за цигарена фабрика — гр. Плевен. Много години работят хора в сушилнята не само от града, но и от района. Трудът им е заплатен добре.

Впоследствие сградата е преотстъпена за производствен цех към Радиозавода — гр. Велико Търново. До момента е запазена, тъй като се охранява денонощно.

- **Главен корпус на ДМЗ „Първи май“**, строен 1968 г.

Построяването на такъв корпус е крайно наложително, тъй като производството на завода непрекъснато се увеличава. Нужни са помещения за монтаж на още машинни съоръжения като: стругове, фрези, гилотини и т.н. Заводът е държавен и се води на строг отчет пред Министерството на машиностроенето. Изпълнява поръчки не само за вътрешния, но и за външния пазар.

• **Жилищен осеметажен блок,** строен 1969 г.

Построен е в центъра на града. Внушителна постройка на осем етажа, която по времето на Стражишкото земетресение не помръдва нито сантиметър, въпреки че се е люляла от ударната вълна, което е доказателство за висококачествено строителство, с необходимия технически надзор при самото изграждане на сградата. За самото изграждане на блока особена заслуга има директорът на Завод „Първи май“ Марин Манолов, подпомогнат от местната администрация в лицето на председателя на ОбНС Дамян Илиев.

За времето от 1969 до 1970 г., или само за 1 година, за нуждите на Завод „Първи май“ са построени още няколко постройки като: котелно отделение, утаително такова, също и мазутно, помпена станция и т.н.

• **Завод за миргелна вата,** строен 1970 г.

Строежът на завода започва през месец януари на същата година на граница с тухлената фабрика. Поначало същият е трябвало да се построи в гр. Габрово, но тамошното местно партийно и общинско ръководства отказват неговия строеж под предлог, че по време на работа ще замърсява околната среда, тъй като в самия производствен процес се работи и с фенол, един опасен химически продукт за здравето на човека. След като габровските ръководители отказват завода, съответното министерство се насочва към Полски Тръмбеш, тъй като суровината, от която се произвежда ватата, е на граница с бъдещия завод. Местното ръководство си дава съгласието и заводът е построен за много кратък период от време. Продукцията му е много търсена от цялата страна в областта на строителството. Много хора намират прехраната си в този завод, ползвайки привилегии за вреден труд. След приватизацията заводът спира своето производство. Закупен е от фирма „Сиконко“. Външният му вид е крайно неприемлив за човешкото око.

• **Сграда на БНБ и ДСК**, строена 1971 г.

Както споменахме преди това, когато говорихме за банковото дело в Полски Тръмбеш, на територията на селището, което по население е много по-малко от селата Страхилово, Полски Сеновец, Орловец и Куцина, през 20-те и 30-те години на миналия век са разкрити няколко банки, но всяка от тях се помещава в сграда под наем в къща, в повечето случаи на първия етаж. Парите и златото се съхраняват в малки огнеупорни каси, които винаги са били примамка за рецидивистите-касоразбивачи.

Сградата на бившата БНБ и осеметажният блок на завод „Първи май“, построени от строителната организация през 70-те години на миналия век

През 70-те години на миналия век много сериозно възниква въпросът от необходимостта, щото в града да бъде построена сграда за БНБ банка с всички съвременни изисквания. По този въпрос много е настойчив нейният директор Димитър Трифонов, който е подкрепен от ръководството на града. Директорът на ДСК също настоява да се построи един етаж и за неговата банка, която временно е настанена в сградата на пощата. Решава се банката да се построи на три етажа, като първият е за ДСК, а останалите два — за БНБ.

Строежът се възлага на строителната организация, която за кратък период от време извършва строителството, и то много качествено. Цялата сграда е облицована с бял русенски камък. По време на Стражишкото земетресение не е засегната. В момента сградата на банката се ползва пак като такава, заедно с банка ДСК.

- **Битов комбинат за услуги**, строен 1971 г.

Тази четириетажна сграда се строи предимно за нуждите на населението, както за Полски Тръмбеш, така също и за селата от района, тъй като всички услуги, които се извършват от ТПК „Колектив“, се помещават в дюкяни, пръснати на различни места, предимно по главната улица. Много от тях не отговарят на хигиенните изисквания във всяко едно отношение, като по този начин стават постоянна мишена за обстрел от ХЕИ. Ръководството на града подкрепя предложението на Управителния съвет на кооперацията, щото да се построи сграда, в която да се помещават всички отдели за услуги на населението като: обущарски, шивашки, бръснаро-фризьорски, електроуслуги за битова техника и т.н.

За кратък период от време са изработени плановете за строежа, съобразени със строителното петно, определено за него, а строежът за изпълнение се възлага на строителната организация. Архитектурно сградата е издържана. Има асансьор и локално парно отопление.

- **Административна сграда на обединеното ТКЗС,** строена 1970—1971 г.

Същата се строи от бригада майстори-строители, които не работят към Строителната организация, а към стопанствата на Обединеното ТКЗС. Финансирането става от самите стопанства, които ползват кредити от БНБ. Самата сграда се строи с по-бавно темпо, но за сметка на това тя е масивна, облицована с бял камък, с добро архитектурно оформление, което е в хармония с останалите постройки. Последният — трети етаж е одържавен, който преди това е бил собственост на БКП, която го закупува през 80-те години за собствени нужди.

- **Търговска сграда на РПК „Наркооп“**. Строежът започва преди 1972 г. на мястото, където са се намирали стари паянтови постройки, които са били ползвани за търговски цели, в това число и помещение за сладкарница. Под прякото ръководство на председателя на кооперацията Григор Стайков сградата е построена по стопански начин, за кратък период от време, от строителна бригада към предприятието, с майстор Стефан Русчев, който ръководи строежа от начало до край. На първия етаж се намира голямо помещение, предназначено за ресторант, със зала за банкети, а вторият — площ от търговски магазини, между които няма преградни стени. На щандовете на тези магазини работят предимно жени-продавачки, които вежливо обслужват своите клиенти. Днес сградата съществува пак за търговски цели, но е дадена под наем.

В съседство с въпросната постройка, на самия ъгъл, където започва улица „Раковска“, върху старата масивна сграда се изгражда надстройка от три етажа за нуждите на кооперацията, където се настанява нейната администрация. До нея, по продължение на улицата е построен гастроном, а над него — търговски магазин за готово облекло. Всичко това се строи пак под прякото ръководство на председателя на кооперацията Григор Стайков, пак с главен майстор Стефан Русчев.

- **Главен корпус на Държавен керамичен завод „Странджа“**, строен 1971—1972 г.

Старата тухлена фабрика, въпреки че работи с пълна натовареност на своите мощности, не може да задоволи нуждите от тухли, които са един от основния строителен материал във всяко строителство. Капацитетът за производство на тухли-четворки в корпуса ще е много по-голям от този на старата фабрика, защото ще бъде оборудван с нови, съвременни машини, с много по-голяма производителност. Голямо предимство е и това, че суровината отстои само на няколкостотин метра, а всичко това играе голяма роля за себестойността на готовата продукция. Този главен корпус, изграден от Строителната организация за сравнително кратък период от време, веднага започва производство без каквито и да било прекъсвания, тъй като към него започват работа хора от техническия персонал на старата керамична фабрика, които имат натрупан опит. Специалист в тази област е инженер Стефан Пенков, а също така и инженер-химикът Георги Георгиев.

За съжаление сега няма и помен от съдържанието на главния корпус. Всичко е окрадено и разрушено. Този корпус е закупен на търг от лице, което го ползва за лични нужди, които нямат никаква връзка с производството на тухли.

• **Автогара Полски Тръмбеш**, строена през 1975 г.

Това е един от големите строителни обекти на територията на града, който изпълнява Строителната организация. Намерено е най-подходящото място, където да се построи автогарата, която е крайно необходима за Полски Тръмбеш. Тя е на граница с железопътната гара и опира до самата магистрала Велико Търново — Русе, която по онова време минава през града. Петното, върху което се строи, е равно, без подпочвени води. Строежът на автогарата става по времето на кметовете Иван Камбуров и Иван Явашев. И двамата като ръководители на общината полагат големи усилия за проектирането и строителството на обекта. Голяма е помощта и на партийния комитет в лицето на първия секретар Дамян Илиев. Самата сграда е на един етаж и затова нейното строителство се извършва много бързо. По проектно-сметна документация сградата е трябвало външно да се измаже с филцова мазилка, но в последния момент това се променя, по една случайност. Вместо филцова мазилка външните стени се облицоват с бял камък. Всичко това се дължи на инженер Денев — генерален директор на капиталното строителство към Министерството на транспорта София. Инженер Денев е родом от с. Горски Долен Тръмбеш, община Горна Оряховица. Като студент в София той се запознава с Александър Чакъров, който при строежа на автогарата е директор на ДАП — Полски Тръмбеш. Старото приятелство между инженер Денев и Чакъров си казва думата. Със зелено мастило той вписва на първия лист, в горния ляв ъгъл, където стоят плановете на сградата: „Вместо филцова мазилка, външните стени да се облицоват с бял камък. За целта незабавно да се изготви нова сметка!“ Следва подпис на инж. Денев. Този жест може да направи само един истински ръководител, който вижда нещата в перспектива. До момента автогарата е запазила своя външен вид. Тя е общинска собственост, част от която е дадена под наем на търговски организации. Преди години пред нея са спирали и заминавали по различни направления стотици автобуси и таксиметрови коли.

• **Предприятие „Сердика“**, строено 1976 г.

Нуждите на такова предприятие отдавна стоят на дневен ред. До построяването на предприятието за преработка на мляко има цех в сградите на Пройно Мерджанов, но той не може да приема и преработва голямо количество, защото капацитетът му е малък. Същият не отговаря на съвременните санитарни изисквания, заради което се правят редица предписания на ХЕИ, често пъти придружени с глоби. Общинският народен съвет на свое заседание взема решение за строеж на предприятие за преработка на мляко, като определя петно, на юг от града, до самия магистрален път. Строежът се възлага на Строителната организация. Трябва обаче по план да се изгради висок комин, а майстори за неговото изграждане организацията няма. Такива тя намира, и то много трудно, защото те са много малко в страната. И днес коминът извисява снага, напомняйки, че тук някога е имало работилници, които са произвеждали всички видове продукти, които се правят от млякото, добито във фермите на Полски Тръмбеш и района. По време на приватизацията предприятието е закупено от лице, което вместо да го модернизира със съвременна техника за производство на млечни продукти, напълно го унищожава, като го разграбва.

През 1976, 1977, 1978, 1980, 1982 години са построени: складова база на Вторични суровини, производствен корпус на КК „Мизия“, корпуси— гаражи на ДАП, складове за горивни и строителни материали, складова база към БКС и др. по-малки обекти.

• **Противопожарна сграда**, строена 1982 г.

Старата противопожарна служба се помещава в национализираните помещения на Иван Янев, срещу бившата ветеринарна лечебница. Това са някогашни складови помещения, които са били необходими на собствениците. Същите съвсем не отговарят за нуждите на противопожарната сграда, където се провеждат и учения на самите служители. Този въпрос за строеж на противопожарна сграда не търпи отлагане, защото касае не само града с неговата индустриална зона и жилищни сгради, но и още 14 населени места, които са разположени на много голяма територия. По предложение на Общинския народен съвет, съгласувано с областта, Министерството на вътрешните работи дава съгласието си и зелена улица за строеж на противопожарна сграда според съвременните изисквания. Общината отрежда подходящо строително петно с равен терен в непосредствена близост до индустриалните предприятия и заводи.

Сградата е построена в определения срок и приета от комисия на Министерството на вътрешните работи. На друго място ще бъде разказано за историята на противопожарното дело в Полски Тръмбеш.

- Когато става разширението на **масления завод „Марек“**, Строителната организация поема цялото строителство на: новата административна сграда, на силозите за слънчоглед и на производствения корпус. Много трудно изпълнима е работата при изграждането на силозите, както това става при мелничните. И тук строителният процес е непрекъснат, с пълзящ кофраж. И на този строителен обект на помощ идват доброволци, някои от които дават безплатен труд, изразявайки своя местен патриотизъм. Силозите на завод „Марек“ са много по-високи от тия на мелница „Трифон Саралиев“. И при тяхното изграждане не се допускат сериозни злополуки.

Производственият корпус, в който са монтирани новите производствени машини, също се изгражда в определения пусков срок. Административната сграда се изгражда на четири етажа, с облицовка от мраморен камък, с кокетен външен вид.

- По същото това време започва строителството на корпуси и гаражи на новото **смесено автостопанство** в източната страна на града, на терен около 50 дка равна площ, на граница с автомагистралата Велико Търново — Русе.

Всичко това се налага поради разрастването на ДАП — гр. Полски Тръмбеш, който не може да побере своя машинен парк в двора си с малкото гаражи, нито пък вече недостигащите корпуси за ремонт на моторните превозни средства. Министерството на транспорта отпуска необходимите средства за построяването на корпуси и гаражи, които влизат в годишната програма на Строителната организация.

За кратък период от време грубата строителна работа е извършена, но не всичко е доведено до край по простата причина, която засяга цялата страна — идващата демокрация, плод на съветската перестройка. Строителството лека-полека започва да замира и всичко си остава на същото ниво. Понастоящем корпусите и гаражите си стоят, но имат лош външен вид: изпочупени стъкла на прозорците, откачени врати и т.н. Същите са собственост на общината, която има задължението да определи тяхното бъдеще. За строителството им са изразходвани стотици хиляди левове народни пари. Някои по-будни граждани мислят, че ако този обект попадне в ръцете на предприемчиви хора, за кратък период от време ще могат да си възстановят вложените инвестиции.

- За нуждите на **ВИК** е построена съвременна сграда в източния край на града върху равнинна площ, на граница със сградите на Социални грижи. Предприятието обслужва не само града, но и целия район. Извършва не само ремонти, но строи и нови отсечки с помощта на механизирана техника, която заменя тежкия физически труд на човека, особено при изкопи на земна маса. В предприятието работят няколко специалисти-водопроводчици, а също така и общи работници. Също така работят и жени-служителки. Трудът на работещите във ВИК е заплатен доста добре в сравнение с другите предприятия. Сградата на ВИК е построена в широк двор, със съответните пристройки за складове и гаражи. Има локално парно отопление.

Някога цялата водопроводна мрежа се поддържа от няколко човека, ръководени от Илия Цонев, който е бил „живият" план на същата. Знаел е разположението на всички водопроводни тръби и техните отклонения. Не случайно неговите приятели, на шега го наричали „инженер" Стомничков. Целия си живот посвещава на водоснабдяването и неговата поддръжка.

• До самата сграда на ВИК е долепена сградата на **Общинския център за социални грижи**, състояща се от три постройки с много стаи, под формата на буквата П. В централния корпус се намира модерната съвременна кухня, а в другите — администрацията на центъра, която впоследствие се измества в сградата на бившето АПК.

Ежедневно в кухнята се приготвя храна за хората, които имат право на такава. Същата се доставя по домовете. Тази кухня подава храна и на хора от съседните села.

• В Полски Тръмбеш и района освен зърнени култури се отглеждат и интензивни такива, най-вече грозде — винени сортове в доста голямо количество, в блоковете на ТКЗС. За обработката му се налага да се построи сграда на Винпром, а не набраното грозде да се извозва за преработка до Лясковец и Свищов, с което готовата продукция се оскъпява заради транспорта.

Ръководството на града съдейства за изграждането на такова предприятие, като за целта Общински народен съвет отрежда място за строеж извън града, по посока — север, до самата магистрала Велико Търново — Русе. Петното за строеж е доста голямо, с перспектива, щото за в бъдеще да се изграждат още постройки, когато се наложи.

Строежът се изгражда по държавна поръчка, със съответния лимит за строеж. Предприятието поема цялата продукция грозде, произведена в Полски Тръмбеш и района, като добива вино и ракия. Голяма част от виното се бутилира в Лясковец за вътрешния и външен пазар.

След приватизацията предприятието става собственост на лице от друго населено място. Целият двор е ограден с висока ограда. Алкохолни напитки се произвеждат в ограничено количество.

За строежа на СПУ „Цанко Церковски“ и детска градина „Детски свят“ ще стане дума на друго място. Същите са построени от Строителната организация.

От казаното до тук става ясно, че за строителството, което е извършено на територията на Полски Тръмбеш и района през втората половина на миналия век, е много голямо. Всички строежи са изградени съобразно нуждите на града и района.

БЛАГОУСТРОЙСТВЕНИ СТРОЕЖИ

В началото на пролетта, през 1965 г. към община гр. Полски Тръмбеш се полагат основите на стопанско предприятие „Комунални услуги“, което започва да извършва най-различни дейности, които имат пряка връзка с бита на населението. Предприятието поема функциите като поддръжка на чистотата на уличния парк, ремонт на тротоарите и др. За негов директор е назначен Борис Йорданов, който преди това има натрупан опит като председател на ОбНС, когато общината е развивала строителна дейност, по-специално „ниско строителство“, което се субсидира от постъпилите парични средства на така нареченото „самооблагане“. Това са пари, коите се удържат от заплатите на служителите, работниците и член-кооператорите. Процентът за удръжките се определя на събрания по квартали и след като общинските съветници го утвърдят, влиза в изпълнение. Този процент е различен за всяка календарна година. От тази форма на „самооблагане“ в Поски Тръмбеш е извършено доста ниско строителство.

Предвид на това, че се чувства голяма нужда и от строеж на жилища, и обществени сгради, в самото начало на 1974 г. предприятието се преименува в Държавно стопанско предприятие „Благоустройствени строежи“. То се обособява като самостоятелна юридическа единица с много голям обхват на различни видове дейности. Основна негова доминираща дейност е строителството, най-вече ниското, независимо че преди това предприятието, освен ниско строителство, построява и няколко жилищни блока по стопански начин, които по качество и изпълнение не отстъпват по нищо от сградите, които се строят от Строителнта организация на територията на града.

Точно по това време се решава въпросът за изграждане канализацията за отпадъчни води на територията на града. Септичните ями не могат да поемат отпадъчните води, тъй като в ниската част на града подпочвените вдигат своето ниво при по-обилни валежи от дъжд и сняг, преливат и така замърсяват околната среда. Изграждането на такава канализация струва твърде скъпо и нейното построяване става много трудно от гледна точна на изпълнение. Това е една много специфична строителна дейност, която изисква и компетентно техническо ръководство в този вид строителство. Ето защо ръководството на града взема решение за директор на предприятието да бъде назначен Добри Христов, който по професия е строителен техник, с натрупан опит като такъв в ОбНСъвет, където оглавява отдел „Строителство" от дълъг период от време.

Борис Йорданов е пренасочен към друг вид ръководна дейност.

За изграждането на главния колектор за отпадъчни води от източната част на града до река Янтра директорът Добри Христов успява да организира бригада от десетина млади и здрави мъже от село Долна Липница. След изкопа на канала от земната маса се отлива основата от бетон, върху която трябва да се положат тръбите с голям диаметър, които се отливат на място, след армирането им. Една много трудна, много тежка и много прецизна работа за изпълнение. Всичката тази дейност се извършва цялостно, от групата строители. Трудът на същата е заплатен много добре, в сравнение с другите строителни групи, работещи на други обекти. Голяма заслуга за всичко това има и кметът Иван Камбуров, който следи постоянно този вид подземно строителство

Година след година „Благоустройствени строежи" — гр. Полски Тръмбеш заемат видно място в областта на строителството, което по обем е на второ място след Строителната организация. Много са обектите, които изгражда тя. За доброто качество на извършената строителна дейност голяма роля изиграва и техническото ръководство, което се състои предимно от строителни техници, все млади мъже и жени.

Може с право да се каже, че градът прилича по-скоро на една строителна площадка. Това е бумът на строителството в гр. Полски Тръмбеш през 60-те и 70-те и част от 80-те години на миналия век. За всичко това неоценима е заслугата на кметовете: Дамян Илиев, Иван Камбуров, Иван Явашев и Никола Марков. Не е случаен фактът, че Илиев е бил кмет от 1962 до 1971 г., вторият — от 1972 до 1976, третият — 1976 до 1986 г. и последният — 1986 до 1988 г., когато започват да се чувстват икономическите и политически трусове в държавата, заради което той преждевременно е прехвърлен в друг сектор на работа.

В момента предприятието „Благоустройствени строежи" още съществува като общинско с ограничена дейност. Негов директор е Димитър Борисов, с висше икономическо образование.

В интерес на истината не трябва да се премълчава фактът, че след идването на демокрацията, за 20 години в гр. Полски Тръмбеш е извършено много по-малко строителство, отколкото преди, приблизително за същия период от време . Построена е сграда на „Сиконко" в южната част на града, а до нея — цехове на „Булсатком“. На западната част на града, на мястото на „Вторични суровини“ — зърнобаза „Агроком“ ЕООД, собственост на Григор Григоров.

НОВИ ПРЕДПРИЯТИЯ СЛЕД 10 НОЕМВРИ 1989 Г.

В самото начало на книгата проследихме как след Освобождението до 9 септември 1944 г. на територията на с. Полски Тръмбеш инициативни хора, които прииждат от различни места, полагат основите на мелничарската, маслодобивната, консервната и машиностроителната промишленост, като за целта си построяват сгради със собствена средства, необходими за този вид дейност, които впоследствие се разрастват и обособяват като крупни предприятия, особено през втората половина на миналия век. Тези предприятия дават препитание не само на тръмбежани, но и на много хора от района, част от които се заселват в селището и си строят жилища. Всичко това става става много бързо — някъде около 25—30 години. За съжаление след 1989 г. по-голямата част от тези предприятия започват постепенно да замират, рушат се бързо, вандалски се разграбват, като прекратяват своята производствена дейност. Друга са приватизирани, а някои — продадени за жълти стотинки. Като пример за пълна разруха могат да се посочат заводите за керамика и стъклена вата, които не след дълъг период от време ще бъдат заличени след рухване на корпусите им. Масленият завод вече не произвежда така известното олио „Прима“, а силозите му се ползват за съхранение на слънчогледови и зърнени култури.

Все пак на територията на града се изграждат няколко предприятия за нов вид производство, оборудвани със съвременна техника.

Едно от тях е **„СИКОНКО“.**

През 1987 г. се създава строителен тръст „Метални конструкции“ в гр. Сургут, Руска федерация, Западен Сибир, Тюменска област, за участие в изграждането на Ямбургското газово находище и строителството на газопровода Ямбург-Западна граница на СССР.

След четири години тръстът „Метални конструкции“ — гр. Сургут, се обособява като самостоятелно юридически лице — Акционерно дружество „Сиконко“ въз основа на ПМС 54 от 1991 г. (**Си**бир-**Кон**струкшън-**ко**рпорейшън).

През 1994 г. дружеството се приватизира на „Сиконко“ АД със сертификат, издаден от Държавната агенция със сто процента частно акционерно участие.

Две години по-късно, на южната страна на града, върху закупен терен „Сиконко“ построява модерен завод, оборудван с високотехнологични дървообработващи машини на Michael Weinig, Hess Federhenn, които по немска технология произвеждат прозорци и врати от дърво със стъклопакет фирма.

Заводът е изграден по руски проект, като външно е оборудван с метални плоскости, с подходяща цветова гама, характерна за Сибир. В стените е вградена изолация от вата. За директор на завода е назначен Петър Кюзов.

През 1998 г. се създава холдингова структура „Сиконко холдинг“ АД от „Сиконко инвест“ и „Булинвест груп“ с два фонда, участващи в масова приватизация, които приватизират фирмите „Първи май“ АД – Полски Тръмбеш, „Изомина“ АД – Полски Тръмбеш и още 15 на брой в различни населени места в България.

Създадени са и „Сититред“ за търговия в магазин и ресторант „Клуб-Сиконко“, „Сиконко спорт“ АД, Волейболен клуб „Левски-Сиконко“ и др.

През 1999 г. са създадени три дъщерни дружества в строителната индустрия и прехвърляне бизнеса в строителството и транспорта към тях. Създават се мениджърски и консултантски дружества „Сиконко консулт“ ООД и „Сиконко Мениджмънт“ АД.

„Сиконко Индустриално предприятие“ АД на територията на Полски Тръмбеш се състои от два цеха — единият — дърводелски за производство на дограма от дърво и интериорни врати, а металният — за производство на метални конструкции.

Административната сграда на „Сиконко“

„Сиконко“ започва да се занимава и със земеделие, за което се създават дружества, които по-късно се обединяват в „Сиконко Агро Консорциум“, занимаващ се със земеделие, отглеждане на бройлери и производство на яйца.

„Сиконко“ е крупен арендатор на земеделска земя и сега от пустеещи и малки раздробени ниви, обработката на земята се извършва в големи, окрупнени масиви, съобразно с най-новите агротехнически изисквания за механична обработка на почвата и редовно научнообосновано торене и пръскане с препарати.

Дружеството изгражда съвременна база за съхранение на зърното на територията на гр. Полски Тръмбеш. Разполага и с модерен машинен парк с възможност да обработва повече от 100 000 дка земя. Към арендаторите дружеството винаги се стреми да изпълнява договорните си задължения, без да се стига до юридическа намеса. Дирекор е Пламен Минев. Девизът на предприятието в областта на земеделието е: „Със Сиконко към успехи в земеделието!“.

Както споменахме преди, след приватизацията „Сиконко“ става собственик на бившия завод „Първи май“. Към него функционира цех за производство на различни видове селскостопанска техника, която се търси най-вече на вътрешния пазар, по поръчка на клиента. Този вид производство е наследен от бившия завод, който навремето е бил единствен в страната за производство на някои видове техника в областта на животновъдството. Директорските функции се изпълняват пак от инж. Пламен Минев.

БУЛСАТКОМ

Това е второто ново предприятие, което е построено върху купена от общината земя, където е имало цехове на Промкомбината. Преди това на това същото място се е намирала мелница „Гирдап“, която е била съборена, а теренът преотстъпен за строеж. Преди да започне строежът, брегът на реката, където се изгражда самото предприятие, е укрепен със специална защитна стена от камък и бетон, която го предпазва да не се руши от водите ѝ, които често пъти стават много пълноводни по време на проливни валежи. Фирмата наема строителна бригада, предимно от мюсюлмани, които за кратък период от време извършват много качествено строителство на обекта, с много добро архитектурно оформление. Предприятието е производствен комплекс за производство на електронни изделия и цифрови приемници. Директор е Тодор Панайтов.

През 2009 г. фирмата закупува съседна постройка от частно лице, с цел разширение на своята производствена дейност.

Един от производствените цехове на „Булсатком“

АГРОКОМ ЕООД

На западната страна на града, в индустриалния квартал, на мястото на бившите „Вторични суровини“ върху доста голяма площ, са построени няколко корпуса за съхранение на зърнени култури, които се обработват и обезпаразитяват с нужната техника. Тази фирма изкупува суровина не само от производителите от община Полски Тръмбеш, но и от по-далечни места. Тя разполага с нужната техника, която е необходима в тази област, като замества тежкия физически труд на работника.

Фирмата има и собствена земя, от която произвежда предимно зърнени култури.

Тя е собственост на Григор Григоров и е една от тези, които подпомагат чрез спонсорство, мероприятия от културен и спортен характер колективи към община Полски Тръмбеш.

Фирмата се ползва с добро име сред населението в Полскотръмбешкия район.

ТЪРГОВСКИ ОБЕКТИ СЛЕД 1990 Г.

През миналия XX век повечето търговски магазини в Полски Тръмбеш са се намирали в централната част на града, по-точно на главната улица.

Една част от търговците са търгували в собствените си магазини, а други са наемали такива под наем. Колкото повече търговията се развива, и то с бързи темпове, особено след войните, започва да се чувства доста голям недостиг от търговска площ, вследствие на което наемите започват да растат. Така се създава напрежение между наемател и хазаин, като често пъти се стига до разправии, които понякога завършват в съдебната зала. Цялата тази история продължава до национализацията през 1947 г., когато по-голяма част от дюкяните са национализирани и отдадени за търговска дейност на кооперативни организации. След 1990 г. по време на реституцията, които търговски помещения не са продадени, са възстановени на собствениците.

От тази година досега на улица „Търговска" — гр. Полки Трамбеш продължава да се развива търговска дейност, най-вече в помещения под наем, с цени по споразумение между собственик и наемател. Построени са само три нови сгради за търговски обекти. Едната е на строителния инженер Любомир Дочев, а останалите две — на електроинженер Петър Ангелов. И двамата закупуват стари търговски сгради и след като ги събарят, на тяхното място си построяват собствени магазини. Всички останали търговски магазини са строени много отдавна.

В магазина на Любомир Дочев се предлага голямо разнообразие от стоки за строителството, а в магазините на Петър Ангелов, които са два, първият е книжарница, а вторият — игрална зала на „Еврофутбол".

Любомир Дочев има и строителна фирма за ниско и високо строителство, където си изкарват прехраната около 40 работници. Петър Ангелов също има няколко човека обслужващ персонал. И двамата са млади, честни и крайно трудолюбиви.

ДРУГИ ТЪРГОВСКИ ЗАВЕДЕНИЯ

В центъра на града, най-вече по улица „Раковска", има много търговски магазини, повечето от тях за хранителни стоки за облекло и обувки. Има и няколко специализирани за детско облекло.

За хранителни стоки много добре работят с удължено работно време магазините на Красимир Христов, Георги Димитров, Силвия Иванова, Анка Славова, „Народен магазин" на плевенска фирма, а в непосредствена близост до него — магазин с богат избор на облекло, на фирма от гр. Бяла.

Конкуренция в цените на стоките има, която понякога е доста осезаема, особено когато се променят годишните времена. Има и няколко магазина за перилни препарати, магазин за цветя и др.

С удължено работно време работят много добре кафенета: „Добрев", „Лотос" и „Оазис". Има и много добре уредена дискотека „Трафик", която в определени дни от седмицата, е достъпна и за деца.

Модерен супермаркет за хранителни стоки има в квартал „Гъджулите", който е разположен на самия разклон на асфалтовия път за гр. Свищов.

ЕВРОФУТБОЛ

„Еврофутбол" на Петър Ангелов

Магазин „Стройко" на Любомир Дочев

На улица „Черно море“ се намира ресторант „Аркадия“, собственост на Ася Христова, който е изграден след преустройство на наследствено жилище. Снек-бар-ресторант на име „Славей“ има на улица „Янтра“, който също е реномирано заведение с голяма посещаемост, дължаща се на богатото му и разнообразно меню.

На източния край на града, до самата магистрала Велико Търново – Русе преди повече от 15 години фирма „Сиконко“ построява ресторант, който впоследствие продава на частни лица, които изграждат към него лятна градина с открит басейн, като по този начин се оформя комплекс „Империал“.

На улица „Раковска“ на ъгъла, където се пресича с улица „Бачо Киро“, има кръчма-ресторант, която се помещава в стара сграда, в момента се разширява чрез преустройство от собственика който я закупува.

На насрещния ъгъл в сградата на Керекови се намира добре уреден магазин за парфюмерия.

Малко по-нагоре, пак по същата улица, има игрално казино за хазарт и бинго. И в двете игрални заведения не се допускат малолетни.

В града има предприятие за книгопечат и украса, а също така и сервизи за поправка на телевизори и джиесеми.

Много добра търговска дейност развива и Пеньо Димитров, който е един от първите търговци в гр. Полски Тръмбеш. Независимо че по професия е агроном, това не му пречи да усвои и една нова професия – търговия. В неговия магазин, който се намира на улица „Търговска“, се предлагат всички видове стоки, които са необходими за бита на хората, много от тях са на по-приемливи цени за купувача.

За снабдяването на населението от Полски Тръмбеш и района с горивни материали за отопление има няколко търговски обекта, които се продават на различни цени независимо от това, че се произвеждат на едно и също място. По всяка вероятност това се дължи на конкуренцията, един от основните показатели на пазарната икономика. Ако има друга някаква причина, това си я знаят най-добре търговците.

Едни от първите търговци на отоплителни материали са Румян Йорданов, Иван Байчев, Любомир Дочев и др.

Първият освен че продава твърди отоплителни материали, търгува и с дизелово гориво.

С отоплителни и строителни материали като: цимент, желязо, тухли, дървени материали и др. търгуват Любомир Дочев и фирма „Сиконко“.

Много добре се развива търговията с дрехи – втора употреба, които се доставят от чужбина и се продават не само на бройка, но и на килограм, на цена, която се определя от самия търговец. И при този вид търговия има голяма конкуренция.

На територията на града има няколко частни бензиностанции и една на „Петрол“. Те предлагат всички видове горива за моторните превозни средства, в това число и газ-пропан, който се ползва и за домакински нужди. Цените на горивата при тях са почти едни и същи, но понякога има разлика в тяхното качество, от което недоволстват клиентите.

Има и няколко сервиза за ремонт на моторни превозни средства, които се извършват качествено. За извършената услуга цената се определя от работодателя.

В града се чувства остра нужда от специалисти за ремонт на бяла техника и всички видове електронагреватели за бита. Тези съоръжения, които са закупени срещу гаранция, трябва да се откарат за ремонт в големите градове, където има сервизи. Това обаче не е по възможностите на всеки гражданин, тъй като превозът в България е много скъпо платен.

АГРОБИЗНЕС ЦЕНТЪР – ГР. ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Той се намира в подходяща сграда, предоставена от общината, в центъра на града, на главната улица „Търговска“. Изпълнява своята функция от пролетта на 2001 г. Самата сграда, в която се помещава, има няколко просторни стаи, обзаведени с модерна, съвременна техника, с която си служат работещите там. От 240 общини на територията на страната в 24 има изградени агробизнес центрове, един от които е този в гр. Полски Тръмбеш. При така изградената бизнес-мрежа в страната се стимулира и подкрепя развитието на частния сектор във всички области на земеделието, като по този начин се води и борба срещу едно голямо социално зло – безработицата.

Колкото повече се разраства и утвърждава агробизнесът, обхващайки постепенно цялата страна, толкова повече той ще има възможност да подпомага семейни бизнес, малките предприятия и селскостопанските труженици, които винаги се нуждаят от финансова подкрепа, особено в областта на животновъдството, което всякога е било ахилесовата пета за хората, занимаващи се с този вид дейност. За да може всичко да се осъществи на практика и да стане реалност в живота, трябва да се спазват всички изисквания, правила и разни други разпоредби, които са необходими за получаване на искания лизинг от лизингополучателя.

В агробизнес центъра – гр. Полски Тръмбеш работят и се трудят съзнателно млади и можещи хора специалисти, от които до голяма степен зависи изправянето на икономиката на крака на територията на общината.

БИЗНЕС
ЦЕНТЪР

Откриване на Агробизнес центъра в гр. Полски Тръмбеш от Иван Нейков – министър на труда и социалните грижи. 2001 г.

ПРОИЗВОДСТВО НА БЕЗАЛКОХОЛНИ И АЛКОХОЛНИ НАПИТКИ

За организирано производство на безалкохолни напитки в с. Полски Тръмбеш може да се говори едва в началните години на миналия век, когато търговията започва да се развива с бързи темпове. Населението непрекъснато нараства и започва да се чувства необходимост от тях, които да се продават в търговските магазини.

Българите са умеели да си приготвят така наречения сок, получен чрез ферментация на диви круши, наречен „крушеница“, който са обичали да консумират особено през горещите дни на годината. При самата ферментация на плодовете се получава естествена газировка, която прави питието привлекателно за млади и стари. Също така всяко селско семейство е умеело да си приготвя и боза, едно голямо лакомство, особено за децата.

Когато в Полски Тръмбеш се заселват македонци и албанци, те започват да произвеждат различни сладкарски изделия, между които и боза, която най-много се консумира. Продават я в наливно състояние, съхранявайки я в дървени качета с бронзов кран. Качето са покривали обикновено с някакъв плат, поради което примамени от сладката течност, понякога са се давели плъхове или мишки, които са откривали чак когато бозата се източи и съдът трябва да се измие с метлата или четката за дъски.

Малко по-късно находчиви хора започват да строят работилница за производство на газирани безалкохолни напитки като: лимонада, сайдер, пивокваc и др., които вече са се произвеждали в големите градове, където се продават по търговските магазини, кръчми и гостилници. Също така започва да се произвежда и газирана вода, затворена в специални за целта стъклени бутилки, снабдени с метална дръжка, която след натискане изпуска течността. Същата много се търси, особено през лятото за консумация, най-вече в кръчмите и гостилниците, с която някои клиенти си разреждат виното. Подсладените безалкохолни напитки се пълнят в малки шишета, които се самозатварят от стъклени топчета, които се намират вътре и под натиска на въгледвуокиса топчето плътно прилепва в отвора.

Безалкохолни напитки в с. Полски Тръмбеш започват да прозвеждат най-рано Стойно Божков и братя Гайдарджиеви, които си имали работници в собствените си домове. Работилницата на братя Гайдарджиеви се е намирала в непосредствена близост до железопътната гара, а тази на Стойно Божков — където сега е пощата.

И двете предприятия за производство на безалкохолни напитки са ползвали собствени източници — кладенци, от които с ръчни помпи са черпели вода, а бутилките с въгледвуокис са получавали от различни места, най-вече от Захарни заводи — гр. Горна Оряховица. Вкусът на безалкохолните напитки зависел до голяма степен от самата вода, от която са се приготвяли, която е трябвало да бъде приятна за пиене. Не всяка вода е подходяща за такова производство.

След национализацията производството на безалкохолни напитки преминава в ръцете на местната потребителка кооперация, което продължава до 1990 г. След това същите се произвеждат на други места в областта, които се предлагат на търговската мрежа в града в голямо разнообразие. По-голямата част от тях са подсладени с изкуствени подсладители, които съвременната медицина отрича, особено когато се прекалява с консумацията им.

Производство на алкохолни напитки в с. Полски Тръмбеш е имало още по време на турското робство. Турците, които са живеели в селото, както и българите, са имали лозя, предимно винени сортове „отел“ и „гъмза“, от които са приготвяли вино и ракия за собствени нужди. Когато идват по тези места, преселниците закупуват от турците и лозята им, част от които изкореняват, за да ги подменят с други сортове. Виното са приготвяли по най-лесния начин — ръчно. Набраното грозде през есента се е мачкало в дървени съдове, наречени кораби, с кросно или крака. След ферментация, която трае около месец, течността от гроздето става вино. Джибрите от гроздовите зърна се варят за ракия. И в най-бедното селско семейство на софрата винаги е имало глинена паница с домашно вино и павурче с ракия.

Когато селището започва бързо да нараства по население, особено след войните, някои хора си отварят кръчми, където се консумира алкохол — вино и ракия, а по-късно и други концентрирани напитки като: коняк, мастика, мента и др. По-находчивите отварят кръчми-гостилници, а някои — само гостилници, където се приготвя голямо разнообразие от питателни храни, предимно от жени-готвачки. В гостилниците се хранят банкови чиновници, търговци, учители и др. През 30-те години на миналия век Кънчо Тодоров открива собствено казино, където освен различните видове увеселения, които стават в празнични дни, също се предлага и питателна храна. В кухнята на това казино е имало една доста възрастна жена, която нищо не работи, а само контролира приготвянето на храната, давайки съответните указания на жените-готвачки.

Кръчмите и гостилниците през 30-те години надминават цифрата 30. Всички те се нуждаят от алкохолни напитки, които до бъдат качествени. Който кръчмар или гостилничар има най-хубаво вино или ракия, неговите клиенти, които употребяват алкохол, са най-много.

За да има достатъчно вино и ракия, са нужди лозя, които да се обработват от хора, които са запознати с този вид дейност, да могат да произвеждат качествени напитки от гроздето, което са произвели.

В село Полски Тръмбеш след войните от с. Михалци, Павликенско, се заселва дядо Хубчо със синовете си Ганчо и Георги. Селото, от което идват, е едно от най-известните във Великотърновски окръг с производството на вино и ракия. За кратък период от време бащата и синовете закупуват земя, където засаждат най-различни видове сортове лози, които сами си произвеждат. Тяхното вино и ракия се търсят от всички кръчми в селото. Останалото десертно грозде бащата и братята изнасят предимно за външния пазар. По този начин семейство Хубчеви дават тласък за развитие на лозарството в селището и района.

Единият от братята — Георги е бил приятел с цар Борис III, който често пъти му е гостувал, като вагонът, с който пътува монархът, престоявал на гара Тръмбеш, докато трае гостуването. Царят подарява на Георги Донев оръдие, за да разбива градоносните облаци. С него той е стрелял, когато има съмнение за облака. Ефект от обстрела е имало, защото когато снарядите навлизат в самия облак, пръскайки се на малки парчета, започва да се отделя химикал, който много бързо превръща градоносните зърна на вода. Царят и Георги Донев се сприятеляват по време на Първата световна война, където при едно сражение с французите, при завой на река Черна, картечарят Донев е ранен тежко в ръката, за което е изпратен на лечение в София. Научавайки от вестниците за неговия героизъм, Борис III го посещава в болничното заведение, където го награждава с орден за храброст. Така двамата стават приятели.

След време, когато Борис III е провъзгласен за цар на българите, той много често е гостувал на своя приятел от с. Полски Тръмбеш — Георги Хубчев Донев. След време злите езици започват да говорят, че царят е оставил следа в Полски Тръмбеш. През 20-те години се ражда момче, което след като израства, става двойник на Борис III. Дали това е така, или е едно случайно съвпадение, не може да се докаже. А не е и нужно.

До национализацията всички кръчми и гостилници се снабдяват с алкохолни напитки от частни лица, предимно от селото и района. Закупуват се и от Лясковец, Павликени, Сухиндол, Караисен и др. През 30-те години започва производство освен на ракия и други концентрати. Един от най-големите майстори за тяхното производство е бил Иван Койчев и съседът му Недю.

Преди да се построи държавната сграда на Винпром, производство на спиртни напитки е имало в къщата (мазата) на Тодор Иванов и сграда, построена в двора ѝ. От село Сухиндол идва да ръководи този вид производство някой си Трифон, човек, който през целия си живот се е занимавал с този вид дейност. По това време започва и бутилирането на бира, която се кара от бирена фабрика Велико Търново в големи дървени бурета. В дълбоките мази на къщата на Тодор Иванов се произвеждатн концентрираните напитки по съответната технология. Имало е моменти, когато някои от тях са много търсени на пазара заради високото им качество, което по нищо не отстъпва на тия, които са произведени на други места. Тази дейност продължава дотогава, докогато е построена сграда на Винпром, за което разказахме преди това. През 1964 г. се строи сградата, която се обособява като цех на големия винарски завод гр. Лясковец.

Предприятието „Винпром“ преработва годишно средно 5000—6000 х.л. винени сортове грозде — бяло и червено вино, за вътрешния и външен пазар. Един от първите ръководители на цеха е бил Георги Некезов. За по-дълъг период от време е ръководил предприятието Панайот Маринов. След приватизацията негов собственик става Бисер Белчев от гр. Бяла.

За съжаление всички лозови насаждения в Полски Тръмбеш и района са изоставени, изкоренени и циментовата колова конструкция заедно с телта е разграбена от вандали и разпродадена на безценица на най-различни места.

При това положение Винпром, за да произвежда алкохолни напитки трябва да се снабдява със суровина от други места, от по-далечни краища, с което ще се оскъпява себестойността за литър алкохол, независимо какъв е — вино или ракия.

УЧЕБНО ДЕЛО

За миналото на учебното дело в Полски Тръмбеш е писано и на други места, но най-подробно за това е разказано в отделна книга от заслужилия краевед Рачо Илиев. Тук ще разкажем за това дело в по-съкратена форма, позовавайки се на писмени документи и най-вече на летописната книга на училището, която за съжаление не е водена за един 10-годишен период от време по неизвестни причини. За събитията, които са свързани с историята на учебното дело, ще се опитаме да разкажем повествователно, без много статистически данни.

Любовта на българина към науката и просветата е пословична. Това е доказано исторически от миналото на нашия народ, който е преминал през какви ли не трудности в продължение на 500 години робство, но е оцелял като нация благодарение на родолюбието си и любовта към науката. Разбира се, има и други фактори, които не са маловажни. По време на турското робство се зарежда Възраждането, което в своето развитие дава прекрасни люде, които посвещават целия си живот на науката и просветата в поробеното си отечество. Почти във всяко населено място има така наречените килийни училища, където детето на българина се учи на четмо и писмо. Седнало пред сандъчето със ситен пясък, то изписва с клечка буквените знаци. Ако неговият килиен учител не одобрява това, което е написало детето с неговата ръчичка, пясъкът се затрива и писането се прави дотогава, докато се получи желаният резултат. По-късно това обучение за изписване на буквите става с калем върху плочка, което може да се изтрива. През тези килийни училища са минали големи българи, които впоследствие оставят огнена диря в българската история.

По време на робството почти във всяко по-голямо населено място е имало килийно училище, където са се учели децата на българите преди и след Освобождението. Така е и в село Полски Тръмбеш, което в края на игото е наброявало около 280 жители, които са живеели в две махали — едната българска, а другата — турска. Турците били около 170 човека, но след Освобождението, когато започва големият приток на хора най-вече от Балкана, предимно българи, това съотношение много бързо се променя в полза на християните. Разбира се, има и друга основна причина, а именно изселването на много голяма част от мюсюлманите в Турция.

Селището е било собственост на богатия турчин Мастън Чотоолу, който е деребействал, без никой да може да му се противопостави. В селото е имало няколко големи български родове като: Пашанковци, Кючюкцаневци, Некезовци, Кънчевци, Пеневци и др. Когато възниква важен въпрос, който засяга интереса на селото, най-възрастните мъже от родовете се събират, за да намерят неговото най-правилно решение. Тези белокоси старци, някои от които са били полуграмотни, винаги и във всички случаи са намирали соломоновско решение на дадения въпрос. Това са те — старейшините, „съдиите“ в българското село преди и след Освобождението.

Тези именно беловласи мъже вземат решение щото в тяхното село да има школо, където да се учат на четмо и писмо техните внуци. Тази жажда за наука и борба против робството и невежеството става причина през 1873 г. да се открие първото училище в с. Полски Тръмбеш в помещението предоставено от Кънчоолу, което се е наричало зимник, защото е било вкопано в земята наполовина, с цел през зимата температурата да не спада много ниско.

За учител е назначен даскал Симеон от с. Капиново, Търновско. Той обучава 15 деца, но поради крайно лошите условия за работа се принуждава да напусне селото. Не може учителят да се помири да гледа децата как се измъчват, когато пишат, седнали направо върху голата земя. Не може да се помири и с това, че много от неговите ученици боледуват, най-вече от простудни заболявания. Когато се убеждава, че старейшините не могат да решат тези битови въпроси, касаещи техните деца и внуци, които той учи на четмо и писмо, след една година престой напуска село Полски Тръмбеш. Грошовете, за които е пазарен даскалът са изплатени до гологан. Децата много плакали за своя учител, когато в един топъл майски ден той се разделя с тях един път завинаги. Всички майки на децата го даряват с голяма кърпа-пешкир, а няколко момичета, негови обожателки — с бяла бродирана риза.

И млади, и стари, мъже и жени целуват ръка на учителя за последно сбогом. С голяма почит и уважение се е ползвал българският учител в онова време. Когато е минавал по улицата на селището, където е учителствал, насядали жени пред някоя къща на раздумка са му ставали на крака, поздравявайки го гласно. Дори старите хора са си смъквали калпаците, когато са го срещали макар и случайно.

По този начин в лицето на учителя българинът е изразявал своята голяма любов към науката, която съхранява дълбоко в сърцето си.

През есента на 1874 г. из околните села на с. Полски Тръмбеш: Страхилово, Тенча, Мекиш, Раданово, Полски Сеновец, Куцина и др. две жени — калугерки от Калоферския манастир, събират парични помощи за издръжка на същия. От по-големите села е имало жени, които са дарявали не само грошове, но и махмудии, а още по-заможните — златни пендари или наполеони. Най-щедри в своите подаяния са били и тия, които са имали покойници, най-вече млади хора, или деца, макар че не са били от най-заможните в населеното място. Всяко дарение е било благословено от страна на калугерките с кратка молитва, отправена към всевишния.

Зимата заварва двете жени в Полски Тръмбеш и дебелият сняг ги принуждава да останат в селото, защото преминаването на Балкана е невъзможно, особено от жени. Селските първенци незабавно решават да пазарят тези жени за учителки на техните деца за 200 гроша и хранители продукти като боб, леща, свинска мас, брашно и др. Те си дават съгласието. Обучението на децата водят в зимника на Серафим Петков, но също при много лоши битови условия. Калугерките не могат да изтраят на този начин на работа и още в началото на 1875 г., без да са приключили учебната година, напускат селото. Едната от тях заболява от силна простуда. Много от децата също заболяват и на практика учебните занятия са прекратени за около три години, защото селските първенци не само могли да намерят други учители. Друга причина е и Априлското въстание, което има отражение във Великотърновския край. От селата Бяла черква, Михалци и Мусина се сформира четата на Бачо Киро, която в Дряновския манастир води кръвопролитни сражения с турските пълчища. Там загиват свещениците поп Харитон и Цачо Трифонов, а Бачо Киро е заловен чрез предателство от българин и обесен. Народът е уплашен и всеки се е свил в черупката си, а камо ли да мисли за учебно дело.

През пролетта на 1877 г. започва Руско-турската война, която завършва успешно през месец март 1878 г. В историята на България се открива нова страница. Народът ликува. Във всички отрасли на живота започва едно начало на подем, на възход.

В началото на същата година в село Полски Тръмбеш се заселва Сава Икономов, който е първият даскал след освобождението на поробена България в малкото село, където го очакват десетки деца, жадни за наука. Селските първенци вместо заплата дават на даскала земя, която той обработва, за да се прехранва. Сава Икономов става учител на около 30 деца, които учат в една от стаите на голяма турска къща, която е била собственост на богатия Мъстън Чотоолу. Децата вече не сядат на земята, а на чинове, изработени от майстор-дърводелец от селото. Учителят пише на черна дъска, има маса и стол за него. На масата е глобусът на Земята, а на стената е окачена картата на света. Колко силно са се вълнували децата, когато техният учител им разказва и обяснява за тези велики творения на природата, планетата Земя, която обикаля Слънцето за 365 дни, т.е. за една година, а месечината — нощем огрява земята, около която тя обикаля.

Всички тези явления техният учител обяснява чрез увлекателния си разказ, който децата слушат със затаен дъх и приковано внимание.

По него време селото имало около 75 български семейства. В повечето случаи, особено в началото в школото са били изпращани момчета и много малко — момиченца.

През следващата учебна година учителят имал помощник — Горчо Енев. Сава Икономов получавал 300 гроша, а помощникът му — 200. През 1880 г. Сава Икономов е ръкоположен за свещеник в с. Полски Тръмбеш, което вече си строи усилено църковен храм. Работата му за нея учебна година продължава Горчо Енев. През същата 1880 г. богатият турчин Мастън Чотоолу се завърнал от Турция, където преди това избягал, страхувайки се, че ще му бъде потърсена сметка заради деребейството над българите. Неговата цел била да си продаде къщата. Тя е била изкупена от селяните за 4500 гроша, една доста висока цена за онова време, но си струвала парите, защото е била двуетажна. Съветът на старейшните е определял кой колко пари трябва да даде за нейната покупка. Тяхното решение е било като закон. Имало е случаи, когато някои по-бедни хора са търсели пари на заем, продавали са някое домашно животно, само и само да дадат своята лепта за покупката на къщата, която става собственост на селото.

От **1881—1882 г.** Григор Енев става учител в с. Раданово — две поредни години. След това започва търговия и кметува осем години в с. Полски Тръмбеш (1892—1900 г). От 1892 г. главен и единствен учител в началното училище (I—IV отделение) е Тотю Караиванов, който е обучавал 36 деца, от които само един ученик е в IV отдление.

За голямо съжаление все още идеята за повсеместно образование, не само за момчетата, но и за момичетата не може да си пробие път. Много от селяните не си пращат децата на училище, особено момичетата, като са смятали, че момичето, което е бъдещата майка, не се нуждае от грамотност, а трябва да се учи да преде, да тъче, да готви, да меси и пече хляб, да ражда деца, да се грижи за тях, да копае, да върти сърпа и паламарката, да уважава свекър и свекърва, да бъде покорна и вярна съпруга. Този консерватизъм доста време е пречел на момичетата да се учат не само в Полски Тръмбеш, но и в цялата страна. Всичко това продължава много време, чак до първата половина на миналия век. Много момичета, които природата е дарила с ум, така биват унищожени, ставайки жертва на консерватизма, който до голяма степен е бил като резултат на петвековното робство.

През **1890–1892 г.** за учител е назначен Иван Ралчев от с. Беброво, Еленско, а през 1892–1894 г. учителства Цанко Церковски от с. Бяла черква, който освен с учителство се е занимавал и с политика като един от основателите на БЗНС. Цанко Церковски е и поет, който в своята поезия възпява труда на селския труженик, който с пот на челото изкарва хляба на народа.

Като учител той много се вълнува и негодува от факта, че селяните от Полски Тръмбеш не пращат своите деца редовно на училище, за да им помагат в работата на полето. Това те правят през есента и пролетта. На практика децата учат около 4 месеца за една учебна година, а през останалото време са на полето, работейки наравно със своите родители.

Учителят непрекъснато е в двубой с общинските власти, които не снабдяват училището с дърва за огрев, независимо че наоколо има много гори. За местните власти училището е тяхната последна грижа.

С всичко това Цанко Церковски не може да се пребори, въпреки че е сигнализирал и до Търновското учебно окръжие – сектор „Образование". Учителят-поет Цанко Церковски напуска с. Полски Тръмбеш дълбоко огорчен, че никой не е можел да му помогне в неговата работа като учител.

През учебната **1894–1895 г.** главен учител е Димитър Иванов от съседното село Раданово, което отстои на два километра от Полски Тръмбеш.

През **1896–1898 г.** като учител работи Йордан Петров. Това е личност, подобна на Церковски, който не се примирявал с някои нередности в учебното дело. Същият уведомява по-висшите инстанции, че къщата, където учат децата, е много стара и има опасност от срутване, тъй като децата са в непрекъснато движение по време на междучасия, а част от основите са пропукани.

През последната учебна година на XIX век **(1899–1900 г.)** главен учител е Сава Икономов, който учи повече от 70 деца с още три жени учителки. Училището е в къщата, където той живее. Не се спазват най-елементарни хигиенни изисквания, като децата пият вода от открит кладенец. Клозетите също са открити, над тях кръжат непрекъснато мухи, които са преносители на различни видове зарази.

През следващата **1901–1902 г.,** когато за учител е назначен Дечо Гюзелев, много деца боледуват и напускат училището, а други – поради бедност и недоимък в семейството. Към къщата на Мастън Чотоолу е изградена още една стая за учебни цели.

През следващата учебна година работят само двама учители, а две години по-късно училището е посетено от областния управител и от околийския училищен инспектор, които дават много добра писмена оценка на главния учител Дечо Гюзелев и Йорданка Бояджиева. Техният успех в учебно-възпитателната работа често пъти е сочен като пример, когато се провеждат учителските конференции.

През времето на **1911–1913 г.**, които са военни години, броят на децата достига цифрата 130, което сериозно сигнализира, че селото се нуждае от изграждане на ново училище, за което са събрани доброволно около 62 хиляди лева като начална сума за неговия строеж. Учебните занятия се водят в няколко къщи, за които общината плаща наем.

Годината 1914 е много важна за учебното дело в с. Полски Тръмбеш, тъй като тогава се открива прогимназията в къщата на Стойно Божков, която се намира в центъра на селото. Преподавателите са предимно жени със съответната правоспособност и специалност като учители. Тогава е имало закон, който гласи, че всеки завършил средно образование, ако желае, може да се яви направо на държавен изпит, за да придобие право на редовен учител. Този закон е в сила доста години, докато се открият педагогическите училища и институти за подготовка на учители.

През **1915 г.** започва изграждането на новото училище, чийто строеж е прекратен заради мобилизирането на майстора-предприемач, а строителните материали са разграбени. В това разграбване е обвинен и кметът Стойко Божков, но съдът го оправдава. В разгара на Първата световна война през **1916–1917 г.** в Полски Тръмбеш се заселва учителското семейство Васил и Невяна Владкови.

След приключване на Първата световна война, която е катастрофална за България, през 1918 г. строежът на новото училище е възобновен, като много хора дават доброволен труд за неговото построяване. Тогава изкопните работи се извършват ръчно, тухлите се изнасят на гръб с така наречението самари, на които се нареждат една върху друга плански тухли, една от които тежи около пет килограма. Носачът нарамва самара, а друг реди тухлите върху него, които той носи на определено за целта място, близко до майстора, който иззижда стената. Този вид тежка работа някои хора извършвали през нощта, за да могат през деня да си вършат своята полска работа. Какъв местен патриотизъм и чувство за отговорност са имали тези хора, които вземат участие със своя безплатен труд за изграждането на най-святото място за тях — училището, където техните деца ще се учат на четмо и писмо, а някои след това да продължат към сияйните върхове на науката.

Едноетажната училищна сграда е построена и през есента на 1923 г. Тя е открита като непълна гимназия с директор Недю Петров. Това е една голяма придобивка за селото и всички негови жители се радват от сърце.

През следващата учебна година **1924–1925 г.** се открива и пети гимназиален клас, с директор Стефан Ангелов, а първоначалното училище и прогимназията се ръководят от директора Недю Петров.

От **1925 до 1929 г.** директор на основното училище става Върбан Парушев от с. Раданово, а на непълната гимназия — Димитър Цончев, който след 1926 г. е заменен от Борис Божков — преподавател по руски език и психология. Гимназиалните учители вече надхвърлят цифрата 130 и така гимназията, година след година става авторитетно учебно заведение с кабинети по химия, естествени науки и физика.

Върбан Генчев става директор на основното училище, но най-неочаквано напуска този пост, след като влиза в конфликт с ръководството на общината във връзка с някои въпроси, касаещи учебното дело на местно ниво. Директорът на непълната гимназия го замества, докато бъде назначен друг.

През **1933 г.** училището е прекръстено на името „Княгиня Мария-Луиза“ по случай нейното раждане като дъщеря на цар Борис III.

От **1931 до 1935 т.** в с. Полски Тръмбеш съществува и турско училище, в което се учат около 40 деца от първо до четвърто отделение. То се помещава в къщата на Ахмед Омбашията, който е бил доста заможен турчин и се е ползвал с авторитет между турци и българи. Бил е мъдър и разсъдлив турчин, който е четял и тълкувал Корана. Винаги е говорел, че българи и турци трябва да се уважават един друг, да си помагат, когато стане нужда, а не да се мразят и ненавиждат. Учители в турското училище са били Ибрям Посдеров и Риза Хафузов. Образователният процес е бил на посредствено ниво.

След **1933 г.** започва да се чувства едно бързо увеличение на ученици в Полскотръмбешката непълна гимназия, които идват от околните села. По политически причини е уволнен директорът на гимназията Борис Божков, който се отказва от учителската професия. На негово място е назначен Асен Христов, който директорства само един месец и на негово място идва Димо Тенев, който поема ръководството и на основното училище. Повечето от учителите в гимназията са широко скроени хора, които се занимават и с обществена дейност по призвание, по вътрешна нагласа.

След деветомайския преврат през 1934 г. правителството решава да се закрият в цялата страна на царство България 69 гимназии, които създават непокорна „полуинтелигенция“. Това решение се отнася и за гимназията в село Полски Тръмбеш, като цялото нейно имущество е предадено на основното училище със съответен опис.

През **1934–1935 г.** директор на прогимназията става Върбан Генчев, а след него постът е поет от Кръстьо Гайдаров, който като ръководител на учебно заведение работи с голямо желание и размах, ръководейки се само от документи, утвърдени от Министерството на просветата. Като директор не допуска каквото и да било вмешателство на външни лица в работата на учителския колектив, който ръководи.

Не случайно той става директор на гимназията, която е възстановена за учебната 1936–1937 г., като за това голяма е била борбата на обществеността на Полски Тръмбеш. Постоянно са ходели делегации от по няколко човека до различни институции, а най-много до Министерството на просветата, като са търсени връзки с най-различни влиятелни хора за решаване на въпроса. Събирани са и подписи от населението, а там, където е ставало нужда, са правени и подкупи с разни подаръци или пари, които са давали най-вече заможните хора от селото, предимно търговците и фабрикантите. Всичко това се е правело в името на една благородна цел — възстановяване на гимназията на селото — огнището на просвета и култура.

Имало е случаи, представителна група от село Полски Тръмбеш под формата на делегация да чака с часове, а понякога и с дни, за да бъде приета от министъра на просветата или някоя друга важна особа, от която до голяма степен е зависело бъдещето на гимназията.

Най-голям „стаж", придобит за това висене пред вратите на Министерството на просветата, е имал бащата на Милко Ботев, който изиграва огромна роля за възстановяването на учебното заведение, заради големите си връзки по политическа линия. Когато въпросът е уреден и всичко е решено в положителна насока, беловласият старец не си тръгва, докато не получава на ръка писмената заповед за решението, макар че министърът и главният секретар го убеждават, че още на следващия ден въпросът ще бъде придвижен чрез пощенска пратка. Врял и кипял през годините, които е преживял старецът, той знае от личен опит какво може да се случи на другия ден, ако не вземе на ръка дългоочаквания документ от съселяните му.

Учениците от основното училище и гимназията надхвърлят цифрата 500. Педагогическият съвет по предложение на директора Гайдаров въвежда задължителна ученическа униформа за учениците от прогимназията и гимназията. През 1937 г., когато се ражда Симеон II, оставащи ученици няма, защото на всички учащи успехът се завишава с една единица. Това не важи за студентите, чиито учебни заведения също са под шапката на Министерството на просветата.

През **1937–1938 г.** гимназията става клон на Търновската мъжка гимназия, като Дончо Стефанов поема директорския пост, а Кръстьо Гайдаров е назначен за директор на основното училище.

Всички хора от селото не могат да се помирят с факта, че гимназията е клон към Великотърновската мъжка гимназия. Будният книжар Иларион Стефанов и Иван Гайдарджиев, по собствена инициатива, подкрепена от селяните, отиват в Министерството на просветата, за да възстановят статута на учебното заведение. Тяхната благородна мисия се увеличава с успех, защото е подкрепена със стотици подписи, събрани от местното население. Въпреки че заповедта за всичко това идва в последните дни на месец септември, това не пречи щото на 15 септември да се открие новата учебна година, така както подобава.

Поради суровата и продължителна зима, която сковава земята, учениците са разпуснати в така наречената „дървена ваканция“.

През учебната **1940–1941 г.** един след друг директори на гимназията стават Спас Младенов от София и Димитър Димитров от Бургас.

Кръстьо Гайдаров още в началото на лятото на 1943 г. напуска длъжността „средищен директор“ и неговото място се заема от Върбан Парушев.

През есента на **1944 г.** Кръстьо Гайдаров става директор на занаятчийското училище „Георги Бенковски“, което съществува от 1936 г. до 1953 г. Това училище е разкрито по инициатива на местните патриоти: Цанко Колев, Васил Василев (бакърджията), Дянко Иванов и др. като тях. То е единственото в страната, разкрито в българско село. Учебните занятия се водят вечерно време. Учениците са около 80 на брой, които се обучават на първия етаж на училището. За директор е назначен Стоян Данчев, а преподаватели са учители от гимназията. Учители по практика са висококвалифицирани майстори-специалисти. В това училище се учат хора в разцвета на своята младост, голяма част от които имат свои семейства. Това са бъдещите занаятчии и майстори в дадена област. На село Полски Тръмбеш са му нужни такива хора, защото селото започва да се развива, и то много бързо, в областта на индустрията и търговията, като се обособява и като търговски център. Училището е пряко подчинено на Министерството на търговията, промишлеността и труда, като е причислено към Областната стопанска камара – Плевен. Годишно се обучават над 200 млади хора, част от които са от селища на други околии. Неговите директори са Кръстьо Гайдаров и Петър Камбуров. Като директор Петър Камбуров се изявява и като голям любител и поклонник на театралната самодейност. По негова инициатива към училището е създадена театрална трупа, артистите на която се подбират лично от него, най-вече от нежния пол. Театралната трупа изнася представления не само в Полски Тръмбеш, но и в много съседни села, като много често артистите се придвижват пеша.

През **1953 г.** занаятчийското училище е закрито.

Спомени за това разказва много добре и по-подробно краеведът Рачо Илиев в своята книга „Сияние в бъдещето“, посветена на образованието в Полски Тръмбеш, в чието издаване взема участие авторски колектив от много хора, голяма част от които са бивши и настоящи учители.

9 септември 1944 г. Това е датата, след която в България настъпват осезаеми промени във всички области, в това число и в областта на образованието.

С Указ № 40 от месец ноември 1944 г. в България се откриват 36 пълни гимназии. В това число и гимназията в с. Полски Тръмбеш, която се нарича Народна смесена гимназия, без да има определено наименование. Учителският колектив се увеличава с нови учители, които преди това са учителствали на други места, като Паун Петков, Христо Манолов и др.

От пролетта до есента на **1945 г.**, средищен директор временно е Паун Петков, който няма висше образование, следствие на което няма право да заема тази длъжност за постоянно. През есента за директор е назначен Илия Ангелов от с. Полско Косово, Беленско, който ръководи гимназията до 1955 г., близо почти десет години и то много успешно. Той е завършил българска филология. Високоерудирана личност, която се справя с всички трудности, които възникват постоянно в учебния процес и възпитанието на учениците. По природа е бохем и веселяк, който обича веселите компании.

През месец януари основното училище се преименува на името на Цанко Церковски въз основа на това, че той е учителствал в с. Полски Тръмбеш и че е известен поет на българското село.

През лятото на същата година гимназията получава новото си име „Девети септември“, което носи до промяната след месец ноември 1989 г. Въпреки че част от учителите в горния курс не са редовни гимназиални учители, това не пречи сред учениците да се развиват най-различни извънкласни форми. В тази гимназия учи писателят Димитър Мантов, който още тогава се изявява с дарби в областта на литературата. Издава се ученическото списание „Полет“, заслуга за което има най-вече учителката по български език и литература Йорданка Донкова — съпруга на директора Илия Ангелов.

За няколко години броят на учениците бързо нараства, но тия, които се дипломират, не могат да достигнат пет процента, причините за което са от най-различно естество. Най-важната от тях е, че за времето всеки иска да се дипломира като среднист, но не всеки може да постигне това свое желание. За четвърти гимназиален клас се записват да учат ученици, които преди няколко години са завършили основно образование и у тях навикът да се чете е прекъснат. Част от тях са дошли от други училища, смятайки, че в Полскотръмбешката гимназия ще получат желания от тях документ-диплома за завършено средно образование. Тия по-големи ученици на години са оказвали лошо влияние върху по-малките от тях, което рефлектира на целия учебен процес. Имало е случаи, когато тия по-възрастни ученици по време на учебния процес влизат в спор с преподавателите, който по някога прераства в конфликт. Има и случай, когато в този спор присъства и политически елемент.

Средищен директор в основното училище от есента на **1945 г. до пролетта на 1949 г.** е Христо Манолов, а две години след това е Паун Петков, който от декември 1950 г. е заместник-директор под ръководството на Илия Ангелов. Учениците от I до XI клас са над 600 на брой, който започва да нараства, като през 1954 г. надхвърля цифрата 800.

През **1955 г.** на мястото на Илия Ангелов е назначен Михаил Военкин, тъй като Илия Ангелов чрез конкурс става преподавател по български език на чуждестранните студенти, които се обучават в Софийския университет. Той е владеел много добре английски език — писмено и устно, което много му помага за работата му със студентите. Преди да дойде в Полски Тръмбеш, Военкин е учителствал в гр. Дряново. Специалността му е философия. Със своята работа същият доказва, че могат да се пречупят някои от закостенелите форми в учебния процес, като за целта се води борба срещу формализма и се полагат системни усилия за обогатяване на материално-техническата база чрез разкриване кабинети по отделните предмети.

Този директор изиграва голяма роля за повишаване авторитета на учебното заведение, което оглавява.

По това време Христо Манолов полага основите на кръжока по Есперанто, който съществува и до днес. Изучаването на езика излиза извън границите на училището. Изучават този език и възрастни хора, чиято численост е доста голяма. Впоследствие преподавател по Есперанто става и Мария Манолова — съпруга на Христо Манолов. Същата е преподавател по история в горния курс.

Броят на учениците през учебната **1957–1958 г.** надхвърля цифрата 1000, като в гимназиалния курс тя е над 500 ученика.

През **1958–1959 г.** за директор е назначен Христо Манолов, който е завършил задочно български език и литература, с тригодишен курс на обучение, без полагане на държавен изпит. Тогава е имало такъв закон, който се отнася само за завършилите за прогимназиални учители в съответните учителски институти. Като директор Манолов е много амбициозен. Полага много големи усилия за подобряване на учебно-възпитателната работа, а също и трудовата дисциплина на учителския и помощен персонал. Продължава да работи и доразвива всички въпроси, по които е работил неговият предшественик Михаил Военкин, който отива да работи в гр. Дряново като директор на тамошната гимназия, където почива твърде млад от сърдечен удар. Сутрин директорът Христо Манолов идва пръв на училище и последен го напуска.

Въпреки всичко броят на учениците в гимназиалния курс започва да намалява, тъй като много деца се насочват да учат в техникумите, които дават някаква професия, а и по-посредствените ученици, които много трудно усвояват учебния материал в гимназиалния курс. За да се пребори с всичко това, през **1958–1959 г.** се приема програма за учителския колектив, в която учениците още от девети клас започват факултативно специалност от областта на селското стопанство. Занятията се водят в работилниците на местната машинно-тракторна станция за учениците, които се готвят за бъдещи механизатори, предимно трактористи.

Основна задача на всеки класен ръководител е щото неговите ученици да усвояват учебния материал по общообразователните предмети, но и да се възпитават в любов към физическия труд. За тази цел се провеждат редица мероприятия като залесяване, труд в помощ на селското стопанство, в консервната фабрика „Мизия“ и т.н. Въведени са учебни занятия по основи на селското стопанство, машинознание, електротехника и тракторно дело в горния курс. Много голяма заслуга за изучаването на тези дисциплини има преподавателят Георги Енчев, който посвещава целия си трудов педагогически стаж на тях с голяма любов и старание. Учениците го обичат и уважават, макар че той е строг, но е справедлив в оценките си и отзивчив към всеки, който има нужда от някакъв съвет или друга подкрепа от негова страна като педагог.

В началото на 60-те години се извършват известни промени в закона на българското образование. Така например отменени са изпитите за завършено основно образование — VII клас, които след няколко години отново се въвеждат за завършен осми клас, който е крайната степен за този вид обучение.

Девети клас е първият за гимназиите, за техникумите — I курс.

Учениците от гимназиалния курс са насочени в различни профили като полевъдство, млекарство, консервно дело, машино-тракторно дело и комбайнерство, като занятията се водят от специалисти в тази област в съответните предприятия.

Този вид обучение има допирни точки с обучението в Съветския съюз, като някои педагогически прийоми просто се копират от руската образователна система. Типичен пример за това е така нареченият „Липетски опит“, който се прилага при обучението във всички учебни предмети. Много от преподавателите го прилагат в своята работа. Други пък негодуват от него, без, разбира се, да дават гласност за това явление в нашата образователна система. Не трябва да се премълчава фактът, че Япония много години води своето обучение по наши български програми, които са съставени от наши учени и изтъкнати преподаватели през 1928 г. Японците са нация, която не се поддава на чуждото влияние, независимо в каква област е то, щом това не подхожда или не може да се прилага успешно при тях.

В учебния процес във всички степени на обучение се използват съвременни учебно-технически средства като: грамофон, магнитофон, епидиескопи и др.

Хигиената на училищната сграда сравнително се подобрява, особено след като на първия етаж прогнилият дъсчен под се подменя с мозаечен. В стола на училището се приготвя евтина и питателна храна за ученици, технически и помощен персонал.

За пръв път е назначен доктор Бъчваров за училищен лекар по съвместителство, а за щатен библиотекар — Еленка Цонева, която е завършила начална педагогика. Библиотеката се помещава в обикновена по размер класна стая, но библиотечният фонд е предимно от литература, която касае обучението в българското училище.

През 1962 г. за заместник-директор на Христо Манолов е назначен Кирил Димов, който е завършил задочно Шуменския педагогически институт, със специалност история и музика. Същият притежава вътрешна нагласа не само като педагог, но и като музикант, който има голям успех като диригент на смесения четиригласен хор към читалище „Отец Паисий“. Хорът печели много награди на окръжно и републиканско ниво. Още като ученик в гимназията Кирил Димов взема активно участие в оперетите, които се играят не само на полскотръмбешка сцена, но и в други населени места, някои от които извън окръга. Той е един от учителите, които учителстват само в Полски Тръмбеш. Друг такъв е Еленка Цонева, която известно време е била библиотекарка, докато се освободи място за учител.

Министерството на народната просвета изготвя Правилник за общообразователните училища, според който учениците от началния курс, които не са усвоили учебния материал през лятната ваканция остават на допълнителна подготовка и чак тогава преподавателите съвместно с директора решават дали могат да преминат в по-горен клас, оставените на лятна работа. Тази форма на работа на практика се указва много неудачна, защото един ученик, който в продължение на една учебна година не е успял да усвои минимума от учебния материал, това едва ли може да стане за един месец. Всичко това става под девиза: „Да няма оставащи ученици от началния курс (I—IV клас)“. Като резултат от това има случаи, когато един ученик постъпва в V прогимназиален клас, без да знае таблицата, и срича, когато чете макар и познат текст от учебника. Това са печални факти, които говорят, че по този начин на практика става „инфлация“ в българското образование. Щом детето е с нормално умствено развитие, психически здраво, би следвало да усвоява поне минимума от учебния материал. В противен случай причините за това би следвало да се търсят на друго място.

Приемът на ученици за IX клас става чрез конкурс по оценките на диплома за завършено основно седмокласно образование. В горния курс се въвеждат нови учебни предмети като: основи на комунизма в XI клас, Гражданска отбрана в IX клас, а предметите автомобил и трактор и механизация на селското стопанство отпадат. Тези факти говорят, доста убедително, че в Министерството на народната просвета има голямо лутане и непостоянство при изготвяне на учебните програми. Това е така, когато в работата на специалистите се месят хора, които нямат хабер от образователна система. Това важи и за много други сектори от живота на нашата страна, което за съжаление до голяма степен продължава и сега.

Започва да се отделя голямо внимание на така нареченото производствено обучение със специалности: полевъдство, механизация на селското стопанство, шлосеро-монтьорство, автомобил и трактор и електротехника. Построени са няколко гаража. За девойките от гимназиалния курс е разкрито общежитие, където се настаняват девойки от други населени места, които са социално слаби. Възпитателка в общежитието е Катя Михайлова, която дежури предимно през нощта. Работата ѝ е много отговорна, защото в нейните ръце са поверени около 25—30 момичета, голяма част от които са в пубертета — една доста рискована възраст за подрастващото поколение. За тези момичета Катя Михайлова е учителка, тяхна възпитателка, по-голяма сестра.

Лятната почивка много учащи прекарват в ученически лагери в Балкана и край морето, където срещу минимална такса според дохода в семейството децата укрепват физически. Те са поверени в ръцете на педагози и медицински персонал. За началници на лагери се назначават предимно учители с по-голям педагогически стаж и доказали се като добри педагози и организатори в извънкласните форми на обучение. Поради самото естество на работа назначават се предимно мъже.

През учебната **1963–1964 г.** има известен спад на броя на учениците в сравнение с предишните години. Същите са разпределени в 26 паралелки, които се обучават от 38 учители. Само двама от тях нямат необходимата професионална квалификация.

Във връзка с 90-годишнината от създаването на училището същото е удостоено с орден ***„Кирил и Методий" I степен с указ № 741, от 26 октомври, 1964 г. на Президиума на Народното събрание.***

По линия на есперанто се получават много поздравителни писма от Англия, Съветския съюз, Швеция, Унгария, Румъния и др. Откликва на тази годишнина и далечна Япония.

През **1964 г.** село Полски Тръмбеш е обявено за град, за което преди това разказахме по-подробно. Това е нова страница от живота на селището, която разкрива живота на бъдещия град във всички сфери на обществото, в това число и на образованието.

Много важен проблем за целия учителски колектив стои за разрешение във връзка с прибирането на подлежащите на задължително обучение деца, чиито брой надхвърля цифрата 100. Учебният процес се затруднява и от факта, че броят на учениците почти във всички паралелки надхвърля цифрата 40 в даден клас. Влизайки в класната стая, преподавателят потъва в море от млади хора, чиято гълчава много бавно затихва, особено ако учителят трудно преодолява всичко това. Един млад учител, който за пръв път се докосва до дневника, бързо изпада в отчаяние и разочарование от професията педагог.

Въвежда се кабинетната система, която е своего рода новост в учебния процес, но тя не може да се прилага успешно във всички училища, най-вече поради недостиг на учебни помещения (стаи). Кабинетното обучение става само по предметите: физика, химия, биология, трудово обучение и машинознание.

Училището в Полски Тръмбеш се връща към класната форма на обучение. Няма я вече тази блъсканица на ученици из коридорите, тъй като всеки час даден клас се мести в различни стаи. Мъка, голяма мъка, за ученици и учители, особено за дежурните предподаватели, които много трудно въдворяват ред и дисциплина в коридорите и класните стаи, които са превърнати в кабинети.

Годината 1966 г. е много добра за целия учителски колектив, тъй като материалната база непрекъснато се подобрява, като доставката на чинове, които отговарят на съвременните изисквания, в южния двор на училището е изградена географска площадка, сформира се фанфарна музика с ръководител Георги Статев. Училището става обект на внимание на много училища не само от Великотърновски окръг, но и от други окръзи, някои от които са от Южна България, като за целта се провежда Международен симпозиум по трудово и политехническо обучение.

През есента на същата година се въвежда двусменно обучение, тъй като на една смяна учебният корпус е недостатъчен с учебни помещения. Учениците от I до VII клас учат в една смяна, а тези от VIII до XI клас – в друга. Двусменното обучение се налага в много други училища, не само в Търновски окръг, но и в много други окръзи — по същите причини.

Местното ТКЗС отпуска безвъзмездно 25 дка земеделска земя за опитно поле към училището, която е в непосредствена близост до учебното заведение.

С всяка измината година материалната база се обогатява. Заслуга за това имат и много предприятия от населеното място, които подпомагат училището финансово, най-вече при закупуване на учебно-технически средства и други пособия, необходими за учебния процес.

Открита е щатна занималня за I клас с възпитател Ангел Ангелов. По решение на МНП производствените специалности се изучават само в X и XI клас, които за училището са шлосерство и полевъдство.

Тук през тази година към училището се разкрива за първи път щатна бройка за фелдшер. За такъв е назначен Галун Петков, който работи като такъв до пенсионирането си.

През **пролетта на 1968 г.** директорът на училището Христо Манолов е освободен от работа, уволнен и подведен под съдебна отговорност заедно с преподавателите Ненчо Христов и Христо Куманов. И тримата са обвинени за неморални деяния. Делото се гледа при закрити врати. Обвинител е прокурорът Васил Куцаров, който иска от съда тежка присъда. И тримата са осъдени приблизително на еднакъв брой години. Знайно е, че тогава присъдите предварително се „издават“ от друго място, а съдът само ги потвърждава. Обществеността на град Полски Тръмбеш така или иначе не е могла да разбере виновни ли са тези обвиняеми, или някой ги е наклеветил. Ако има такива, а то вероятно има, нека бог да ги съди. И тримата, излизайки от затвора, са реабилитирани. Те вече са покойници.

След задържането на Христо Манолов за негов заместник временно е назначен Кирил Димов, който изпълнява тази длъжност до есента на 1968 г., когато за директор е назначен Иван Гъджулов, а за заместник – Паун Петков Стоянов.

Иван Гъджулов е с висше историческо образование, а Паун Петков – с полувисше педагогическо, завършено в Шуменския институт, със специалност български език и литература.

Назначени са и учителите: Донка Димитрова, Пенка Петрова, Ганчо Карацонев, Димитър Димитров, Иван Иванов, Йордан Владимиров и

Мария Мянкова. Всичките са дошли от други училища с изключение на Пенка Петрова, която е млад специалист.

В горния курс се въвежда специалността „Военно-техническо обучение" с преподавател запасния офицер ст. лейтенант Кирил Димов, бивш заместник-директор на Христо Манолов.

В **края на 60-те и началото на 70-те години** в цялата страна започват да се правят опити за промяна профила на средните училища в друг вид учебни заведения. В област Велико Търново трябва да останат само две гимназии — една в областния град, а другата — в Горна Оряховица. Само тези две гимназии трябва да готвят кадри за висшите учебни заведения.

Тогавашната градска управа и партийният комитет, чийто първи секретар е Григор Евтимов, дават своето съгласие, щото политехническата гимназия в град Полски Тръмбеш да стане селскостопански техникум. Цялата общественост се надига на мълчалив протест срещу това решение. Между населението от града и района се пускат подписки в знак на несъгласие. Учителите Рачо Илиев, Еленка Цонева, Димитър Димитров, Андрей Андреев и др. вземат дейно участие в това мероприятие, което се увенчава с успех. На учителите, които са членове на БКП, се търси отговорност по партийна линия, а на други — заплаха за уволнение. Между Димитър Димитров и Григор Евтимов избухва страшен скандал по този въпрос, който едва не стига до физическа разправа между двамата. Димитър Димитров е предложен за наказание от началника на народна просвета Димитър Папазов, но същият не уважава предложението, което е направено лично от Григор Евтимов. Рачо Илиев е наказан по партийна линия. За да бъде спасена гимназията, голяма роля изиграва и директорът Иван Гъджулов, който търси помощта на своите приятели състуденти Александър Фол и Николай Генчев. Голяма е помощта и на д-р Николай Хаджидончев, който търси съдействието на академик Тодор Павлов, с когото са били в концлагер преди 9 септември 1944 г. И в този случай д-р Хаджидончев се изявява за кой ли път със своя местен патриотизъм като строител на Полски Тръмбеш.

За периода от **1970—1974 г.** броят на паралелките се запазва, а педагогическият състав не търпи промени. Води се непримирима борба срещу второгодничеството благодарение на всеотдайния труд на учителите, особено в началния курс. Учителите от горния курс следят много внимателно индивидуалните наклонности на учениците, за да ги насочват в кои висши учебни заведения трябва да кандидатстват. Това те постигат най-вече чрез предмета, който преподават, защото там ученикът проявява природна даденост, ако я има, разбира се. Научно е доказано чрез изследвания и продължителни наблюдения, че в даден клас около

2% до 3% от учениците са с подчертани и добре изразени наклонности в дадена област.

През **учебната 1973–1974 г.** се навършват 100 години учебно дело в Полски Тръмбеш. Сто години училището е огнище на просвета и култура.

И учители, и ученици се готвят за големия празник с жар и вдъхновение. Преподавателят по математика Иван Ангелов, който ръководи кръжок по „Фото дело“, преснима и увеличава стари снимки, на които са отразени моменти от миналото на училището, а Димитър Димитров изработва проект за паметна плоча във връзка с тази светла дата, на която скулпторът Маджаров издълбава върху мрамора текста „100 години – огнище на просвета и култура“. Мраморната плоча е монтирана от лявата страна на стената на главния вход на училищната сграда. На 15 декември 1973 г. в 9 часа директорът на училището Иван Гъджулов прерязва плата, който покрива юбилейната паметна плоча, с което се дава началото на тържеството. През целия град преминава тържественото шествие под звуците на духовата и фанфарна музика. Въпреки студеното време улиците на града са изпълнени с граждани, които с ръкопляскания аплодират шестващите преподаватели и ученици. Между тях има много гости от цялата страна, които са учили в това училище, а понастоящем някои от тях са преподаватели във висши учебни заведения, а други се занимават с научна дейност. Много възрастни хора, които някога са били ученици в това училище, минавайки шествието край тях, много от мъжете си свалят шапките от главата, а жените трият сълзи от очите си, почитайки непринудено 100-годишния храм на образованието в Полски Тръмбеш. Шествието се отправя и завършва до учебно-опитното поле, където се прави първата копка на новото 24-класно училище от Дамян Илиев – първи секретар на БКП в общината, от инспектор Писаревски – представител на Министерството на народната просвета, и от директора на училището Иван Гъджулов.

На следобедното тържество, което става в салона на читалището, препълнен от граждани, след доклада на директора, който подробно отразява стогодишната история на училището, вълнуващо слово произнася Димитър Пиперков – бивш възпитаник на училището, а понастоящем главен специалист в Министерството на народната просвета. След официалната част възпитаниците на училището изнасят богата концертна програма.

През следващата учебна година **1974–1975 г.** учителският колектив е попълнен с нови учители: Антоанета Стойчева – преподавател по биология, Бонка Кушева и Величка Стоянова – по математика, Любка Василева – по френски език и Драгомир Иванов – инструктор по шофьорство.

Наред със служебните си задължения учителите работят доброволно по една седмица на строежа на новото училище, който се извършва под ръководството на „Стройрайон“ — Павликени, от строителна бригада — гр. Полски Тръмбеш, с главен технически ръководител Владимир Василев, вече покойник. За съжаление поради невнимание и небрежност от втория етаж на строящата се сграда по време на монтажа на дограмата пада един от общите работници и загива. По неизвестни причини още при изработката на конструктивните планове подовете на стаите и коридорите са изградени от сглобяеми елементи, наречени пецове, които стъпват на самите трегери, със стъпка не по-голяма от 35—40 см. Този факт смущава много хора, които са компетентни в областта на строителството, че при едно по-силно, вертикално земетресение, може да стане разместване на въпросните плоскости и да се получат нежелателни резултати. Като сграда новото училище няма много добър архитектурен вид. Отвътре сградата наподобява по-скоро на казарма, а не на учебно заведение. Сградата на старото училище в това отношение е издържана по всички показатели и не случайно тя привлича вниманието на чужденци — филмови продуценти, които я ползват за снимки — външни и вътрешни, на игралния филм „На сляпо“, където голяма част от действията се развиват в старинен замък.

За онова време много обекти, особено тези, които са с местно значение, са строени набързо, без конкурс. Само за големите обекти с национално значение се провежда конкурс за определен период от време. Така например Националният дворец на културата — София, е един пример как трябва да се строи сграда, която да радва, да мами и привлича окото на човека. Непосредствено до нея продължава да грози със своя външен вид един грозен паметник, който постепенно се разпада на своите съставни елементи.

През **учебната 1976—1977 г.** училището е обявено за базово. Пред целия учителски колектив стои много сериозно изпитание, за да се защити това доверие, с което е удостоено учебното заведение. В средния и горен курс са назначени учителите: Йорданка Рашкова, Георги Гуглев, Иван Дерменджиев, Бинка Шилева и др. Под ръководството на Шилева се осъществява професионална подготовка на учениците със специалност „Технология на растителните масла“ и „Хранително-вкусова промишленост“. Учениците полагат съответният изпит за получаване на разряд, както това става при останалите работници.

В цялата страна вече учениците от четвърти клас преминават към прогимназиалната степен на обучение. Децата много трудно се адаптират към това, тъй като тях вече ги обучава не един учител, а няколко преподаватели по съответните предмети.

През **учебната 1979—1980 г.** за преподаватели са назначени: Кръстинка Димитрова, Теодора Анастасова, Спаска Попова, Илиян Марков и Мария Василева.

През **месец януари 1980 г.** учебните занятия се водят в новата учебна сграда. Учебният процес се води в 30 паралелки: 11 — начален курс, 13 — среден курс, и 6 — горен курс. В полудневната детска градина функционират две групи под ръководството на Тодорка Иванова и Веска Петрова.

В селищната система е изграден Общински съвет за народна просвета с председател Венета Божкова.

В осми клас е въведен нов предмет „Морал и право“ с преподавател Ангел Ангелов. Премахнати са текущите оценки по изобразително изкуство, пеене и музика, физическо възпитание и трудово обучение. Поставят се само срочни и годишни. В Министерството на народната просвета има големи лутания и неразбории във връзка с определяне нова начална граница за започване обучението в първи клас. Голяма част от обществото негодува срещу това, щото децата да започват училище на 6-годишна възраст, вместо досегашните 7 г. Други смятат, че това е необходимо да стане, а трети — стоят отстрани, само гледат, ослушват се и чакат да видят какви ще са първите резултати. Истината си остава една — не всяко дете може да започне училище на 6 години, или ако започне, то трудно може да усвоява учебния материал и да догонва своите другарчета, които успешно и без големи затруднения се справят с всички задачи по различните предмети.

През тези години „Клубът за интернационална дружба“ под ръководството на учителката по руски език Цветана Панкова разширява своите връзки в различни страни, наречени социалистически. Мария Манолова ръководи есперанто, на мястото на Христо Манолов, който е извън училището. За своя висок професионализъм и като учителка по история, тя е наградена от Министерството на народната просвета с орден „Кирил и Методий“ II степен.

В самото **начало на 80-те години** започва увеличение в количествения състав на учениците. За възпитатели са назначени: Иванка Паунска, Маргарита Фичева и Пенка Ангелова. Изградено е училищно настоятелство с председател Рачо Илиев, заместник-председател Иван Гъджулов и членове: В. Моллова, Христо Владимиров, Мария Гуглева, Ганчо Карацонев, Иван Лидарев, Александър Чакъров, Ст. Стефанов, инж. Карчев и инж. Ангелов. По-късно е избран Общински съвет за народна просвета с председател Венета Божкова.

На **5 декември 1981 г.** официално е открита новата училищна сграда. Гости на тържеството са министърът на народната просвета Александър Фол и много партийни и стопански ръководители от града и окръга.

През **учебната 1980–1981 г.** постъпват нови учители: полковник Васил Къдрински, бивш командир на полк, като преподавател по НВО, Илия Тодоров — преподавател по физическо възпитание в началния курс, Елена Стефанова — пеене и музика, и Венета Чотова — дружинен ръководител.

Преподавателката по френски език Маргарита Табакова е изпратена на едномесечен курс за квалификация в Париж.

Ученикът от X клас Ангел Ганчев завоюва изключителни успехи — първо място в окръга по литература и първо място в страната по руски език, под ръководството на преподавателя Трифон Цветков.

Училището продължава да бъде базово, със съответните специалисти по различни предмети.

Ръководството на училището и целият учителски колектив отделят голямо място в своята извънкласна работа във връзка с честването на 1300-годишнината на България. Много работа е свършена от пионерската и комсомолска организации със съответните за тях отговорници.

Емоционални са срещите с инж. Кирил Граменов, с писателите Антон Дончев и Стефан Моллов.

Всички ученици от средния и горен курс активно се включват в есенните трудови бригади, в помощ на селското стопанство и консервна фабрика „Мизия“.

Голям успех извоюва училището в класирането на Окръжния преглед на строевата подготовка и маршова песен. Пионерският блок под ръководството на Димитър Димитровсе класира на второ място. Отлично се представят учениците от десетите класове на военно-полевото обучение в гр. Лясковец под ръководството на полковник Къдрински.

Откриване на новопостроеното училище „Цанко Церковски“. В средата, с ръце в джобовете, е проф. Александър Фол, министър на народната просвета. 5 декември 1981 г.

Преподавателят Георги Енчев с ученици на учебна практика

Много добре се представят отборите по плуване и баскетбол. Заслуга за това има преподавателят Лъчезар Миновски по физическо възпитание и останалите такива, които преподават същата дисциплина. Успехи са постигнати в олимпиадите по български език и литература, химия и физика с преподаватели Петка Стоянова, Антоанета Стойчева, Георги Статев и Богдана Боева.

През **учебната 1981–1982 г.** на училището е извършена цялостна проверка от инспектората на Окръжния народен съвет, отдел „Народна просвета". Резултатите са много добри, както в началния, така и в средния и горен курс.

В касата на училището постъпват парични дарения от 34 000 лв.

През **учебната 1982–1983 г.** основният учителски състав е попълнен от учителя по физика Евгени Петков.

Въвеждането на свободно избираема подготовка по български език, математика и биология дава сериозна подготовка на кандидатстващите във висшите учебни заведения.

Кардинален въпрос през **учебната 1982–1983 г.** е създаването на УПК (Учебно-професионален комплекс), тъй като в окръжните програми има много неясноти с най-различни постановки, които не удовлетворяват родителите на бъдещите единадесетокласници.

Цялата общественост е на крак. Партийният комитет, начело с неговия първи секретар Дамян Илиев, провежда среща-разговор с Димитър Папазов – Началник отдел „Народна просвета", и представителя на Окръжния народен съвет Козлева, настоявайки да се разкрие УПК в Полскотрълбешката гимназия, като за целта е изготвено мотивирано изложение до министъра на народната просвета. Делегацията от майки на деца от десети клас като Мария Цачева, Санка Петкова и др. организира посещение при Марин Манолов — председател на Окръжния народен съвет, да молят за неговото съдействие за помещения, които да се оборудват с машини за стругарство, шлосерство, и класни стаи, където учениците да се подготвят теоретически.

След дълги продължителни разговори и умувания въпросът е разрешен, като помещенията да бъдат в старото училище. Със съдействието на Марин Манолов в кратък срок са доставени нови, модерни стругове, за обучението на децата. Голямо съдействие и пряка помощ оказват: Димитър Папазов, Никола Марков, Георги Енчев, Павел Иванов и др.

През учебната **1983–1984 г.** броят на учениците нараства общо на 1052 бр.

Учителският колектив се обновява с нови учители за УПК — инж. Павлина Минева — по теория и Иван Плачков — по практика. По философия — Стефан Стефанов, а по български и руски език в горния курс — Емилия Цанкова.

С лекота е изпълнен планът за приема в девети клас, тъй като родителите на учениците са убедени, че новооткритото УПК ще даде професия на децата им. През годината най-главен и първостепенен въпрос е 11 клас — втора и трета степен на УПК. В началото на годината се срещат големи трудности в доставянето на материалната част — стругове, бор машини, инструменти, нагледни средства и др. С много усилия всички

Наблюденията и работата с телескоп под ръководството на преподавателя по физика и астрономия Евгени Петков са крайно интересни за учениците трудности са преодолени и 37 ученика получават специалност стругарство и 5 — фрезист.

Общият успех от държавните изпити на XI клас е много добър.

От дипломиралите се ученици, завършили средно образование с УПК, приблизително 30% са приети във висши учебни заведения чрез конкурсен изпит по специалността за която са кандидатствали. По този начин гимназията се нарежда на челно място в окръга. Тези големи успехи се дължат на целия учителски колектив, който е обучавал и възпитавал този випуск ученици от I до XI клас.

Донякога признателното поколение би трябвало да издаде албум със снимки на изтъкнати учители, озаглавени „Строители на учебното дело в Полски Тръмбеш“, защото те са заслужили това.

За **учебната 1984—1985 г.** са назначени нови учители: Румен Минчев — преподавател по НВО, Димитър Данов — по математика, Нели Сукова — възпитателка в средния курс и Пенка Ангелова — втори дружинен ръководител.

През годината главна задача е внедряването на единната система в четвърти клас и УПК. Успехи имат базовите учители: Карацонев, Табакова, Владимирова, които изнасят открити уроци пред учителите от района.

През годината съществен тласък в плувния спорт допринася идването на м.с. Добри Динев.

Гордост за училището са постиженията на Габриела Николова, Димитър Гайдаров и Таня Михайлова, взели призови места на олимпиадата по български език и литература, с преподаватели Петка Стоянова и Емилия Цанкова. Такава заслуга има и преподавателката по химия Антоанета Стойчева в Окръжната олимпиада по химия, с трима нейни ученици, класирали се на трето място.

Остро се поставя въпросът за разкриване в УПК освен машиностроене и електротехника и електроника. През учебната година успешно учениците от горния курс изучават специалността „Транспорт“ и почти всички вземат категория „В“ шофьор любител.

Учебната **1985—1986 г.** започва общо с 1040 ученика. Новоназначени учители са: Илка Алексиева — начален курс, Юлия Кънева — електроинженер, за преподавател в УПК, и Румен Ралев — инструктор по шофьорство. Практиката в УПК по електротехника е поверена на Димитър Георгиев.

Продължава успешната работа по патриотичното и интернационално възпитание на КИД, който навършва 30 години. Голяма крачка е направена по професионалното ориентиране с извоюването на втора

Делегация с ръководител Димитър Димитров, в средата на третия ред, на посещение в с. Котельва, Украйна. На първия ред — пионери от училището в Полски Тръмбеш, а на втория ред — ветерани от съпротивата. Втората отляво надясно е картечарката на Ковпак

специалност в УПК — електротехника и радиоелектроника. Успешна е извънкласната работа с кръжочниците по линия на ТНТМ, заслуга за която имат учителите Петка Стоянова, Иван Иванов и др.

В танцовия състав на „Полянци" към читалището в града четири пети са ученици. Тоя ансамбъл стига до републиканско ниво.

Взети са сериозни мерки срещу тютюнопушенето, алкохола и нарушителите на ученическото облекло, във връзка със заповед РДО 9789 на МНП.

На 21 януари1986 г. земетресението разтърсва на два пъти училищната сграда. След втория трус учениците са освободени от учебни занятия, тъй като уплахата сред всички обитаващи учебната сграда е видима. Много училища в окръга поради прекъсване на електрическия ток не учат, но училището в Полски Тръмбеш не прекъсва учебните занятия, защото има генератор.

Началото на учебната 1986—1987 г. започва с общо 1015 ученика. Нови учители са: Галина Александрова — по философия, Юлия Казакова — по руски език, Ваньо Димитров — по химия, Румяна Илиева — начална учителка и Нина Кирилова — дружинен ръководител. През учебната година успешно се работи по заповед РД — 09789 и новата заповед 09825 на министъра на народната просвета Илчо Димитров. Прекратено е събирането на всякакъв вид средства от учениците за училищни нужди.

При огромна мобилизация и несъмнен успех преминава честването на 30-годишнината на КИД. Изпратена е делегация в Украйна, с. Котелива, по случай 100-годишнината на Ковпак, ръководена от Димитър Димитров. Ковпак е национален герой на Украйна, който по време на Отечествената война ръководи съротивата срещу немските окупатори.

Планувана е реконструкция на старото училище, като за целта са набрани парични средства със съдействието на Иван Кръстев, Никола Марков и Иван Гъджулов, но плановете се провалят заради стражишкото земетресение, което отклонява работна ръка. Земетресението на 31 август 1986 г. не е голямо, но следващото на 7 декември същата година е катастрофално за гр. Стражица и района, като най-засегнати са освен града и селата: Асеново, Николаево, Ново градище, Царски извор, Сушица, Горски Горен Тръмбеш и др. Училищната сграда в Полски Тръмбеш има леки повреди като паднала мазилка и счупени стъкла на прозорците, тъй като силата на земетресението в този район е много по-малка. През годината много деца от Стражица учат в Полски Тръмбеш, настанени при техни роднини и близки.

Създадена е компютърна зала с девет компютъра, с ръководител Евгени Петков. Големи затруднения има по набиране на ученици за IX клас, след завършване на специалността електротехника.

На мястото на пенсионираните учители, през учебната 1987—1988 г. са назначени Валентин Николов — по български език и история, Йордан Петров — начален учител и Божидарка Апостолова — възпитателка в средния курс. Известно време училището е без дружинни ръководители и в края на учебната година са назначени за такива Атанаска Атанасова и Даниела Куманова.

Учителският колектив гостува на учителите от гр. Две могили за обмяна на опит. Много добри успехи постигат учениците в олимпиадите по физика, химия и литература.

Радостен е фактът, че средният успех за IX, X и XI клас е много добър — 4,84.

През **учебната 1988—1989 г.** в училището се обучават 1018 ученика — начален, среден и горен курс. Основният учителски състав през годината се запазва. Новоназначени учители са: Стефка Трайчева по руски език, Маринела Иванова — начална учителка, Веселина Димитрова — по химя и физика и Мариянка Димитрова — дружинен ръководител.

През учебната година много преподаватели преминават на курсове за преподготовка във Варна и Велико Търново. Средният успех IV—VIII клас е много добър 4,79. В УПК се обучават общо 71 ученика по специалностите „Оператор на металорежещи машини“ и „Машинен монтьор“. Успешно се водят занятията с XI клас по МПС — категория „В“, от преподавателите Йордан и Христо Владимирови. Успеваемостта е 65%.

През **1989–1990 г.** общият брой на учениците е 999. Основният учителски състав е запазен. Нови учители са: Диана Димитрова, Нина Кирилова и Татяна Шишкова. Дружинен ръководител е Каролина Тодорова.

В България настъпват големи промени в обществено-политическия живот. Първият секретар на БКП – Тодор Живков е заменен с Петър Младенов, който на 17 ноември 1989 г. на XI сесия на Народното събрание е избран за председател на държавния съвет на НРБ. Оформят се три основни политически сили: БСП, СДС и БЗНС. Има и много други партии и сдружения. Започват политическите боричкания, които най-очевидно се наблюдават при дебатите в Народното събрание, което на 10 юли 1990 г. вече е Седмо Велико, което заседава в сградата на Учредителното събрание във Велико Търново. За президент на република България е избран д-р Жельо Желев, а за негов заместник – Атанас Семерджиев. Настъпва хаос във всички сфери на държавата. В областта на образованието също. Въвежда се нов начин на заплащане труда на българския учител. На 13–14 май 1990 г. в София се провежда 26 извънреден конгрес на Съюза на българските учители, който решава досегашният съюз да се преименува в Синдикат на българските учители.

През **учебната 1990–1991 г.** в училището учат общо 917 ученика. Основният учителски състав се запазва под ръководството на директора Иван Гъджулов със заместници Ангел Ангелов и Кръстинка Димитрова. За преподавател по български език и литература е назначен Веселин Георгиев Люцканов – възпитаник на Великотърновския университет.

През изтеклата учебна година има разнообазни извънкласни форми, които са 25 на брой. Особен успех е постигнат в секциите по шах и плуване. Подготвят се ученици от XI клас за любители шофьори – категория „В“, а така също и за оператори на металорежещи машини. Подготовката се извършва в специално оборудвани кабинети. Завършилите успешно получават документ, удостоверяващ професионалната им подготовка.

В края на учебната година по най-тържествен начин училището е преименувано от „Девети септември“ на „Цанко Церковски“, който е бил учител в Полски Тръмбеш през 1892–1894 г.

Учебната **1991–1992 г.** започва с 892 ученика. Основният учителски персонал се запазва, но ръководният търпи промени. Директорът Иван Гъджулов напуска ръководния пост по собствено желание. Някои съвременници предполагат, че това е станало по политически причини, от нечия партия, злонамерено настроени към него, която по косвен път упражнява постоянен натиск върху него. В интерес на истината Иван Гъджулов като всеки човек може да е имал някои слабости като ръководна фигура в областта на образованието в Полски Тръмбеш, но като човек винаги е бил отзивчив към своите колеги, всеки нуждаещ се от неговия съвет е получавал нужната помощ. На никого не е причинявал неприятности в пряката му работа. Като директор се ползва с авторитет сред повисшите инстанции, които ръководят учебното дело на окръжно и национално ниво. С право може да се твърди, че Иван Гъджулов е един от строителите на учебното дело в Полски Тръмбеш. На неговото място чрез конкурс е назначена за директор Кръстинка Димитрова. Помощник-директори са: Павлина Минева — по административната част и Лъчезар Миновски — по производствената. Ушито е ново знаме на училището и нарисуван с маслени бои портрет на Цанко Церковски, поставен във фоайето до стаята на учителите. Направен е опит от ръководния персонал на училището да се върнат земеделските му земи, които в миналото са били негово притежание.

Йордан Григоров е назначен за преподавател по физическо възпитание, а Детелина Ножарова — по математика, на мястото на Иван Иванов, който преминава на изборна длъжност в Общинския съвет на гр. Полски Тръмбеш.

През месец март 1992 г. чрез явно гласуване от учителския съвет за временно изпълняващ длъжността директор е избран Лъчезар Миновски поради изтичане шестмесечния срок на Кръстинка Димитрова.

Въпреки бурните промени в политиката и икономиката на страната учителският колектив живее спокойно, без каквото и да било напрежение.

През учебната **1992—1993 г.** общият брой на учениците намалява на 822 ученика. Пенсионират се учителите: Веска Петрова, Димитър Димитров, Петка Стоянова и Слави Славов. Назначени са: Ив. Александров, Н. Дончева, Ив. Монева, Емил Цонев и К. Тодорова. По време на учебната година педагогическият съвет е провел 12 заседания, на които са взети решения, свързани с учебно-възпитателната работа на учителския колектив.

През месец януари 1993 г. се провежда конкурс за директори във Велико Търново, където Лъчезар Миновски се явява успешно и е назначен за директор на СОУ „Цанко Церковски“, а за помощник-директор е преназначена Павлина Минева.

През **учебната 1993—1994 г.** общият брой на учениците е намалял с 5 човека в сравнение с миналата година.

Учебната година е открита много тържествено. За пръв път присъства духовно лице, което извършва водосвет. Гости на тържеството са ръководителите на общината: кметът Пламен Минев и зам. кметът Иван Ангелов. Направени са много дарения на училището, предимно компютри, от различни фирми. Поради преместване напуска Спаска Попова. Пенсионират се Трифон Цветков и Евдокия Игнатова. Назначени са: Ваня Кирилова — по география и Мими Тодорова — по немски език.

Тържествено се чества патронът на училището на 16 октомври 1993 г.

През учебната година са проведени 13 педагогически съвета, на които учителският колектив разглежда въпроси като: актуализиране вътрешния правилник на училището, определяне стипендиите на учениците, въпроси от поведението на проявили се ученици и т.н.

Новата учебна 1994–1995 г. започва с 856 ученика. Новоназначени учители са: Йордан Йорданов — по български език и литература, Ваня Кирилова — за редовен преподавател по география, Даниела Николаева — възпитател в началния курс и Ганчо Стефанов — преподавател по английски език.

Преди започване на учебните занятия, през летния сезон се извършва основен ремонт и подмяна на дограмата на I и II етажи, а също така и на радиаторите. При това положение стаите се отопляват с по-малко гориво, тъй като новата дограма не позволява притока на студен въздух поради липса на пролуки, както това е при дървената дограма.

Четирима ученика са отстранени от училище заради направени повече от 50 неизвинени отсъствия, а други 12 са наказани с последно предупреждение.

Проведени са олимпиади по биология, физика, руски и български език и математика.

През зимата на учебната година става пожар в помещението на полудневната детска градина, в резултат на което помещението и съседните до него учебни стаи стават неизползваеми. През летния сезон е извършен нужният ремонт, причинен от пожара.

Учебната 1995–1996 г. започва без промяна в числения състав на учениците. За възпитатели в началния курс са назначени: Й. Аврамова и В. Маринова, Ив. Маринова за детска учителка в ПДГ, Вероника Висоцка — възпитателка начален курс, Маринета Кузманова — учителка по български език и литература, Димитър Евтимов — учител по физическо възпитание. Общо учителският колектив се състои от 62 редовни учители, от които 45 с висше образование и 17 с полувисше. Трима са с II клас квалификация.

В общи линии учебната година протича нормално. Педагогическият съвет провежда осем заседания. От 73 ученика в XI клас успешно завършват 51, получавайки диплом за завършено средно образование.

Училището участва в олимпиадите по физика, математика, химия и биология.

Успехи са постигнати и в областта на спорта като: баскетбол, плуване, тенис на маса и др.

Успешно се представя отборът на БЧК, с ръководител д-р Кирилова, който се класира на I място с право за участие в националните състезания.

Тържествено се чества 120-годишнината от Априлското въстание.

Спазена е традицията за честването на 24 май, което става в училищната сграда. На тържеството присъстват и много граждани.

1996–1997 г. започва с 829 ученика от трите степени на обучение.

Нов момент в образователната структура на училището е разкриването на професионална паралелка по „Икономически мениджмънт“ за което активна подкрепа оказва общинското ръководство. Учениците са подбрани с конкурс, а за класен ръководител е определена Антоанета Стойчева. Общо за годината заседанията на учителския съвет са осем. Специално внимание се отделя на резултатите от проверката на входното ниво за учениците от II до XI клас. Важно значение за добрите резултати на педагогическия колектив има кадровата политика на училищното ръководство, което осигурява учебното заведение с висококвалифицирани специалисти. За учители в първи клас за назначени: Йорданка Аврамова, Вероника Висоцка, Гергана Димитрова и Марияна Генчева, а за възпитатели в начален курс: Галя Неделчева, Диляна Арсова, Елена Иванова. След пенсионирането на Ангел Ангелов за възпитател на четвърти клас е назначена Маринета Кузманова. На мястото на напусналия през втори срок Ганчо Ганчев за учител по английски език е назначена Марияна Йорданова. За специалните предмети в паралелката по мениджмънт са осигурени лектори от Велико Търново. Поради заболяване на директора Лъчезар Миновски временно поема ръководството на училището заместник-директорът Павлина Минева, а за неин помощник учителският съвет утвърждава Божанка Апостолова — учителка по история.

Важно място в културния живот на училището има и новоизграденият ученически съвет, по чиято инициатива започва издаването на ученически вестник. За ръководител на този съвет е определена Нина Кирилова.

От 64 зрелостници успешно на юнската сесия се дипломират 52, от които с пълно отличие 10. Общият успех на учениците е мн. добър (4,84).

По инициатива на БЧК през втория учебен срок се осигурява безплатен обяд за 51 ученик,а деца на социално слаби родители.

Направени са дарения за училището от фирма „Прима-М“, от комбинат „Мизия“ и др.

През **учебната 1997–1998 г.** в условия на валутен борд се правят строги ограничения и в образованието. Закрито е училището в с. Каранци. Закрити са и двете полуинтернатни групи в прогимназиалния курс, а в началния остават само две. Броят на учителите намалява на 58. За преподавател по английсик език е назначен Емил Цонев, Миглена Михайлова — за лектор по немски език, Красимира Кирилова — преподавател по специални предмети в паралелката по мениджмънт, Татяна Шишкова — по география и Иванка Паунска — по изобразително изкуство.

Учениците, които се обучават, са 824. През годината ползотворна се оказва методическата сбирка с учители от общината, преподаващи природознание в IV клас. Висока оценка е дадена на открития урок на преподавателката Еленка Петкова.

От Националната проверка висока степен на усвояване на знанията по математика в IV^{д} клас показват учениците на Христо Христов.

Сред многото спортни прояви се открояват успехите по тенис на маса, баскетбол, бадминтон и др.

През годината се работи по материалната база. Укрепва се централното стълбище на сградата, а през лятото се извършва основен ремонт на III и IV етажи. Средствата са осигурени целово от община Полски Тръмбеш и от фирми.

Следващата 1998–1999 г. е продължение на образователната политика в СОУ „Цанко Церковски“, стремяща се към осигуряване на необходимата подготовка за всички ученици в духа на утвърдените национални и общочовешки ценности и в доближаване към европейските стандарти в образованието. През учебната година са проведени 17 заседания на педагогическия съвет, които разглеждат различни въпроси от живота на училището.

Нов момент в историята на училището е разкриването със заповед на Министерството на образованието на нова профелитна паралелка „Земеделие“ с преподаватели Стефан Петров и Маргарита Захариева.

През учебната година в училището се обучават общо 828 ученика в 37 паралелки. Учителският колектив наброява 58 учители: 45 висшисти и 13 полувисшисти. В периода 1—14 декември в училището се провежда цялостна проверка на учебно-възпитателната работа и училищната документация. Резултатите са положителни. Броят на учениците в XI клас е 55 ученика, като от тях 19 продължават в XII клас, в паралелката „Мениджмънт и икономика“. На зрелостен изпит се допускат 34 ученици, от които 21 се дипломират.

Проведени са методически сбирки между началните учители на СОУ „Цанко Церковски“ и гр. Бяла. Срещите са ползотворни.

В живота на училището не липсват и културни мероприятия и тържества от различно естество. Осигурена е и почивка за децата от начален и среден курс в местността Тасладжа и с. Вонеща вода.

На училищната сграда се извършва довършителен ремонт на 3 и 4 етажа.

1999–2000 г. Цялото човечество е пред прага на новото хилядолетие.

Всички хора в България мечтаят за един по-добър живот за съществуване. Това важи и за образованието в българските учебни заведения, където все още има известни лутания в много насоки. Учебно-възпитателната работа е един много сложен процес, който се нуждае от нови реформи, закони и разпоредби.

Учителският колектив на СОУ „Цанко Церковски" е изправен пред сериозни изпитания във връзка с успешното прилагане на Закона за професионалното обучение. Учебната година започва с общо 816 ученика, а преподавателският състав е 58 учители, от които 51 с висше и 7 с полувисше образование. Новоназначена учителка по география е Нина Станева. Увеличава се броят на учителите с придобита професионална квалификационна степен като: Ивелина Монева, Ивелина Маринова, Ваня Борисова и Павлина Минева. Разкрита е нова паралелка с природоматематически профил „Информатика". Завършва първата паралелка с 12-годишен курс на обучение, която е специализирана „Мениджмънт и икономика". Същата година завършват XI клас 23 ученици, от които 42 се дипломират на юнската сесия, със или без зрелостни изпити, а един остава на матура за септември месец.

В края на учебната година успехът по английски език в новооткритата паралелка с природоматематически профил — информатика, е мн. добър (4,77) с прием след седми клас. Големи успехи и награди получават учениците от спортни състезания, конкурси и концерти.

Извоювани са заслужени успехи и в конкурсите по литература, организиран от община Враца, където ученичката Елена Христова заема второ място за написване на есе на тема „Живеем в земята на Ботев".

Материалната база на училището е обогатена с нов кабинет по чуждоезиково обучение, оборудван със 17 компютъра, на стойност около 33 000 лв., а за паралелката „Земеделие" е осигурен трактор.

Извършена е хидроизолация на част от покрива на училищната сграда.

Компютърният кабинет е свързан с Интернет.

През **учебната 2000–2001 г.** учебно-възпитателната работа е съобразена с обществено-политическата реалност в страната и международна конюнктура: актуализацията в нормативнита уредба, индивидуалните качества на учениците и професионализма на организацията.

Броят на учениците които се обучават, възлиза на 834. Главна цел в дейността на учителския колектив е издигане авторитета на училището и утвърждаването му като място за личностна изява на ученици и учители, които наброяват 49 висшисти и 7 полувисшисти. Като външни лектори в училището преподават: Йордан Василев от Стопанска академия Свищов, Явор Данаилов — адвокат и инж. Цветан Тонков. На мястото на починалия Христо Владимиров като монтьор е назначен Младен Тонков. Обучението в горната степен — IX—XII клас дава възможност на учениците за непрофилирано обучение, за профилирана подготовка в областта на информатиката и за профилирана подготовка земеделец и организатор на среден и дребен бизнес.

През учебната година завършва първият випуск на паралелката „Земеделие“ с 26 ученика, от които успешно завършват 23 и получават диплом за средно образование, а всички — свидетелство за професионална квалификация.

Проведени са олимпиади по български език и литература, математика, физика, химия, руски език и география — организирана от туристическа фирма „Бохемия“.

Ученикът Александър Стефанов Шушин от IX^{б} клас след отличното си представяне на националния кръг на олимпиадата по руски език е включен в български отбор и участва в международен кръг в Москва, откъдето се връща с диплом и златен медал. Награда му носи и есето, с което участва в конкурса „Рицари на познанието“, организиран от МОН, София. Талантливи деца по изобразително изкуство вземат участие в много конкурси и изложби, където получават дипломи и поощрителни награди. Учителката Хаджиатанасова е наградена с грамота за цялостната си работа като техен преподавател.

Ученичката от X^{а} клас Лидия Тодорова участва в международната изложба-конкурс „Международни детски игри“ в Швеция и получава златен медал и диплом.

Много добри изяви има и есперанто на тема: „Есперанто — език на приятелството“, под патронажа на ЮНЕСКО.

Много добра и ползотворна спортна дейност постигат със своите ученици преподавателите Евтимов и Петров в областта на леката атлетика и баскетбола.

През цялата учебна година работи и комисията за борба с прояви на малолетни и непълнолетни с председател Христо Христов, който съвместно с училищното ръководство провежда срещи и разговори с проявени ученици и техните родители за незабавното отстраняване на негативните изяви в тяхното поведение.

През учебната **2001—2002 г.** целият учителски колектив се ръководи от мисията на образованието да осигури на всеки ученик възможност за развитие напълно на всички свои възможни таланти, ако притежава такива, а също така и своя съзидателен потенциал.

В училището заедно с полудневната детска градина се обучават общо 834 ученика, разпределени в 37 паралелки. Осигурен е приемът в профилираните паралелки „Информатика“, „Организатор на среден и дребен бизнес“ и „Земеделие“. Средният успех на училището е мн. добър (5,00).

На 25 септември 2001 г. градът е сполетян от природно бедствие, в резултат на което падналата градушка изпочупва стъклата на прозорците на западната страна на училищната сграда. Благодарение на обединените усилия и сплотеността на целия колектив за четири дни всички повреди са отстранени и учебните занятия възстановени. На мястото на напусналата Детелина Димитрова — учителка по информатика, е назначена Мария Явашева, а в ПДГ — Соня Шопова, на мястото на излязлата по майчинство Ивелина Маринова. Назначен е педагогически съветник — Ангелина Тодорова, под чийто ръководство се изгражда ученически съвет.

И през тази учебна година има редица постижения в областта на спорта по бадминтон, футбол, баскетбол, шахмат и лека атлетика. Много са постиженията в изобразителното изкуство под ръководството на преподавателката Галя Хаджиатанасова.

Ученикът от X клас Александър Шушин и тази година получава награда от олимпиадата по руски език и Елена Денева, също от X клас, се представя блестящо в конкурсите „Нашата история — нашето европейско бъдеще“ — II място и „Обичам те, живот“ — I място.

Интензивно и динамично си сътрудничат училищното ръководство и училищното настоятелство, в резултат на което са налице много добрите успехи в учебно-възпитателната работа. Издава се училищен вестник „Свободен час — ура“. По различни поводи са реализирани разнообразни училищни мероприятия като: празнични концерти, по случай Коледа, Първа пролет, 24 май и др. Под ръководството на Гергана Димитрова програма изнася ВГ „Детски свят“ — Йордан Петров с „Веселите момчета“ и балет „The best“, хореограф Клаудия Христова.

Бюджетът за календарната 2001 г. е 445 993 лв., от които училището изразходва 403 007 лв.

Учебната **2002—2003 г.** започва с общо 864 ученици в 38 паралелки.

За първи път учениците завършват средното си образование с XII клас. Новите образователни стратегии предлагат чуждоезиковото обучение да започва във втори клас. Новоназначени учители са: Борислав Апостолов — по икономика, Божана Христова — английски език, Димитринка Апостолова — информационно обучение, Димитър Благовестов — математика и Магдалена Маринова — химия. През учебната година акцентът се поставя върху обучението по информатика и информационни технологии, като техният потенциал успешно се използва за овладяване на учебното съдържание по другите учебни предмети. Учениците разработват курсови проекти по биология, икономика, география и техническо чертане. Своите успехи те показват на поканени гости от общината, АБЦ, УН при СОУ „Цанко Церковски“.

За съжаление Министерството на образованието — София не разрешава прием в професионалната паралелка „Организация на среден и дребен бизнес“. Поради недостатъчния брой на записалите се ученици закрива се паралелката по „Информатика“.

През месец август районът на Полски Тръмбеш е сполетян от ново природно бедствие, като на училищната сграда са нанесени материални щети, а също така и на училищния двор.

През есента стартира проект „Интернет — възможност и образование за всеки“, финансиран от ФРГИ, за закупуване и монтиране на оборудване, за осигуряване на постоянен достъп до Интернет.

През месец ноември приключва проектът „Училищният двор — живописен кът за спорт и отдих“, финансиран от ФРМС.

Държавната агенция за младежта и спорта финансира проекта „Спортът — възможност за изява на детето в училище“. Осезаеми са успехите в областта на спорта с ръководител Йордан Ангелов. Юношите заемат първо място на зоналното първенство по бадминтон.

Организира се изложба на детски рисунки под наслов „Рисувай и мечтай“. Организират се конкурси в сферата на изобразителното изкуство като „Моята красива България“, „Моят Левски“, „Да бъдем добри“ и др. Под ръководството на Юлия Кънева се провежда конкурс за компютърни рисунки.

Голям е приносът на учителката Стефка Трайчева в областта на чуждоезиковото обучение, която подготвя учениците Лидия Йорданова от XII клас, Полина Михова — V клас, Александър Шушин за участие в конкурса „Мой Пушкин“, където ученикът се класира в челната десеторка, за което е награден с екскурзия до Москва.

Формиран е детски противопожарен отряд „Млад огнеборец“.

Ученическият съвет, под ръководството на Ангелина Тодорова, провежда много мероприятия, предимно с увеселителна тематика.

Бюджетът на училището за 2002 г. е 460 000 лв. Изразходени са 447 081 лв.

През **учебната 2003—2004 г.** учениците са 859 в 38 паралелки, от които 3 са преминали в самостоятелна форма на обучение. Отпадат 27 ученика, от които 18 поради неизвинени отсъствия. Един доста тревожен факт. От завършилите 68 зрелостници 22 получават свидетелство за професионална квалификация по специалността „Организатор на среден и дребен бизнес“, а по специалността „Земеделие“ — 12.

За успехите си в областта на чуждоезиковото обучение и отличен успех Александър Стефанов Шушин получава Национална диплома за средно образование лично от министъра на МОН (Министерство на образованието и науката). За първи път се осъществява обучението в паралелката профил — технологичен „Стопански мениджмънт“, както и в профил — природоматематически „Информатика“ с прием след завършено основно образование.

На IV етаж се подменят дограмата и радиаторите.

По биология и химия са назначени учителите Димитър Димитров и Емилия Александрова, Катя Славкова — по физика и математика, Светослава Василева — английски език, Иван Плачков — труд и техника, Анна Дайновска — физкултура и спорт, Елица Дончева — история и Христина Борисова — английски език. През първия учебен срок училището напуска Вероника Висоцка.

В училището се организира квалификационен курс „Безопасност на движението“.

Ангелина Тодорова спечелва конкурс на МОН и Съвета на Европа и взима участие в семинар, проведен в гр. Братфорд, Великоу̀британия.

Забележителни са успехите в областта на спорта и в изобразителното изкуство на децата от СИП (свободно избираемата професия) под ръководството на Галя Хаджиатанасова. Наградени са много ученици от различни конкурси с разнообразна тематика.

Александър Шушин е награден със златен медал и удостоен със званието Лауреат от Националната олимпиада по руски език.

Учителите Юлия Кънева, Евгени Петков и ученичката Нели Георгиева от X клас са наградени с грамоти за отлично представяне на Втората национална конференция „Информационните технологии в обучението по физика и астрономия“.

Много тържества и мероприятия се провеждат във връзка със 130-годишнината на първото училище в Полски Тръмбеш. Проведена е презентация на история на училището, написана от краеведа Рачо Илиев и Йордан Йорданов, и алманах „Пътуване към звездите“, редактиран от Евелина Монева.

Сред учениците системно се води разяснителна работа във връзка с употребата на наркотични вещества.

ВГ „Детски свят“ и балет „Денисън“ взимат участие във втори фестивал в Горна Оряховица „Раховче“, където са наградени.

Всички тези резултати, показани през учебната година, са плод на труда, положен от целия учителски колектив в учебно-възпитателната работа и извънкласните форми.

През **учебната 2004–2005 г.** броят на учениците е 857, а на учителите 59.

Осъществен е приемът в профилирани паралелки: „Информатика“, „Стопански мениджмънт“ и „Земеделие“. Назначени са учителите: Георги Игнатов — по информатика и информационни технологии, Марияна Кръстева — по английски език, Анка Христова — по български език и литература, Дорка Ганева — по физика и математика и Мирослава Григорова — по физическо възпитание.

В началото на годината са извършени частични ремонти на училищната сграда. Закупени са 13 нови компютри. Министерството на транспорта и съобщенията прави възможно оборудването на трета компютърна зала с 11 компютърни места, два принтера и скенер.

Някои учители взиматт участие в различни семинари, проведени във Велико Търново, Поморие, София и гр. Банкя.

Много ученици с ентусиазъм посещават часовете по СИП, което способства за удовлетворяване на потребностите им от творчески изяви.

Тържествено се чества 135-годишнината от рождението на Цанко Церковски — патрон на училището. Продължава издаването на училищния вестник „Свободен час — ура!“, чието съдържание е обогатено с нови рубрики.

Изградена е комисия за закрила на детето. Водят се публични дискусии с учители и ученици във връзка с борбата срещу дрогата.

През месец март е организиран Ден на физиката, където са представени презентации на физични процеси и явления. Всички материали, изработени от ученици и учители и свързани с годината на физиката, са събрани във физичен сборник.

Училището кандидатства и спечелва финансиране по проекта „Да почистим заедно“, на стойност 2000 лв.

Обогатяването на материалната база на училището дава възможност да се предостави на учениците свободен достъп до компютърния кабинет и ресурсите на мрежата в извънучебно време.

В училищните отбори по различни спортове, обучението на които преминава под формата на СИП, училището постига добри резултати на ученическите игри. Постигнати са успехи и от децата от СИП по изобразително изкуство в редица конкурси: Международен конкурс за детска рисунка „Шан кар“ — Индия — медал на Айнур Мустафова, национален конкурс „Трифон Зарезан“, гр. Сунгурларе — втора награда на Габриела Йонкова и др.

Училищният отряд „Млад огнеборец“ под ръководството на Стефка Трайчева се класира на почетно място в дисциплината „Бойно разгъване на състезателна пътека“.

Редица успехи са постигнати в олимпиадите по различни учебни предмети. Галина Михова се класира на първо място в своята група в Национален кръг по руски език.

Училището продължава да работи съвместно с народно читалище „Отец Паисий“ и читалищната библиотека към него, където се организират срещи и концерти по различни поводи.

През **учебната 2005–2006 г.** учителите са 59, от които 2 са съкратени, а са назначени Мариана Кръстева — по икономика и английски език, Димитринка Атанасова — по информатика и информационни технологии, Марияна Цачева — български език и литература, Бистра Пеева — по физика и математика, Людмил Кръстев — английски език, Миглена Михайлова — немски език, Ваня Иванова — по философия, Младен Тонков — за преподавател-инструктор, Валентин Велков — по музика и Добринка Иванова — завеждащ компютърен кабинет.

Като глобална цел на училището е издигането и утвърждаването му като конкурентоспособно учебно заведение, формиращо у учениците национални и общочовешки добродетели при подготовката им за бъдещата адаптация и реализация в обществения живот.

На 1 септември 2005 г. стартира проект „Алтернативна комуникация между европейските училища за изграждане мирогледа на младите хора в бъдеща и обединена Европа“ с финансиране по програма „Коменски-1“ на НА „Сократ“. Той цели създаването на партньорски отношения между европейски училища от България, Италия и Великобритания. Комуникацията по проекта се осъществява на есперанто, доста популярен, но все още непризнат за официален език на европейската общност. От 6 до 13 ноември 2005 г. се провежда първата работна среща на партньорите в гр. Полски Тръмбеш, втората — в град Модена, Италия — от 2—9 април 2006 г. на тема „Културно-историческо наследство на моята страна“. На следващия втори етап от реализацията на проекта към него ще трябва да се включат партньори от Испания, Франция и Литва.

За поредна година училището взема участие в международната инициатива „Пролет в Европа“, организирана от Европейската училищна мрежа, което създава учебни платформи за разпространяване на знания за Европа. „Пролет в Европа“ е чествана на две дати — 21 март и 9 май. По същото време отново на 9 май 2006 г. 30 ученици на възраст от 16 до 18 години, придружавани от трима ръководители участват в сесия на Европейския младежки парламент по програма „Евроскала“, която се провежда в Европейския парламент в Страсбург. Поканата за участие е отправена от офиса на Европейския парламент в гр. София. Младите хора, разделени на 6 работни групи, имат възможност да седнат на депутатските места и да гласуват като равноправни членове на Европейския младежки парламент.

През годината голям брой ученици вземат участие в училищните кръгове на олимпиадите по различни учебни предмети, като някои от тях достигат до областен кръг, но само Полина Михова успява да се класира на едно от първите места в националния кръг на олимпиадата по руски език. Същата ученичка заема трето място в конкурса за лично творчество за Сергей Есенин на РИО — Велико Търново.

Получени са грамоти за участие в конкурсите за рисунки: „Письмо в войну“ и „Моят Левски“.

Много голям успех училището има и в областта на спорта по бадминтон, волейбол, баскетбол и шахмат. Баскетболният отбор юноши XI—XII клас се класира на първо място в областния кръг, а по волейбол, пак от XI—XII клас, заема второ място.

На седмите републикански състезания „Млад огнеборец“ — Албена 2006 се завръща със златен медал, извоюван в дисциплината „Разгръщане на състезателна пътека“, и със сребърен медал от 400 метра щафетно бягане с препятствия. Получен е златен медал за комплексно класиране.

Редица са постиженията в областта на информатиката и информационните технологии, като учители и ученици, участвали в националния фестивал в град Плевен, получават грамота за отлично представяне в направление „Устойчиво развитие“.

На областно състезание се извоюва грамота на тема: „Приносът на ИТ за развитието на съвременното общество“.

Учениците от паралелката „Предприемачество и бизнес“ заемат трето място на деветото национално състезание за виртуална компания.

В националното ученическо състезание по история на тема: „130 години от подвига на априлци“ ученическият отбор от VIII клас се класира на второ място.

Учениците от СИП по изобразително изкуство участват в различни изложби, конкурси и изобразително проектиране за детска рисунка. Ученичка от XI клас се класира на второ място в конкурса за плакат, посветен на 50-годишнината от присъединяването на България към ЮНЕСКО.

През годината са получени национални и международни отличия: грамота от РИО — Велико Търново, на Павлина Минева — директор, грамота на Галя Хаджиатанасова, също от РИО — Велико Търново, и почетно отличие „Неофит Рилски“ от МОН на Стефка Трайчева, за цялостна професионална трудова дейност, грамота от РИО — Велико Търново за изключителни заслуги в обучението по руски език и за организиране на международни национални изяви на учениците от СОУ „Цанко Церковски“ — гр. Полски Тръмбеш.

През **2005—2006 г.** е учреден Ученически парламент, в чийто състав влизат по двама представители на всяка паралелка от V до XII клас и педагогически съветник. Избрани са: председател, зам.-председател и секретар на парламента.

През **2006–2007 г**. учителите са 58, а учениците — 810. За помощник-директор е назначена Ивелина Александрова, а Кольо Тонков — за преподавател по български език и литература, Милена Дончева — за възпитателка, а Мария Стойчева — педагогически съветник.

Осъществен е приемът в профилираните паралелки: „Информатика", „Предприемачество и бизнес" и в професионалните: „Земеделие" и „Оператор в текстилното производство".

За желаещите учители се организират курсове за начинаещи и напреднали по английски език. Друга част от учителите повишават познанията си по компютърна графика и анимация, посещават квалификационни курсове, организирани от РИО — Велико Търново, и др. Директорката на училището Павлина Минева преминава обучение в НИОД — гр. Банкя, по „Управление на училището".

От 6 до 10 октомври 2006 г. в Австрия се провежда I Международен младежки форум на МПО „Млад огнеборец". Представител на отбора, който е републикански шампион в Албена, е Георги Георгиев от X клас.

На 4 ноември 2006 г. в гр. Ловеч се провежда есенен турнир на младежките противопожарни отряди „Млад огнеборец" за преходната купа „Юлиян Манзаров". Отборът на училището побеждава и връща купата в училищната съкровищница. Първо място донася отборът от областното състезание през месец май в гр. Горна Оряховица, а в VIII републиканско състезание в Албена същият отново се представя достойно и трима от членовете му са избрани за участие в международно състезание в Швеция през месец юли.

През месец октомври 2006 г. в гр. Гластър, Англия, участват учители и ученици във връзка с проекта към НА „Сократ", а от 15 до 22 април 2007 г. училището е домакин на четвъртата среща по проекта.

Училището участва в проекта „Съдът — познат и достъпен за хората", във връзка с който ученици посещават Великотърновския Апелативен съд.

Продължава работата по проекта „Бъдещето зависи от нас" II част. Инициативата включва рисунки, в които се отразяват обществени прояви за опазване на околната среда.

Ученичката Виктория Карацонева с есето си „Заслужената свобода" печели първо място в конкурса за първи ноември „Ден на бъдещето".

По повод 170-годишнината от рождението на Васил Левски в училището са проведени конкурси за рисунки и есе, а също и концерт-рецитал на ученици от XI клас. Общият брой на грамотите е 92 за участие в различни изложби на рисунки, изработени в часовете по изобразително изкуство — СИП.

Немалко са успехите в областта на спортни състезания по шах, бадминтон, баскетбол, волейбол и др.

Проведени са много мероприятия по инициативи в областта на гражданското образование с участие на ученици от X и XII класове, с ръководители: В. Иванова, Д. Пантелеева, Д. Атанасова и Ю. Кънева.

Десетокласниците Йоана Александрова и Миглена Петрова разработват презентация, с която заемат второ място в националния конкурс „България — част от пъзела на Европа“. До националния кръг са допуснати три екипа в националното състезание по гражданско образование на МОН с ръководители: С. Пеева, М. Владимирова, Е. Дончева и Н. Станева.

Училището в лицето на М. Кръстева работи активно във връзка с инициативата за събирането на отпадъци.

Учителските колективи работят по разработването на проекти по националните програми на МОН по темите: „Модернизация на материалната база в училище“ и „Училището — територия на учениците“. Активно е участието на учениците в различните олимпиади, на които много добре се представят на областно ниво. Мария Милчева — по БЕЛ — второ място, а Полина Тодорова се представя много добре и на Националния кръг по руски език.

Във втората половина на миналия век по-точно през 70-те години, Министерството на народната просвета, чрез съответните законови разпоредби, дава право след утвърждаване от учителския съвет на учителите, които желаят, да се явят на изпит по специалността си чрез полагане на изпит за придобиване клас-квалификация.

От училище „Цанко Церковски“ — гр. Полски Тръмбеш съгласно регламента клас-квалификация получават учителите: Рачо Илиев, Ганчо Карацонев, Димитър Димитров и Йордан Владимиров.

След 1990 г. насетне също чрез полагане на изпити учители с професионална и квалификационна степен стават: Теодора Дечева, Еленка Петкова, Павлина Минева, Божидарка Апостолова, Евелина Маринова, Елена Дончева, Диляна Венелинова, Евелина Монева, Нина Маринова, Стефка Трайчева, Димитър Благовестов, Юлия Кънева, Георги Игнатов, Дияна Пантелеева, Данка Василева, Ваня Кирилова, Галя Параскевова и Аврам Христов.

От казаното до тук макар и в телеграфен стил за учебното дело в Полски Тръмбеш за повече от 130 години се вижда, че през училището са минали хиляди хора, които са се учели на четмо и писмо, обучавани от стотици учители, голяма част от които посвещават целия си трудов стаж на просветителска дейност.

След завършване на средното си образование стотици възпитаници на училището продължават да учат във висшите учебни заведения. Една част от тях доказват своите способности, отдавайки се на научна работа, която ги прави известни и уважавани специалисти в тяхната област.

Всички бивши ученици — възпитаници на училището в Полски Тръмбеш, с умиление си спомнят за своята младост и любими учители, пред които те прекланят смирено глава.

Новата сграда на СОУ „Цанко Церковски“ в гр. Полски Тръмбеш – огнище на просвета и култура

НЯКОИ ГЛАВНИ УЧИТЕЛИ И ДИРЕКТОРИ, КОИТО СА РЪКОВОДИЛИ УЧЕБНОТО ДЕЛО В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Васил Владков

Дечо Гюзелев

Върбан Генчев

Кръстю Гайдаров

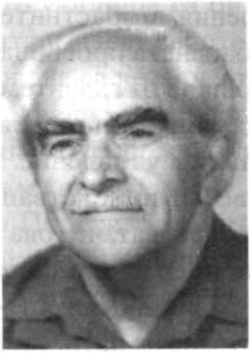

Христо Манолов

Михаил Военкин

Павлина Минева

Иван Гъджулов

Лъчезар Миновски

СТРОИТЕЛИ НА ДУХОВНАТА КУЛТУРА

В самото начало на миналия век будни селяни от Полски Тръмбеш наред с другите си задължения, като първенци в населеното място сериозно се замислят, че освен училище селото има нужда и от читалище, което да развива просветна дейност сред хората — млади и стари. Отначало те са мислели, че това може да се осъществи чрез така нареченото „Неделно читалище" по примера на читалищата от времето на Възраждането. За целта всяка неделя малката училищна библиотека е достъпна за хората от селото, където със съдействието на местните учители се утвърждават различни обичаи и църковни празници. Децата пеят, други рецитират стихотворения, възрастните бистрят политиката, прехвърляйки зърната на кехлибарената броеница. По-бедните, неуките и неграмотните, със свалени калпаци от главите, стоят отстрана смирено и с притаен дъх слушат за неща, които за пръв път чуват, и само от време на време цъкат с език, изпадайки в удивление. Картината изглежда празнична, силно вълнуваща всеки присъстващ. Най-много се вълнуват първенците на селото. Те преценяват, че това може да стане и ежедневие, ако „неделното" читалище прерасне и се развие в „ежедневно", като изнасяне на сказки от най-различно естество, обсъждане на статии от вестници или списания, честване на дати, свързани с героичното минало на българския народ, християнски празници и т.н. Местните учители с желание и патриотизъм се включват във всяко начинание, като използват и своите деца за много неща. Тази идея постепенно обхваща всички хора от селото и през 1905 г. се полагат основите на читалището в с. Полски Тръмбеш, като за целта присъстващите на сбирката избират и неговото ръководство, излъчено от селските първенци, които предварително са преценили кои хора ще могат да свършат тази вид дейност. По всяка вероятност е бил съставен и учредителен протокол, но такъв не е бил изпратен в Министерството на народното просвещение, нито пък някой от ръководството не е запазил препис от него, за да се види кои са хората, които начело със своя председател ще работят за духовното и културно развитие на село Полски Тръмбеш. Неделното читалище за времето е било една културна институция, която притегля като магнит всички хора, от най-малките до най-възрастните, в които природата е заложила гена на любознателността, любовта към просветата. В това „неделно" читалище са ходели предимно такива хора, облечени с най-новите си дрехи, предния ден минали през „банята“ на голямото дървено корито. Майките рано сутринта правят малки венчета от градински цветя и когато наближат „читалището“, ги поставят на главичките на момиченцата, а момченцата държат в ръчички букетите. Вътре в голямата просторна стая ухае на здравец и други цветя, според сезона.

Особено тържествено се чествал 24 май — Ден на славянската писменост и култура. След словото за двамата братя, което произнася някой от учителите, децата изнасят своята програма. Сълзи напират в очите на майките, когато гледат и слушат в захлас медените детски гласчета на своите рожби.

През 1909 г. в България се приема закон за народното просвещение, който задължава общините да предвиждат в своите бюджети парични средства за подпомагане читалищата за текущи нужди, като мастило и хартия, газ за осветление, дърва за огрев и др.

Учителите от местното училище са били основното ядро на читалището. Те са хората, които изнасят своите сказки пред слушателите. Повечето от тях са говорели, не са чели това, което трябва да кажат, като предварително са се готвели много старателно и усърдно, защото са знаели, че ще бъдат слушани от хора, които имат подчертан интерес към просветата, любовта към книгата.

По това време в село Полски Тръмбеш живее преселник от гр. Дряново — Иван Бонев, който е бил един от най-активните читалищни дейци, намирайки време много често да посещава читалището.

До 1921 г. читалищната дейност в с. Полски Тръмбеш се развива на базата на устава, който се приема на Учредителния конгрес на Читалищния съюз през пролетта на 1911 г. Войните през този период се отразяват много отрицателно върху читалищната дейност. Това особено се чувства много осезаемо по време на Първата световна война, след която България потъва в траур. Няма населено място, в което да не са загинали десетки войници, оставили костите си при завоя на река Черна и планинските чукари в Македония.

Въпреки всичко през месец януари 1921 г. в с. Полски Тръмбеш се провежда учредително събрание за създаване на читалище, на което се взема решение то да носи името на Паисий Хилендарски, една голяма фигура от времето на Възраждането, която написва „История славянобългарская“. Избрано е читалищно настоятелство с Председател Стефан Станчев, който по професия е бил учител. На практика това е доказателство, че по времето на войните искрата на читалищната дейност не загасва и че тя именно се възпламенява през 1921 г., за да се положат основите на селското читалище — една отколешна мечта на хората от селището. По време на трите войни в

Учителят Стефан Станчев – един от първите председатели на читалището в с. Полски Тръмбеш

касата на читалището постъпват пари от разни мероприятия, които се съхраняват от Янко Коцев, които той отчита по време на учредителното събрание през 1921 г. Паричната сума веднага се заприходява от новоизбраното ръководство на читалище „Отец Паисий“. Две години по-късно, през 1923 г., е изработен метален печат, който има елипсовидна форма с надпис: „Полско-Тръмбешко Читалище „Отецъ Паисий“. В центъра на печата е изобразена разтворена книга — символ на просветата. Много години след това се изработва нов печат с кръгла форма, с текст „Народно читалище „Отец Паисий“ с. Пол.-Тръмбеш Търновско.“ В центъра има пак разтворена книга, а под нея годината 1905 г., което е доказателство кога става полагането на основите на читалището, т.е. неговото създаване като просветна институция.

Предвид на това че поетът Цанко Церковски е учителствал в село Полски Тръмбеш, той като министър на народното просвещение, по времето на Александър Стамболийски помага с голямо желание за утвърждаване на читалището в селото. Всички хора от селото, особено интелигенцията, в лицето на учителите, посрещат с неописуема радост това културно събитие. За онова време училищата и читалищата са били гордост за всяко населено място.

Пред новото читалищно настоятелство на всяка негова сбирка, централно място заемат въпросите за материалната база и подходящо помещение за читалищен салон. През 1922 г. се наема доста голямо търговско помещение за тази дейност и се извършва абонамент за много списание и вестници, част от които са издания на политически партии.

През лятото на 1921 г. временно председател на читалището става началникът на железопътната гара Тръмбеш — Васил Михайлов, но в самото начало на 1922 г. е пак Стефан Станчев.

Две години по-късно читалищното настоятелство взима протоколно решение да се направи писмо, във вид на молба, до общината за отпускане на общинско място за построяване на читалищна сграда.

Виждайки нуждите от читалищен салон, училищното настоятелство решава да се даде помещението на гимнастическия такъв на читалището, където да се построи и театрална сцена.

Това не решава въпроса и затова читалищното настоятелство взема решение да се съберат пари от населението под формата на дарения, за да бъде построена самостоятелна читалищна сграда. В продължение на повече от 15 години — 1924—1940 г., подписката непрекъснато върви между селяните, обществените учреждения, търговците и занаятчиите. Всеки отделя от сърце, което е по силите му, за това благородно дело. Няма селски първенец, търговец или занаятчия да не се е отзовал на този повик, защото всеки мечтае селото му да има свое културно огнище. Много са обществените организации и учреждения, които подпомагат това начинание.

Световната икономическа криза, 1929—1932 г., не оказва съществено влияние за събиране на средствата-дарения, които значително се увеличават най-вече през 30-те години до началото на Втората световна война, когато България е водеща в Европа в областта на селското стопанство, на което по-голямата част от неговата продукция, е предназначена за износ. Износът е по-голям от вноса. 30-те години са златните години за България. Стотици са дарителите за построяване на читалището. От направената архивна справка, където е поместен списъкът на дарителите, се вижда, че освен предприятията и банките в селището, много търговци и фабриканти са дарили неколкократно по няколко хиляди лева, като: Ганчо Бошнаков, Кънчо Крушев, Ангел Райков, Рачо Бошнаков, Тодор Иванов, Димитър Анастасов, Харалампи Анастасов, Стойно Бошков, Илия Кесаровски, Стефан Иванов, Тодор Ненов, Митьо Чолаков, доктор Илия Манолов и много други.

През този период председател на читалището е Ганчо Бошнаков. Цели 20 години, 1924—1944 г., този човек, когото природата е дарила с голяма култура, не случайно оглавява една културна институция в селището, където се прехранва с търговия. Широко скроен човек. Негови помощници са били различни хора, между които и учители, но той стои начело, той ръководи, той е на капитанския мостик.

Ганчо Бошнаков

Ганчо Бошнаков е един от строителите на Полски Тръмбеш в областта на културата. Като председател на читалищното настоятелство не е получавал нито лев възнаграждение, напротив, той като търговец, е отделял неколкократно пари-дарения за читалищната сграда. Отделял е от свободното си време да ходи между хората, като най-заможните да убеждава и моли да дадат своята лепта за това благородно дело — построяване на читалищен дом.

Сградата е строена от предприемача Ганчо Иванов, известен майстор-строител от Дряновския край, чрез наддаване на явен търг. Самото ѝ изграждане става за шест месеца, като всички строителни дейности се извършват ръчно, без каквато и да било техника. Това е годината 1937 г. През 1937—1940 г. се извършва известно разширение пристройка към централния корпус. Сградата е строена по архитектурен проект и издържа на всички земетресения, без каквито и да било повреди. Стойността ѝ възлиза около 380 000 лв.

През 1940 г. се закупува киномашина за 200 000 лв. Сумата е доста голяма, в сравнение с тази, изразходвана за постройката на читалището, но това се дължи на започналата бързо растяща инфлация на българския лев вследствие началото на Втората световна война. Тогава един чифт хубави волове или коне са се продавали на „Сър пазар“ някъде в порядъка от 100—120 хиляди лева.

Читалищното ръководство взема решение за издаване на местен вестник, който да отразява живота на селото и да поставя проблеми от най-различно естество, които трябва да се решават със съдействието и пряката помощ на изпълнителната власт, в лицето на общината.

Първият вестник, озаглавен „Стопански търговски лист“, излиза от началото до средата на 1928 г., а вторият — „Тръмбешки вестник“, който по-късно се преименува в „Тръмбешки глас“, излиза същата година. Негов редактор е зъболекарят д-р Петър Нейков, който независимо че е стоматолог, има силно подчертан интерес и любов към журналистиката.

Сградата на читалище „Отец Паисий“, изградена със средства, събрани от населението

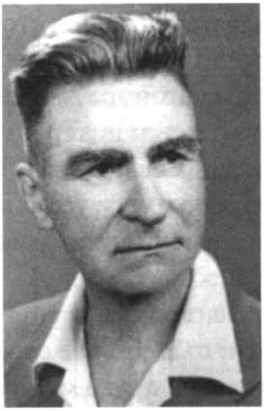

д-р Петър Нейков — редактор на „Тръмбешки вестник“

Интересен е фактът, че много хора, предимно българи, завършили медицински науки, имат увлечение към музика, журналистика и др., които нямат нищо общо с гражданската специалност, която са придобили.

Излиза и друг вестник през 1933 г., озаглавен „Тръмбешки известия“.

Читалищната библиотека разполага с над 300 тома литература, които са на разположение на населението.

Първият кинооператор, който започва да работи с киномашината „Сименс“, е Никола Гърбузанов. Прожектират се предимно съветски филми. Посещения има и на хора от съседните села, където още няма кино, независимо от това че селата Полски Сеновец, Мекиш, Страхилово, Орловец и др. са много по-големи по население от с. Полски Тръмбеш. Киномашината, която за времето е струвала доста пари, е закупена със средства от читалището, които са събирани пак чрез дарения от населението.

Никола Гърбузанов — първият кинооператор

Към читалището се създава театрален състав, а също така и четиригласен смесен хор, който след време взема участие в оперетните постановки. Организира се и оркестър, в който участват музиканти от София, евакуирани в Полски Тръмбеш заради бомбардировките. Към групата оркестранти се включват и местни музиканти, между които има и ученици от гимназията. Кметът на с. Полски Тръмбеш, който идва на мястото на Георги Райков, изместен по наказание в с. Водица, околия Поповска, полага големи грижи за читалищната самодейност, като отпуска средства за текущи ремонти на читалищната сграда и за купуване на книги за библиотеката. Той е един от кметовете на селото, който не се занимава с политика в ония бурни години за България, и затова на 9 септември 1944 г. никой не му търси каквато и да била отговорност за едногодишния му кметски мандат. Той е родом от с. Долна Липница. За него ще бъде разказано по-подробно на друго място.

Самодейци подготвят и изнасят с голям успех оперетите: „Хаджи Мурад“, „Майска нощ“, „Запорожец зад Дунава“ и др. Всичко това става под ръководството на Стефан Качаунов и Стою Касабов. Изявяват се солистите: Анета Ангелова, Кирил Димов, Паун Петков, Тодор Атанасов и др.

Оперетният състав гостува със своите постановки на много места, част от които са извън окръга. Всичко това се посреща с голям интерес и удивление от зрителите, че в едно българско село могат да се постигнат такива музикални успехи. За времето действително това е голям успех в оперетното пеене, постигнато от самодейци, които не са имали музикално образование.

Малко по-късно, когато се подготвят оперетите, голяма и ползотворна дейност развива и театралният състав, който също играе своите постановки не само на тръмбешка сцена, но гостува и на други места. Голяма заслуга за това има Илия Ангелов — директор на гимназията. Той е не само добър ръководител на учебно заведение, но се изявява и като режисьор-постановчик, за което може би много му помага и неговата специалност „Филолог". В личния си живот той е свободомислещ човек, без да се подчинява на някои неписани правила от светския живот. Свободното си време прекарва в компанията на селските зевзеци, където се разтоварва на сладка раздумка, пред чаша червено вино.

На живота Илия Ангелов гледа от философска точка. Населението го обича и уважава заради неговата естественост като човек, който може да разговоря с всеки, независимо какъв е той като личност и образованост. На него се дължат постановките на „Хъшове", „Свекърва", „Ревизор", „Калинова горичка" и др.

Голяма заслуга за художесвената самодейност към читалище „Отец Паисий" има и Емануил Манолов, с псевдонима „Мильо Класата", както го наричат неговите близки и приятели. Този човек е нямал дори завършено основно образование по редица причини, независещи от него, но непрекъснато чете и се самообразова. Близките му приятели го убеждават да завърши основното си образование като частен ученик, за да може да се прехранва. Той редактира за кратък период от време местния вестник „Трудов подем", който се списва доста добре и се чете с голям интерес заради разнообразната тематика, която се помества на неговите страници, включително и хумористична такава.

През 1956 г. се провежда национална читалищна конференция, на която се обсъжда въпросът за сливане на читалищата с Отечествения фронт, за който се смята, че е безпартийна организация, която ще помага на читалищната дейност.

През 1958 г. се избира ново ръководство на читалище „Отец Паисий" с председател Христо Манолов. Същата година се провежда районен преглед на театралните колективи на читалищата.

Създадена е лекторска група, която изнася беседи пред населението на полето и работниците по предприятия, и служителите. Уреждат се изложби, обсъждане на книги, предимно от български и съветски автори.

Танцовият състав се ръководи от заместник-директора на гимназията Райко Любенов Арсов, който владее превъзходно струнния музикален инструмент мандолина, на която изпълнява мелодии с най-различни жанрове. За съжаление този талантлив музикант работи много малко време в Полски Тръмбеш, тъй като е назначен за директор на гимназията „Петко Рачов Славейков“ в гр. Трявна, където работи до пенсионирането си.

През 1959 г. читалището започва да издава вестник „Трудов подем“, който е орган на обществено-политическите организации. Същият се цензурира от градския комитет на БКП. Главен редактор на вестника е агрономката Донка Великова, която изпълнява тази длъжност до началото на 1967 г., след което следват Емануил Манолов, Евгени хаджи Дончев и Кръстьо Кръстев до 1975 г., когато спира неговото издаване. След четиригодишно прекъсване започва да излиза през 1979 г. с главен редактор Рачо Илиев. Тази редакторска длъжност той изпълнява до края на 1981 г. Вестникът излиза самостоятелно, след което от 1982 г. до декември 1987 г. е сменна страница на окръжния вестник „Борба“, а след това пак става общински до 1988 г. с главен редактор Татяна Петрова. От тази година спира неговото отпечатване за дълъг период от време.

На следващото годишно събрание отново за председател е избран пак Христо Манолов. Секретарят на Управителния съвет Павел Ангелов поставя началото на сатиричния състав, а театралният колектив се ръководи от началника на пощата Иван Славов. След Христо Манолов председателският пост се поема от учителя-филолог Ангел Давидов, който впоследствие става преподавател по старобългарски език във Великотърновския висш педагогически институт „Кирил и Методий“, сега университет, на който два мандата е ректор. Има научна степен професор по старобългарски език. След като Ангел Давидов напуска Полски Тръмбеш, той е заменен от Иван Славов, а след една година постът се заема от учителя Иван Панов. През този период от време много добра дейност развиват театралният и сатиричен състави. Много добри изяви на художествен ръководител в театралните постановки имат Петър Василски и д-р Ангел Цанков. Към читалището се организират кръжоци по чужди езици, чиито ръководители работят без парични възнаграждения. Кръжок — ръководител по френски език е Паун Петков, по

Кирил Димов — диригент на хора

немски език — д-р Емануил Симов, а по руски език — Людмила Александрова.

През 1963 г. за председател начиталищното настоятелство е избран Кирил Димов, който много години се изявява на читалищната сцена в областта на музиката като солист в оперети, а по-късно и като диригент, който ръководи смесен четиригласен хор от 80 души. Хорът завоюва призови места на различни форуми, които се провеждат в цялата страна.

Николай Гайдарджиев — вдин живот, посветен на читалищното дело

Друг човек, който всеотдайно се отдава на читалищна дейност, до края на живота си е Николай Гайдарджиев. След като национализират содо-лимонадената фабрика на която е съдружник, започва да работи към читалището като прислужник и същевременно няколко години изпълнява и секретарска длъжност. Хората са го запомнили с папка под мишница, постоянно да обикаля селището във връзка с организиране на някакво мероприятие по читалищна линия. Бил е толкова голям местен патриот, че често пъти си позволява да говори на обществени места за необходимостта за изграждане на гражданско летище в местността Крушака, край Полски Тръмбеш, което ще обслужва и Свищовска околия, част от Русенска област и Търговищко.

Едно от децата на Николай Гайдарджиев — дъщерята Емилия, целия си трудов стаж прекарва във въздуха, като пилот-инструктор за

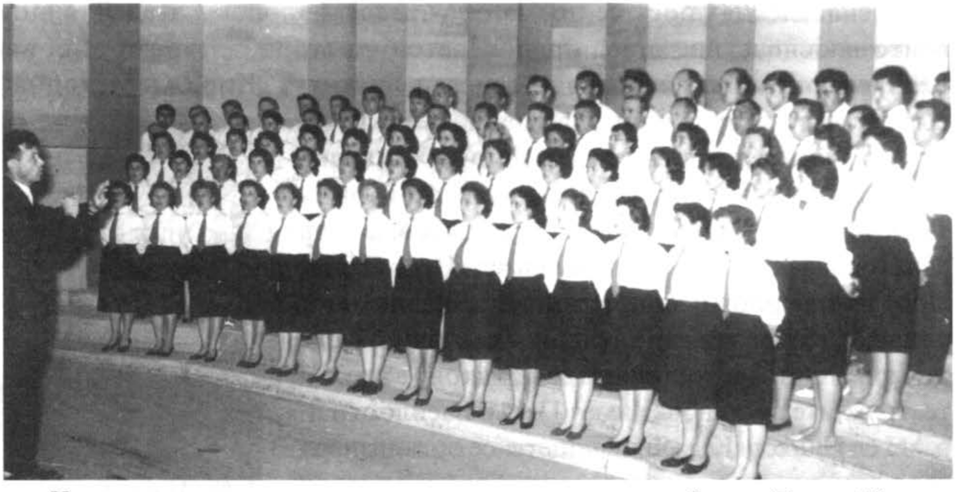

Четиригласният смесен хор към читалище „Отец Паисий“ с диригент Кирил Димов, през шестдесетте години на миналия век подготовка на военни летци. Обучила е хиляди млади хора, пазители на родното небе.

През 1965 г. за председател е избран д-р Ангел Цанков, а Минко Петров — за секретар, която длъжност е заплатена.

През 1966 г. се провежда среща-разговор, организирана от читалището, с писателя Димитър Мантов. Същата се организира съвместно с консервна фабрика „Мизия“. От фонда на предприятието се отделят парични средства за разходите, които са направени за нейното осъществяване.

Рачо Илиев

За онова време всички дейци на културата, в това число и писателите, по закон са получавали парични хонорари за проведени срещи-разговори, с граждани от страната. Благодарение на това местното читалище организира и провежда извънредно много такива срещи с представители на най-различни културни институции.

Всички театрални постановки се играят с много голям успех не само на тръмбешка сцена, но и на много други места на територията на общината и извън нея.

През 1968 г. за председател на читалището е избран Рачо Илиев, който на всички годишни събрания до месец август 1986 г. е избиран на този пост. За платени секретари след Минко Петров са избирани още няколко човека.

Среща-разговор с писателя Димитър Мантов (в средата с черните очила), организирана през 1966 г. съвместно с колектива на консервна фабрика „Мизия“

Сцена от „Калинова горичка“. Постановка – 1966–1967 г. Отляво надясно – д-р Ангел Цанков (режисьор), Георги Пенчев, Ганчо Евтимов, Минчо Георгиев и Денчо Даскалов

Като председател на читалищното настоятелство Рачо Илиев работи с пълни сили и голяма всеотдайност, отделяйки голяма част от свободното си време за поддържане пламъка на духовната култура на образцово народно читалище „Отец Паисий“ — гр. Полски Тръмбеш. Неговата заслуга като председател не е по-малка от тази на Ганчо Бошнаков.

Нелушка Миновска

През месец май 1971 г. на щат „Завеждащ културно-масовата дейност“ е преназначена Нелушка Миновска. Тя е завършила българска филология във Великотърновския университет. Още от дете е свързана с читалището и самодейността. Израства в домашна среда, където се говори за театър, опера и оперета. Бащата е преподавател по цигулка в ДМШ в родния ѝ град Силистра. От най-ранна детска възраст свири на цигулка, а като студентка тази своя любов към изкуството изявява в университетски колективи и в Дома на народната армия — Велико Търново. Близо 40 години тя работи неуморно и с младежки жар в областта на културата.

Под ръководството на Нелушка Миновска читалищният колектив работи в направления като: разгръщане на всестранна културно-масова и възпитателна работа за нравственото, патриотичното и интернационалното възпитание на хората, усъвършенстване на художествената самодейност с активното участие на младите хора, професионална насоченост на Детската музикална школа, увеличаване на читалищните членове, подобряване на материалната база и др. Театралният колектив продължава своята работа. Той се подпомага и от Нелушка Миновска като консултант на д-р Ангел Цанков.

Дългогодишната театрална самодейка Ружка Гайдарджиева съпруга на Николай Гайдарджиев, написва пиесата „По трънливия път“ която се играе с голям успех.

В детската музикална школа се обучават над 30 деца под ръководството на Пенка Станчева, Никола Спиридонов и Христо Иванов.

Много добра дейност продължава да развива като диригент на четиригласния хор Кирил Димов, който се представя винаги с голям успех на художествените прегледи.

С голям успех театралният състав, под ръководството на Петър Василски, се представя на окръжен преглед с „Платон Кречет“ от Корнейчук, в която има много трудни роли за изпълнение, които са по силите само на добре подготвени за тази цел театрални самодейци. В двамата се акцентува върху много философски проблеми от живота на човешката личност като цяло, които вълнуват главния герой в „разговора“ му с човешкия череп.

Евгени Хаджидончев ръководи естраден оркестър „Електрон-70“, който изнася много концерти, завоювайки и призови места. Няма културно мероприятие в областта без участието на колективите при образцово народно читалище „Отец Паисий“. Основан е мъжки камерен състав за възрожденски

Мъжкият камерен хор за възрожденски песни. С акордеона – корепетиторът Евгени Хаджидончев. 1976 г.

V РЕПУБЛИКАНСКИ ФЕСТИВАЛ НА ХУДОЖЕСТВЕНАТА САМОДЕЙНОСТ

Естрадният оркестър „Електрон–70“ с основател и художествен ръководител Евгени Хаджидончев (първият вляво)

песни с художествен ръководител Кирил Димов и корепетитор Евгени Хаджидончев.

Големи успехи завоюва и женският хор при читалището с ръководител Андрей Андреев.

Иван Рашков подготвя постановки за естрадно-сатиричния състав, които предизвикват одобрението на обществеността. В тях се засягат и проблеми от обществено значение.

Завършилият Държавната музикална консерватория Стефан Керменлийски е назначен за директор на Детската музикална школа, в която е преподавател и диригент на читалищния хор за школувано пеене. Детската музикална школа наброява близо 50 деца — курсисти по акордеон, пиано и цигулка.

В началото на 1977 г. читалищната библиотека разполага с около 29 000 тома литература. В библиотеката вече е открит детски отдел, който има 7000 тома. В двата отдела работят библиотекарите: Елена Караилиева, Елена Илиева и Ангелина Кирилова. Обсъждат се много книги. По местното радио се четат рецензии на новоизлезли книги, с които библиотеката разполага. Малките читатели с голям интерес следят „Говорящия вестник“, който е организиран от библиотечните работнички.

През 1979 г. Стефан Керменлийски е освободен и на негово място отново е назначен Кирил Димов. Естрадно-сатиричният състав подготвя спектакъла „Обмяна на опит“.

Тригласният женски хор при читалището с диригент Андрей Андреев (на първия ред в средата)

Детският танцов състав под ръководството на Иванка Христова продължава дейността си без прекъсване. Към читалището е назначен художникът Николай Иванов, който ръководи кръжок с деца по изобразително изкуство.

Направени са няколко изложби на рисунки от деца, които се посрещат с голям интерес от гражданството.

Нелушка Миновска ръководи кръжок по художествено слово, който почти винаги взема участие в тържества, организирани от читалището по най-различни поводи. Детската музикална школа, в която преподават Мариола Яръмова и Пенка Станчева, също има свои изяви на сцената.

Библиотечният фонд непрекъснато расте, като в началото на 80-те години той вече надхвърля цифрата 33 000 тома. Обсъждането на книги продължава с неотслабващи темпове. Броят на библиотекарките е увеличен с още две служителки.

През 1979 г. професионалният хореограф Йосиф Йовчев създава и ръководи фолклорния ансамбъл „Полянци". Този ансамбъл в продължение на много години изнася десетки концерти, част от които са в чужбина.

Неуспешен е опитът за създаване на гъдуларски оркестър.

Провеждат се много тържества по различни поводи, читателски конференции и срещи с писатели.

След 1985 г. в ръководните органи на читалището стават кадрови промени. Анета Ангелова е назначена за секретарка на читалището, а Горица Дончева — завеждащ културно-масовата работа. Читалищната дейност продължава със същите темпове. Провеждат се вечери на руската поезия, гостуват: народната артистка Виолета Бахчеванова, н.а. Стоянка

Мутафова, з.а. Георги Парцалев, з.а. Васил Стойчев, н.а. Цветана Манева, журналистката Бригита Чолакова, н.а. Георги Георгиев-Гец, з.а. Йосиф Сърчаджиев, драматургът Станислав Стратиев, спортният коментатор Николай Колев-Мичмана и много други до края на 1995 г.

От 1984 г. работи литературен кръжок под ръководството на писателя-драматург Христо Бойчев. На читалището гостува професорът от Великотърновския университет Ангел Давидов, който преди години е работил на доброволни начала към читалището.

По случай 800-годишнината от въстанието на Асеневци и създаването на Второто българско царство в салона на читалището пред много граждани слово произнася писателят Слав Караславов. По линия на читалището на маслодобивния завод гостуват писателят Камен Калчев и Ангел Тонов — преподавател във Великотърновския университет, който впоследствие се утвърждава като много добър писател с голяма известност.

Много добре работи детският театрален състав с ръководител Горица Дончева, който подготвя и изнася с много голям успех редица спектакли. Децата от музикалната школа за пиано под ръководството на Свилена Божинова имат много добри изяви на конкурсите във Велико Търново и Русе. На младия специалист Иван Михайлов, завършил музикалното училище в Широка лъка, е възложено да ръководи изучаването на народния инструмент гъдулка.

Не могат да се забравят срещите със з.а. Стойко Пеев, н.а. Стойчо Мазгалов, професор д-р Тенев, з.а. Васил Стойчев, н.а. Виолета Бахчеванова и др.

Среща с писателя Камен Калчев и Ангел Тонов — преподавател във Великотърновския университет. Инж. Юлия Шишкова, ръководи срещата в маслодобивния завод

През 1987 г. за председател на читалището е избран учителят Георги Гуглев, подкрепен единодушно от целия Управителен съвет.

По случай 110-годишнината от преминаването на руските войски при град Свищов вокален квартет „София“ при столичния армейски ансамбъл изнася концерт. Провежда се литературно четене по случай 150-годишнината от рождението на Васил Левски, в което вземат участие з.а. Аня Пенчева и артистът Илия Чакъров.

През пролетта на 1987 г. в Полски Тръмбеш се провеждат окръжни прегледи на любителското художествено творчество — естрадна сатира. Участват голям брой самодейци. Провеждат се детски утра, които се посещават от много граждани. Честват се годишнини на П. Яворов, Веселин Ханчев, Пеньо Пенев и други по-известни майстори на перото.

Нелушка Миновска, която ръководи кръжок по художествено слово към читалището, организира среща с поета Матей Шопкин, на която кръжочниците рецитират негови стихове. От всичко видяно и чуто найсилно се вълнува поетът, един от съвременните майстори на поетичното слово.

През 1989 г. за председател е избрана Венета Божкова. Към читалището е създадена ученическа вокално-инструментална група „Ореол“, ръководена от учителя Йордан Петров, която няколко пъти променя името си.

На сцената на читалището се играе пиесата на Христо Бойчев „Районна болница“. Постановката е на драматичния театър от гр. Перник. Прототипи на някои от героите са медицински лица, от местната болница. Самата пиеса се посреща с подчертан интерес от гражданството.

Среща разговор с поета Матей Шопкин (вляво). Нежният лирик, слуша с внимание изпълнението на негови творби от участници в кръжока по художествено слово, с ръководител Нелушка Миновска

В читалищната библиотека се провеждат чествания на изтъкнати български писатели и поети като: Димитър Димов, Николай Хайтов, Асен Босев, Христо Ясенов, Васил Априлов, Йордан Йовков, Иван Вазов и др.

Детската музикална школа разширява своя състав.

Към читалището се създава група за стари градски песни с ръководител учителката по музика Елена Стефанова, която е завършила музикалното училище в гр. Плевен. Корепетитор е Йордан Петров, също учител в СОУ „Цанко Церковски". В групата пеят предимно жени с подчертан интерес към този вид жанр, който е позабравен от любителите на музиката.

През 1993 г. на Полски Тръмбеш гостува телевизионното предаване „С бъклица и дрян", в което участват състави от града и общината.

Веселин Маринов изнася голям концерт, в който вземат участие композиторът Тончо Русев и комедийният актьор Георги Мамалев.

През 1994 г. на града гостува фолклорна група „Еко Лукано" от град Маркония, Италия.

През 1995 г. за председател на читалището пак е избран Венета Божкова.

От 37 Народно събрание е приет нов закон за читалищата, който засяга различни сектори от тяхната дейност.

Детският театрален колектив представя с много голям успех пиесата „Джуджето и седемте Снежанки" от драматурга Стефан Цанев. Фолклорна формация „Полянци взема участие на събора в село Черниче, община Симитли. Гостуват куклени театри от страната.

През 1997 г. за председател на читалищното настоятелство е избран Иван Давидов. Настоятелството отделя много голямо внимание за поддържане на материалната база, на финансовото състояние и укрепване на самодейните състави. Изгражда се студия за детска поп-музика под ръководството на Нели Георгиева. Възобновени са седмичните прожекции на киното. Провеждат се детски утра, чествания по различни поводи. Посрещнати са изпълнителите от фолклорния танцов клуб „Мери Йоаниду" от гр. Кардина, Гърция. Заедно с ФФ „Полянци" изнасят голям концерт на градския площад.

Библиотечният фонд в края на 1999 г. е почти същият, както през 1997 г., тъй като не се отпускат необходимите субсидии, а няколко пъти по-малко за закупуване на книги нова литература. Разчита се предимно на дарения. Издателство „Слово" — Велико Търново дарява 820 книги. По това време не са закупени ценни книги за библиотеката.

През пролетта на 2000 г. за председател е избрана учителката Катя Цветкова.

Читалищното настоятелство на свое заседание утвърждава ФФ „Полянци“, вокално-инструментален състав, кръжока за художествено слово, детската група за поп-музика, акордеонен оркестър и детския театрален състав.

Тържествено отбелязва 195 години от рождението на световноизвестния майстор на приказката — Андерсен. На всички прегледи на художествената самодейност колективите при читалището вземат дейно участие. Много добро впечатление прави сред обществеността изложбата от рисунки под наслов „Моят роден край“. На преден план при всички тържества, провеждани по линия на читалището и на отдел „Култура“, стоят децата.

В читалищната библиотека се провеждат чествания, свързани с годишнини на Васил Друмев, Ран Босилек, Елисавета Багряна и др.

На читалищна сцена се провежда преглед на пенсионерската художествена самодейност с участието на клубове от Великотърновска област. Прегледът протича под девиза „Сребро в косите — младост в душите“.

За да има толкова много изяви, всичко се дължи на читалищното настоятелство, което е в пълен синхрон с отдел „Култура“ към община Полски Тръмбеш. През 2002 г. се провеждат много мероприятия, пак във връзка на кръгли годишнини на известни наши поети и писатели, които са оставили светла диря в българската литература, като: Блага Димитрова, Ангел Каралийчев, Асен Разцветников, Дядо Славейков и др.

През 2003 г. с голям интерес се посреща литературната композиция „От пламъчето на Паисий до изгрева на свободата“ по сценарий на учителя по литература Йордан Йорданов. През същата година за председател е преизбрана Катя Цветкова, а за зам. председател — Нелушка Миновска.

Провежда се промоция на книгата „Бразди“ от краеведа Рачо Илиев, представена от професор доктор Ангел Давидов — преподавател във Великотърновския университет.

Радостен е фактът, че читалищната библиотека получава безвъзмездни дарения от предприятия и еднолични търговци, благодарение на което библиотечният фонд започва да нараства. Много добре работи колективът на библиотеката начело с главния библиотекар Бонка Николова. Маргарита Христова и Татяна Петрова винаги се стремят да бъдат в помощ на читателите от различни възрастови групи.

Много добри изяви имат децата от детската музикална школа, които изнасят редица концерти по най-различни поводи. С голям ентусиазъм работят преподавателите Нели Георгиева и Иван Стефанов.

Изявени солисти са Тодор Милчев и Мирослав Цанков, който след време, явявайки се на конкурси, изпълнява народни песни на различни места като: Българско национално радио, където заема призово място, и по някои телевизионни канали, представяйки се също много добре.

На всички тържества, провеждани под патронажа на читалището, на преден план е ФФ „Полянци“ под ръководството на хореографа Марияна Стефанова.

Публиката винаги горещо аплодира изпълнението на танците, които са на професионално ниво.

Провежда се дългоочакваната викторина-конкурс „Моят роден град“ под ръководството на учителката по история Дарина Василева.

Открива се изложба с творби на художниците професор Николай Иванов и главен асистент Тодор Тодоров — преподавател във Великотърновския университет, и двамата от Полски Тръмбеш. В изложбата взимат участие Емил Петров и Лариса Илиева, която пленява посетителите със своите акварелни пейзажи.

Драматичният театър „Димитър Димов“ от гр. Кърджали представя „Жената на полковника“ от Христо Бойчев.

Полскотръмбежанинът Петко Петков (вече покойник) дарява 430 тома художествена литература на читалищната библиотека, като някои от книгите се търсят на антикварния пазар.

На библиотеката е закупена компютърна конфигурация, която много улеснява библиотечните работници в тяхната пряка работа.

За работата на читалището през 2005 г. се приема подробен план, като се акцентува най-вече върху подготовката на 100-годишния му юбилей.

В плана се набляга също така и върху ролята на читалището като средище на културния живот чрез всички свои форми, с които разполага. Провеждат се детски утра, изложби, чествания на кръгли годишнини на Стефан Дичев, Свобода Бъчварова, Дамян Дамянов, професор Асен Златаров, Леда Милева и др.

Читалището участва в националната среща в гр. Горна Оряховица посветена на 100-годишните читалища в България.

В сградата на библиотеката се изгражда локално парно отопление, прави се ремонт на читалищната сграда благодарение на помощта на общината в лицето на нейния кмет — Георги Чакъров.

През 2005 г. се провеждат много мероприятия в различни области като: седмица на детската книга, лазаруване на девойките от съставите при читалището по кварталите на града. На големия християнски празник Гергьовден художествените състави при читалището изнасят голям концерт пред гражданството. За увековечаване делото на братята Кирил и Методий в градската библиотека се изнася урок с вторите класове. ФФ „Полянци“ участва в VIII Национален преглед-конкурс „Децата на Бъл-

Групата за стари градски песни към читалището. Първият вляво – Йордан Петров, корепетитор, а правата вдясно – Елена Стефанова, художествен ръководител

гария танцуват", който се провежда в гр. Разград. Съставът по художествено слово — „Карамелчета" участва на прегледа в Троянския манастир, а детският театрален състав — в гр. Ловеч. „Полянци" взема участие в Четвърти детски фолклорен фестивал „Раховче" — гр. Горна Оряховица. Класът по народно пеене взема участие в събора за народно пеене в с. Обединение, селото на народната певица Мита Стойчева. През месец октомври се провежда среща-разговор с изтъкнати читалищни дейци, посветена на 100-годишния юбилей от създаването на читалище „Отец Паисий" и презентация на книгата „Сто години с духа на Паисий" от заслужилия краевед-писател Рачо Илиев. Това е едно голямо културно събитие на града. За да излезе на бял свят тази книга, голяма заслуга имат освен нейният автор, и секретарят на читалището Горица Дончева и библиотечният работник Татяна Петрова. Те събират и предоставят на автора материал, свързан с миналото на читалището. Книгата „Сто години с духа на Паисий" излиза от печат, благодарение на щедрите дарения на Валентин Йорданов — 3200 лв., Николай Хаджидончев — 1000 лв., Димитър Арабаджиев — 500 лв., Сава Савов и Росен Божанов — по 100 лв. и т.н.

В началото на 2006 г. служителите към читалището слушат лекции във връзка с неговото ръководство и финансова отчетност. Тържествено се чества 133-годишнината от обесването на Васил Левски и 220-годишнината от рождението на Вилхелм Грим. Провеждат се много тържества под патронажа на читалището.

На 21 март 2006 г. на отчетно-изборното събрание се избира читалищно настоятелство от 9 члена. За председател е избрана Нелушка Асенова Миновска, която много години е работила към читалището. Като началник отдел „Култура“ към община Полски Тръмбеш винаги е намирала време да помогне с каквото може на читалищните служители. Голяма част от свободното си време Миновска посвещава в служба на читалище „Отец Паисий“.

Във връзка със 130-годишнината от Априлската епопея — 1878 г. се провежда викторина, в която участват над 70 деца. По традиция и тази година се провежда лазаруване по квартали с участието на танцьорки от „Полянци“ и кръжочници от художествено слово. Във връзка с празника „Ден на Земята“ деца от детска градина „Детски свят“ изнасят богата литературна програма на площада, където присъстват стотици граждани.

Урежда се среща с антрополога професор Йордан Йорданов, на която присъстват над 250 ученика от СОУ „Цанко Церковски“.

Денят на св. св. Кирил и Методий — най-големият български празник, се ознаменува с голям концерт. Участват: ВГ „Нежни сърца“, „Авлигите“ при клуба на пенсионера, ВГ „Ласка“ — гр. Полски Тръмбеш и състави от съседните села.

Състави от читалището участват в събора на с. Обединение в чест на народната певица Мита Стойчева.

Денят на детето се почита от граждани, които посещават с голямо задоволство изявите на най-малките граждани от града. За тях — децата, в библиотеката на читалището се организират най-различни занимания. Изнасят им се беседи, които са любими и интересни за всяко дете. Организират се конкурси по произведения на Ран Босилек, Дора Габе и др.

По случай Независимостта на България в салона на читалището се изнася голям концерт от състави към същото.

Открива се изложба „Местният фолклор през погледа на детето“ във фоайето на читалището. Интересът към изложбата е много голям.

На коледния концерт вземат участие много състави: Детската вокална група, класът по народно пеене и гъдулка, ФФ „Полянци“, ВГ „Ласка“, самодейци при клуба на пенсионера и др.

В началото на 2007 г. в салона на читалището, по повод приемането на България за член в Европейския съюз, се организира голямо тържество. Гостува ансамбълът за народни песни и танци — гр. Горна Оряховица.

През първите месеци на годината се провеждат чествания, презентации и викторини за делото и живота на Васил Левски. Тържествено се чества националният празник на България — 3 март. Самодейците при НЧ „Светлина“ от село Раданово се представят с „Лодка в гората“ по Николай Хайтов. Първа пролет се посреща с богата литературна програма, изпълнена

НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ
„Отец Паисий"

Служители на читалището. 2005 г.

Библиотекарките (отляво надясно) – Маргарита Христова, Татяна Петрова и Бонка Николова

Децата от музикалната школа с преподавател Нели Георгиева. 2005 г.

Таланти от клас „Народно пеене“, с преподавател Иван Стефанов

от деца, които са аплодирани от многобройната публика. ФФ „Полянци“ взема участие в заключителния Втори национален преглед на танцовото изкуство в гр. Мъглиж. Тържествено се чества 125-годишнината от рождението на големия художник Владимир Димитров — Майстора. В празничния Великденски концерт вземат участие много колективи от града. Във връзка със 170-годишнината от рождението на Васил Левски читалищното ръководство организира кръгла маса на тема: „Ти си ни нужен у нас, Апостоле“. Актьорът Петър Петров изнася рецитал по стихове, посветени на великия българин.

На градския площад, по случай деня на Победата, се изнася голям концерт от различни състави.

Учениците от класа за народно пеене взимат заслужени награди на прегледа в с. Обединение.

Денят на детето се празнува на градския площад с участието на деца от гр. Велико Търново, които гостуват на децата от гр. Полски Тръмбеш.

Възпитаниците на Детската музикална школа клас по народно пеене вземат участие във фолклорния фестивал „Фолклорна огърлица“ в гр. Котел, където Деница Дончева и Радина Велчева извоюват втори наградиь а Йоана Маринова — трета награда.

В гр. Хисаря на Националния фестивал на народните изкуства ФФ „Полянци“ взема първа награда.

През лятната ваканция читалището организира за децата разнообразни културни мероприятия и развлечения в детския отдел на библиотеката.

За лятна работа с децата в клубове по интереси се подсигуряват от читалищната библиотека два пъти седмично. Тържествено се открива бюст-паметник на големия български революционер Васил Левски на площад „Възраждане“ с водосвет за живот и здраве на Търновския митрополит Григорий. Голям концерт изнася Веселин Маринов.

ФФ „Полянци“ гостува в гр. Прищина — Република Сърбия, където се представя много добре.

Тържествено се чества 50-годишнината от създаване на есперанто в Полски Тръмбеш. Гостуват есперантисти от Разград. „Полянци“ и Детската музикална школа изнасят голям концерт.

На 2 ноември 2007 г. се провежда Национална среща на читалищата, носещи името на Отец Паисий, 285-годишнината от рождението на монаха и 245-годишнината от написването на „История славянобългарская“. Читалищата от страната, носещи името на отец Паисий, са 14 на брой. Срещата се ръководи от председателя на читалището Нелушка Миновска.

Празничен концерт по случай Деня на будителите изнасят съставите към читалището. С голям концерт се изпраща старата 2007 г. Коледуват самодейци от ФФ „Полянци“.

Новата 2008 г. се посреща с нови надежди, с много благопожелания. На 25 януари 2008 г. кабелна телевизия „Видеосат“ излъчва интервю със секретаря на читалището Горица Дончева във връзка с дейността му през изтеклата 2007 г.

Организира се забавна програма под наслов „Любов и вино“, на която присъстват много граждани.

Отделя се видно място за честване на 135-годишнината от обесването на Васил Левски с участието на учени от Великотърновския университет. Изнася се голям концерт по случай 130-годишнината от освобождението на България. На тази тема във фоайето на читалището се урежда изложба, подготвена от деца от началния курс на училището. На 3 март ФФ „Полянци“ съвместно със самодейци от селата Обединение и Раданово и пенсионерския клуб в града изнасят голям концерт.

На 2 април 2008 г. се провежда годишно отчетно събрание за дейността на читалището през миналата година. В своя доклад председателят Нелушка Миновска прави основен анализ за дейността му със съответните препоръки за в бъдеще.

ФФ „Полянци“ с художествен ръководител Марияна Стефанова (трети ред, вдясно)

В края на месец април тържествено се открива седмицата на детската книга, като се провежда маратон по четене с третите класове. Това е един сериозен опит на учителите от началния курс да насочат своите ученици към книгата, която е незаменим източник на знания.

Както всяка година, така и през 2008 г. тържествено се чества празникът на българската писменост — 24 май.

На 2 юни гост на града и на читалището е писателят-краевед Сава Дълбоков, който представя на обществеността своята книга, посветена на с. Павел, където през 1944 г. са разстреляни без съд и присъда 35 човека от същото село по нареждане на Иван Каноров.

Провежда се среща-разговор с д-р Теменуга Димитрова, психиатър, във връзка с психичните разстройства сред хората.

Повече от 200 човека присъстват на годишния концерт на ФФ „Полянци".

По време на лятната ваканция за учениците читалището урежда най-разнообразни дейности, между които и състезание с велосипеди.

В общинския празник на града читалището пак стои в центъра на всички изяви от цялата община. Има гости от съседна Румъния, които показват експонати от селското стопанство, по-специално от хранително-вкусовата промишленост.

Русенският драматичен театър „Сава Огнянов" гостува в града с пиесата на Христо Бойчев „Оркестър Титаник".

С голям интерес се посреща празникът на руската песен, посветен на годината на Русия в България. В програмата вземат участие художествени колективи не само от община Полски Тръмбеш, но и гости от Горна Оряховица, Свищов и София.

По време на празника на града се провежда научна конференция на тема: „От регионалното към националното" с представители на БАН, музея във Велико Търново и гр. Габрово. Същевременно се открива разширението на залата по антропология, която е дело на професор Йордан Йорданов, който прави дарения.

За почетни граждани на гр. Полски Тръмбеш с решение на Общинския съвет са, удостоени: Валентин Тодоров Йорданов и Търновския митрополит Григорий.

През есента на 2008 г. читалището организира и провежда чествания на писатели като: Ран Босилек, на художници — Златю Бояджиев, чиито репродукции са изложени във фоайето на градската библиотека.

КЛУБ НА ПЕНСИОНЕРА

Главен инициатор за създаването на клуб на пенсионера в гр. Полски Тръмбеш е Трайко Аврамов Дживелеков, родом от Ломския край, бивш участник в септемврийските събития през 1923 г. в Северозападна България, а по време на съпротивата, 1941—1944 г., взема пряко участие като нелегален. Колоритна личност. По народност циганин, с основно образование, но природноинтелигентен. На гръб пренася ранения поп Андрей през придошлите води на река Цибрица. В Полски Тръмбеш идва от гр. Русе, където до пенсионирането си е бил директор на „Транспред“. Жени се за Куна Кочева, но след време отива да живее при внучката си в гр. Михайловград, сега Монтана. След тежко и продължително боледуване почива от сърдечна недостатъчност.

През **1968 г.** заедно с пенсионерите: Михо Цонев, Григор Бъзев, Тодор Андронов и Васил Василев образуват инициативен комитет, който се среща с председателя на ОбН съвет — Дамян Илиев, с предложение-молба, щото в Полски Тръмбеш да се създаде клуб на пенсионера. Председателят откликва положително на тяхната молба и на 1 октомври 1968 г. клубът е учреден със следния Управителен съвет:

Трайко Аврамов — председател, Михо Цонев — зам. председател, Катя Христова — секретар, Стоян Пенчев — касиер, Иван Нончев — домакин и членове: д-р Димитър Михайлов, Григор Бъзев. Контролна комисия с председател Васил Василев и членове: Никола Стайков и Сенка Попова.

На улица „Георги Петков“ ОбНС дава помещение за клуб, който за кратък период от време е обзаведен много добре чрез предметни дарения и пари от предприятията в града.

Официалното откриване на клуба става на 9 февруари 1969 г.

Присъстват 85 члена.

Още в **началото на 1969 г.** Управителния съвет приема бюджета за текущата година. В клуба се сервират кафе и безалкохолни напитки. Членовете могат да играят карти, табла и шах. Организират се срещи с други клубове за обмяна на опит. Изнасят се беседи от просветен и здравен характер. Клубът води пълнокръвен живот във всички области.

През **1970 г.** се правят известни промени в Управителния съвет, с оглед да се подобри дейността на клуба в някои сектори, като работата с жените и т.н. Трайко Аврамов си запазва председателското място.

Изградени са така наречените „десятки", със свои десятници, които имат пряка връзка с Управителния съвет, когато трябва да се проведе някое масово мероприятие, касаещо клуба, респективно неговите членове.

През **1972 г.** се създава певческата група под ръководството на бившата учителка Богдана Крушева, една високоерудирана жена, която работи с любов и младежки ентусиазъм. Под нейното ръководство се изнасят литературно-музикални програми пред обществеността на града.

Организират се екскурзии до много градове от страната чрез гостувания на съответните клубове. В Полки Тръмбеш също гостуват от други населени места. Този вид дейност заема важно място от мероприятията на клуба и затова за нея работят усърдно няколко човека.

През 1972 г. започват известни брожения и разногласия между членовете на Управителния съвет, което налага да се направят известни промени в неговото ръководство, като за председател е избран Михо Цонев, а Трайко Аврамов става почетен. Има промени и в другите длъжности на Управителния съвет.

Разногласията между членовете на Управителния съвет постепенно започват да заглъхват. Към клуба вече има и библиотека. През този период от време се организират много екскурзии в цялата страна.

През **1973, 1974, 1975, 1976, 1977** и **1978 г.** клубът се ръководи от Михо Цонев.

Честване на 8 март – Международния ден на жената, през седемдесетте години, когато клубът е имал голям числен състав

Частични промени има само сред останалите членове на Управителния съвет.

През месец март **1978 г.** се конструира новоизбраният Управителен съвет с председател Стефан Попов, зам.-председател Никола Филев, секретар Емануил Атанасов и касиер Трифон Йорданов.

Тържествено се чества десетгодишният юбилей на клуба през месец декември 1978 г. Доклад във връзка с това изнася председателят Стефан Попов. Задълбочени изказвания правят Трайко Аврамов и Михо Цонев.

Новото ръководство на клуба търси различни форми за разнообразяване живота на неговите членове. Отделя се място на художествената самодейност, най-вече в областта на хумора и сатирата. Голяма дейност се развива и в областта на здравните беседи. Уреждат се много посещения на пенсионерски клубове не само във Великотърновски окръг, но и в други окръзи. Финансово клубът се стабилизира, за което помагат много предприятия и учреждения. Пенсионерският клуб в Полски Тръмбеш става притегателен център за много клубове от страната. През 1981 г. на 27 август в местността Ловен парк се провежда пенсионерски събор. Много състави от клубове от страната изнасят литературно-музикални програми. Този събор е истински празник не само за пенсионерите, но и за всички хора от града и околните села от общината.

За периода **1982—1984 г.** не се извършват съществени промени в ръководството на клуба с малки изключения. Клубът води нормален живот. Някои негови членове са наградени и с парични награди за особени заслуги, които имат във връзка с дейността на клуба. Голяма роля изиграват десятниците, които при нужда обхождат своите членове от десятката. През 1984 г. членският състав наброява 408 души.

За съжаление след същата година, когато председателят Стефан Попов, заболява летописната книга не се води, въпреки че същият предлага на новия Управителен съвет материалът, който той предлага да се отрази във въпросната книга.

От **1985** до **1988 г.** председател на клуба е Никола Гърбузанов.

Поради това небрежно отношение на тогавашното ръководство по този въпрос отникъде не могат да се вземат някакви данни за живота на клуба. По свои спомени от лични наблюдения Никола Стайков, който надживя стоте години, разказва, че през това време за период от 4 години се провеждат мероприятия, като Управителният съвет е отделял голямо внимание на организираните от клуба екскурзии из цялата страна със съответните нощувки по предварителни заявки.

От **1989 г.** председател на клуба е Никола Трифонов, а от 1991 до 1992 г. е Александър Чакъров, но и при двамата няма никакви вписвания в летописната книга и по този начин желанието на Стефан Попов не се осъществява по неизвестни причини. Същата история с въпросната книга продължава и при председателя Христо Лазаров, който ръководи клуба през 1993—1994 г., а Евгени Хаджидончев — 1995—1996 г.

През **месец февруари 1997 г.** за председател на клуба е избран Кирил Манолов, който поставя въпроса пред Управителния съвет за писмото на починалия Стефан Попов, където той се обръща с молба за водене на летописната книга. Взема се решение, щото председателят да напише писма до всички бивши председатели да представят данни за дейността на клуба, когато те са го ръководили. Някои от тях се отзовават на поканата, като дават макар и оскъдни данни за това.

За **периода 1985—1988 г.** архивата е загубена и данни почти от никъде не могат да се вземат, а всичко се възпроизвежда от спомени на стари членове, най-вече в лицето на Весела Атанасова. Тя разказва, че Никола Гърбузанов организира много екскурзии. Винаги е говорел и настоявал пред партийното и общинско ръководство, щото да се построи нова сграда за нуждите на пенсионерите, където да има и просторни помещения за клуб със съответните зали. Богдана Крушева ръководи женски хор от 20 жени-пенсионерки, които пеят без съпровод, но от душа. Солистка е била Галина Некезова, която навремето е пяла заедно с Мита Стойчева. Същата много пъти е била награждавана с грамоти по фестивалите, за изпълнение на народни песни.

След четиригодишния мандат на Никола Гърбузанов на мястото му е избран Никола Трифонов, който стои на този пост само една година, но напуска поради заболяване. От него го поема Александър Чакъров — бивш директор на ДАП — гр. Полски Тръмбеш, един от най-изтъкнатите дългогодишни стопански ръководители на града. Като председател на клуба винаги е спазвал в своята работа колективния метод на ръководство, което е наследил от своето минало като такъв. По това време в клуба се предлагат закуски и мляко с цел пенсионерите да не се редят по опашки. По време на мандата на Чакъров клубът е имал наличност 30 000 лв., съхранявани в БНБ.

Учителят по музика Андрей Андреев ръководи битова група за народно пеене. Лично той свири на кавал, а Христо Атанасов (Гуляя) — на акордеон и цигулка. След Андрей Андреев хорът се поема от Кирил Димов, също учител по музика. Провеждат се много срещи с други клубове в страната. На всички членове от клуба се полагат здравни грижи от медицински лица, на които се заплаща. Александър Чакъров е освободен поради заболяване и на негово място идва Христо Лазаров — 1993—1994 г. За този период от време нищо не се променя в живота на клуба. Привличат се нови членове към клуба и се създава нов десятнически апарат с определени райони на действие. Изгражда се Общински съвет на пенсионерите със седалище гр. Полски Тръмбеш. С помощта на този съвет се изграждат клубове на пенсионера в селата: Каранци, Иванча, Долна Липница, Петко Каравелово и Куцина. Закупени са облекла за хористките към клуба в Полски Тръмбеш, които изнасят концерти в гр. Велико Търново, Горна Оряховица и др. Цвятко Игнатов и Галина Некезова се класират на първо място.

Животът в клуба продължава да се развива, защото неговите членове-пенсионери намират място за културен отдих и развлечение.

От **1995** до **1996 г.** Председател на клуба е Евгени Хаджидончев, секретар — Евгения Байчева, културно-масовик — Весела Атанасова, домакин — Асен Томов, Йорданка Илиева — член, и председател на ревизионната комисия Георги Ганев. Работата в клуба върви много добре. Приемат се нови членове. Празнуват се празници по различни поводи с повишено настроение. Дава се простор и на индивидуалните изпълнители като: Веска Панева, Райна Милетова, Иванка Маринова и др. Русана Ламбева и Пенка Давидова се изявяват с хуморески. В ресторанта на Огнян Дочев по време на тържествата се вият кръшни български хора под звуците на акордеона на председателя на клуба Евгени Хаджидончев. Сбирки от такъв характер се провеждат и в столовете на „Мизия“ и „Марек“.

Гостуват клубове на пенсионера от Първомайци, Климентово, Обединение, Раданово, Горна Оряховица и др.

На **16 май 1996 г.** в гр. Горна Оряховица се провежда Вторият районен фестивал на художествената самодейност на пенсионерите, където хорът за художествени песни, под диригентството на Кирил Димов и корепетитор Евгени Хаджидончев, спечелва III място и взема парична награда. Групата за стари градски песни извоюва същото място. Отлично се представя хорът с участието си в София, в НДК на Втория национален преглед на художествената самодейност на културните клубове на пенсионерите. Камерният хор „А бяхме млади“ под ръководството на Кирил Димов и съпровод на Евгени Хаджидончев получава първа награда за художествени песни. Индивидуални награди получават Галина Некезова, Весела Атанасова, Кирил Димов, Йордан Панев и Цвятко Игнатов. Провеждат се много срещи с други клубове. Организират се екскурзии до гр. Елена и др. места.

На Беклемето до гр. Троян хорът се изявява със стари градски песни на срещата надпяване на пенсионери от цялата страна.

На **13 септември 1996 г.** тържествено е открит новият клуб на пенсионера в гр. Полски Тръмбеш на ул.„Раковска“ №4 от кмета на града

Пламен Минев. Подаръци са поднесени от клубовете на Първомайци, Климентово и Раданово.

На **20 февруари** 1997 г. на своето годишно отчетно-изборно събрание е избран за председател Кирил Манолов, на мястото на Евгени Хаджидончев, като има известни промени в ръководството и сред останалите членове на Управителния съвет.

Кирил Манолов, преди да се пенсионира, има дългогодишен опит като профсъюзен деятел в завод „Първи май“, което много му помага в неговата бъдеща работа като ръководител на клуба, което доказва на практика в своята дългогодишна дейност. Той е председател, който ръководи клуба най-много години. Неговата работа в продължение на толкова години е много голяма и разнообразна. Същият се сблъсква с много трудности, от различно естество.

Отделя се голямо внимание на честването на кръгли годишнини на членовете, при тримесечия, посрещане на Нова година, ден на родилната помощ, Трифон Зарезан, Осми март, Първа пролет и т.н. Уреждат се срещи с клубове от различни места.

Клубът има два певчески състава — женски камерен хор и група за стари градски песни, под диригентството на Кирил Димов, съпровод на акордеон Евгени Хаджидончев и цигулка — Христо Атанасов.

За индивидуални изпълнения много пъти са награждавани Райна Милетова, Бонка Емануилова, Цвятко Игнатов, Иванка Маринова, Иван Денев, Йордан Панев и др.

Провеждат се екскурзии до Трявна, Плачковци и др. места.

През **1999 г.** са съкратени всички уредници на клубовете от общината, в това число и уредникът на клуба в Полски Тръмбеш. С наредба № 2 се прекратява връзката със Социални грижи. Всичко това става с клубовете от цялата страна. Управителният съвет обаче успява да се справи с тази тежка ситуация, която стои за разрешение, за да може клубът да продължи да съществува нормално и занапред. Единственият начин за спасение е увеличаване стокооборота в магазина на клуба. Между членовете се събират пари за закупуване на най-търсените стоки.

През **месец май 1999 г.** общината назначава във всички клубове уредници и нещата се нормализират.

Изнасят се много концерти в Полки Тръмбеш, Горна Оряховица, Дебелец и др.

През **месец септември 2000 г.** се провежда Фестивал на пенсионерската художествена самодейност в Полски Тръмбеш. Участват над 800 пенсионери от целия регион. Групата за народни песни „Авлигите“ — гр. Полски Тръмбеш с ръководител Евгени Хаджидончев заема I място.

Също така първа награда получава хорът за школувано пеене с диригент Кирил Димов. С награди са удостоени и индивидуални изпълнители.

През същата **2000 г.** месец октомври клубът на пенсионера в Полски Тръмбеш извоюва чрез своите певчески състави призово място на фестивала „Листопад на спомените“ в гр. Варна.

През **2001 г.** групите за стари градски песни и „Авлигите“ вземат участие на фестивала в гр. Габрово. Също така участва и хорът за „Школувано пеене“. Същите състави вземат участие и в националния фестивал — София.

През **2002 г.** ръководството на общината по косвен път търси форми да спре развитието и укрепването на клуба поради финансови причини. Клубът трябва да се затвори поради липса на средства, но същият е спасен чрез дарения от предприятия и еднолични търговци. Полека-лека клубът започва да се стабилизира финансово, без да прекъсва своята дейност в областта на художествената самодейност.

В **„Балкан фолк“ 2002** групата за народни песни „Авлигите“ се класира на I място и получава званието „Лауреат на „Балкан фолк“ 2002. Голяма заслуга за този успех има най-вече Евгени Хаджидончев. Същият успех се постига и на националния фестивал „Листопад на спомените“ — Варна.

За **юбилейната 2003 г.** клубът е поздравен от Централния съвет на Съюза на пенсионерите в България. Във връзка с тази годишнина клубът е посетен от много гости на страната, а също така и от много художествени колективи, които се представят с кратки програми.

На областния фестивал същата година успехите продължават. Божанка Рашкова заема първо място с рецитал по стихове от български поети. Дуетът Иванка Маринова и Райна Милетева също се класира на първо място.

Художествените колективи посещават гр. Дряново по случай 125-годишнината от освобождението на града от османско робство.

Стъпил здраво на краката си, колективът на клуба на пенсионера посреща с надежда новата 2004 г., която също му носи успехи.

На годишното събрание е избрано ново ръководство, оглавявано пак от Кирил Манолов. През **2004 г.** също се провеждат срещи с клубове от страната, част от които са извън пределите на областта, като гр. Бяла, Борово и др.

Художествените състави имат изяви в гр. Гулянци, гр. Априлци, гр. Севлиево, гр. Дряново и гр. Горна Оряховица. Тези посещения стават благодарение на кмета на общината Георги Чакъров с подсигуряване на транспорт за извозване на самодейците.

През **2005 г.** кметът на общината назначава Райна Милетова за уредничка на клуба. Клубът в гр. Полски Тръмбеш получава името „Сдружение — клуб на пенсионера“.

Самодейците посещават много фестивали в страната, като достигат чак до Генерал Тошево — Добричко.

Новоизградената вокална група за стари градски песни „Ласка“, с художествен ръководител Евгения Байчева, взема участие в гр. Пловдив и гр. Свищов, където се класира на едно от първите места. Кметът Чакъров изпълнява своите обещания. Помага не само с транспорт, но също така съдейства за носия, както на „Авлигите“, така и за „Ласка“. Закупен е акордеон 120 баса за нуждите на клуба. Висока оценка за кмета Чакъров дава областното ръководство в лицето на Шербетов.

През 2005 г. се забелязва тенденцията за отлив и намаляване на числения състав на пенсионерите към клуба. Някои се отказват поради преклонна възраст, а по-младите пенсионери не искат и не желаят да станат членове, особено тия с по-високо образование.

Въпреки всичко годината 2005 г. е добра.

Годината 2006 е посрещната най-тържествено в ресторанта на Огнян Дочев с богата програма. Присъства и кметът на града и общината Георги Чакъров. Цялата програма е изнесена от самодейците на клуба.

За да се разнообрази животът на членовете, всеки понеделник се провеждат седянки с жените.

В началото на самата година на свое заседание Управителният съвет приема график за предстоящите мероприятия, по тримесечия.

Празнуват се всички празници.

Най-голямата изява на групата „Нежни струни“ е пред телевизия „Скат“.

Изнасят се беседи от най-различен характер. Открита е изложба на ръкоделие от жените-пенсионерки под ръководството на Божанка Рашкова.

Във всички мероприятия, организирани от читалището, самодейците към клуба на пенсионера вземат активно участие.

Групата „Ехо от младостта“ с ръководител Евгени Хаджидончев взема участие на фестивала в гр. Пловдив, където се представя отлично. Същия успех има и в Стара Загора.

През месец февруари **2007 г.** се избира ново ръководство от 7 члена. Същото за пореден път пак се оглавява от Кирил Манолов, а за заместник-председател е избран Димитър Йорданов Трифонов — полковник от запаса към Министерството на вътрешните работи. В този състав Управителният съвет работи до края на месец октомври 2007 г., когато се провежда отчетно събрание на клуба. В отчетния си доклад председателят на клуба наред с постиженията отчита и някои негативни прояви на някои членове, с препоръка за в бъдеще те да не се повтарят.

През **2007 г.** членският състав се е запазил — 160—170 члена.

Мъжете са много по-малко от жените.

С удоволствие се подчертава, че клубът добре развива своята художествена самодейност. Изказва се благодарност към самодейците, които отделят от свободното си време за репетиции, за изяви в града и на други места. По този начин те разнасят славата на малкия град Полски Тръмбеш из цялата страна чрез своите изяви в Пловдив, Стара Загора, Генерал Тошево и София.

През **2007 г.** пенсионерите получават една голяма придобивка — нов клуб с четири помещения, с доста квадратура, с нови маси, столове, цветен телевизор и хладилник. Всичко това се дължи на кмета Георги Чакъров, който изпълнява своите обещания към хората от трета възраст — членове на пенсионерския клуб. Клубът е открит тържествено. Присъстват много пенсионери и граждани, както и представители на клубове от съседните села. За вътрешното оформление на клуба голям труд полагат: Йордан Радев, Александър Деспов, Иван Караиванов от гр. Горна Оряховица и Божанка Рашкова.

Новият клуб със своята приветливост допринася за пенсионерите, още по-голямо желание за работа и художествени изяви.

Новата 2008 г. е година на надежди и очаквания, с много работа и ентусиазъм.

Както преди, голямо място и през 2008 г. се отделя на различните празници и чествания на кръгли годишнини. На религиозния празник Трифоновден, който се празнува като Трифон зарезан, Иван Некезов е избран за цар.

На 3 март, националния празник на България, в салона на читалището се изнася концерт, на който присъстват и състави на клубовете от селата Обединение и Раданово. От клуба на Полски Тръмбеш се изнася програма от възрожденски песни, рецитал индивидуални изпълнения от песни, посветени на нашето героично минало.

Първа пролет се посреща с голям ентусиазъм заедно с гости от Лясковец и Горна Оряховица, които са посрещнати по стар обичай с пита и сол, и здравец.

Провеждат се срещи и с други клубове.

Изнася се голям Великденски концерт от различни състави, като: вокална група „Ласка“, с художествен ръководител Евгения Байчева и корепетитор Йорданка Рашкова, група „Сияние“ с ръководител Петър Стефанов.

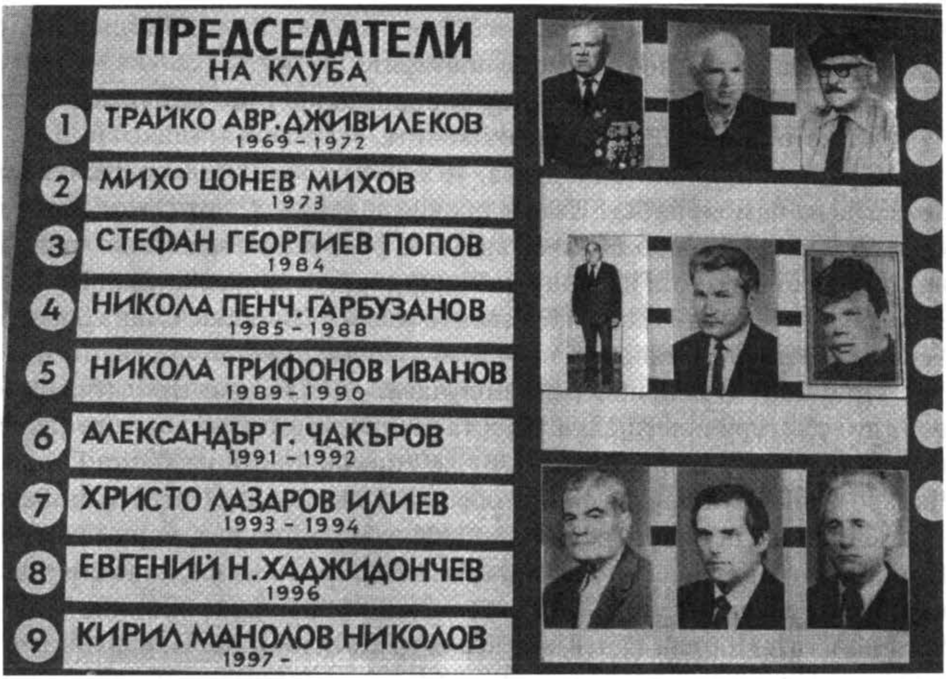
ПРЕДСЕДАТЕЛИ
НА КЛУБА
1 ТРАЙКО АВР. ДЖИВИЛЕКОВ
1969 – 1972
2 МИХО ЦОНЕВ МИХОВ
1973
3 СТЕФАН ГЕОРГИЕВ ПОПОВ
1984
4 НИКОЛА ПЕНЧ. ГАРБУЗАНОВ
1985 – 1988
5 НИКОЛА ТРИФОНОВ ИВАНОВ
1989 – 1990
6 АЛЕКСАНДЪР Г. ЧАКЪРОВ
1991 – 1992
7 ХРИСТО ЛАЗАРОВ ИЛИЕВ
1993 – 1994
8 ЕВГЕНИЙ Н. ХАДЖИДОНЧЕВ
1996
9 КИРИЛ МАНОЛОВ НИКОЛОВ
1997 –

Ръководители, които дават всичко от себе си за хората от третата възраст, живущи в гр. Полски Тръмбеш

На 1 юни се провежда национален събор „Авлига пее“ в село Обединение, в памет на голямата народна певица Мита Стойчева. Клубът на Полски Тръмбеш се представя със своя програма с художествен ръководител Евгени Хаджидончев. Извоювани са: грамота, диплом и медал за групата, а Кръстинка Божанова — грамота и диплома за трето място.

На 12 юни се провежда среща на Управителния съвет в гр. Свищов с тамошния такъв по тяхна покана.

По време на празника на града е отделено специално място и на руската песен. Самодейците към клуба вземат участие — повечето солови изпълнения.

През месец октомври „Авлигите“ вземат участие в празника Ден на възрастните хора. На галаконцерта е определена и наградена с грамота песента „Малка мома“.

САМОДЕЙНИ ПЕВЧЕСКИ СЪСТАВИ – ИЗВЪН ЧИТАЛИЩЕ „ОТЕЦ ПАИСИЙ“ И КЛУБ НА ПЕНСИОНЕРА

ВОКАЛНА ГРУПА „ЛАСКА“

През 2004 г. се чувства известен застой на културно-просветната дейност към клуба на пенсионера по редица причини. Почти няма никаква певческа или театрална дейности. Всичко това се отразява негативно на членовете на клуба, които винаги са били свързани с песента.

Група ентусиасти, по своя самоинициатива, решават да сформират певческа група за стари градски песни, под ръководството на Евгения Байчева, която по професия е машинен инженер, но любовта към музиката не ѝ дава покой. Тя има натрупан богат певчески опит още от времето, когато е пяла в смесен хор „Родина“ — гр. Русе и камерен състав под диригентството на известния пианист Стателов чрез конкурс, с полагане на приемен изпит по нотна грамотност.

Така на 26 октомври 2004 г. се създава вокална група „Ласка“.

Започва се плахо, с известна неувереност, опитва се по няколко пъти едно и също нещо, докато се стигне до желания резултат.

Първите изяви на групата са в съвместни концерти с колективите от клуба на пенсионера, читалището и училището. Гражданството посреща добре изявите ѝ, което стимулира изпълнителите и те заучават все нови и нови песни. За кратък период от време вокалната група много бързо си извоюва място в музикалните среди и публиката — любители на стари градски песни.

ВГ „Ласка“ – гр. Пловдив, 2006 г. В очакване ред за запис по Евроком България

Съставът претърпява няколко промени, но запазва ядрото си. Благодарение на спонсорството на общината и най-вече подкрепата на кмета Георги Чакъров, всяка година се посещават фестивали като: „Нежни чувства" — Пловдив, „С песен при Бейков" — Свищов, гостувания в Павликени, София, Габрово, Силистра и др. Не се пропускат и празненствата в града, организирани от читалището и общината.

От 2005 г. редовно се посещава фестивалът „Нежни чувства" — Пловдив и почти всяка година се получават награди за отлично представяне.

Апогеят на ВГ „Ласка" е през 2006 г. с корепетитор Петър Стефанов, който е завършил средно музикално училище, което изиграва важна роля за бъдещите успехи на групата, която е наградена със запис по Евроком — България.

Записът трае близо час с много добра художествена стойност, заради което много често се излъчва по въпросната телевизия и „Видеосат" — Велико Търново.

За тематичната си литературно-музикална композиция, голяма част от която е посветена на големия български композитор Йосиф Цанков, освен с телевизионен запис, който се гледа с интерес, наградена е още с том първи и втори на Н. Кауфман.

През 2009 г. се чества петгодишен юбилей на ВГ „Ласка", която изнася двучасов концерт от стари градски песни.

Художественият ръководител на групата инж. Евгения Байчева издава книжка с 56 песни в стил „стари градски песни" „С любов за вас", които са нотирани от Иван Данчев — възпитаник на Българската музикална консерватория.

Вокална група „Ласка" през 2010 г. има следния състав: Евгения Байчева — художествен ръководител, Петър Стефанов — корепетитор и певици: Виолета Рашкова, Донка Добрева, Елена Блажева, Мария Колева, Стоянка Кутина и Стефка Наумова. Художественият ръководител и жените-певици не получават парични възнаграждения за труда, който полагат.

Инж. Евгения Байчева

ПОЛИЦИЯ, МИЛИЦИЯ

След Освобождението още по времето на Стефан Стамболов, когато е бил министър-председател, освен за армията, видно място се отделя и за българската полиция с първа и основна задача да се бори с престъпността, която е била доста голяма, особено в градовете и поголемите села. По пътищата кръстосват шайки-крадци, които правят обири на пътници, най-вече търговци, които се придвижват с превозни средства, теглени от животинска тяга, предимно коне, запрегнати в каруца или файтон. Това са места, където няма железопътен превоз. При тези обири са ставали и много убийства, често пъти и на невинни хора, припознати като богаташи и заможни българи. Всичко това налага незабавно в страната да се даде отпор срещу бандитите, крадците и убийците, които кръстосват държавата надлъж и нашир.

Особено безмилостен към тях е бил Стефан Стамболов, когато застава начело на изпълнителната власт. На всички прокурори и съдии е разпоредено писмено да съдят и произнасят присъди без каквито и да било компромиси и за обиколки на закона на всички, които са заловени в престъпни деяния. Много рядко са били отменяни смъртните присъди издадени за тежко престъпление.

В България полицията е учредена като изпълнително-разпоредителен орган още по времето на Временното руско управление (1877—1879 г.). През 1889 г. излиза Закон за полицията, който има за цел да бди за изпълнението на законите и правителствените разпоредби, да пази реда и обществената безопасност. Полицейските сили в страната са подчинени на Министерството на вътрешните работи. Централното управление на полицията се ръководи от директор, назначен с царски указ.

Значителна организация на полицията се извършва с Наредбата-закон за Държавната полиция през 1937 г. До тази година се правят много промени, но те са временни, извършвани под давлението на различни политически партии, които са на власт. Според новата наредба-закон полицията се разделя на Обща държавна и Особна държавна. Личният състав се дели на униформена и цивилна полиция и административна (канцеларски и технически служители).

През периода на съпротивата 1941—1944 г. полицията, наречена особна, участва в различни акции срещу хора, които се изправят със слово или оръжие срещу властта. Същата провежда и наказателни акции, които много често понякога приключват и с човешки жертви, без съд и присъда. По-големи акции тя провежда съвместно с части от армията, което е своего рода нарушение, което не се спазва от управляващите. Офицерите от полицията не са били на пряко подчинение на офицерите от войската и обратно.

В село Полски Тръмбеш след Освобождението няма полицейско подразделение, а само полицейско лице, което има седалище в общината и същото е подчинено пряко на Околийското полицейско управление. По-късно, когато селището се разраства, освен пеши полицаи имало е и конни стражари, младши или старши. Старши стражарите обикновено са се придвижвали в съседните села, оседлали кон, облечени в съответната униформа, със сабя, закачена на кожения колан, и револвер в кобур от другата страна. За по-голям респект са носели засукани мустаци, които са изисквали специална поддръжка от страна на стражаря.

През 30-те години на миналия век един от първите конни стражари на село Полски Тръмбеш, който обхожда и някои села, е бил Петър Поборников. Грамаден на ръст, облечен в съответната униформа. Ставал е много лют, особено когато някой се опитва да го излъже или да прикрие някакво престъпление. Тогава си позволява да използва и бича като крайна мярка, с който е удрял коня си за по-ускорен ход. Безкомпромисен е бил към крадците, които крадели от труда на селяните. Заловен крадец се закичва по тялото с част от откраднатото и се прекарва през селото по всички улици, като барабанчикът към общината бие барабана, за да привлече вниманието на повече хора, които трябва да видят злосторника, т.е. крадеца.

Когато пък е ядосан и трябва да се върне обратно до вкъщи, не слиза от коня, а започва да вика жена си на висок глас и ако тя не излезе навреме, започва да сече със сабята си по вратника и да вика още по-високо, произнасяйки и някои нецензурирани думи по неин адрес. Конят е неспокоен и слушайки високия глас на своя стопанин, започва да цвили и се изправя на задните си крака. Ако от там мине някое лице, което има навик да си пооткрадва, виждайки тази картина, едва ли вече ще посегне върху нещо чуждо.

Тия старши конни стражари, от рода на Поборника, за времето си разкривали почти всички престъпления не само заради своя респект сред населението, чрез външния си вид, но и за това, че са познавали много добре всички хора от населението с най-големи подробности, особено пък тия, които са били с криминални наклонности.

До 9 септември 1944 г. в с. Полски Тръмбеш са служили към полицията много полицаи, особено след като тя има свой полицейски участък, който се е намирал на първия етаж откъм източната страна, където сега работят свободно практикуващите лекари и стоматолози. Един от тях е Иван Иванов (Стойкина), който преди да дойде в Полски Тръмбеш, е бил на работа в полицейския участък в с. Килифарево, където е нямал провинения спрямо хората с леви убеждения. По същия начин продължава да работи в с. Полски Тръмбеш, успявайки да запази много хора от арести. По това време Иван Каноров, офицер от жандармерията, е подозирал Иван Иванов, че симпатизира на комунистите, като по този начин прави груби нарушения в службата, и затова таи у себе си омраза срещу него, но нищо конкретно не може да предприеме, тъй като няма доказателства за това.

След преврата на 9 септември 1944 г. този участък остава седалище, пак на полицията, но наречена вече с друго име — Народна милиция.

Новото име е взето от руснаците, без да се знае защо става това преименуване и по чие нареждане.

Петър Райков (Толбухин)

Един от първите началници на участъка на милицията в с. Полски Тръмбеш е Петър Райков от с. Куцина, който има офицерско звание — младши лейтенант. За много кратък период преди него е имало и други лица, временно изпълняващи тази длъжност, като някакъв партизанин от Павликени и др.

Петър Райков е назначен на работа от околийския началник на полицията на постоянно място. Хората на селището са го наричали Толбухин, заради приликата му със съветския офицер. Той служи в период, когато държавата още не е укрепнала, когато в градовете и селата се чувства голям недоимък, има купонна система за хляб и облекло, върлуват така наречените „черноборсаджии“, които продават на населението дефицитни стоки от първа необходимост на много високи цени, когато децата на хората нямат обувки, за да отидат на училище, когато за фронта трябва да се изпращат хранителни продукти за войската. Повечето от децата са обути със свински цървули, а някои не могат да посещават по тази причина учебните занятия.

Милицията преследва търговците-черноборсаджии и заловените в престъпление веднага предава на прокуратурата. Затворите за кратък период от време са препълнени с криминален контингент.

По селата стават престъпления най-вече чрез кражба на домашни животни, които се колят и месото се продава на черна борса, предимно в градовете. Едни от най-опитните крадци са джамбаците-конекрадци на коне, които само за броени часове нощем изминават стотици километри, за да откарат колкото се може по-далеко откраднатия добитък, от мястото, където е извършена кражбата.

Най-характерното в работата на Петър Райков е било, че е вземал превантивни мерки срещу престъпниците, прилагайки най-различни методи. Когато се е налагало, понякога в участъка, който той ръководи, някои от хайдутите да бъдат сплашвани и веднага изгонвани от района, като са подписвали предупредителен протокол, че ако втори път се появят в Полскотръмбешкия район и извършат някакво престъпление, веднага ще бъдат предадени на прокуратурата.

По този начин Петър Райков успява до голяма степен да запази района от престъпници и най-вече от конекрадци.

Като човек е бил добряк и компаньор. Много малко са били случаите да прибягва до крайна мярка — прокурорска намеса за дадено престъпление. Неговата философия е била: „Всичко изсъхнало и гнило да се отстранява навреме, докато растението е още живо“.

Хората от Полски Тръмбеш и района са обичали и уважавали Петър Райков, защото той на никого не е причинявал някакво умишлено злодеяние.

Умира твърде млад, вследствие на пътна злополука.

След време, когато сградата на общината, където се намира милиционерският участък, се предоставя за болнично заведение, той бива изместен на друго място, в дюкянски помещения, приспособени за такава цел на улица „Отец Паисий“. Младши лейтенант Райков е ръководел милицията, предимно в Полски Тръмбеш без селата, част от които са били към Свищов, Павликени и Велико Търново. Участъкът е имал охранителна функция и на обществения ред. Другите престъпления са били под надзора на криминалния отдел на Околийското управление на милицията във Велико Търново. В интерес на истината голяма част от черната работа срещу престъпността се е водела от служителите на милиционерския участък в Полски Тръмбеш, независимо от изградената структура от ниво населено място до Околийско управлене.

В селото е имало и така наречената „Ведомствена милиция“ за охрана на държавните складове за зърнени храни. Служителите ѝ са били униформени и въоръжени с огнестрелно оръжие.

През 1955 г. на мястото на Петър Райков е назначен лейтенант Петър Ганчев на длъжност „Квартален отговорник“. Той е имал само двама милиционери,които са му помагали. Те работели денонощно, като през нощта са обхождали селището и зорко са охранявали както търговските магазини, които са били доста много, така и жилищата на хората от крадци и злосторници. По това време в селището е имало и много складове на Районен кооперативен съюз, от които са се снабдявали със стока селските кооперации от района, някои от които са се намирали на територията на Свищовска и Павликенска околии. Кварталният отговорник е бил пряко подчинен на Околийското управление на МВР — Велико Търново. Той отговарял и за някои села в непосредствена близост до Полски Тръмбеш.

През 1964 г. на мястото на Петър Ганчев идва Иван Събев, с чин капитан, който преди това е квартален отговорник на с. Обединение и Иванча. Работата му е доста напрегната, тъй като населението бързо нараства, икономиката на предприятията — също.

През същата 1964 г. започва масовото пенсиониране на по-възрастните служители от милицията, което налага да се подготвят на тяхното място млади хора. Министерството на вътрешните работи организира едногодишни курсове за лица с висше образование и двугодишни — със средно такова. Привличат се на работа и юристи, с оглед да се улесни цялата предварителна следствена процедура.

Димитър Трифонов

През 1965 г. като млад специалист в милицията, постъпва на работа ***Димитър Йорданов Трифонов***, на длъжност „Оперативен работник“, който отговаря за стопанската и криминална престъпност на район Полски Тръмбеш. Същият е изкарал двугодишна школа и е ходил на специализация в Съветския съюз. Работата му е доста напрегната, тъй като селището продължава да се развива много бързо, особено, след като е обявено за град през 1964 г.

По това време с решение на Министерския съвет, по предложение на Министерството на вътрешните работи се създава ведомствена униформена милиция, като заплатите на служителите към нея се сформират и изплащат от бюджета на общината, като определената за целта сума се превежда директно на министерството.

Кметът на общината Иван Камбуров е настоявал пред ръководните кадри на милицията за колкото се може повече бройки, с оглед да се вземат превантивни мерки срещу престъпността, което се налага от бързото развитие на промишлеността и нарастването на населението. Колкото допълнителни бройки са искани, те са дадени без каквито и да било уговорки.

През 1968 г. за квартален отговорник е назначен лейтенант Стефан Стефанов от Полски Тръмбеш, който преди това е бил на друга отговорна работа сред млади хора, което изиграва важна роля в бъдещата му работа.

Стефан Стефанов

Като квартален отговорник до голяма степен той е улеснен и от това, че познава голям процент от населението, тъй като е роден и израснал в Полски Тръмбеш. С хората се държи много внимателно, не е конфликтен, независимо че има много напрегнати моменти в пряката си работа. Целият си останал трудов стаж придобива като служител в милицията, стигайки до чин полковник. Любител е на книгата. Чете много различна по тематика литература. Запален нумизматик.

Николай Борисов

С офицерски чин постъпва на работа ***Николай Борисов*** като бройка на КАТ. По професия той е педагог, който е изучавал и основно запознат със специалността „Двигатели с вътрешно горене". Той поема града и района към него в недобро състояние във връзка с пътната маркировка, която е една от причините за нарушаване правилника за движение по пътищата. С голям труд от негова страна, подпомогнат от изпълнителната власт, за кратък период от време всичко, което е необходимо, е извършено своевременно и качествено. Поставени са необходимите пътни знаци по всички кръстовища, маркирани са пешеходни пътеки и т.н.

Николай Борисов, известен сред населението като „Косьо катаджията", придобива като офицер от КАТ целия си трудов стаж от 33 години само в МВР — Полски Тръмбеш. С водачите на МТС винаги е бил внимателен, взискателен, строг, но справедлив. Той също е привърженик на превантивните мерки, които са едно от най-важните условия за избягване на пътно-транспортните произшествия.

През 1974 г. се открива бройка за оперативен работник, който се занимава само с икономически престъпления. За такъв е назначен Георги Стойнев от Велико Търново, но това е за много малко време, тъй като през следващата 1975 г. той и Димитър Трифонов са изтеглени на работа във Велико Търново, където са предназначени на нови длъжности. Димитър Трифонов работи към един от най-трудните сектори към милицията „Тежки престъпления".

Много е видял, много е преживял, когато трябва да бъде разкрито тежко престъпление, без да попадне на невярна следа, което е много опасно за един следовател. Пенсионира се с чин полковник. Старините си кара спокойно в родния си град Полски Тръмбеш. Намира раздумка и с най-обикновените хора.

На мястото на Димитър Трифонов е назначен ***Цоньо Иванов*** от с. Горна Студена, а на мястото на Георги Стойнев — Йордан Великов от Полски Тръмбеш. И двамата работят съвестно и отговорно до 1984 г., когато милиционерският участък е обявен за Районно управление на МВР — Полски Тръмбеш, с началник Цоньо Иванов. Управлението се помещава в сграда, намираща се в центъра на града, на главната улица, срещу градската градина, която е общинска собственост, но след 2000 година някогашните собственици на постройката започват да водят дела срещу общината с оглед тя да им бъде върната според Закона за реституцията. Съдът установява, че тя не е национализирана, а е одържавена от Народната банка за неизплатени кредити от някогашните собственици. След време банката я преотстъпва за владеене от общината.

Цоньо Иванов

Численият състав от офицери и сержанти на Районното управление е увеличен, тъй като във всяко населено място в общината е назначен квартален отговорник със съответните свои задължения. Разкрити са допълнително отдели, които се оглавяват предимно от офицери.

Йордан Великов

На мястото на Цоньо Иванов, който преминава на работа във Велико Търново, е назначен за началник на Управлението ***Йордан Великов***. Същият е с висше образование и вече натрупан неколкогодишен опит от предишната си служба като оперативен работник в областта на икономическата престъпност. Въпреки всичко на него не му е било лесно да ръководи всички служби в управлението, но той успява да се справи с работата, въпреки големите трудности, които среща. Много тежка, много трудна и много отговорна е работата в МВР.

След Йордан Великов, който преминава на работа в друго управление, на мястото му през 1992 г. е назначен Петър Колев, който след две години е заменен от ***Йордан Шишков*** от Полски Тръмбеш. Същият в продължение на три години се справя добре със своите задължения, но като всеки ръководител също има доста неприятности, най-вече с криминалния контингент.

След него само една година 1999—2000 г. управлението се оглавява от ***Минчо Кирилов*** от с. Долна Липница, който също е офицер, с висше образование.

Йордан Шишков

След неговото преминаване в редиците на КАТ същият е изтеглен във Велико Търново и на негово място е назначен ***Румян Йорданов***, който преди това работи в управлението като квартален отговорник, с офицерски чин, с висше икономическо образование. Има достатъчно натрупан опит, но по негово време работата му е доста напрегната, най-вече в борбата срещу криминалния контингент, който вилнее из цялата страна. Много престъпници, често пъти посещават Полски Тръмбеш, който е разположен на важен кръстопът. След като излиза в пенсия Румян Йорданов се занимава с търговска дейност на горивни материали за отопление. Началник на управлението след него става Георги Стефанов, който работи като такъв до 2006 г.

Минчо Кирилов

Румян Йорданов

След него ръководният пост се заема от ***Димитър Минков.*** Той е преминал през всички длъжности в полицейската йерархия, за да стигне до поста началник на управлението. Всичко това много му помага в работата като ръководител. Много добре е запознат, и то с подробности, с цялостната структура, работата на едно ведомство, като полицейско управление.

Димитър Минков

Димитър Минков е от с. Раданово — син на родители-учители. Има юридическо образование и офицерско звание. Ползва се с уважение не само на своите подчинени, но и на гражданството.

ПРОТИВОПОЖАРНО ДЕЛО В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Противопожарната служба в с. Полски Тръмбеш е създадена през 1960 г. като общинска.

Всички пожари, които са възниквали в селището след Освобождението, а и преди това, са били потушавани от местното население с подръчни средства като: лопати, кирки, брадви, съдове за вода и т.н. Най-често пожари са възниквали в селските дворове, където е имало складирани лесно запалими материали, като слама, царевични стебла и др. Сламата се е съхранявала в така наречените плевни, които се намират в непосредствена близост до оборите за домашни животни и къщата. Самите пожари са възниквали най-вече по вина на малки деца, които обичат да си играят с огън, особено когато техните родители са на полето, а техните деца са били оставени да бъдат гледани от възрастни хора — баби и дядовци, които много често са ги изпускали под наблюдение най-вече поради старческа немощ. В селското огнище постоянно е имало тлеещи въглени в пепелта и един въглен, изваден от детето, е бил достатъчен да предизвика мигновено пожар, особено през топлите и горещи дни на годината. Само за миг огънят лумва и докато дойдат съседите на помощ с менци вода, всичко изгаря заедно с къщата. Селската камбана бие тревожно на пожар, но напразно. От близките ниви до селото на помощ идват селяни, захвърлили сърпове и паламарки, за да помогнат при гасенето на пожара. Уви! Всичко вече е превърнато в тлееща жарава. Стопанката ридае на висок глас, който се смесва с гълчавата на мъже, жени, старци и деца, които на висок глас коментират случилото се. Някъде в тълпата се е скрил виновникът за пожара, босоного, пет-шестгодишно хлапе, което със сълзи на очи очаква своята родителска присъда.

Пожарът и градушката са едни от най-мрачните картини в българското село. Има и случаи, когато пожарите се причиняват не от деца, играещи с огън, но от злонамерени хора, които по този начин си отмъщават на дадено лице, което е нанесло някакви обида или има борч към подпавлача. Не са малко и случаите, когато пожар се предизвиква за удоволствие, за наслада на неговия причинител, който заедно с останалите също започва да гаси и псува виновника за всичко това. Пожарите за лично отмъщение понякога са плод на неосъществена любов или разтрогнат брак. Всеки пожар си има пряк или косвен причинител.

Много трудно се потушава пожар сред житни ниви на полето, особено ако има вятър. Горските пожари възникват най-вече при продължителна суша, когато една неизгасена цигара само за миг предизвиква буйни пламъци, които опожаряват стотици декари гора, която много трудно се възстановява.

В село Полски Тръмбеш когато прииждат и се заселват много хора от Балкана, някъде до края на Първата световна война към общината не е имало щатна бройка, която да отговаря за противопожарното дело на селището, въпреки че се откриват банки, търговски магазини, производствени предприятия, складове за зърнени храни, технически работилници и др., които се нуждаят от противопожарен надзор. Едва по времето и след Втората световна война в двора на общината се вижда двуколка с буре вода, която при възникнал пожар се придвижва на ръце от хора и с ръчна помпа водната струя се тласка към пламъка под налягане. През това време бурето се пълни с вода, която се налива в широка дървена фуния. За изправността на цялото противопожарно съоръжение предимно отговаря барабанчикът или някой от разсилните в общината. Помпата се задвижва от двама човека, които едновременно помпят и когато много се уморят, биват сменяни от други хора. Макар че има някакво съоръжение за борба с огъня, хората не разчитат само на него, а гасят на ръце с подръчни средства.

Едва през 1960 г. към общината възниква противопожарна служба с двама шофьори и двама пожарникари. Службата тогава разполага с един автомобил марка „Опел“, който е бил открит, без кабина за шофьора, който също взема участие при гасенето на пожара. Началник на службата е бил Йозо Иванов от гр. Свищов. Тя се помещавала в бившите гаражи на ДАП (в двора на днешната противопожарна служба). Първи щатен пожарникар е бил Петър Чонов от село Ресен, а пръв шофьор на опела — Алекси Ганчев.

През 1962 г. са назначени двама души, които се занимават с надзорна дейност. Те обхождат предприятия, работилници, търговски магазини и учреждения, като дават указания за строго спазване на противопожарната защита. Понякога са съставяни актове на лицата, които отговарят за спазването на писмените указания, закачени на видно място в самата сграда, щом проявяват небрежно отношение към тях като: незаредени с вода кофпомпи, липсващи инструменти на противопожарното табло и т.н.

През 1964 г. противопожарната служба е преместена в национализираната сграда на Иван Янев, на ул. „Търговска“, срещу Промкомбината „Подем“.

Две години по-късно службата е снабдена с пожарен автомобил ЗИЛ 164, а щатът на служителите наброява 12 човека.

През 1976 г. е получен първият лек автомобил за обслужване на района. Огнеборците са снабдени с нов противопожарен автомобил ЗИЛ 130, който се ползва до 1985 г.

От 1985 до 1988 г. са получени две нови противопожарни коли, които се ползват и до днес.

На територията на града през 1981 г. се създава противопожарна служба в маслеоекстрационен завод „Марек“ с числен състав от 9 човека с началник л-т Милчо Николаев.

През месец април 1985 г. Районната противопожарна служба е изместена в нова съвременна сграда на ул. „Александър Стамболийски“.

През 1986 г. се създава единна противопожарна служба, която обединява обектите на МЕЗ „Марек“, консервен комбинат „Мизия“, машиностроителен завод „Първи май“, АПК „Янтра“, АПК „Георги Димитров“ и компресорна станция в с. Полски Сеновец. Наличният състав наброява 25 човека.

През 2000 г. всички обектни противопожарни служби са закрити и се обединяват в РСПАБ (Районна служба за пожарна и аварийна безопасност), след като последователно се променят имената на РСПБЗН (Районна служба за пожарна безопасност и защита на населението) и РУПБС (Районно управление за пожарна безопасност и спасяване). В днешния ѝ вид в службата работят 16 огнеборци по направление ДПК и ПД (Държавен противопожарен контрол и Профилактична дейност).

През 2004 г. се формират МПО (Младежки противопожарни отряди) в град Полски Тръмбеш, за които се разказва по-подробно в глава „Учебно дело“, тъй като са съставени само от ученици от СОУ „Цанко Церковски“.

Началници на Районната противопожарна служба в гр. Полски Тръмбеш от 1960 до 2009 г. са:
Йозо Иванов — 1960—1962 г.
м-р Тодор Енчев — 1962—1966 г.
полк. Йордан Цонков — 1966—2002 г.
м-р Станимир Радков — 2002—2004 г.
гл. инспектор инж. Светлин Михайлов — 2004 г. до момента.

Някои по-характерни произшествия през годините:

• На 26 април 1968 г. в 13.00 часа възниква пожар на бензиновоз в двора на петролна база, където се съхраняват течни горивни материали в големи метални баки. Ако пожарът не е бил локализиран, последствията от него са щели да бъдат много големи, тъй като самата база се намира на територията на града, около която са разположени жилищни сгради.

- На 25 юни 1978 г. възниква пожар на първия нов комбайн „Нива“ в местност на с. Иванча. Запалват се 350 дка жито, чиито щети са доста големи.

- На 12 октомври 1985 г. около 22 часа се запалва склад за материали в машинен завод „Първи май“, при който щетите са за над един милион лева. Пожарът е потушен, но загубите са много големи, тъй като продукцията е увредена и не е годна за употреба вследствие обгарянията от огъня.

- През 1999 г. след пътно-транспортно произшествие в с. Петко Каравелово се запалва автобус, в резултат на което загиват в пламъците четири човека още при самия инцидент.

- През пролетта на 2005 г. след обилни валежи се наводняват много сгради, обекти и лични имоти в гр. Полски Тръмбеш, с. Раданово и с. Обединение. Наводнена е дори сградата на Районната противопожарна служба от придошлите води на река Елийна, на чийто ляв бряг е самата постройка на сградата. Част от пътищата стават непроходими. Служителите-огнеборци полагат големи усилия за преодоляване на наводнението.

През последните пет години се забелязва тенденция на константен брой на възникналите произшествия, на които са реагирали огнеборците от Районната противопожарна служба — гр. Полски Тръмбеш, които са средно около 140 броя на година.

Йордан Цонков

Станимир Радков

Светлин Михайлов

ЕСПЕРАНТО В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ – ПРОЗОРЕЦ КЪМ СВЕТА

Покойният голям български писател Георги Караславов, който е бил голям привърженик на есперанто, в едно свое интервю казва следното: „Да знаеш един език, значи да владееш едно оръжие. Да знаеш есперанто, значи да владееш цял арсенал от оръжията на световната култура“.

През 2007 г. се навършват 60 години есперанто в Полски Тръмбеш, а през 1907 г. във Велико Търново се провежда първият конгрес на българските есперантисти.

През 30-те години на същия век студентът от Полски Тръмбеш Христо Колев е знаел есперанто и е получавал есперантистка литература. Интересът към езика на Заменхоф се поражда в селището непосредствено след края на Втората световна война. През 1946 г. група будни младежи и девойки под ръководството на младия учител Христо Манолов организират курс редом с другите инициативи на читалището за изучаване на езика. Скоро литват към чужбина първите писма на есперанто.

През същото това време започва сериозно раздвижване на есперантисткото движение у нас. Възстановен е Българският есперантски съюз (БЕС). Първата връзка на есперантистите от с. Полски Тръмбеш е с полски есперантисти от Краков. Полякът есперантист Йежи Спихалски е първият чуждестранен гражданин, гостувал на есперантистите от селището.

Незнайно защо, след първата стъпка есперанто започва да замира. Впоследствие много неща идват на мястото си.

През 1956 г. е организиран курс по есперанто с учители в гимназията. Сред дванадесетте инициатори са преподавателката по френски език Милка Попова, по руски език – Иванка Юзефович, по история – Кирил Димов и Мария Манолова, по български език и литература Симеон Симеонов и Христо Манолов – ръководител на курса.

Всички те се занимават и индивидуално и след известно време добиват званието кръжок-ръководители.

Примерът на учителите бързо завладява и част от техните ученици и на 27 ноември 1956 г. се провежда първото занятие по есперанто с учащи се от всички класове на гимназията, които желаят да изучават езика на Заменхоф.

Първите ученици-кръжочници са: Иван Пиперков, Стефан Пенков, Румяна Некезова, Еленка Бъчварова, Александър Славов, Йордан Тодоров, Анка Григорова, Димитър Трифонов, Георги Белчев, Иван Георгиев и др. Това са едни от най-будните ученици в гимназията.

За успеха на кръжочниците директорът на гимназията изпраща рапорт до Министерството на народната просвета и култура, като прави предложение: официално въвеждане факултативно изучаване на есперанто в онези училища, където има условие за това. За съжаление отговор не последва, но това не спира започнатото дело.

През следващата година кръжоците стават два: един за нови (начинаещи) и един за напреднали.

В края на учебната година се провежда изпит с комисия, назначена от директора на гимназията. Всички изучаващи езика са издържали изпита и получават съответен документ от училищното ръководство. Те са 18 на брой.

През 1958 г. с решение на учителския съвет и без знанието на Министерството на Народната Просвета и култура в гимназията е въведено факултативно изучаване на есперанто с по два учебни часа седмично, в IX^{а} и X^{а} класове, включени в седмичната програма. В останалите класове езикът се изучава кръжочно. Всичко това достига по официален път до министерството, но то упорито мълчи.

През лятото на 1966 г. въпросът е поставен пред тогавашния министър на просветата Ганчо Ганев, но и той мълчи.

Едва през 1982 г. просветното министерство издава разпореждане в положителен смисъл за изучаване на есперанто в VII, VIII, IX и X клас, но въпросът не се решава категорично и безусловно пора́ди смяната на министри, директори и разпоредби, измислят се бюджетни и програмни причини. Така или иначе в този малък град е направен може би първият пробив за официализиране на есперанто, макар на местна почва.

Тази устойчивост на традицията се дължи на себеотрицанието на първите и следващите активисти на есперантизма в града и училището. Безспорно най-голяма заслуга за всичко това има Христо Манолов, който е основоположник на есперанто в Полски Тръмбеш.

Кой е той? Роден в бедно семейство. Израства в недоимък, но все пак бащата, който по професия е коларо-железар, успява да даде образование на ученолюбивото момче, което завършва педагогическия институт в гр. Шумен.

Като млад специалист учителства в Русенския край, след което е преместен в Полски Тръмбеш. За известно време работи организационна работа в областта на образованието със седалище Велико Търново. Завършва задочно българска филология и до пенсионирането си работи като учител, дълги години е директор на гимназията в Полки Тръмбеш. Целия си живот посвещава на учителската професия и есперанто.

И той като много други интелигентни хора няколко години е в немилост, но понася всичко стоически. Почива в преклонна възраст в Полски Тръмбеш, надживявайки с много години съпругата си Мария, която също е била есперантистка.

С пълно право може да се каже, че Христо Манолов е един от строителите на Полски Тръмбеш в просветното дело и есперанто.

Благодарение на есперанто Полски Тръмбеш става известен в градовете: Дуб (Франция), Фрайтол (Германия), Канижа (Сърбия), Оломоуц (Чехия), Копенхаген (Дания), Воронеж (Русия), Минск (Беларус), Маскей и Норт Хобарт (Австралия), Загреб (Хърватска), Любляна (Словения), Сату Маре (Румъния), Дьор (Унгария), Венадо Туерте (Аржентина), Пном Пен (Камбоджа), Варшава (Полша) и мн. др.

Редно еда се спомене, че в Полски Тръмбеш са отпечатани материали на конгресни книжки, устави и др., което е доказателство за симпатиите на местната печатница в лицето на Атанас Кацаров и Цанко Колев, които са дали много доброволен труд, без да им се заплаща като словослагатели, за благородна кауза, каквато е есперанто.

Много са и трудовите инициативи на учениците-есперантисти, които под ръководството на учителката Мария Манолова поемат шефството върху днешната територия на автогарата и я разработват като парк „Есперанто“ със съгласието на общината. Научавайки за това, есперантската преса от САЩ, от Евънстънския университет, изпращат поздравително писмо до ОбНС в Полски Тръмбеш.

Учителката-агрономка Венета Божкова пък ръководи селскостопански трудов колектив „Заменхоф“ от 300 дка плодородна земя, за която се грижи ученически трудов колектив.

По покана на млади есперантисти от гимназията в Полски Тръмбеш идват студенти от Виетнам, Корея, Судан и Индонезия, които вземат участие в общинската спортна спартакиада. Освен участието си празника, те водят интересни беседи с ученици от горните класове, където има есперантисти.

Това е преди половин век, но всички ученици, които сега са с побелели коси, си припомнят с голямо удоволствие, как са протичали тези срещи, изпълнени с младежки емоции, смях и веселие. Младост, че пак младост.

Следвайки миролюбивия призив на Заменхоф, есперантистите от гимназията още с първите си писма започват участието си в Движението за мир. Когато през 1983 г. през града преминава походът на жените от балканските и крайдунавските градове за мир и ядрено разоръжаване, кръжочниците на Кръстинка Димитрова го посрещат в края на града и участват в шествието с възгласи, песни и есперантистки знаменца.

Учителката Румяна Илиева през 1992 г. възстановява традицията за изучаването на есперанто и от най-малките деца в началния курс. Кръжочната ѝ група носи името „Вердай стелетой" (Зелени звездички). Същата установява връзка със Сан Диего, щат Калифорния — САЩ.

Ученици-есперантисти от Полски Тръмбеш се включват в международни есперантистки лагери през 1979 и 1981 г.

Икономическата криза и други промени, настъпили след 1989 г. в страната ни, свеждат до нула възможностите на средношколците-есперантисти да пътуват в чужбина.

Още навремето Дядо Вазов прави следното изказване за Есперанто:

„Мнението ми за есперанто е, че той е най-съвършеният до днес изкуствен и международен език, създаден с цел да сближи човечеството и да му направи по-достъпни общочовешките ценности".

От проучване на архивните документи и от спомените на Христо Манолов се вижда, че през 1957 г. става официално учредяването на есперантисткото дружество „Прогресо" с 15 члена. Дружеството няма клуб и затова първите занятия се провеждат в училището. Няма удобства за съхранение на архивни и други материали. Липсват пари. Трудности има и относно лектори за курсовете, но въпреки всичко за гражданите те протичат редовно. В курсовете за граждани обикновено са участвали средно по 10—15 души, от различни слоеве.

От запазените курсови дневници е отбелязано редовното участие на Георги Ангелов, Грозданка Борисова, Мария Цачева, Атанас Михайлов, Здравко Минчев, Кръстинка Хинкова, Катя Михайлова, Виолета Шопова и др.

Представители на дружеството участват в конгресите на БЕС (Български есперантски съюз), които се провеждат в определени интервали от време. Курс по есперанто се открива през 1964 г. в с. Радaново, а три години по-късно в машиностроителен завод „Първи май" с около 20 работници, които желаят да изучават есперанто. В работата на курса се включва и ветеранът Цанко Господинов, роден през 1907 г., бивш активист на движението в гр. Русе от 1927 г., където е бил работник.

Председателят на дружеството Христо Манолов по препоръка на Окръжното ръководсто води открит учителски курс по есперанто, през 1985 г. в гр. Стражица, година по-късно в с. Камен, сега Теодосиево, а през 1989—1990 г. — в с. Овча могила.

През 1970 г. месец февруари в базата за техническо развитие по механизация на животновъдството към завод „Първи май" се учредява есперантско дружество с името „Есперо". Дружеството е представлявало един деен колектив, съставен предимно от млади хора, пълни с енергия и любов към езика.

„Есперо“ внася нещо ново както в работата на предприятието, така и в общия междуличностен климат.

Там международните контакти чрез есперанто доказват неговата полза в пряката производствено-техническа дейност и базата за техническо развитие.

По повод на това Лайбниц казва: „Ако имаше световен език, човечеството щеше да спести една трета от живота си, която сега жертва за езиците“.

След 1977 г. започва вторият период на есперантистко дружество „Прогресо“, тъй като до тази година то е в известен застой. За председател е избран пак Христо Манолов. Дружеството разполага с клубни помещения, благодарение на подкрепата на общината, на фирма „Прима“ М и ДАП. Финансова подкрепа са оказвали завод „Първи май“, консервен комбинат „Мизия“, промишлен комбинат „Подем“, ТКЗС и др. През последните години щедро подпомага дружеството и фирма „Изомина“, чийто директор е Стефан Пенков (вече покойник), есперантист от младежките години.

Стабилизира се и членският състав, който след 1984 г. почти се удвоява. Вече има съпружески есперантистки двойки, които са десетки на брой.

Дружеството е ползвало помощта на Международната есперантска школа „Писаница“, която подобрява квалификацията на лекторите. Марияна Генчева се дипломира във Великотърновския университет като лектор по есперанто и преподава езика на деца от СОУ „Цанко Церковски“ — Полски Тръмбеш.

На 31 май 1980 г. в Полски Тръмбеш е проведена регионална конференция за лекторите по есперанто. Изнесен е показен урок с курсисти от града: Райна Георгиева, Кръстинка Димитрова, Елка Табакова, Мария Михайлова, Мария Цачева, Здравко Минчев и др.

Въпреки голямото увеличение на пощенските такси международната кореспонденция не е прекъсната. Дружеството е абонирано освен за български и за чуждестранни списания.

Есперантското дружество в града носи името на поета-есперантист Христо Козлев, родом от гр. Долна Оряховица, който е настигнат от нелепа смърт през 1944 г. като нелегален.

В края на 80-те г. някои есперантисти от града имат възможност по линия на есперанто, да посетят други държави. Друга са летували в международни есперантистки лагери.

На 31 декември 1989 г. есперантиските съпружески двойки Пепа и Йордан Великови, Светла и Тодор Боянови, посрещат Нова година в Будапеща, заедно със съидейци от различни страни. Повече от 124 човека от есперанто са посетили различни страни по различни поводи.

С голям интерес е посрещнат японецът-есперантист Кидо през 1983 г. По професия той е учител историк, чието месечно възнаграждение му дава възможност да се храни много добре, да се облича прилично, да си плати наема за квартирата в гр. Токио и да отделя 1/3 от йените за околосветско пътуване. Всяка година той посещава различни страни без финансови затруднения благодарение на това, че ползва свободно есперанто.

През 1989 г. гостуват млади есперантисти от руския Север.

Президентът на МЕМ г-н Имре Петеш, от Будапеща, заедно със съпругата си Иринка, е оставил дълбоки спомени у приятелите си от Полски Тръмбеш. Устроена му е интересна среща с есперантистите: Стефан Димитров, Христо Манолов, Кръстинка Димитрова, Мария Цачева, Валентин Ангелов, председателя на Комитета за мир Иван Бонев и много други.

Градът е посетен от есперантисти от Германия, Испания, Турция, Чехословакия, Сърбия, голяма част от които посещават дружествения клуб, посрещнати сърдечно от Иван Стоичков, Кръстинка Димитрова, Пепа Великова, Христо Манолов, Валентин Ангелов, Борис Дончев, Мария Цачева и др.

По линия на есперанто името на Полски Тръмбеш е стигнало до Китай, поместено в тамошно списание.

Едно от направленията на дружествената дейност е било чрез преките и чрез писмените контакти да се дава вярна представа за нашата

Изложба на есперанто. 1981 г.

Родина, защото когато хората и народите се опознават, приятелството става по-трайно, по-ползотворно. А поводи е имало достатъчно: природните красоти, юбилеи на важни дати от родната ни история, на важни личности независимо от променливите оценки на политическото мислене.

Есперантистът Адонис Гонзалез от Испания пише в едно свое писмо, че е изпитал голямо възхищение, когато е прочел някои от творбите на Ботев, Вазов, Йовков, Караславов, Смирненски, Вапцаров и др., които за него са единствен източник за среща с непознатата досега българска култура.

Друг есперантист, Танака Садоми от Осака, урежда изложба за българските курорти, а малко по-късно за учебното дело в България.

Най-мащабни са били патриотичните инициативи на Есперантското дружество във връзка с 1300-годишнината от образуването на Българската държава. С над 140 адреса в 48 страни е била оповестена същността на тази годишнина.

В много градове от различни точки на света по инициатива на есперантистите са били организирани изложби и публични чествания на българския юбилей.

На 7 септември 1981 г. есперантистите от гр. Полски Тръмбеш откриват изложба от 300 фотоса и други материали под наслов: „Светът поздравява България“. Изложбата е посетена и разгледана с голям интерес и внимание от стотици граждани от града и района. По този повод дружеството получава поздравително писмо от министъра на външните работи, за което е наградено с юбилеен медал и почетна грамота от Националния комитет за честване на 1300-годишнина.

В края на 1984 г. на есперантисти от различни страни е бил поставен въпросът: „Какво знаеш за съвременна България?“. Получени са отговори от 15 страни, като най-сполучливите са били наградени.

Под знака на хуманизма и миролюбието е проведена обществената дейност на есперантисткото дружество в града.

През 1995 г. дружеството получава молба за съдействие по изписване на животоспасяващи лекарства за дете от града. С молбата се запознават есперантистите от Холдер, Холандия, които събират пари помежду си, закупуват и изпращат веднага ценния медикамент. Председателят на дружеството Христо Манолов и други негови членове получават парични помощи и дрехи от някои европейски страни след 1990 г., когато в България настъпва едно поголовно обедняване на голяма част от населението, притискано и мачкано от високата инфлация и непосредствено след това суперинфлацията. За известен период от време хранителните магазини са празни и хората чакат с часове да си купят хляб и кофичка с кисело мляко.

С традиционна последователност са осъществявани през десетилетията онези начинания, които касаят защитата на мира. Направен е превод от есперанто на книгата на токийския професор Тойофуми, за трагедията на Хирошима, озаглавена „С трупа на съпругата“.

Есперантисти от града уреждат изложба на задгранични и местни материали, отразяващи обществената съпротива срещу ядрената надпревара.

С изпратени материали от Полски Тръмбеш съидейниците от Осака, Нижний Новгород, Оломоуц и Венадо Туеренто уреждат изложби на тема: „Светът се бори за мир и по-щастлив живот“. В много градове на света се получават съчинения на Иван Вазов, Христо Ботев, Христо Смирненски и Никола Вапцаров в есперантски превод. Няма да звучи хвалебствено, ако се каже, че есперанто играе важна роля за популяризиране името на България в цял свят, а същевременно и на гр. Полски Тръмбеш. Или с други думи: есперанто в Полски Тръмбеш — прозорец към света.

Наред с другите изяви, почти без прекъсване есперантисткото дружество дава своя принос и към отпразнуване Международния ден на детето чрез организиране на подходящи изложби. В края на 70-те години от 42 страни са осигурени 270 детски рисунки и около 150 плакати, илюстровани детски списания и книжки от Япония, Латинска Америка, Виетнам, Съветския съюз, Иран и от някои африкански страни, озаглавена: „За щастливо детство в мирен и свободен свят“. За самото подреждане на изложбата голяма помощ оказват и читалищните работници.

Есперантистите в Полски Тръмбеш по свой начин са отразявали събития от международния живот, пряко свързани с приятелството между народите и борбата за мир и щастлив живот.

Градското дружество откликва и на международните спортни изяви чрез своя есперантски език. По време на провеждането на московската спортна олимпиада есперантистите: Кръстинка Димитрова, Мария Цачева, Кънчо Тодоров и др. под ръководството на спортния деятел Христо Куманов подреждат голяма изложба под наслов: „За мирно спортно съревнование, за мир и дружба между народите“. Голяма е дейността на есперантистите за събиране на подписи за забрана на ядрените оръжия.

Есперантистката англичанка Хелен Трайк, правейки едно изказване във връзка с борбата за мир, което завършва в стихове:

„Вместо злоба — ведро небе, крепка дружба,
мост към вас и мост към нас!“

Това нейно изказване е поместено в областния вестник „Борба“, през 1986 г. (бр. 36, с. 2).

По случай 100-годишнината на есперанто и 30 години от основаването на есперантиското дружество в града ни на 14 ноември 1987 г. в Полски Тръмбеш се провежда „Вечер на мира и на есперанто“, на която присъства професор д-р Кирил Попов — председател на на Българския есперантски съюз. Присъстват и 45 гости от страната. Председателят на Общинския народен съвет Никола Марков оповестява награждаването на дружеството с телевизионен апарат. Професор Попов връчва юбилейни медали на ветераните: Цанко Господинов, Христо Манолов и Стефан Димитров. Председателят на дружеството инж. Борислав Борисов награждава с почетни дипломи десетки есперантисти като: Донка Великова, Кръстинка Димитрова, Кирил Димов, Мария Цачева, Кънчо Тодоров, Пепа Великова, Валентин Ангелов и др.

С пулса на движението есперантистите от Полски Тръмбеш намират начини и време за борба против скуката и еднообразието чрез участие в редица конгреси, които се провеждат във Варна, Бургас, Разград, Стара Загора, София, Шумен и др. Всичко това в продължение на десетки години. Посетени са много градове, по различни поводи.

Дружеството има и „вътрешни" изяви с развлекателен характер, също по различни поводи.

На 12 октомври 1996 г., когато се чества 50-годишнината на есперанто в Полски Тръмбеш, с решение на сесията на Общинския съвет в града, градският хотел носи името „Есперанто". Това се прави в знак на признание към дружеството, което в продължение на много години чрез своята дейност популяризира името на града не само в България, но и извън нейните граници, чак до страната на изгряващото слънце, до САЩ, Австралия и до много африкански държави. За България научават хора, които дотогава не са чували, дори нейното име, камо ли в коя точка на света се намира тя. Неоценима заслуга за всичко това има най-вече неговият дългогодишен председател Христо Манолов, който отделя голяма част от личния си живот, без каквито и да било възнаграждения, в служба на есперанто, което продължава до края на живота му. Нещо повече той много пъти е отделял от скромната си учителска заплата, а след това и пенсия, за различни мероприятия, които касаят нормалния живот на дружеството. Заради тези големи негови заслуги не случайно от 25 април 2002 г. дружеството носи вече името „Христо Манолов" под ръководството на неговия заместник Мариана Генчева, по професия педагог.

В момента дружеството има свое клубно помещение в хотел „Есперанто", където с помощта на общинското ръководство разполага с компютър и Интернет, който до много голяма степен дава възможност да се разширят международните контакти с есперантисти от други страни без услугите на класическата поща, за която са необходими доста парични средства, които много трудно се намират.

СОУ „Цанко Церковски" спечелва проект към Център за развитие на човешките ресурси, секторна програма „Коменски“ Многостранни партньорства.

Училището има опит в координирането на международни проекти, същевременно е участвало в много национални проекти, при което екипът от специалисти в него е изградил умения за работа и има нужните компетенции да организира и координира група от хора и организации.

Проектът „Пътеводител на приятелството“ обединява идеята за преодоляване на бариерите в общуването, в съвместна работа за разширяване на познанията за европейските страни в участващите организации. За участие в него са обединени четири училища, от различни европейски градове, а основен език за комуникация в проекта е международният език есперанто. Партньори по проекта са училища от Франция, Унгария и Полша, които имат създадени клубове за изучаване на езика на Заменхоф. Участниците в тия клубове са млади хора, които имат желание да се реализират успешно в Обединена Европа.

Клубовете са в основата на много интересни хрумвания, които разнообразяват училищния живот.

На 1 и 2 август 2009 г. есперантско дружество „Христо Манолов“ провежда втория традиционен „Празник на минералната вода“. Първият празник е проведен на 2 и 3 август 2008 г.

През 2009 г. празникът е посветен 150-годишнината от рождението на Лазар Лудвиг Заменхоф. Гости на празника са есперантисти от Русе, Разград, Гълъбово, Плевен и Горна Оряховица.

Освен посещение на минералния извор, гостите имат възможността да се запознаят със забележителностите на града.

СОУ „Цанко Церковски“ — гр. Полски Тръмбеш за трети път спечелва проект към ЦРЧР, в който участват училища от Франция, Полша и Унгария, на стойност 20 000 евро.

От 2005 г. до 2008 г. младежката секция към дружеството работи по проект „Алтернативна комуникация между европейските страни за изграждане мирогледа на младите хора в бъдеща Обединена Европа“ с участие на училища от Италия, Испания и Англия.

Проведени са 6 работни срещи, 3 от които в СОУ „Цанко Церковски“ — гр. Полски Тръмбеш, и по една в Италия, Испания и Англия.

През 2009 г. започва проект „Пътеводител на приятелството“, с участието на училища от Франция, Полша и Унгария.

От 23 октомври до 1 ноември 2009 г. млади есперантисти от Полски Тръмбеш участват във Франция в проект MIREIGE, заедно с млади есперантисти от Румъния, Чехия, Словения, Украйна и Франция.

МУЗЕЙНО ДЕЛО

За музейно дело в Полски Тръмбеш може да се говори едва в края на 60-те години на миналия век, независимо че това е можело да стане много по-рано. По решение на Общ. народен съвет и тогавашния градски комитет на партията се определя място за музей в национализираните дюкяни на Кольо Филев, тъй като друга по-подходяща сграда няма. Вътрешното оформление се възлага на: Атанас Ценев, Георги Кочев и Димитър Димитров, за чийто положен труд те не получават парични възнаграждения, тъй като и тримата са на работа на други места, откъдето са освободени временно, докато приключи цялостно възложената им работа. В музея преобладават фотоси с обяснителен подробен текст, а предметите са много малко, като експонати от миналото на Полски Тръмбеш и района. През 1971 г. музеят е открит за посетители. Уредник не е бил назначен, а същият е бил обслужван при повикване от служители на читалище „Отец Паисий“. Посещаван е бил предимно от групи, най-вече учащи, или гости на града.

Музеят просъществува до 1990 г., след което почти не се отваря и за няколко години всичко е разпиляно на различни места. Фото-таблата, отразяващи съпротивителното движение, 1941—1944 г. в Полскотръмбешкия район, дълго време стоят в мазите на читалището, а с някои от тях се

Сградата на музея, гледана от юг

запушват различни отвори по стените към улица „Отец Паисий“. По чие нареждане става това разпиляване на музейната сбирка, не може да се докаже, или пък да се обвини някой, който няма нищо общо с това. Всяко нещо, което има някаква историческа стойност, е престъпление да се унищожава, заради някакви политически пристрастия, защото то много трудно се възстановява или пък въобще не може да се възстанови в предишния му оригинален вид.

В продължение близо на 15 години в гр. Полски Тръмбеш на практика няма музейна сбирка, от която да се съди за миналото му, макар и в по-нов период от време.

В края на 2005 г. екип от български, холандски и белгийски продуценти харесва старата училищна сграда, необходима за нуждите на филмова продукция, тъй като напомня за белгийска сграда от началото на XX век.

В началото на 2006 г. след вътрешна и външна козметика на сградата и двата двора — южен и северен — в продължение на около два месеца се заснимат кадри от холандско-белгийската българска любовна драма „На сляпо“. След приключването на снимките кметът на община Полски Тръмбеш Георги Чакъров представя намеренията на общината за сградата и развитието ѝ с културна цел откриване на етнографски и археологически център. Инициатор за откриването на музея в града е антропологът член-кореспондент дмн професор Йордан Йорданов, който преди години е бил ученик в гимназията, която се е помещавала във въпросната сграда. Предложението на учения е одобрено от съветниците и след спечелване на проект „Красива България“ се отпускат 150 000 лв. с които започва изцяло ремонт на фасадата и на част от покрива на сградата.

По-късно общината кандидатства и печели проект по програма „Фар“.

Днес ремонтираната сграда, която напомня холандско имение, с изтънчения си интериор събира в просторните си зали впечатляващата експозиция на градския исторически музей на гр. Полски Тръмбеш. Тук могат да се видят уникални находки от ранното неолитно селище Ада Кузу, в близкото село Орловец, сред които и най-древният пентаграм в света, но и единствената зала с пълната колекция от възстановки на известни исторически личности от историята на България, изработени от антрополога дмн професор Йордан Йорданов, както и много интересна етнографска сбирка.

Музеят е открит на 7 септември 2007 г. и това го прави най-младият музей в България. По тематичен обхват е общоисторически, по териториален обхват е местен, по форма на собственост —общински.

Уредникът на музея Весела Величкова

В продължение на една година протича проучвателска дейност на екип от специалсти в РИМ — Велико Търново съвместно с подкрепата на общинската администрация и широкото участие на народните читалища от общината. Издирени са повече от 900 движими културни ценности. Трябва да се подчертае, че всички експозиционни и фондови единици са дарения, голяма част от тях са направени от хора, които се прекланят пред миналото на българската нация.

В музея има четири експозиционни отдела, разположени на самостоятелна площ. В отдел „Археология“ са представени артефакти, открити на територията на община Полски Тръмбеш. С веществени материали и фотоси е представена историята на Полскотръмбешкия край от седмото хилядолетие пр.н.е. до края на XIV век.

По археологически път са установени 206 недвижими археологически паметника. Локализирани са 4 селищни могили, 7 открити праисторически селища, 109 гробни могили, 58 обекта от Античността, 28 средновековни селища и 3 многослойни крепости. (В. Илчева 2008: 48—54).

Сред най-интересните експонати е мраморна оброчна плочка на богиня Хеката, женски скелет от хокерно погребение на неолитния комплекс в село Орловец и най-старото датирано изображение на пентаграм в света, което е известно.

Отдел „Възраждане“, нова и най-нова история“ илюстрира периода XV—XX век. Изработена е карта на населените места с предишните им наименования и демографски данни за тях. Периодът е представен на принципа на колекциите, с които разполага музеят. Разработени са основните теми от историята, стопанството и културата на Полскотръмбешкия край. Сред най-интересните експонати от този период са леки оръжия от Руско-турската война 1877—1878 г., учебна литература, спортни отличия, лов и др.

Отделено е специално място на почетните граждани на града, удостоени от общинския съвет за особени заслуги към хората на община Полски Тръмбеш, в различни области на живота.

В отдел „Етнография“ има най-много експонати, чрез които са представени всички развивани занаяти на Полскотръмбешкия район. Видно място се отделя на тъкането на домашни платове — памучни и вълнени, от които се шиели връхни дрехи за мъже и жени. Сред най-интересните експонати са шестте манекена, с носия, характерна за този край. Изло-

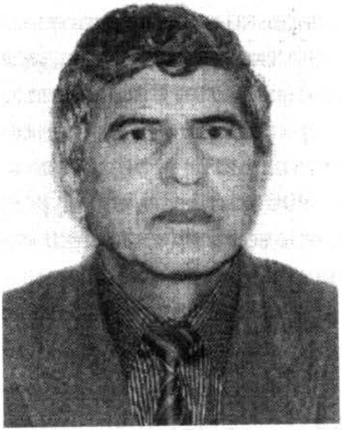

Директорът на музея Христо Харитонов

жени са най-различни оръдия на труда и грънчарски изделия. Предание разказва, че една голяма бъчва с двойно дъно е служела за скривалище на участник в Априлското въстание. Големият български революционер Панайот Волов често пъти е посещавал близкото до Полски Тръмбеш село Каранци.

През втората половина на миналия век във въпросното село в къща, строена по време на османското иго, е създаден музей в самото начало на селото от местния патриот Илия Ангелски. Въпреки влошеното си здравословно състояние той прави задълбочени проучвания за миналото на своето родно село, отделяйки много голямо внимание на революционното минало на нашия народ. От много възрастни хора научава, че действително Панайот Волов много през различен период от време е посещавал селото, особено около годините, когато се подготвя и избухва Априлското въстание, където понякога е престоявал по няколко дни. Имал е подсигурено скривалище от свои доверени хора което е можел да ползва при нужда. По всяка вероятност, става дума за това скривалище — бъчва с двойно дъно.

Историческият музей в гр. Полски Тръмбеш е единственият български исторически музей, който има „Антропологически отдел“. Възстановките на деветте исторически личности, както и костният материал, са дело на член-кореспондента, дмн професор Йордан Йорданов, които са негово дарение за музея.

Също така Историческият музей е база за обучение на студенти от Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“.

Музеят разполага с изложбена зала, която позволява да се показват изложби с гостуващи експонати и колекции, а също така за провеждане мултимедийни презентации, официални срещи и различни форуми.

Той заема разгъната площ от 772 квадратни метра.

Първият директор на музея е историкът Христо Харитонов, а уредник — Весела Величкова, също историк.

Ст.н.с. д-р Христо Харитонов е роден на 1 януари 1945 г. Той е ръководител на екипа по музеоложкото и институционалното създаване на музея.

ВЕРОИЗПОВЕДАНИЯ

Християнска църква „Света Богородица“

Непосредствено след Освобождението само за три години в малкото село Полски Тръмбеш, което има 30—40 къщи, неговите жители със собствени средства си построяват църква на самия край на селото. Доброволно те събират пари помежду си, жънат нивите на забягнатилете турци, като продават житото, за да закупят строителни материали. Камъните за строежа вадят от каменна кариера, тухлите произвеждат собственоръчно в местността Крушака, на левия бряг на река Янтра, където ги изпичат в така наречените коптори. Прекарват и дървен строителен материал от гората, дялайки го за греди, ръчно с брадви. За този свой труд те не получават пари, а всичко вършат доброволно, по собствена инициатива, под прякото ръководство на своя кмет Еньо Карапетков. Помощ оказват и турци, които не са напуснали селото след войната. И те, както българите помагат доброволно, без каквото и да било насилие от страна на българите. По време на самия строеж на храма, който започва непосредствено след войната, много млади селяни работят на обекта като общи работници, а по-големите деца пренасят тухли за майсторите. Селяните се надпреварват кой с каквото може да помага, защото църквата трябва да се построи колкото се може по-бързо. И когато църковната камбанария извисява снага от западната страна на изградения вече храм и с дебели въжета здрави и силни мъже вдигат с макара и разни други приспособления

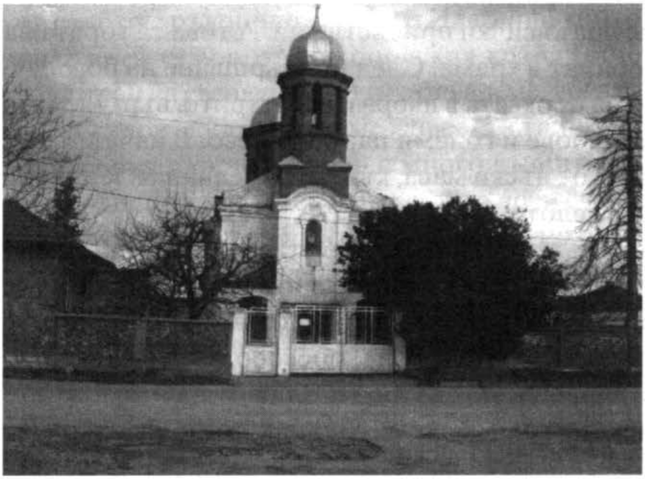

Православният храм, построен през 1881 г.

църковната камбана, цялото село се стича да види този най-вълнуващ момент от строителството. За три години църковният храм е завършен до ключ и селските старейшини начело с кмета се разплащат до грош на майсторите-строители. В двора на църквата е разположена голяма трапеза-угощение за всички хора от селото. Между самите българи са насядали и турци, които са помагали по време на строителството.

Това е годината 1881 г.

Най-вълнуващият момент е самото освещаване на църквата. За целта специална делегация начело с кмета Еньо Карапетков заминава за Велико Търново, да покани митрополит Климент, за да освети божия храм и го открие за посещение от християните-богомолци, защото според християнските канони в новоизграден храм, може да се извърши богослужение само след неговото освещаване от висше духовно лице, какъвто е митрополитът.

Тържествен, трудно описуем момент от живота на малкото село Полски Тръмбеш. Мъже, жени, старци и деца са облечени в най-новата си премяна, и струпани пред входа на църквата, очакват пристигането на митрополит Климент — Васил Друмев, който тръгва с файтон рано сутринта от Велико Търново. Около обяд той пристига с още трима свещеници и тържественият водосвет започва. Преди да влезе в храма, още неслязъл от файтона, към него се впускат всички, които са го чакали, за да му целунат десницата. Народът ликува. От вълнение жените и старците плачат, плачат и децата. Всички се нареждат в редица, за да бъдат поръсени с босилкова китка, напоена в светена вода, а след това да целунат сребърния кръст.Сълзи обливат ръката на Климента, който също е развълнуван от картината, която наблюдава. Около половин час, застанал пред приворите на олтара на църквата, митрополит Климент, чието светско име е Васил Друмев, произнася дълбоко вълнуваща реч, която с притаен дъх и в захлас слушат всички присъстващи. А това са хората на цялото село, които се побират в храма. След привършване на богослужението за освещаването на църквата в двора ѝ, на открито, върху земята на месали са разчупени хлябове и големи парчета месо. В началото на трапезата майстор е сковал от дъски маса, където са седнали владиката, кметът и старейшините на селото.

Преди да започне обядът, духовното лице става право, вдига десница, за да благослови трапезата, и призовава всички присъстващи да се въздържат от прекомерната употреба на алкохол, защото пиянството е един от най-лошите пороци за хората и че новоосвободеното отечество има нужда от физически здрави и трезви люде. Един от най-заможните селяни подарява за селската трапеза теле-годинак, за да се нахранят доволно всички хора. Бели малки котлета, пълни с руйно вино, обикалят трапезата, но всички пият въздържано, по малко, както това прави митрополитът. Когато си тръгва, всички хора отиват да го изпратят. Стъпил върху капрата на файтона, той пак вдига десница и прави кръст във въздуха, за да благослови заобиколилия го народ.

Църковният храм е построен от майстор-строител Михаил от Дряновския край, който води със себе си петнадесетина майстори и калфи. Общите работници подсигурява селото, чиито труд е безплатен, наречен ангария. По решение на кмета и старейшините всяко семейство се задължава с определен брой дни да подсигури работна ръка на църковния обект и да приготвя храна за майсторите-строители.

Вътрешното изографисване на църквата е извършено от иконописеца Пантелей Сеферов. Иконите, които е нарисувал, са в академичен стил, което предполага, че художникът не е самоук.

Първият свещеник, който е ръкоположен със свещенически сан, е поп Сава Икономов.

След него духовен пастир става свещеник Петър Ковачев.

Свещеник Петър Ковачев служи не само в Полски Тръмбеш, а и в с. Орловец, което отстои на 12 км от местоживеенето на отеца. До там той пътува с велосипед, но понеже има голям баир за изкачване, му е монтирал моторче, което му помага, за да изкачи баира. През зимата пътува с шейна, подсигурена от селото, където трябва да служи.

Поп Петър е висококултурен човек. Има син Иван и дъщеря Дочка, която са изтъкнати цигулари. Иван дълго време свири в немска филхармония, а дъщерята — във Варненският симфоничен оркестър.

Почива на преклонна възраст.

След смъртта на поп Петър за свещеник на селото е ръкоположен отец Иларион, който идва през 1959 г. от Никополския край. Той е внук и син на свещеници. Известно време, докато си построи собствен дом, живее в стаички в църковния двор. Иларион е много възпитан и природноинтелигентен човек, който носи с достойнство своите задължения като духовен пастир. Между населението се ползва с голям авторитет и уважение. През свободното си време отглежда пчели, чиито кошери разполага в двора на вилата си в село Орловец. Освен църквата в гр. Полски Тръмбеш служи в селата: Климентово, Каранци и Орловец. Напуска този

Св. Иларион поп Иванов

свят на 69 години. Целия си трудов стаж от 32 години посвещава на българската православна църква.

На негово място през 1991 г. постъпва младият свещеник Петър Петров от с. Страхилово, който още от дете мечтае да стане духовен пастир.

Свещеник Петър Петров полага големи грижи за църковния храм, за който издейства от общинските власти средства, за да му бъде извършен необходимият ремонт на покривната конструкция и външните стени. Всичко това става, когато министър-председател е Симеон Сакскобургготски.

Свещеник Петър обслужва не само града, но и селата: Каранци, Орловец и Климентово.

Има собствен дом в Полски Тръмбеш, независимо от това, че родното му място се намира на 5—6 км от местоработата му.

С миряните, които посещават църквата, е много внимателен и отзивчив.

Евангелска петдесятна църква

Евангелската Петдесятна църква в гр. Полски Тръмбеш е християнска, протестантска църква, която е част от Съюза на Евангелските Петдесятни църкви в република България. Християнска е, защото изповядва вярата на Иисус Христос като единствен Господ и Спасител, и приема Библията като основна свещена и богослужебна книга.

Протестантска, защото е част от всички евангелски църкви в България, съставляващи протестанското вероизповедание, което от своя страна е едно от трите главни течения в световното християнство (наред с католицизма и източното православие).

Първият евангелист и основател на Евангелската църква в Полски Тръмбеш е Янко Димитров, роден през 1915 г., който приема протестантското вероизповедание и става евангелист през 1945 г. заедно със съпругата си Иванка. Впоследствие евангелизма приемат Рашко Некезов и съпругата му Величка, майка му и синовете му Иван и Петър, Дена Георгиева и др. Първите сбирки на църквата стават по домовете. Към богослуженията освен четенето и разесняването на Библията, се извършват и евангелски песнопения.

За кратък период от време членовете на църквата се увеличават на около 40 богомолци.

През 1953 г. църквата наема помещение в сградата, където сега се помещава Районното полицейско управление. Първият пастир на църквата е Георги Тодоров от Велико Търново.

След две години същата се измества на улица „Раковска“ № 17, в дома на Иван Обрешков, а малко след това мястото ѝ се променя, нас-

Евангелска Петдесятна църква

танена е в дома на Макавей Иванов, на ул. „Бачо Киро“ №5.

Броят на вярващите вече достига цифрата 60, което започва да смущава управляващите. Те вземат помещението за други цели и на практика църквата е без молитвен дом. Всичкото ѝ имущество е изнесено на улицата.

Тогава Янко Димитров взема едно кардинално решение, като приема църквата в собствения си дом, и от този момент събиранията започват да стават в неговата къща на улица „Дунав“ № 9.

Пастир Янко Минев

След като пастир Георги Тодоров заминава за Велико Търново, Янко Минев е ръкоположен за дякон. Той ръководи църквата от 1953 до 1991 г.

До демократичните промени през 1989 г. в България членовете на църквата достигат цифрата 100.

След пенсионирането на Янко Минев за ръководител на църквата е назначен Стефан Нецов от гр. Плевен като пътуващ проповедник, който всяка неделя пътува, за да ръководи богослуженията.

Когато Стефан Нецов е назначен на друга длъжност, в Евангелската църква в Полски Тръмбеш на 15 октомври 1995 г. е назначен пастир Янчо Иванов Ганев — внук на Янко Минев по майчина линия.

Много труд полага новият пастир Янчо за изграждането на молитвен дом за църквата, който се намира в центъра на града, на улица „В. Търново“ № 1 след реконструкция и преустройство на стари сгради, закупени от църквата.

Там, в просторна зала евангелистите-вярващи, провеждат редовно своите богослужения.

Към църквата от 2009 г. е открито „Неделно детско училище“ за децата на вярващите, за да могат още от малки да се научат на честност, почтеност, доброта, морал и вяра в Господ Иисус Христос.

Пастир Янчо Иванов

Евангелската църква в гр. Полски Тръмбеш се характеризира главно с това, че винаги се опитва да направи вярата в Христос общодостъпна, актуална и разбираема за всеки човек. Църквата издига християнските добродетели и изисква от членовете си спазването им и воденето на морален живот.

През всичките тези повече от 60 години на своето съществуване, Евангелската църква в гр. Полски Тръмбеш е успяла да си извоюва име на духовна институция, където всеки човек във всяко време на нужда, или проблем в живота си може да отиде и да потърси опрощение, духовно просветление и помощ, а също така и приятелство, разбирането и любовта на своите братя, и сестри по вяра.

Дори и в днешното време на върл материализъм, църквата с чест изпълнява функцията на „Носител на духовността“ за гражданите на Полки Тръмбеш и околните села.

Мюсюлмански дом — джамия

През 1881 г. християните от село Полски Тръмбеш със собствени средства само за три години си построяват църква, носеща името „Света Богородица“. За изграждането на християнския храм доброволно вземат участие и мюсюлмани от малкото село. Сто и десет години по-късно турците, които живеят в Полски Тръмбеш, и те със собствени средства закупуват къща в квартала, където живеят, която след основен ремонт приспособяват за свой молитвен дом-джамия. По квадратура тя не е голяма, но засега е достатъчна за богомолците, изповядващи мюсюлманската религия. Същата няма минаре, което тепърва ще се изгражда.

Джамията се ръководи от Бейдат Салиев, който проповядва мохамеданската религия в ролята на духовно лице, със съответните изисквания по време на проповед, погребение и др. ритуали, като обслужва едновременно и други селища от общината, където живеят мюсюлмани, а също така и на територията на други общини.

Имамът Бейдат Салиев

Джамията се посещава редовно от мохамедани, които слушат проповедите на изпълняващия длъжността имам, който си служи с корана, чете и владее говорим турски език, въпреки че не е завършил училище за подготовка на този вид длъжност. Молитвената зала е обзаведена много добре, с изрядна чистота, която е характерна за мюсюлманските храмове.

Бейдат Салиев е роден в с. Обретеник, област Русенска, и живее в Полски Тръмбеш от 1954 г. в собствен дом, вдовец с две деца.

За длъжността, която изпълнява, не получава парично възнаграждение. Живее с пенсията си, без странични доходи.

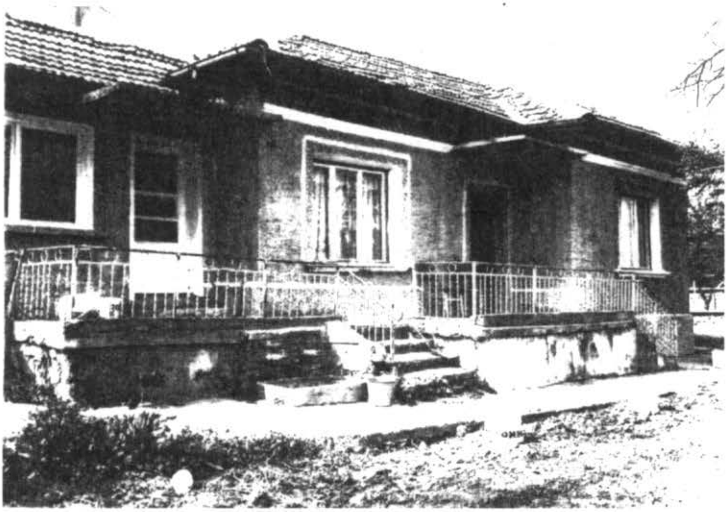

Мюсюлманският дом – джамия

СПОРТНА ДЕЙНОСТ

До началото на 40-те години на миналия век в село Полски Тръмбеш се говори много малко за спорт и не се прави почти нищо в тази област, освен за някои неофициални футболни състезания. Първенците на селото повече се вълнуват на темата просвета и култура, но не и за спорт. Както във всички останали села в района, така и Полски Тръмбеш има отбор по футбол, който се състезава, без да има някакви особени постижения, както това е в по-големите населени места като: Велико Търново, Горна Оряховица, Свищов, Павликени и др.

В определени дни от годината се провеждат състезания с мотори в местността Ловен парк на писта застлана със сгурия, която се намира около футболното игрище. Състезават се най-вече д-р Николай Хаджидончев, Теньо Шилев, Иван Шилев, Христо Бояджиев и др. Като състезатели понякога идват по покана и хора от други населени места.

Цялото село, мало и голямо, се стича да гледа този вид състезание, което понякога е доста опасно както за самите състезатели, така и за зрителите, които са застанали и на места, където са четирите завоя на пистата. При едно такова състезание, мотористът Христо Бояджиев, не можейки да вземе един от завоите, изпуска управлението на машината и се забива насреща в телена ограда. По една случайност водачът е леко контузен, без пострадали от публиката. За да имат моторите по-голяма мощност и бързина, някои от състезателите са поставяли още по един карбуратор, а на обувките си железни подметки, за по-лесно взимане на завоите, като единият крак плътно се влачи по твърдата писта, покрита със сгурия. Навремето не всеки човек е можел да упражнява този вид спорт.

Едва след 9 септември 1944 г. в с. Полски Тръмбеш се създават условия за масова физкултура и спорт.

В началото на 1945 г. по инициатива на кинооператора Никола Гърбузанов се основава спортен клуб. Гърбузанов е избран за негов председател с пълно единодушие от младежи, които имат желание да водят активен спортен живот. Този клуб става притегателен център за младежта. На едно събрание всички присъстващи решават клубът да носи името „Васил Левски“. Така се полагат основите на Народно физкултурно дружество „Васил Левски“. За общински физкултурен организатор през

1950 г. е назначен на щат Илия Калчев, който е един от най-добрите футболисти към местния отбор, който започва да се нарежда на почетно място сред футболните отбори на областта. Състезателите по футбол тренират редовно, с голямо желание и усърдие. В Полски Тръмбеш гостуват отбори по футбол като: „Ударник“ — Велико Търново, „Никола Петров“ — Горна Оряховица, „Червено знаме“ — Павликени, „Вечвой“ — Елена и др. Много от тях са побеждавани, защото в местния отбор играят много добри футболисти, като: братя Кънчеви, Стефан Дайновски, Гено Симеонов, Милко Ботев, Петко Кирилов, Георги Пенков, Димитър Ангелов (Росина), Евлоги Григоров, Петър Калчев, Людвиг Щрос, Йордан Тодоров (Чардака), Александър Чакъров (играещ треньор), Ангел Върбанов (Барона), Григор Григоров (Шариша), Йосиф Любенов (Бияра), Аврам Асенов, Кръстьо Марков (Бонтето), Иван Пенчев, Иван Стоянов, инж. Илия Григоров, Руси Георгиев, Лъчезар Миновски, Любен Николов (Симо), Иван Трифонов (Бобито) и мн. други, някои от които вече не са между живите.

Когато има футболен мач, към местността Парка, където е футболното игрище, започва да прииждa публиката на талази, на талази. Всички минават през главния вход, за да си купят билет. Само децата не плащат.

През един хубав слънчев пролетен ден някъде около Великденските празници играят футболен мач местният „Левски“ и „Ударник“ — Велико Търново, поделение 1810, за областното първенство. Някъде в началото на второто полувреме играта загрубява, и постепенно нещата се усложняват. Съдията изпуска контрола, започвайки да отсъжда наказателни удари, при което допуска и груби грешки. Внезапно част от публиката навлиза в терена, за да иска обяснение от главния съдия. Той е обграден, освиркан и малтретиран. Прокурорът влиза в игрището, правейки опит да усмири публиката, но обграждат и него, изтласквайки го към река Янтра, която тогава е минавала на стотина метра край игрището. Положението става много сериозно. Тълпата не може да бъде овладяна. Прокурорът е ударен няколко пъти, но успява да се изплъзне от обкръжението. Няколко здрави мъже го обграждат и той бива спасен от по-тежки последици. По случая се възбужда наказателно дело срещу Георги Иванов, набеден, че е ударил прокурора. И той е осъден на 30 дни поправителен труд, 25 дена чука камъни на кариерата в Самоводене. Впоследствие се установява, че осъденото лице се съгласява доброволно да поеме отговорността върху себе си, само и само отборът да не бъде изваден от групата и лишен от състезателни права за определен период от време. Така бай Георги изразява своя местен спортен патриотизъм, въпреки че не е докоснал с ръка прокурора. Дълги години тази случка се

Селският футболен отбор на „Левски“ – Полски Тръмбеш, през 60-те години на миналия век – един от най-силните във Великотърновска област. На снимката: най-отпред с топката – Георги Кирилов, клекнали отляво надясно: Тодор Тодоров (Дадачето), Руси Георгиев, Димитър Ангелов (Росина), Петко Кирилов, Тодор Нейков; прави отляво надясно: Милко Димитров (Сомов), Гено Симеонов, Григор Григоров (Шарифа), Иван Йорданов (Ачето), Йордан Тодоров (Чардака) и Тодор Антонов (Винпрома)

Състезатели по футбол. На преден план – отборът домакин

Мъжкият баскетболен отбор с треньор Христо Куманов

Женският баскетболен отбор с треньор Иван Пенчев, първият вляво. Последният вдясно – Ангел Николов (Лимона) – съдия по баскетбол

На писта, покрита със сгурия, без желязна подметка, завой не е възможен. На пистата в ловния парк под номер 1 се състезава Теньо Шилев от с. Полски Тръмбеш

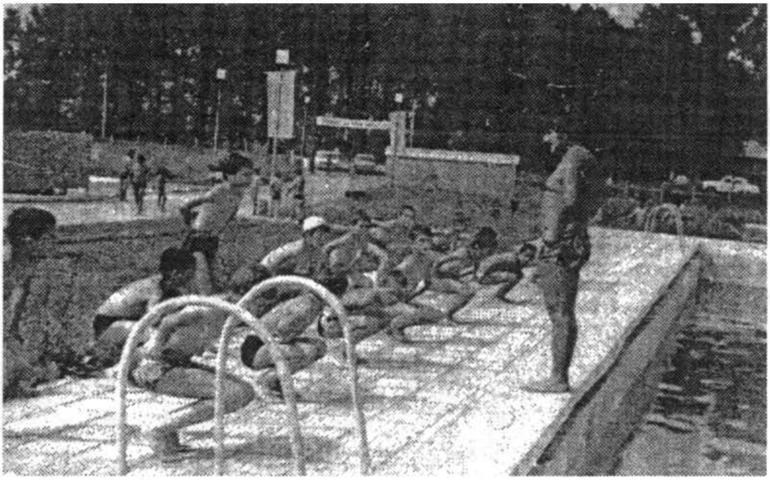

През 70-те и 80-те години на XX век най-масовият спорт в гр. Полски Тръмбеш е плувният. Треньорът Йордан Шилев ръководи практически занятия с най-малките плувци в плувната база в местността Ловен парк, 1980 г.

коментира между населението. По време на делото съдията разбира истината, но издава присъда за дребно хулиганство, защото тогава често пъти от друго място предварително, се издават присъдите, а съдиите само ги потвърждават. От тогава са минали повече от 50 години, но по спортните терени футболните хулиганства продължават и ще продължат и занапред, въпреки че стадионите се охраняват от органите на реда.

В началото на втората половина на миналия век в с. Полски Тръмбеш освен футбола много бързо започва да се развива спортът баскетбол, особено при жените. Голяма заслуга за този вид спорт имат двамата преподаватели по физическо възпитание в СОУ „Девети септември“ Христо Куманов и Иван Пенчев. Първият подготвя децата от средния курс, а вторият ги доизгражда като добри състезателки в последните класове на гимназиалния курс.

Женският баскетболен отбор до 1964 г. взема участие във всички републикански, селски спартакиади, като 4 пъти е републикански първенец. Децата от средния курс за времето от 1958 до 1967 г. 5 пъти са също републикански първенци. За този период от време отборите са водещи в областа.

Христо Куманов, като преподавател по физкултура, всецяло се отдава на своята учителска професия и като треньор по хандбал. Неговите възпитаници стават национални първенци през 1965 г., когато Полски Тръмбеш вече е обявен преди една година за град. С други думи, през този период тези два спорта прославят името на селището в цялата страна.

Тази традиция продължава и днес, за което се разказва в книгата по-подробно в главата „Учебно дело“.

В западната част на селището е изграден футболен стадион с няколкостотин седящи места.За неговото изграждане е вложен много доброволен труд от хора, които са се лишавали от неделната си почивка. Почти всички предприятия са отпускали парични средства и безплатен превоз за извозване на изкопна земна маса. Съдействие е оказвал и Общинският народен съвет в лицето на неговия председател Дамян Илиев, който във всяко начинание е подкрепял Иван Бонев — председател на физкултурното дружество „Левски“.

Голям подем през тези години има футболният отбор, който се състезава в зона „Янтра“. Треньор е Александър Чакъров, а председател на дружеството е Тодор Кръстев, на платена длъжност. Той е бивш политически офицер, преминал от армията в цивилния живот, съгласно тогавашните разпоредби на управляващите страната.

След откриване на минералната вода през 1973 г. назрява идеята за построяване на плувен басейн в местността Парка, за да може през летните месеци гражданите на Полски Тръмбеш да спортуват в областта на спорта плуване. Топлата минерална вода е добра предпоставка за полагане основите за развитие на плувните спортове. След задълбочен анализ ръководителите на града решавата да се построи плувен басейн, като за целта минералната вода, чийто източник се намира в западната част на града, да бъде отведена в местността Парка, със специален водопровод дълъг около 3 км. Направата на такъв водопровод е доста трудна за изпълнение задача, тъй като трябва да мине под магистралния път Велико Търново — Русе и под жп линията, която върви успоредно с него. За изпълнението на тази нелека задача голям труд полагат ръководителите на града — председателят на ОбН съвет Иван Камбуров и първият секретар на ОбК на БКП Дамян Илиев. За прокопаване на канала, където трябва да лежат водопроводните тръби, се включва и обществеността на града чрез доброволен труд.

На 8 септември 1974 г., когато се честват 10 години от обявяването на Полски Тръмбеш за град, става откриването и пускането в експлоатация на три плувни басейна: голям — 50 м на 25 м, среден — 25 м на 12,5 м и детски във формата на рибка с дълбочина 50 см.

През летния период басейните се посещават от стотици любители на плувния спорт не само от града и околните селища, но и от много населени места в областта, а така също и от други окръзи.

Десет години по-късно е построен четвърти закрит басейн, който официално започва да функционира през 1984 г. След неговото построяване напълно се оформя плувна база с всички изисквания в този вид спорт.

В тази база се провеждат редица регионални, областни, републикански турнири и първенства по плуване, водна топка, водно спасяване и др. дисциплини.

В тази спортна база са водили подготовка отбори от страната като: ЦСКА, „Славия“, „Черноморец“, „Доростол“ и др.

Заслужилият майстор на спорта Добри Динев провежда успешни опити за постигане на световни рекорди в маратонското плуване на 40 и 50 км, в стил „Бътерфлай“.

Първият човек, който поема инициативата за създаване на организация по плуване към местното дружество за физкултура и спорт „Янтра“ — гр. Полски Тръмбеш след построяването на спортния комплекс, е Христо Куманов — председател на дружеството.

На хонорар е назначен като треньор по плуване Веселин Илиев, който получава възнаграждение и като спасител. През лятото на 1976 г. е назначен още един треньор по плуване — Йордан Шилев, който през свободното си време изпълнява функцията и на спасител, а 5 години след това сформира отбор по водна топка.

През 1984 г. за треньор по плуване е назначен Добри Динев, а непосредствено след това и съпругата му Маргарита Динева, която е завършила ВИФ със специалност „плуване“. Като треньор по плуване работят още Милко Рачев и Сашо Венков. Взима се решение да се организира и школа за масов спорт по плуване с треньор Пламен Величков.

След напускането на Добри Динев и Маргарита Динева през 1987 г. за треньор е назначен Димитър Любенов, бивш треньор на ЦСКА — София, който работи като такъв до 1993 г. Поради несериозно отношение към работата е освободен. По същата причина е освободена и управителката на плувния басейн Жана Димитрова.

През 1994 г. за треньор е назначен Йордан Ангелов, завършил Националната спортна академия. След него хоноруван треньор става Дамян Нейков, бивш състезател по плуване.

Така в продължение на повече от двадесет години в град Полски Тръмбеш плувният спорт дава своите резултати, които са плод на работата на спортните деятели, треньори и най-вече на обществените деятели в лицето на председателя на ОбНсъвет: Иван Камбуров, Иван Евашев, Никола Марков, Кръстьо Камбуров, Пенчо Бояджиев и Пламен Минев. Всички те са имали положително отношение към този вид спорт, който прославя името на града.

През периода 1975—1983 г. отборът по плуване взима участие предимно в маратонски надпревари, като преплуване на река Дунав при гр. Свищов, което става всяка година.

След 1984 г. идват първите големи успехи в Републиканските средношколски игри, проведени в гр. Сандански през 1985 г. Голям успех там завоюват: Захарина и Илияна Диневи, Антония Ангелова, Кънчо Владимиров и др.

За периода от една година са покрити два първи разряда, двадесет и два втори и 157 трети разряда. Това е едно голямо постижение за плувния спорт в града.

Под ръководството на треньора Добри Динев отборът по плуване на града участва в републиканското първенство по триатлон (плуване, колоездене и бягане) в Слънчев бряг, където се представят блестящо в отделните възрастови групи: до 10 години Антония Ангелова заема второ място, до 14 години Захарина Динева е победителка, а останалите участници от отбора, заемат място в призовата шестица.

През лятото на 1986 г. отборът по плуване заема второ място на Републиканските средношколски игри в гр. Добрич.

За съжаление през 1987 г. треньорите семейство Диневи напускат постовете, които заемат, поради породилите се конфликти между тях и управниците на града. Някои от изявените състезатели преминават към други отбори, за да продължат своята спортна кариера, а само Кънчо Владимиров остава да се състезава за плувен клуб „Янтра“, който на петдесетия плувен маратон Галата — Варна, проведен през 1990 г. заема първо място. На следващите маратони той също се представя много добре и е удостоен със званието МС (майстор на спорта).

Големи заслуги като треньор има и Йордан Ангелов, който готви предимно деца до 12 години, които печелят призови места в различни състезания.

За периода от 1974 до 1996 г. в гр. Полски Тръмбеш плувният спорт подготвя много плувци, които се състезават с голямо желание, подтиквани най-вече от местния патриотизъм. Това са млади хора, които доказват с делата си любовта към родния град.

Промяната, която настъпи в България през 1990 г., даде негативни последици и на плувния спорт в гр. Полски Тръмбеш. За кратък период от време са разрушени до основи и ограбени вандалски плувните басейни и всички съоръжения около тях, в това число и огражденията, които са продадени на вторични суровини.

През 2007 г. започна възстановяването на плувната база със средства от най-различни направления, в това число и от общината. Най-напред се възстановява закритият басейн, а през 2009 г. е пуснат за експлоатация големият, който е напълно модернизиран, със специално пречиствателна апаратура, за да отговаря на всички санитарно-хигиенни изисквания.

Предстои ремонт и на останалите два басейна.

Може вече да се твърди с увереност, че спортната плувна дейност която за няколко години отпада напълно, тепърва ще се възроди.

Наред с плувния спорт, който е на голяма висота, футболният отбор също има успехи като участник в зона „Янтра“. За известен период от време негов треньор става Георги Кирилов, бивш състезател на футболен отбор „Локомотив“, Горна Оряховица, член на Б футболна дивизия. Георги освен че е щатен треньор същевременно играе на поста вратар, от който пост има поглед върху цялостната игра на отбора и по този начин може да дава нужните указания на състезателите, когато е необходимо. Няколко години футболният отбор мери сили с отбори от големи градове. След като се извършват редица структурни промени във футболното първенство, отборът на „Левски“ продължава да се състезава в елитната футболна група на областта под ръководството на своя треньор, бивш състезател на същия отбор — Илиян Кирилов. Той полага големи усилия за доброто представяне в този вид спорт.

БИТ И ПРЕХРАНА, ЛОВ И РИБОЛОВ

Както споменахме преди това, до Освобождението, а и десетина години по-късно село Полски Тръмбеш е било малко селище, с около петдесет схлупени къщурки, от които половината турски, а другите — български и няколко цигански. Българи, турци и цигани живеят спокойно и в разбирателство. Ако случайно възникне някакъв спор между тях, той се решава незабавно, по мирен начин, чрез среща-разговор между най-възрастните, беловласи старци, представители от трите етноса. Това е било така нареченият „Съвет на старейшините“, който е бил в правата си да решава не само всички спорни въпроси, но и да съди и порицава тези, които правят опити да присвояват чужда собственост, злоупотребяват с алкохол или пък нарушават обществения морал с някоя неморална постъпка, която не се нрави на останалите люде от селото.

Когато пък някой изпадне в беда, всички дружно му помагат кой с каквото може. Когато се строи жилище, масово се притичват на помощ към бъдещия новодомец. Извършва се превоз на строителни материали, най-вече камъни за зидария на темелите на къщата, дървени греди от гората. Стените тогава са се изграждали от плет, който се измазва с дебел слой от глина, примесена с мекина, за да не се напуква при промяна на температурата при различните сезони от годината. Покривът се е покривал с така наречените турски керемиди, по простата причина, че в този край е нямало каменна кариера, от която да се вадят плочи за покрив. Когато се изгражда жилището и се стигне до неговия покрив, главният майстор застава на най-високата му част, където е закован голям дървен кръст, изправя снага, слага двете си ръце на устата и с пълно гърло съобщава, че се строи дом, като същевременно произнася и благослови към бъдещите новодомци. Не след дълго към новостроящия се дом пристигат селянки в чиста премяна, които носят дарове, предимно ръчно тъкани кърпи, парче плат, също домашно производство, или пък мъжка риза за майстора. Майсторът след като поеме дара, пак на висок глас обявява кой го е дал, като благославя дарителя и цялото му семейство. До вечерта големият дървен кръст е нагизден с подаръци, а на върха му е завързана голяма китка цветя.

Селяните се занимавали най-вече със земеделие и скотовъдство. Отглеждали са биволи, говеда, овце и кози. Тези свои животни през есенно-зимния период от годината хранели с люцерина, фий, сено, добито от ливадите, царевично и ечемичено зърно за прасетата и просо за пиленцата през пролетта.

Сламата те са смесвали с трици, за да хранят най-вече биволите и воловете — тяхната любима храна. Във всеки християнски дом се отглежда прасе, което се коли за Коледа. Турците пък отглеждат големи агнета, наречени кочове, които се принасят в жертва на техния празник Курбан байрам. За големия празник Гергьовден и в най-бедното семейство се коли агне, а през целия ден, на видно място са направени люлки, където се люлеят деца, невести и най-вече моми, чиито люлки тласкат ергените.

Почти всички селяни са отглеждали и лозови насаждения, предимно винени сортове: отел, гъмза и памид, които не изискват особена грижа. Част от гроздето са консумирали като храна, а другата — по-голяма, за приготвяне на вино и ракия за лична консумация. По онова време селянинът е консумирал в ограничено количество месо, като строго е спазвал коледните, великденски и други пости, а в дните сряда и петък също е консумирал постна храна. За месо е отглеждал в неограничено количество според възможностите си, различни видове птици, най-вече кокошки или патки, които се отглеждат доста лесно.

Сред ливадите и гористите места се е развъждал най-различен дивеч, особено зайци, гургулици, диви прасета, които живеят и се размножават на спокойствие, тъй като ловът е бил занемарен и почти никой не е проявявал интерес към него. Само някои от турците са ловували с кучета, копои и капани, които са залагали на определени места с храна-примамка. Останалите хора са наричали тези ловци „хава серсеми“, защото зарязвали питомното, а са гонели дивото, като са занемарявали нивите си, които са обработвали. Повечето от ловците са се занимавали и с риболов, като за целта саморъчно са изплитали така наречените кошове-винтери, в които са поставяли хранилки риба, за примамка. В тези винтери, освен дребна риба, много често е попаднала и едра такава, като шарани, сомове и др. Водите на река Янтра са гъмжели от различни видове риба, и то в много големи количества. Водата е била кристално чиста. Ставала мътна само през пролетта, когато се топят снеговете в Стара планина, или при продължителни валежи от дъжд. Реката е доста пълноводна, защото приема в своето корито реките Стара река, при село Върбица и Росица край с. Крушето. Голяма част от едрата риба, предимно шаранът се е осолявала в така наречените дървени съдове-чебури за зимата. Въдичарството по него време не се е практикувало. Много от рибарите са умеели да ловят риба и с ръце, гмуркайки се в дълбоките места, наречени подмоли.

Освен в река Янтра риба се лови в така наречените Манда гьол и Кадъ гьол, които са се пълнели с вода предимно от придошлите води на реката, когато прелива коритото ѝ, и от дерето, което извира от хълма, който се намира в западната част на селището, по посока на село Страхилово. И българи, и турци, и цигани са предпочитали да ядат найвече шаран и сом, а също така и белевица, която макар и дребна е много вкусна заради бялото си месо. Така наречената каракуда почти не са ядяли, заради многото ѝ дребни кости. Едни от най-популярните рибари за онова време са били: Тодор Кючюкцанев и каикчията-турчин, който е прекарвал с каика си (голяма лодка) хората от единия на другия бряг на река Янтра, при село Каранци. Този каикчия е имал колиба на десния браг на реката, където си е варял рибена чорба с вода, нагребана направо от водата на реката, а рибата си е печал на циганска керемида, в жарава от дърва. Много често той имал гости, предимно вечер, които са ходели при него на рибена чорба и печена риба, като са си носели хляба и пиенето. От турчина рибата, от гостите — пиенето.

Този каик-ладия се е ползвал, докато се построи минушката, а след това — каменният мост над реката. Минушката е платно от дъски, широко около метър и половина, което се държи на две дебели телени въжета, опънати от единия до другия бряг, завързани на бетонни колони, заработени дълбоко в земята.С други думи, това е висящ мост за пешеходци, който е ползван много години от жителите на село Каранци.

Жителите на малкото село Полски Тръмбеш са ползвали ловни средства най-вече срещу вълчата напаст, която е била най-голяма по време на дългите студени зими, когато в горите вълците трудно намират храна и гладът ги принуждава да се насочат към населените места. Река Янтра те прекосяват по леда. Много често са нападали домашни животни и посред бял ден, като са вършели големи поразии, една от които е удушаването на овце и кози. Знайно е че един гладен вълк може за кратко време да унищожи десетки животни, а да яде само от едно.

На селянинът Кънчоолу, който имал няколко големи овчарски кучета, вълците една нощ, когато дърво и камък се пукат от студ, удушават 12 овце. Посред бял ден на селската чаршия няколко вълка удушават кобилата на Кольо Пенеолу, въпреки че десетки мъже излизат от къщите си да се борят с тях, с железни вили и брадви, подкрепяни от големи овчарски кучета. Вълците се разбягват, но животното е одушено. Много трудно се води борба срещу изгладнял вълк, защото той е много пъргав и настървен от глада, който не му дава спокойствие.

Когато след Освобождението преселници от различни места се заселват масово в малкото селце Полски Тръмбеш, наред с покъщнината, която вземат със себе си, не забравят и оръжието, което са притежавали, като револвер барабанлия и пушката за лов, предимно едноцевка. Някои от тях са си извоювали правото да притежават оръжие още по време на робството. По-спокойно спи българинът, когато под възглавницата му е револверът, а на стената виси ловната едноцевка. Трудно, много трудно може да влезе в този дом неканен гост, особено през нощта, с цел да извърши някоя пакост, предимно кражба. Повечето от тези преселници са занаятчии и търговци, които зорко пазят своите имоти, особено пък ако имат скътани златни пари. Едва по това време се поставя началото на така наречения неорганизиран лов. Този, който притежава ловна пушка, предимно едноцевка, излиза на лов, с приятели, а често пъти и сам, когато той си реши. По онова време полето и гората са пълни с най-разнообразен дивеч. Прияде му се на търговеца или еснафа заек, грабва пушката и само след час пристига с желания дивеч, закачен на колана, за да могат да го видят много хора, когато прекосява улиците.

Търговците проявяват голям интерес към скъпите кожи от лисици, които се заплащат на много високи цени заради голямото им търсене не само в страната, но и в чужбина. Това примамва много хора да търсят препитание от продажбата на кожи. Този вид дивеч бил най-разпространен в местността Мочура. Ловецът Симеон Кючукцанев, роден в края на деветнадесети век, разказва на по-младите, че в местността Крушака, която се намира в непосредствена близост до селото, е имало редки животни и птици, като: глухари, същински диви котки с черни шарки, големи колкото лисици, сърни, диви прасета, много от които са ставали жертва на вълците по време на зимата.

Сред придошлите в с. Полски Тръмбеш другоселци, наречени от местните хора ябанджии, е имало някои, по-бедните, които са ловували с най-различни системи пушки-тъпкалии, на които викали долми. Това са били казалийки пушки от времето на Освободителната война. Името им казалийки идва от името казак. Българите в повечето случаи са наричали освободителите не руснаци, а казаци.

Едва в първото десетилетие на миналия век в България се появяват на пазара пушките ислянки. Това са едноцевки, които ловците ги наричат фишеклии.

Богатите търговци-ловци, са имали пушки двуцевки от най-различни марки. Една такава пушка-двуцевка е струвала около 3—4 до 5 златни наполеона, а един модерен, железен плуг се е купувал двойно по-евтино.

Тези селяни, които са търсели препитание от продажбата на кожи от дивеч, вместо да ползват оръжие за обстрел, залагат отрова на определени места със съответната примамка, за да предложат на търговеца кожа, която да не е наранена от оловните дробилки, тъй като се продава на много по-висока цена от тая, която е наранена от стрелбата.

За организиране на ловците от с. Полски Тръмбеш може да се каже, че това става някъде около 1910 г., когато от село Долна Върпища —

Габровско, се заселва Радослав Панев, който е бил потомък на род с изявени ловци в тамошния край, още по време на робството. Много бързо той се сприятелява с дядо Атанас Гайдата, който е бил единственият ловец в селото. Направили си другарска групичка, като често се събирали на софра. Дядо Радослав свири на гъдулка, Атанас Гайдата — на гайда, а Ангел Дончев — на тарабука. Хобито авджии така ги сприятелило, че те станали неразделни другари.

Дядо Ангел Дончев е бил много голям приятел с народния борец Никола Петров, тъй като и двамата са били от Горна Оряховица. Борецът често гостува на дядо Ангел, който го води на лов за сърни в местността Емиш чешми. Това е времето на Първата световна война.

По времето на войната до началото на двадесетте години за организиран лов в Полски Тръмбеш не може да се говори.

Едва през 1920 г., на 6 август, в селото се полагат основите на ловно-стрелково дружество „Сокол“, което е видно от учредителния протокол.

Прави впечатление, че е написан на пишеща машина и дружеството е имало печат, който по всяка вероятност е бил изработен преди учредяването на дружеството.

Членовете на дружинката са 170 ловци от Полски Тръмбеш и съседните села. Много добре се четат имената на: Велико Иванов, Милан Типографов, Васил Иванов, Димитър Димов, Косьо Ганчев, Илия Назъров, Пантелей Николов, Илия Даскалов, Пенчо Цървуланов, Георги Симеонов и др., които са учредители на дружеството.

С писмо №12719 от месец август 1920 г. Министерството на земеделието утвърждава образуването на Ловно стрелческо дружество „Сокол“.

Още същата година започва воденето на сметководна книга, където се отразяват приходите и разходите на дружеството.

Септемврийските събития през 1923 г., след това превратът на 9 юни, а също така и другият, деветнадесетомайският през 1934 г., не пречат на нормалния живот на ловната дружинка. По време на Втората световна война, ловците са под наблюдението на полицията, тъй като притежават огнестрелно оръжие, което се води на строг отчет и системна проверка с оглед да не попадне в ръцете на нелегалните. Въпреки всичко много от тях са били въоръжени с ловни пушки.

В село Полски Тръмбеш дружинката има свой член — Георги Радославов, който е неин оръжейник. Като такъв той безупречно се справя с каквато и да било повреда на дадена пушка, независимо каква марка е. Същата работа е вършел и ловецът Теньо Шилев, който е имал техническа работилница за фина механика и оптика.

Много често особено през зимния период ръководството на дружинката урежда така наречените ловни вечеринки, на които се разиграват и томболи, от които постъпват парични доходи. Между предметите за томболата, които са подарени от търговците, има и много диви зайци, убити предния ден, а понякога и диво прасе, разфасовано на големи парчета. В тези томболи стават и така наречените наддавания за определени предмети, откъдето постъпват повече приходи. Имало е случаи, когато стойността за един див заек, достига цената на едно агне.

Полицията и жандармерията често пъти правят опити да използват ловците при така наречените блокади за издирване на нелегални, но не са констатирани случаи някой ловец да се включвал доброволно с този вид дейност в Полскотръмбешки район.

Много малко ловци до 9 септември 1944 г. са членували в политически партии, тъй като след преврата 1934 г. цар Борис III отменя с указ всички партии, които в продължение на много години почти не съществуват, с изключение на комунистическата партия, която до преврата е водела нелегален живот, ръководейки така наречената съпротива, наблюдавана и контролирана от Москва в лицето на Сталин.

След 9 септември 1944 г. дружинката продължава да води нормален живот. Тя разполага и със своя земя в Ловния парк, където се изгражда и ловно стрелбище за обстрел на панички, които се изхвърлят във въздуха от специални за целта машини.

Ловците, които са простреляли глигана. На втория ред, в средата – Мария Варненска, касиер-счетоводителката на дружинката

Ловците са наредени по няколко човека в една редица, за да извършат обстрела поединично, а специална комисия записва резултатите. Такива състезания се провеждали на много малко места в страната, тъй като не всяка ловна дружинка е можела да има ловно-стрелкови полигон.

Непосредствено до стрелбището, на около 25—30 метра от река Янтра, дружинката е имала ресторантче, където се сервирала постоянно прясна риба, уловена от реката.

Почти всички ловно-стрелкови окръжни състезания се провеждат в Полски Тръмбеш в неработни дни и затова те се наблюдават от многобройна публика не само от селището, но и от хора, дошли от района, тъй като в състезанията участват и ловци от съседните села, някои от които дълги години са ловували организирано, спазвайки всички разпоредби. Боравенето с огнестрелно оръжие, особено сред гориста местност, където видимостта е много ограничена, изисква много голямо внимание и съсредоточеност. Не случайно се полага изпит за придобиване правото на ловец. Въпреки всичко това има и нещастен случай. Така например, многогодишният ловец Георги Радославов, който е майстор-оръжейник на ловците, прострелва ловец с бринеке при лов на диви прасета, вследствие на което потърпевшият почива от огнестрелната рана. Друг път ловецът доктор Димитър Михайлов по една случайност не става жертва, а само е леко ранен от ловец от село Петко Каравелово в околностите на същото селище. Докторът, който по душа е благороден човек, високоерудиран, с чувство за хумор, още същата вечер дава богата софра на ловците за свое здраве, а на ловеца, който е щял да го порази, подарява любителски бинокъл за благодарност, че не го е убил.

По времето, когато в гр. Полски Тръмбеш се извършва голямо строителство, на различни обекти в местността Парка, на стотина метра на север от стрелбището се строи ново, отговарящо на всички съвременни изисквания за този вид спорт, като за целта са подсигурени двадесетина декара равна площ, оградена с масивна ограда от бетон и железни конструкции. Доставени са модерни машини за изхвърляне паничките за обстрел, който се ръководи от главния съдия. Построени са седящи места за публиката, която наблюдава състезанието. Веднага на специални табла се отчитат резултатите от стрелбата, които е отчела съдийската колегия. На това модерно, ловно стрелбище, се провеждат редовно състезания на републиканско ниво, както и на европейско, насрочени от европейската ловна федерация по спортна стрелба. Освен за обстрел на панички има друго стрелбище, наречено от ловците „бягащ глиган“, по който се стреля, когато се задвижва с механично устройство, от едната към другата страна на стрелбището.

След 1989 г. новото ловно стрелбище запазва своите технически съоръжения, но вандали започват да разграбват металната ограда на комплекса и да къртят циментовите блокчета на същата.

Голяма заслуга за изграждането на този модерен комплекс за ловни състезателни стрелби има ръководството на града. Много голяма помощ оказва и Марин Манолов, който известно време е Председател на Окръжния народен съвет.

От 1920 г. до настоящия момент, председатели на ловната дружина са били: Стойно Божков, Пройно Мерджанов, Иван Камбуров, Пеньо Бербатов, Коста Попов, Кольо Ангелов, Григор Стайков, Иван Камбуров (младши), Марин Манолов, Иван Бонев, Георги Добрев, Иван Бонев, след 1970 г. — Никола Марков, Симеон Стойчев, Георги Чакъров и понастоящем Кирил Маринов.

През месец април 2010 г. в изложбената зала на историческия музей в гр. Полски Тръмбеш се урежда изложба във връзка с 90-годишнината от полагане основите на ловно-стрелковото дружество „Сокол“.

Григор Григоров с отстреляния от него 300 килограмов трофеен глиган.

ПОЛИТИЧЕСКИ ПАРТИИ В ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

За политически партии в Полски Тръмбеш може да се говори в последните години на XIX в. и първите на XX век, когато в следосвобожденска България, започва пропагандирането на социалистическите идеи. Пропагандатори са привърженици на БРСДП, най-вече сред учителите. За тази пропаганда най-много спомагат войните, които разоряват българското село, където се чувства недоволство от управляващите, но това недоволство няма организиран характер и затова по-скоро прилича на брожение. След двете войни — Балканската и Междусъюзническата това недоволство още повече нараства по време и в самия край на Първата световна война. На самия фронт започват войнишки бунтове, които са насочени към управляващите и най-вече към монарха Фердинанд, който е най-големият виновник за националната катастрофа. Срещу подбудителите и преките участници в тези бунтове започват да се водят следствия и съдебни дирения от военните съдилища. Тези войнишки бунтове обхващат голяма част от подразделенията на фронта. В основата им като организатори са предимно запасни офицери, които са взводни, или ротни командири, които стоят най-близко до редовния войник, които най-добре знаят и чувстват какво го мъчи селянина, или работника, облякъл войнишкия шинел, който вече се е протрил и скъсал, тъй като четири години не е смъкван от гърба на фронтовака.

С тези бунтове и размирици, които стават на фронта, от Полски Тръмбеш взема участие Йорго Игнатов, но не е съден поради липса на доказателства. Осъдени са обаче по десет години затвор Тодор Павлов и Илия Енев, като излежават част от присъдата си в затвора в гр. Скопие.

По време на Първата световна българското село загубва много мъже, които оставят костите си по чукарите на Кожух планина и завоя на река Черна в Македония. Много войници попадат в плен, като една част от тях се предават доброволно. Когато на гладния и одърпан войник му дойде до гуша и въшките не му дават минута спокойствие, той закача на щика на пушката бялата си риза или развява партенката си, за да се предаде. Това извършват повечето войници, които не са женени или пък нямат деца. Семейните трудно прибягват към този начин за спасение, тъй като при тях надделява любовта към семейството, която стои наравно с любовта към Отечеството. До голяма степен, за войнишките бунтове играе и революцията в царска Русия. В окопите се разпространяват позиви, които се четат от войниците.

Когато болшевиките в Русия идват на власт, чак тогава, по него време, т.е. след 1918 г. в България започва да се говори за комунизъм, а също и за комунистическа партия. Много млади хора симпатизират на комунистическите идеи и по този начин полагат основите на партията, която е проводник на тези идеи. В столицата София вече е изграден ЦК на БКП (тесни социалисти), който утвърждава Полскотръмбешката партийна група, начело на която застава Петър Генов. Това утвърждаване става през есента на 1919 г. Като комунисти по това време се изявяват най-вече Стефан Петров и Ангел Георгиев, които са дадени под съд, като обвинени за косвено участие в Транспортната стачка на гара Горна Оряховица. Независимо че първият е търговец, а вторият — учител, те реагират положително на стачкуващите железничари в района на Полски Тръмбеш. Съдът ги оправдава, благодарение на техния защитник, адвоката Сотир Бранков.

Партийната група в Полски Тръмбеш е определена за районна, с оглед да подпомага другите партийни групи от съседните села. Оформя се и учителска комунистическа група. В Полски Тръмбеш през 1921 г. на партийна конференция говори Васил Мавриков, известен площаден оратор, с голяма популярност в цялата страна. В района на Полски Тръмбеш чест гост е и комунистът адвокат Сотир Бранков, който също има дар слово.

На всички партийни конгреси винаги има представителна група на комунисти от Полски Тръмбеш.

Основава се и младежко комунистическо дружество „Христо Ботев", със секретар Йордан Калицов. Младите комунисти стават помощници на по-възрастните, изпълнявайки техните партийни поръчения.

През 1923 г., когато се провеждат избори за окръжни и общински съветници и за училищни настоятелства, комунистите вземат гласове, колкото земеделците.

Земеделският съюз особено след Владайските събития, започва да спуска корени сред земеделските труженици. Имената на техните водачи Райко Даскалов и Александър Стамболийски все по-често и по-често започват да излизат на преден план по време на всички събития, които се разиграват в края на Първата световна война, свързани най-вече с войнишките бунтове и земеделските такива в Дуран кулак, Шабла и Тръстеник. Специално в Полски Тръмбеш земеделската дружба не е е била по-голяма от тая на партийната комунистическа група. В съседните по-големи села е било обратно. Много големи земеделски дружби е имало в селата: Страхилово, Тенча, Мекиш, Полски Сеновец и др.

Картината се повтаря при изборите за народни представители, през пролетта на 1923 г. Почти еднакъв брой вземат земеделци и комунисти. На трето място се нареждат либералите, които са представители на по-заможната класа, най-вече в лицето на местните търговци и индустриалци. Още по онова време се вижда, че макар Полски Тръмбеш да е село, и то много по-малко от съседните села в района, в селището запова да се оформя класата на търговците, индустриалците и банкерите. Това е върхушката, която се обособява като много по-заможна в материално отношение в сравнение с дребния земеделец или работник.

На 9 юни 1923 г. в България се извършва военен преврат, в резултат на който ЦК на комунистическата партия взема решение за въоръжено въстание.

Партиен секретар на местната партийна организация е Михо Цонев. Под негово ръководство в Полски Тръмбеш се създават две бойни групи. В съседните села също. В Полски Тръмбеш и района се очакват бунтове, но това не става по редица причини, които не са от местно естество. Знайно е, че бунтове и вълнения има най-вече в Северозападна България, които са ръководени от Георги Димитров и Васил Коларов. И двамата след потушаване на въстананието, избягват в съседна Югославия, където известно време се укриват. Те се спасяват, но са избити много хора, предимно селяни. Обесен е и един духовник на име поп Андрей. Тази негова смърт е описана със силата на художественото слово от поета Гео Милев в едноимената му поема „Септември“.

Партийният секретар-книжарят Михо Цонев от с. Полски Тръмбеш е осъден от Апелативния съд гр. Русе на 12 и половина години затвор въз основа на доклада на Търновското окръжно полицейско управление до Министерството на вътрешните работи. След шест месеца получава амнистия.

През месец май 1924 г. се провеждат местни избори и за кмет е избран комунистът учител Ангел Георгиев. Като кмет той работи най-вече за средната и бедна класа и заради това отношенията му с по-заможните търговци занаятчии и банкери, са доста обтегнати. Този неприятен климат на взаимоотношения между местната власт и заможната върхушка е една от най-главните причини за разтуряне на Общинския съвет и насрочване на нови избори. Ангел Георгиев и Стефан Петров са арестувани като противници на режима, установен след преврата на 9 юни 1923 г.

Периодът 1924—1925 г. се характеризира с известна стабилизация на режима, но след атентата през 1925 г. в църквата „Света Неделя“ — София, в цялата страна започват масови арести и убийства. Атентатът е подготвен от комунистическата партия и затова ударът на управляващите е насочен срещу нея. По-известните комунисти и земеделци от цялата страна са арестувани, преследвани и наблюдавани непрекъснато от органите на властта. Изключение не прави и село Полски Тръмбеш.

Световната икономическа криза в края на двадесетте и началото на тридесетте години на миналия век разтърсва и нашата страна. Тази криза е една важна предпоставка за активизиране на левите сили, в това число и в село Полски Тръмбеш.

През 1930 г. в Полски Тръмбеш се изгражда Районен комитет на работническата партия. Негов секретар е Костадин Петков, а Михо Цонев е партиен секретар, който подпомага секретаря на работническата партия, най-вече в организационно отношение. По това време идва на работа в Полски Тръмбеш зъболекарката Ана Симеонова, която започва да играе ключова роля в редиците на комунистическата партия не само в селището, но и в целия район. С нейно пряко участие и ръководство се провеждат събрания, митинги и др. мероприятия. Агитационните материали е печатал Иларон Стефанов, който също става трън в очите на полицията, какъвто е книжарят Михо Цонев.

Към всички комунисти управляващите вземат съответните мерки. Дори има случаи, когато някои са били поканени да се откажат от своите комунистически идеи. Никой от комунистите не приема поканата за доброволен отказ. Напротив, много хора изявяват желание да бъдат приети в редиците на комунистическата партия. Имало е случаи някои да подписват декларации, когато кандидатстват да станат нейни членове. Някои от тях проявяват героизъм и своего рода отрицание в някои свои постъпки на обществени места. Така например на 1 май 1934 г. Лефтер Лефтеров и Боян Чолаков на върха на една висока топола в района на железопътната гара завързват червен плат, символн а пролетарската класа.

Всички тези прояви и подобни други от такъв характер са оценени от Окръжния комитет на партията — Велико Търново, който изпраща свои представители в помощ на Районния комитет на партията като: Георги Рибаров, Петър Панайотов, Христо Козлев и др.

Големи заслуги към комунистическата партия в Полски Тръмбеш и района в периода през 30-те години имат и зъболекарят Николай Хаджидончев и братята Димо и Никола Кръстеви. Малко по-късно активно се включва в тази дейност и д-р Лечо Лечев. Не прекъсват своята дейност Михо Цонев и Иларион Стефанов.

След преврата през 1934 г. цар Борис III забранява чрез указ всички партии на територията на Царство България. Това налага комунистическата партия в село Полски Тръмбеш да води нелегален живот, което продължава до края на Втората световна война.

През 1941 г. България става член на Тристранния пакт. Цар Борис III стои начело на държавата като неин монарх. Настъпват тежки дни на изпитание, особено когато Хитлер иска от него войски за Източния фронт. Отказът, който дава монархът, може би е една от причините за неговата неочаквана смърт през месец август 1943 г.

На територията на страната нелегалната комунистическа партия организира въоръжена нелегална съпротива срещу фашизма, по указание на Съветска Русия, начело на която стои Йосиф Сталин.

В самото начало на войната местната изпълнителна власт по разпореждане на Министерството на вътрешните работи започва интернирането на по-известните комунисти в лагерите „Гонда вода“ и „Кръстно поле“. Първият интерниран комунист от селото е доктор Лечо Лечев, една година по-късно зъболекарят Николай Хаджидончев. През 1943 г. са интернирани: Пано Михов, Никола Гърбузанов, Тодор Андронов, Йордан Даскалов, Илия Евтимов, Антон Иванов, Петър Генов и др. Не всички обаче са били членове на комунистическата партия. Лагерът „Демир Хисар“ е бил предназначен не само за хора, проявили се като комунисти, но и като граждани, които не са се занимавали с полезен труд, като по-голяма част от времето си са прекарвали по кръчмите, броят на които тогава е наброявал цифрата 36 на брой. В ден сряда, когато е пазарът на селото, те са претъпкани от мъже, по-голяма част от които са били от околните села. На клиентите си кръчмарите са предлагали вкусотии за мезе на виното и бирата от различно естество, приготвени от прясно месо. В гостилницата също се предлага много вкусна и питателна храна.

В село Полски Тръмбеш е била изградена така наречената яташка мрежа, която е давала подслон и храна на нелегални комунисти, а тия, които са участвали в така наречените чети и отряди, които са живеели в горите, въпросната мрежа е снабдявала с храна, предимно хляб и мазнина. Дейността на хората от яташката мрежа е била много по-рискована и много по-опасна за тях, тъй като те всеки момент са можели да бъдат арестувани, а след това интернирани, или разстреляни без съд и присъда.

През есента на 1943 г. до началото на следващата секретар на Районния комитет на партията-комунисти е бил поетът Христо Козлев. След неговата смърт секретар става Евтим Цветков. Полицията и жандармерията вече е по следите на комунистите, не само в Полски Тръмбеш, но и в останалите населени места от района. Иван Каноров е лицето, което оглавява борбата срещу комунистите. Кой е той? За него ще бъде разказано на друго място, в следващите глави. Той е облечен с неограничена власт, държейки района на Полски Тръмбеш.

Домът на братя Димо и Никола Кръстеви е мястото, където се срещат нелегални. От този дом те се снабдяват с храна. През пролетта на

1944 г. поради невнимание е ранен Христо Козлев. Първа медицинска помощ му оказва доктор Ангел Ангелов. Раната е неизлечима, получава гангрена. След продължителни мъки и страдания той умира в дома на Михо Трифонов от село Страхилово. В помощ на местната партийна организация взема участие и нелегалният Сава Дълбоков, който често пъти се укрива в дома на бежанците Никола и Димо Кръстеви.

В самото начало на месец юни 1944 г. в горите на местността Тасладжа между с. Стражица и с. Николаево, войска и жандармерия води кръвопролитни сражения с голяма група нелегални, която е разбита. Част от спасилите се се иедвижват по посока Полски Тръмбеш, Павел и Свищов. По същото това време става провалът в село Павел. Около този провал много се говори за жената Кера Грозданова. Районният комитет на партията предполага, че тази жена, ако бъде арестувана няма да може да издържи на инквизициите по време на разпита и ще стане провал. Решава се да бъде ликвидирана. Комунистите се придържат към правилото в нелегалната борба: „По-добре една жертва, отколкото десетки“. Провежда се тайно съвещание по този въпрос. Всички присъстващи са единодушни по този въпрос. Чрез жребий се пада на Георги Неделчев да извърши това деяние. По стечение на много обстоятелства тази жестока мярка отпада. Провалът става и в с. Павел са разстреляни без съд и присъда общо 35 човека. За този случай много подробно разказва Сава Дълбоков в книгата си „Село Павел“, издадена през 2007 г.

Следващият удар е насочен срещу бежанците ятаци Георги Петков и братята Димо и Николай Кръстеви, които предварително са разпитани в полицейския участък на с. Павел. На 18 юни 1944 г. същите са разстреляни, без съд и присъда в местността Крушака, край село Полски Тръмбеш. За това ще бъде разказано по-подробно в следващите глави.

В село Полски Тръмбеш освен комунисти има и земеделци, но никой земеделец не е пострадал по времето на тия събитя, пряко или косвено, тъй като нито един от тях макар и с леви убеждения не е помогнал с нищо на нелегалните. В някои от селата в района е имало помагачи предимно с хранителни продукти.

В края на месец август 1944 г. съветската армия е на северната граница на Царство България. На 9 септември преди обяд в кантората на строителния техник Георги Неделчев се сформира ОФ комитет, като за негов председател е избран адвокатът Върбан Ангелов.

Кметът на общината Симеон Младенов Данев предава доброволно оръжието си и ключовете на касата заедно с всички поверителни документи на членовете на ОФ комитет. Участъкът на полицията също не оказва съпротива. Превратът в Полски Тръмбеш взема жертви в първите дни на месец октомври, за което ще бъде разказано в следващите глави.

Кметската длъжност се заема временно от д-р Лечо Лечев, а негов заместник става Методи Тодоров. За комендант на милицията е назначен книжарят Михо Цонев, а Юлка Иларионова, която тогава е била 20-годишна девойка, изпълнява длъжността помощник-комендант, облечена във военна униформа, с шмайзер-калашников през гърдите, с червена лента на лявата ръка с надпис ОФ. След време завършва хуманна медицина, където се реализира като много добър лекар-педиатър. До края на трудовия си лекарски стаж работи като главен лекар на детската болница по инфекционни заболявания — гр. София.

Когато руските войски минават край Полски Тръмбеш, една много малка войскова част остава в селището — като руска комендатура под ръководството на съветски офицер, който между другото е бил любител на чашката, но не е упражнявал някакво насилие върху мирните граждани.

Един път обаче след почерпка в компанията на група българи, той отива в общината, за да иска файтона, с който да се повози. Домакинът на общината Божан Плачков отказва да даде искания файтон на руския комендант, защото преценява, че той порядъчно се е почерпил, вследствие на което може да причини злополука. Руският офицер продължава да настоява, Божан упорства и когато братушката посяга да извади нагана от кобура, домакинът се изплашва и с разтреперан глас казва: „Вземай го, пустият му файтон, вземи го щом го искаш. То не бе файтон, не бе чудо“.

Само след половин час във файтона са запрегнати двата охранени коня на общината, а Альоша, прав, стъпил здраво на пода, опъва гемовите, замахва и плющи с камшика по гърбовете на охранените животни, които се впускат в галоп по правите, но прашни улици на селото. Облаци прах се вдигат на талази след файтона. „Вперёд, вперёд“, вика веселият кочияш. Тази гледка е необичайно зрелище за хората, но никой не посмява да направи опит да спре файтона. За щастие, след половинчасова гонка, всичко приключва без какъвто и да било инцидент. Конете, потънали целите в пяна, спират до общината, където домакинът Божан Плачков си отдъхва, като вижда, че всичко е минало без каквато и да било повреда на файтона.

Два дена след тази случка пристигат трима руски офицери със сини фуражки на главите и Альоша изчезва от своето местонахождение в незнайна посока. Този тричленен състав, наречен „Военен трибунал“, на място решава каква трябва да бъде присъдата на провинилия се. Ако нарушението е тежко, присъдата е разстрел на публично място, пред военно подразделение. Това е една от мерките, по време на Втората световна война за спазване на суровата дисциплина сред редиците на съветската армия.

Непосредствено след преврата на 9 септември 1944 г. БРП (к) в с. Полски Тръмбеш се легализира. Неин партиен секретар става Михо Цонев, който е доказал с личните си дела верността си към комунистическата идеология още след Първата световна война.

По време на войната, която трае до месец май 1945 г. в която взема участие и България, земеделският съюз в с. Полски Тръмбеш не води пълнокръвен живот, стоейки настрана от сблъсъците, които стават на територията на селището, докато част от заможната класа взема нечия страна, макар и по косвен път. Така наречената опозиция използва всичко това, привличайки много земеделци на своя страна. Започват така наречените политически боричкания.

В края на месец септември се легализира и дейността на Районния комитет на БКП (к) със секретар Николай Хаджидончев, който отговаря и ръководи дейността на партията не само в село Полски Тръмебш, но и за всички села от района. Това е един много тежък следвоенен период, който продължава няколко години.

През 1948 г. в село Полски Тръмбеш се изгражда Общински комитет на БКП (к) със секретар Михаил Петков. Това се налага заради нарастване броя на партийните организации. През този период се създават и безпартийни организации от рода на профсъюзите, където членуват предимно работници от предприятията.

В Отечествената война с. Полски Тръмбеш дава пет жертви, а именно: Ганчо Радославов, Стян Павлов, Вартоломей Колев, Михаил Атанасов и Кирил Малинов.

На 23 декември 1947 г. се извършва национализацията на промишлените предприятия в селището. Никой от собствениците не оказва каквато и да било съпротива. Национализират се и банките.

Почти всички, които провеждат тези мероприятия са членове на БКП (к).

На практика тази дейност се осъществява и провежда от комунистическата партия.

През 1949 г. се изгражда Общински комитет на БКП със секретар Христо Борисов, а от 1951 г. такъв става Никола Гърбузанов, след него — Иван Рачев и Кръстьо Георгиев. През 1959 г. за секретар е избран Стефан Цонев. От 1962 г. до 1970 г. секретар на Градския комитет на БКП става Григор Евтимов, а след 1970 г. тази функция поема Дамян Илиев, който като такъв стои за един доста дълъг период от време.

Дамян Илиев, който преди това е бил девет години председател на ОбНсъвет идва на това ръководно партийно място с придобит опит в управлението на общината, което много му помага в партийната работа.

Вече комунистическата партия стои начело на всички мероприятия, които се провеждат и осъществяват в държавата като цяло, в това число и в общините. По негово време, когато стои на този пост, на територията на града и селата се извършват важни дейности в областта на промишлеността и селското стопанство, е разказано на друго място. В края на 80-те години Дамян Илиев преминава на друга ръководна работа и неговото място поема Никола Марков, който е на този пост до преустановяване на функциите на партийните комитети.

След 1990 г. в България настъпват сериозни промени във всички сектори, в това число и в политическите партии. На политическата сцена се появява така нареченият Съюз на демократичните сили, който обединява редица други по-малко политически партии, които под негово ръководство, започват да водят организирана борба срещу БКП.

Тази борба проличава най-вече по време на митинги, които се провеждат из цялата страна, и при дебатите във Великото народно събрание, което става една говорилня на политически теми и пререкания между народните представители от различните политически партии. По-голямата част от заседанията на парламента, преминават в такъв дух, отколкото приемането на закони.

Първата опозиционна партия БСДП (Българска социалдемократическа партия) в община Полски Тръмбеш е учредена в село Обединение през месец октомври 1989 г. в присъствието на адвоката Паскал Паскалев, заедно със сина си и Румен Генов от Полски Тръмбеш.

На 24 януари 1990 г. група граждани се събират в залата на кафенето на РПК и вземат решение да се учреди Клуб на Движение „Гражданска инициатива“ гр. Полски Тръмбеш. На учредяването присъства Любомир Собаджиев. За ръководство на клуба са избрани: Румен Генов — председател, Иван Христов — секретар, Иван Досев и Боян Теодосиев — говорител и Емил Цонев — координатор.

През първите месеци на 1990 г. след учредяване на Клуба на ДГИ в гр. Полски Тръмбеш се учредяват и БЗНС „Никола Петков“, АСП (Алтернативна социалистическа партия) и „Екогласност“.

През месец април 1990 г. тези партии заедно с представители на КТ „Подкрепа“ се събират и решават да създадат СДС в гр. Полски Тръмбеш. За председател е избран Румен Генов Петков до провеждане на Общинска конференция.

На 20 юли 1990 г. СДС в гр. Полски Тръмбеш провежда общинска конференция, на която присъстват членовете на всички опозиционни партии. За председател на Общинския координационен съвет е избран Румен Генов.

На местните избори през 1995 г. Румен Генов е избран за общински съветник, а през месец октомври 1999 г. — за кмет на община Полски Тръмбеш. На местните избори през 2003 г. същият е избран за общински съветник, издигнат от СДС.

Другата партия — БЗНС — съществува до 2005 г., но след това се разпада. Най-силна тази партия, с най-голяма членска маса след БКП, е в периода, когато нейни лидери са Кръстьо Некезов и д-р Ангел Цанков, благодарение на когото се сдобива със собствена сграда, в центъра на града.

БКП закупува третия етаж на сградата на АПК „Янтра". Впоследствие тия два недвижими имота са одържавени.

През месец април 2005 г. в страната е създадена политическа партия „Атака" с лидер Волен Сидеров. На нейното учредяване от Полски Тръмбеш е поканен Димитър Димитров. Два месеца след това той е назначен за председател на общинския сбор в община Полски Тръмбеш. На парламентарните избори през 2005 г. и на изборите за евродепутати политическата партия „Атака" взема 28%, като по този начин става втората политическа сила след БСП в общината. Между общинския координатор Димитър Димитров и областният — Стефан Стоянов се получават недоразумения по време на местните избори, заради което Стоянов отстранява Димитров от председателското място, без да има това право по устав. На неговото място е поставен Захари Петков. На изборите партията претърпява пълен провал. Волен Сидеров освобождава Стефан Стоянов и назначава наново Димитър Димитров за общински координатор на 1 януари 2009 г.

На местните избори СДС също търпи поражение. Другите две партии — „Ред, законност и справедливост" и НДСВ, влизат със свои представители в местната власт с определен брой общински съветници. Лидер на „Ред, законност и справедливост" е Маринета Кузманова, а на НДСВ — Тотка Янева. И двете са назначени за зам.-кметове на община — гр. Полски Тръмбеш.

Политическа партия „Герб" на местните избори също се представя добре, като влиза със свои представители в местния парламент. Неин лидер е доктор Емил Енчев, който се кандидатира за кмет на общината, но не получава достатъчно гласове.

В продължителен период от време лидер на БСП е доктор В. Русева.

На последните избори БСП претърпява неуспех и на общинско ниво по причини, които не са по вина на нейния общински лидер.

Лидер на БКП „Георги Димитров" в община Полски Тръмбеш е Дамян Илиев, а на БКП — Петър Недокланов, който е член на бюрото на ЦК. Същият вече е покойник.

НЯКОИ ЛИДЕРИ НА ПОЛИТИЧЕСКИ ПАРТИИ НА ОБЩИНСКО НИВО

Преди 9 септември 1944 г.

Д-р Лечо Лечев
БКП

Михо Цонев
БКП

Иларион
Стефанов
БКП

д-р Николай
Хаджидончев
БКП

Лидери след 9 септември 1944 г. и 1990 г.

Дамян Илиев
БКП

Румен Генов СДС

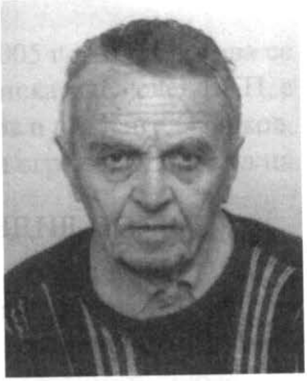

Димитър Димитров
АТАКА

д-р Виолета Русева
БСП

Маринета
Кузманова
НДСВ

Тотка Янева
НДСВ

д-р Емил Енчев
ГЕРБ

КМЕТОВЕТЕ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Смята се, че българската дума „кмет“ произхожда от думата комит от времето на Първото българско царство. Тогава тя е означавала областен управител. Ето защо династията, от която произхожда цар Самуил, се нарича комитопули.

Комитопули (от гръцкото κομιτοπολος — син на комита) са наричали синовете на управителя на комитат (област) Средец, българския болярин комит Никола.

В по-ново време думата кмет означава лице, което стои начело на община, което я ръководи. До 1944 г. въпросната дума се е употребявала в устната и писмена реч на българите, но непосредствено след това е заменена с председател, която се използва в Съветския съюз след революцията от 1918 г. Такава промяна, съвсем не е била нужна, за нас — българите.

За времето от 1878 г. до сега според архивните документи в Полски Тръмбеш са кметували 41 човека, от които някои два и повече мандата. За съжаление от 1881 до 1911 г., т.е. за 30 години, не можа да се установи кои са били кметовете на селото, въпреки усилията, които бяха положени за това. Много възрастни хора споменават някакви имена, чути преди години от близки и познати, но това не може да се отрази като някаква истина, защото липсват каквито и да било документи, които да потвърдят всичко това. Всички тези 41 кмета на Полски Тръмбеш малко или много са допринесли нещо за селището, особено които са кметували за по-дълъг период от време. Повечето от кметовете са избирани от населението, като са били подкрепяни от дадена политическа партия, на която са били членове. Понякога разбира се, е имало фалшификация на изборите, друг път е прилагана към избирателите заплаха или някакво физическо насилие над хора, с влияние между самите избиратели. Всичко това е ставало не само в Полски Тръмбеш, но и в цялата страна, което много добре е описано в творчеството на Алеко Константинов и други български писатели.

В известен период от време кметовете са били назначавани от околийските управители или лично от министъра на вътрешните работи. Кметовете на средищните общини пък са назначавани в по-малките села с определен брой жители така наречените кметски наместници, които са изпълнявали функцията на кметове, но с по-ограничени права.

За периода от края на 30-те години до 9 септември 1944 г. в по-големите населени места кметовете задължително са били с висше образование, в повечето случаи — юридическо, тъй като един кмет юрист винаги може да разерши някакъв спор между двама или повече хора от населеното място, без да се стига до съд или физическа разправа между спорещите страни. Тия висшисти, които не са били юристи, са изкарвали задължително неколкомесечно обучение, слушайки лекции по право. Така например кметът на село Полски Тръмбеш ***Георги Райков***, който е завършил икономика в Лайпцигския университет и е кметувал в селището от 1937 до 1944 г. пролетта, е посещавал такива курсове. Средищните кметове са имали власт, с която са можели да респектират ония хора, които са нарушавали законите. Към общината е имало и униформени полицаи, които отговарят и за селата, които са към нея. Повечето от тия полицаи са обхождали района си, оседлали кон, облечени в униформа, през рамото с акселбанти, препасани с кожен колан, на който от лявата страна виси сабя (шашка), а на дясната — кобур с револвер. Понякога и карабина на гърба.

Такъв конен стражар, когато се появи в дадено населено място, веднага респектира със своето присъствие населението. Неговият кон е заведен от разсилния на общината, за да бъде назобен под зоркото око на бикаря. Каквото и да е престъплението, което е извършено в селото, старши стражарят успява да разкрие извършителя му, защото той познава всички хора, с най-големи подробности и много бързо и безпогрешно се насочва към вярната следа на престъплението.

Непосредствено след 9 септември 1944 г. кметовете вече не са назначени, а избираеми, които носят новото име — председатели, а не кметове.

От 1944 до 1990 г. изборите за такива са били задължителни за хората, които имат право на глас в населеното място, където живеят или работят. Кандидатите за председатели са били предлагани най-вече от БКП и БЗНС, с одобрението на по-висшите инстанции. Тяхната кандидатура е била обсъждана и на общоселски събрания, а преди това и по квартали, ако населеното място е по-голямо.

След приключване на самите избори винаги, във всички населени места в страната се отчита приблизително 100% участие на гласоподавателите и същите проценти,с които се избира съответният кандидат за председател, заедно с общинските съветници. Този факт не е бил реален и приемлив за Запада.

Така или иначе в продължение на приблизително половин век изборите за местно управление, в Народна република България са се провеждали по този начин въпреки недоволството на капиталистическите държави.

СПИСЪК НА КМЕТОВЕТЕ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

1878–1880 г. — Еньо Карапетков
1911–1912 г. — Иван Атанасов
1912–1913 г. — Иван Камбуров
1914–1918 г. — Стойно Божков
1919–1920 г. — Димитър Костадинов
1920 г. — Милан Ненов
1920 г. — Иван Иванов
1920 г. — Велико Иванов
1920 г. — Минчо Пашанков
1921–1922 г. — Йордан Иванов
1922–1923 г. — Йордан Шилев
1923–1924 г. — Иван Коцев
1924–1926 г. — Ангел Георгиев
1927–1928 г. — Йордан Аврамов
1928–1930 г. — Стою Андрейчев
1930–1931 г. — Иван Карабашев
1932 г. — Георги Ганев
1932 г. — Иван Йорданов
1933–1934 г. — Христо Даскалов
1934–1936 г. — Христо Маджунов
1936–1937 г. — Димитър Тодоров
1937–1944 г. — Георги Райков
1944–1944 г. — Симеон Данев
1944–1947 г. — Коста Попов
1947–1948 г. — Върбан Илиев
1948–1950 г. — Григор Стайков
1950–1951 г. — Григор Бъзев
1951–1952 г. — Васил Пенков
1952–1958 г. — Борис Йорданов
1958–1959 г. — Никола Трифонов
1960–1962 г. — Христо Борисов
1962–1971 г. — Дамян Илиев
1972–1976 г. — Иван Камбуров
1976–1986 г. — Иван Явашев
1986–1988 г. — Никола Марков
1988–1989 г. — Кръстьо Камбуров
1989–1990 г. — Пенчо Бояджиев
1990–1999 г. — Пламен Минев
1999–2003 г. — Румен Генов
2003 г. — Георги Чакъров

От тук поместения списък се вижда, че през годините 1920 и 1932 г. кметове е нямало, а вместо тях функциите са изпълнявали така наречените „тричленки“, със съответните права и задължения, каквито е имал кметът на общината.

Очебиещо е също, че много от кметовете до средата на 30-те години са ръководели общината за много кратък период от време. Това се дължи най-вече на честата смяна на политическите партии, които са се стремели да държат в свои ръце и местната власт в населените места.

До 1944 г. избори за кметове е нямало. Който кмет не е бил удобен за властта, той е бил сменяван и на негово място е поставено друго лице.

Първият кмет на село Полски Тръмбеш ***Еньо Карапетков*** е единият от факторите за построяването на църковния храм за кратък период от време. Същият прави и парични дарения с още няколко по-заможни селяни на самите строители. Под негово пряко ръководство и лично участие селяните жънат нивите на турците, които са забягнали в Турция, за да може парите от продажбата на зърното да се оползотворят за самия строеж. Има и заслуги към училищното дело независимо от това, че е имал начално образование. С почит и уважение се е отнасял към хората, които са били образовани.

Кметът Еньо Карапетков е първият строител на село Полски Тръмбеш, независимо че е кметувал само 3 години. С делата си той доказва, че и за малък период от време могат да се постигнат доста неща за едно малко селце, каквото е било Полски Тръмбеш, непосредствено след Освобождението.

След 1910 г. до смъртта на Александър Стамболийски, в продължение на 12—13 години, почти всички кметове са се сменяли много на често, като са кметували по една година, а само Стойно Божков — четири години по време на Първата световна война 1914—1918 г.

След края на войната до септемврийските събития през 1923 г. в село Полски Тръмбеш се чувства известен застой в икономическо отношение. Земеделието също не се развива добре, защото голяма част от мъжете са по фронтовете и земята се обработва почти само от жени, старци и деца. Скотовъдството почти замира. Селяните отглеждат животни за собствени нужди и на пазара се предлага много малко животинска продукция. Световната криза през 1929 г. притиска много осезаемо и България. Това продължава няколко години. Така например едно агне, което се предлага на пазара е на много ниска цена. Кожата на агнето струва повече от стойността на самото месо. Обикновените хора от българското село и работниците от града се огъват от безпаричие.

След отшумяването на кризата всичко се нормализира само за няколко години. Политическите партии са забранени с указ, подписан от цар Борис III. Кметовете са назначаеми, а политическите боричкания са преустановени.

От 1934 г. село Полски Тръмбеш се управлява от кмета ***Христо Мадмунов***. Макар че ръководи селището само две години,и той постига много добри резултати във всяко едно отношение. Преди да влезе сутрин в общината, в кметската си стая, повече от час е обикалял селото, за да види със собствените си очи има ли някакви нарушения, и ако има трябва, да се установи незабавно кой е техният извършител. Най-напред при него се явява пъдарят на селските имоти — обрабоваемата земя извън селото.

След него влиза общинският полицай и козирувайки му, докладва за живота на селото през изтеклата нощ. Полицаят заедно с още двама нощни пазачи, въоръжени с пушки, обикалят всички улици на селото, проверяват заключени ли са всички врати на търговските магазини, има ли скитащи безцелно млади хора, чуват ли се пиянски гласове в малките часове или пък преминава каруца натоварена със съмнителен товар. Ред и спокойствие цари в селото.

Ако някой злосторник е заловен да краде, той е докарван в общината, изправен пред входа и закичен по тялото с част от откраднатото. Често пъти на гърдите виси табела с надпис: „Аз съм крадец“.

Кметът Маджунов не прощава никому и наказва много строго според тогавашните закони. Той задължава търговците да построят тротоари пред магазините си и всяка сутрин да ги почистват. Абсолютно е било забранено да се изхвърлят отпадъци пред домовете, а само на определените за целта места. Той е човекът, под чието ръководство са изградени стълбищата пред входната част на железопътната гара. Това са стълбища с вити стъпала, по които и днес продължават да се изкачват хора, пътуващи за гарата.

През 1945 г., когато Маджунов вече се установява да живее в гр. Варна, делегация от село Полски Тръмбеш, оглавявана от д-р Николай Хаджидончев, го кани да поеме кметския пост в с. Полски Тръмбеш. Той отказва под предлог, че вече напълно се е установил да живее на друго място, където също продължава да работи на отговорна работа, въпреки че има добри спомени от Полски Тръмбеш.

От 1937 г. до началото на 1944 г., някъде в края на пролетта, за кмет на село Полски Тръмбеш е назначен ***Георги Иванов Райков*** от село Бяла черква — Павликенско. Един високообразован човек, завършил икономика в Лайпцигския университет. Той ръководи селището две години преди Втората световна война, когато България е една от най-проспериращите държави в Европа, и другите четири, когато войната вилнее в целия свят, от която най-много е засегната Европа, в това число — Съветска Русия.

Когато Германия влиза във военен конфликт със Съветския съюз, през месец юни 1942 г. по указание на компартията на същата държава у нас се слага началото на така наречената вътрешна съпротива, в която загиват безчет хора, някои от които без съд и присъда. В село Полски Тръмбеш има ятаци, които снабдяват с хранителни продукти нелегалните от Горнооряховския партизански отряд. Това са селяните-бежанци от Одринска Тракия: Георги Петков и братята Никола и Димо Кръстеви. Полицията и жандармерията, в лицето на Иван Каноров, замислят обезвредяването на въпросните ятаци, без да ги дават на прокуратурата. Това обаче трябва да стане със знанието и съгласието на кмета Георги Райков. Кметът категорично отказва, като влиза в остър конфликт с Иван Каноров, заради което по настояване на началника на жандармерията полковник Джанбазов е уволнен, но след няколко дена е назначен за кмет на село Водица, Поповско, където го заварва девети септември. За това негово кметуване във въпросното селище ще бъде разказано на друго място.

На мястото на Георги Райков веднага е назначен ***Симеон Младенов Данев*** от село Долна Липница, който е кмет на с. Полски Тръмбеш до 9 септември 1944 г. Доброволно същият освобождава кметското място, без да му бъде търсена някаква отговорност от лицата, които временно заемат управлението под формата на така наречения ОФ.

На мястото на Симеон Данев отечественофронтовската власт назначава ***Коста Попов,*** който стои начело на общината до 1947 г. след която кмет става Върбан Илиев.

По времето на Коста Попов България води война срещу фашистка Германия. Кметът много се затруднява при събирането на държавните доставки за изхранването на народа, а също така и армията, голяма част от която е на фронта. В големите населени места, където няма достатъчно обработваема земеделска земя хората чакат на опашки, за да си купят хляб срещу купони. Това се отнася най-вече за градското население. В това отношение малко по-добре се чувства селянинът, въпреки че е задължен да се отчита на държавата със зърнодоставки, определени от управата на общината. Някои селяни са натоварени с непоносим за тях наряд и не могат да се отчетат на държавата, за което биват подвеждани под съдебна отговорност, осъждани и пращани в затвор. Това е една много неприятна картина за българското село. По тази и други причини много селяни, които са разочаровани от новото управление, преминават в опозиция. По зидове и външни врати, където живеят селяни-опозиционери, се четат надписи с големи букви като: „Тук живее народен враг“, или само „Кулак“.

За свое оправдание управляващата върхушка приема всичко това като нещо реално, защото според нея това било един от методите за водене класовата борба в българското село. Напрегната е обстановката и в село Полски Тръмбеш независимо от това, че хората, които се занимават със земеделие не са така много, както в останалите села от района, където има селяни със стотици декари земя. Всички тези неприятности рефлектират най-вече върху първите председатели, непосредствено след преврата.

Григор Стайков 1948–1950 г.

Григор Стайков поема длъжността като председател на общината през 1948—1950 г., когато започва масовизацията на земята в така наречените ТКЗС. Този период е един от най-тежките от историята на българското село след Освобождението. Много от селяните не желаят да влизат в стопанствата. Трудно, много трудно е на българина да си даде земята, инвентара и добитъка с който си обработва нивите. Много тежки изживява всичко това по-бедният селянин, който с непосилен труд и лишения е успял да си купи парче земя, за да храни семейството си. Не са редки случаите, когато някой упорства и не желае доброволно да влезе в ТКЗС, да се упражни върху него и физически натиск, а много често и психически. Не се разрешава на неговото дете да следва във висше учебно заведение, щом неговите родители не са членове на земеделската кооперация. Много млади и кадърни хора по този начин са лишени от възможността да станат студенти.

Григор Стайков, като председател на общината, изиграва важна роля при коопeрането на земеделската земя. След много години в тесен кръг от приятели той разказва, че е допускал някои грешки в тази кампания.

По убеждение същият е анархо-комунист, още когато е бил студент, но след време се дистанцира от анархизма.

Като човек е много трудолюбив, с подчертана слабост към строителството.

През своето кметуване под неговото пряко ръководство се изгражда градската градина, със съответната ограда, където са засадени подходящи декоративни дървета, някои от които продължават да живеят.

До 1952 г. председателите са работили само по една година по редица обективни и субективни причини.

През 1952 г. за председател на общината е избран ***Борис Йорданов*** с голямо мнозинство. Той ръководи селището шест години, след което преминава на друга отговорна работа. Той е с основно образование, но това не му пречи да си гледа съвестно и отговорно дейността като председател. През работния ден стои по-малко време в общината, а през останалото време, яхнал велосипеда, обикаля селището, за да се среща със своите избиратели, да види със собствените си очи какви нередности има и ако има те веднага трябва да бъдат отстранени. На улицата винаги търси контакт с хората, които среща, изслушва ги внимателно и търпеливо.

Борис Йорданов
1952–1958 г.

По негово време градусът на напрежение в селското стопанство започва да спада и предприятията в селото вече изпълняват своите държавни планове.

Борис Йорданов като общественик сериозно е привързан към спорта — футбол и баскетбол. Като председател винаги намира парични средства за развитието и успеха на спортните игри.

След 1958 г. за кратък период от време председатели са били ***Никола Трифонов*** и ***Христо Борисов.*** Първият — една година, а вторият —

две. Трифонов по професия е дърводелец, а Борисов — с висше икономическо образование.

Христо Борисов
1960–1962 г.

След Христо Борисов, който преминава на друга работа, за председател на ОбНсъвет е избран ***Дамян Илиев,*** който стои начело на изпълнителната власт девет години. За този деветгодишен период той развива голяма дейност вразлични сектори, които имат пряка връзка със селището. Същият завършва задочно търговската академия, гр. Свищов. Преди да стане председател, известно време работи друга отговорна работа в областта на търговията.

Дамян Илиев
1962–1971 г.

Постъпвайки на тази длъжност, има да извършва много дейности, които са пряко свързани с живота на хората.

До момента селището е на воден режим, тъй като питейната вода не е достатъчна за всички хора. Той успява да издейства средства за построяване на кладенци при село Раданово.

Друга, много важна и отговорна задача за разрешение е строежът на болница, която е крайно необходима за населението не само на Полски Тръмбеш, но и за целия район. С голяма трудност и напрежение, с ходене до най-различни инстанции въпросът е разрешен, като строителството се възлага на строителна организация под ръководството на Владимир Костадинов — технически ръководител. Строежът е извършен за около две години, като през това време болничните отделения са разквартирувани на различни места.

Започва изработването на нов градоустройствен план на града. Жилищата се строят най-малко на два етажа. Всичко се строи с много големи затруднения, тъй като строителните материали, цимент и желязо, трудно се намират на пазаря.

Отчуждават се терени за строителство, което също е една тромава процедура. Извършва се разширяване на керамичната фабрика, строи се завод за минерална вата и нов керамичен завод. Всичко се строи по предварително изготвени проекти и съгласувано с проектанта и инвеститора.

На центъра на града започва изграждането на голяма административна сграда на обединеното ТКЗС, с участието на селата Раданово, Климентово, Каранци и Орловец.

Строи се подлез за пешеходци под железопътната линия на гара Полски Тръмбеш.

По времето на Дамян Илиев се извършва доста осезаемо и ниско строителство.

На края на северната част на града се изгражда сградата на „Винпром“ и се строят нови корпуси на завод „Първи май“. Започва се строителство на маслен завод „Марек“, което става много трудно и с големи усилия както на председателя на ОбНсъвет Дамян Илиев, така и на директора на завода Георги Добрев.

По същото време се открива и минералната вода, нещо съвсем неочаквано за геолозите, които търсят нефтени находища. След изследването на водата във Франция, се установява, че нейният състав е много близок до тази на Карлови Вари.

След като Дамян Илиев е изтеглен на партийна работа, неговото място се заема от ***Иван Камбуров,*** който преди това работи в масления завод „Марек“. Макар че стои по-малко време като председател, неговата дейност също е много плодотворна.

Иван Камбуров
1972–1976 г.

Започва строителството на така наречената „мръсна канализация“, което е много трудно като изпълнение, най-вече заради подпочвените води, които са на много плитка дълбочина, особено в най-ниската част на града.

Прави се първата копка на сградата на новото училище, което е крайно необходимо, тъй като учениците се обучават на две смени в съществуващата сграда.

Градът има нужда и от съвременен читалищен дом, но за целта не може да се намери подходящо петно за строителство и това налага да се извърши разширение на старата сграда. Друга също много важна причина е, че не може да се подсигури лимит за строителство на нова сграда.

По времето на Иван Камбуров започва строителството на плувни басейни с минерална вода в местността Парка, което също става с много големи затруднения, тъй като водата трябва да се прекара по специален тръбопровод от самия извор до спортните съоръжения, пресичайки под земята железопътната линия. Този мандат на Иван Камбуров обхваща годините 1972—1976 г., когато Полски Тръмбеш се развива с много бързи темпове в сравнение с други останали градове от областта.

Започва строителството на канализацията за отпадъчни води, което като също е много трудно, особено изграждането на главния колектор. Започва строежът на новата училищна сграда.

След изтичане мандата на Иван Камбуров за председател е избран ***Иван Явашев,*** който кметува 10 години — 1976—1986 г. Той е роден в гр. Сухиндол. Преди да стане председател на ОбНС, работи в консервни предприятия, в това число и в консервен комбинат „Мизия“, Полски Тръмбеш, по своята гражданска специалност.

Иван Явашев
1976–1986 г.

Иван Явашев продължава да работи много упорито, както своите предшественици, в областта на строителството. И той като тях среща много трудности, но се справя успешно благодарение на упоритостта и постоянството в работата си като човек, който стои начело на изпълнителната власт в града.

Една от неговите големи заслуги към хората от града е, че се решава един път за винаги въпросът със питейната вода, с водоизточник — язовир „Йовковци“. Безспорно е, че за това има и голяма заслуга инж. Марин Манолов, който оказва помощ при разрешаването на някои въпроси, от по-висши инстанции.

Строежът на новото училище се завършва окончателно по времето на Иван Явашев. Знайно е, че довършителните работи на един строителен обект, не са по-малко от тия на основното му изграждане.

Друг важен обект, който се построява, е ловното стрелбище, което е от национално значение за ловния спорт.

Построена е временна градска библиотека от сглобяеми елементи в северната част на градската градина, която обслужва читателите до есента на 2009 г., след което е изместена в западното крило на старото училище, след основен ремонт на същото.

Заслуга има Иван Явашев за построяването на хотел „Есперанто“, който се строи под формата на общежитие, тъй като няма лимит за такъв вид строеж.

Построена е и административната сграда на „Социални грижи“ със съответните кухненски съоръжения.

Сградата на тютюневата сушилня е реконструирана в цех към радиозавода гр. Велико Търново. В този цех се създава работа най-вече за жени, чиито труд е заплатен много добре.

Изгражда се околовръстният път Русе — Велико Търново, който преди това минава през града и шумът от преминаващите коли нарушава спокойствието на гражданите. Построяването на нова, съвременна автогара, също е заслуга на Иван Явашев.

За своя десетгодишен мандат като председател на ОбНсъвет Иван Явашев допринася много в областта на строителството и затова с пълно право се нарежда на едно от първите места в редицата на строителите на Полски Тръмбеш.

На мястото на Иван Явашев за председател на ОбНсъвет е избран ***Никола Марков***, който е роден в Полски Тръмбеш в семейство на преселници-македонци. Преди да премине на обществена работа, работи като обикновен работник, след това началник цех в завод „Първи май" до завършване на висшата партийна школа. До пенсионирането си непрекъснато е на ръководна работа. Една от големите му заслуги е изграждането на площада в града, който е един от най-просторните в областта.

Никола Марков е председател на ОбНсъвет само за две години, тъй като е изтеглен на отговорна партийна работа. На негово място постъпва Кръстьо Камбуров за една година, а след него също пак за толкова време Пенчо Бояджиев. И двамата председатели не са имали възможността да се изявят в дадена област, защото срокът им като такива е много малък. Това е времето, когато в България настъпват редица промени след освобождаването на Тодор Живков от ръководна длъжност.

Никола Марков
1986–1988 г.

Непосредствено след 10 ноември 1990 г. за кмет на община Полски Тръмбеш е избран с голямо болшинство ***инж. Пламен Минев,*** чиято кандидатура е издигната от БСП, която започва да търпи известни политически трусове след смяната на нейния генерален секретар. В цялата страна се организират митинги и шествия в знак на протест срещу тоталитаризма. Смут и бъркотия обхващат и комунистите, голяма част от които напускат редовете на своята партия, а други пък, преминават в редиците на други партии, търсейки някоя политическа изгода за своя полза. В такъв един момент партийните лидери на гр. Полски Тръмбеш са изправени пред дилемата, кого да предложат от БСП да бъде кмет на общината. Много партийни членове са поканени, но всички категорично отказват по различни причини, подкрепени със съответните мотиви. В едно такова смутно, бурно и объркано време не всеки има куража да се съгласи да поеме този пост, макар и той да е изборен. Единствен, който си дава съгласието, е инж. Пламен Минев. Той е потомък на преселници от Тревненския балкан, които идват в село Полски Тръмбеш след Освобождението 1878 г. По професия е машинен инженер и по специалността си работи като такъв до избирането му за кмет два мандата 1990—1999 г.

Пламен Минев
1990–1999 г.

Трудно, много трудно се стои начело на изпълнителната власт, защото тези осем години, когато той кметува, са едни от най-тежките за целия български народ в самия край на XX век. Това са годините, когато започва масово да се краде и да се руши. Разрушават се селскостопански постройки в дворовете на бившето ТКЗС, като строителният материал се продава на безценица или се обсебва от самите мародери.

Стотици и хиляди държавни предприятия се приватизират и продават за жълти стотинки. Това важи и за община Полски Тръмбеш. Няма как, а и не може да се противопостави кметът Пламен Минев на всичко това, което става в цялата страна. Въпреки всичко това той успява да предаде на следващия кмет Румен Генов с добър общински бюджет. През своето кметуване същият не разрешава да се пръскат пари за щяло и нещяло.

По негово време е довършено строителството на Общинския център за социални грижи и е построена административната сграда на „Сиконко“.

Повечето граждани са убедени, че ако не е било „Сиконко“, община Полски Тръмбеш едва ще има тази своя собствена сграда, за което важна роля изиграва кметът Пламен Минев.

На следващите избори за кмет на Полски Тръмбеш е избран ***Румен Генов***, който заема този пост от 1999 до 2003 г. Същият е предложен за кандидат от СДС, който той оглавява като общински координатор. Избран е за кмет от гласоподавателите на община Полски Тръмбеш, към която има 14 населени места. Най-много гласове Румен Генов получава от жителите на Полски Тръмбеш.

Румен Генов е роден в с. Полски Тръмбеш, където завършва основно образование, а след това учи за техник. Той е един от първите основатели на СДС в община Полски Тръмбеш, който преди това не е членувал в други политически партии.

Румен Генов
1999–2003 г.

Той поема общината в добро финансово състояние и добър състав от служители, някои от които с дългогодишен опит в сектора, в който работят.

Кметът с желание поема поста, но не след дълго започва да се разочарова, тъй като някои от съветниците го бойкотират за негови мнения и предложения по различни въпроси, свързани с управлението на общината. Постепенно тези спорове и разногласия между него и съветниците все повече и повече се задълбочават. Стига се до там, щото съдът да решава трябвали кметът да бъде освободен, или не. Нещата се развиват в негова полза и той си изкарва мандата.

По време на неговото кметуване разрухата продължава, което се отнася не само за община Полски Тръмбеш, но и за цялата страна. Безработицата стига много висок процент. Почти всички предприятия в града бездействат.

По времето на Румен Генов е построен християнски параклис до минералния извор и е разкрит Агробизнес център в сграда, собственост на общината. Въпросният център функционира нормално. В него намират препитание доста служители и работници на производствения му участък, който се намира в непосредствена близост до басейните с минерална вода.

След напускане на кметския пост от Румен Генов, на следващите избори негов заместник става ***Георги Чакъров***, който е син на Александър Чакъров, бивш директор на ДАП — Полски Тръмбеш. Началното и средно образование новият кмет завършва в родния си град, а висше — Търговската академия — гр. Свищов.

Докато поеме поста кмет, същият работи на различни места по своята специалност.

Първият му мандат като кмет 2003—2007 г. е успешен за него, независимо от това, че когато поема този пост, общината не е много добре във финансово положение и в някои други сектори.

Тези неудачи той успява да преодолее доста бързо, подпомогнат от общинските съветници, с които намира допирни точки по много въпроси, касаещи града и съставните села от общината.

Още в самото начало на своя мандат, той насочва своите усилия най-вече към инфраструктурата на града с преасфалтиране на улици и строеж на тротоари. Голяма част от тези средства за тази дейност идват от различни фондации. Изоставените и разрушени до основите басейни за минерална вода започват да се възстановяват, като закритият е пуснат в експлоатация за кратък период от време.

Георги Чакъров
2003

След основен ремонт и реконструкция първият южен етаж на старата училищна сграда е превърнат в исторически музей, където се съхраняват много ценни експонати.

Извършват се основни ремонтни дейности на училищата в Полски Тръмбеш, Петко Каравелово, Раданово, Страхилово, Павел, Куцина, Климентово, здравната служба в Обединение, читалището в Полски Тръмбеш, текущи ремонти на мостове, автогара, спорта база в с. Петко Каравелово, минерални бани, ремонт на площадите в селата Павел и Вързулица, възстановяване на войнишки паметници, изграждане на чешми в с. Стефан Стамболово и гробищен парк в гр. Полски Тръмбеш, паметник в с. Масларево, бюст-паметник на Васил Левски и много други — на обща стойност 4 296 626 лв.

За всички тия негови заслуги към гражданите от община Полски Тръмбеш Георги Чакъров с голямо болшинство е избран за втори мандат за кмет, със 73% на местните избори през 2007 г. като независим кандидат, подкрепен от различни политически партии.

През първите две години на втория си мандат кметът Георги Чакъров продължава своята дейност като градоначалник да откликва на всички нужди, които касаят жителите на града и околните села.

Продължава строителството на канализацията за отпадъчни води в града, благоустрояване на гробищните паркове в селата Масларево и Стефан Стамболово, извършен е основен ремонт на детската градина в с. Раданово и на общинската административна сграда — Полски Тръмбеш. Западното крило на I етаж — стара гимназия е преустроен на градска библиотека. Довършва се строителството на общински път Полски Тръмбеш — Раданово, благоустроява се районът на историческия музей, ремонтирани са църквите в селата Павел, Климентово, Стефан Стамболово, Иванча, Орловец и Полски Сеновец. Извършен е основен ремонт по улиците: „Клокотница“, „Велико Търново“, „Ивайло“ и „Ал. Стамболийски“. Възстановява се проводимостта на река Елийска при село Обединение, Иванча и Полски Тръмбеш. Възстановен е откритият плувен басейн. Строи се физкултурен салон към СОУ „Цанко Церковски“ — Полски Тръмбеш и др., на обща стойност — 7 809 252 лв.

ЛЮДЕ, КОИТО ПРОСЛАВЯТ ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ У НАС И В ЧУЖБИНА

Когато се разказва за миналото и настоящето на Полски Тръмбеш, не бива да се пропуска нещо много важно и съществено, а именно това, че населеното място се е прославило както у нас, така и в чужбина, благодарение на тръмбежани, които са се изявили в различни области на живота. Ще разкажем за някои от тях.

Стефан Бончев

Стефан Бончев е роден в с. Полски Тръмбеш през 1930 г. За него с голямо вълнение разказва изтъкнатият местен краевед Рачо Илиев, с когото се помнят още от ученическите години.

Още от дете Стефан започва да свири на цигулка под ръководството на своя учител по музика Васил Маринов, а в гимназиалния курс става

Стефан Бончев

оркестрант в оперетата към местното читалище под диригентството на Стою Касабов. Като цигулар той вече се утвърждава, свирейки в оперетните театри на Горна Оряховица и Велико Търново. След завършване на музикалното училище в Пловдив създава семейство в Смолян. В продължение на повече от половин век посвещава своя живот на музиката като диригент на смесен и мъжки камерен хор при читалище „Христо Ботев“. Същият е основател и директор на музикалната школа по изкуства.

За заслуги в областта на музиката е награден с орден „Кирил и Методий“ I и II степен, със златни, сребърни и бронзови медали, със „Златна лира“ на Съюза на музикантите и др.

Христо Манолов

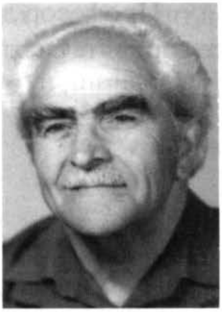

Христо Манолов

Трудно може да се разкаже само с няколко изречения за Христо Манолов, който идва в Полски Тръмбеш на работа като млад учител и посвещава целия си живот на три неща: училище, читалище и есперанто. За неговите заслуги като учител, директор на училището и читалищен деец е разказано преди това.

Голяма обаче, много голяма е неговата заслуга за създаването, укрепването и утвърждаването на есперанто в Полски Тръмбеш. В продължение на повече от половин век, доброволно, без никакво възнаграждение, Христо Манолов оглавява есперанто, което е известно не само в България, но и в много страни на света, от страната на изгряващото слънце — Япония, до западните части на САЩ.

В повече от 30 държави по света, под ръководството на председателя на дружеството, се организират редица изложби, където присъства името на есперанто — Полски Тръмбеш. Чрез есперанто много хора по земното кълбо научават къде се намира България.

Заслужено дружеството есперанто — Полски Тръмбеш, носи името на Христо Манолов, който вече не е между живите.

Професор д-р Ангел Давидов

Роден през 1931 г. в с. Полски Тръмбеш, където завършва средно образование, а българска филология — в Софийски университет „Св.

Климент Охридски". Известно време учителства в гимназията — Полски Тръмбеш, където е и заместник-директор. През това време се включва и като читалищен деятел. След конкурс през 1963 г. става асистент по старобългарски език във Великотърновския университет (тогава институт), след това доцент, а през 1977 г. е удостоен за професор.

проф. Ангел Давидов

Чел е лекции по старобългарски език, старобългарска лексикология и кирилометодиевистика в университетите: Рим, Пиза, Москва, Одеса, Хелзинки и Амстердам.

Професор д-р Ангел Давидов представя България на много международни конгреси в областта, в която той е специалист. Същият има повече от 200 научни публикации.

На 24 май 1984 г. е приет и благословен от папа Йоан Павел Втори, който му връчва своя почетен знак.

Професор д-р Ангел Давидов е учен, с когото неговите съграждани се гордеят. Старините си прекарва при своите близки в София.

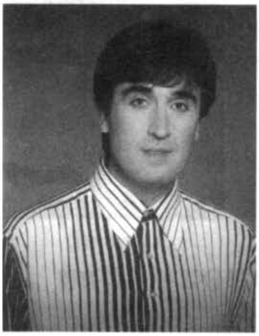

Веселин Маринов

Веселин Маринов

Когато някой запита естрадния певец Веселин Маринов към какво най-много е привързан, винаги на първо място поставя родната стряха в Полски Тръмбеш, където се е родил и израснал.

Основното си образование и гимназия завършва в родния си град. Още от дете обича да пее, особено песента „Когато бях овчарче", по стихове на Дядо Вазов. Първите му певчески изяви са на сцената на местното читалище „Отец Паисий". По щастлива случайност в казармата попада на команден състав, който му съдейства да се занимава с музика. За себе си е убеден, че за да може да напредва в областта на музиката, му е нужно и музикално образование, което той завършва успешно, но въпреки всичко преживява няколко трудни години по време на демокрацията като емигрант в Германия, но това не прекъсва нито за момент заниманието му с музика.

Връщайки се в родината, Веселин Маринов започва усилено да се занимава с музика, подкрепен от поета Евтим Евтимов, който е автор на текста на песните, а Тончо Русев — на музиката. И двамата имат голям принос за утвърждаването на Веселин Маринов като един от водещите естрадни певци в България.

За кратък период от време същият издава 9 албума с песни и изнася десетки концерти не само в столицата,а още много повече в провинцията, аплодиран от многобройната публика.

В своя роден град той също изнася концерти на големия площад. това радва и вълнува всички хора, изпълва душите и сърцата им с радост, че те слушат песните на своя съгражданин - Веселин Маринов.

Същият заслужено е обявен за почетен гражданин на Полски Тръмбеш.

Д-р Валентин Тодоров - на южния полюс

Валентин Тодоров Йорданов (Ph.D.) е роден през 1958 г. в Полски Тръмбеш. През 1983 г. завършва Инженерна физика в Софийския университет, специалност Ядрена техника. Защитава дипломна работа по Ядрена електроника под ръководството на проф. Славко Орманджиев в катедра Атомна физика. След завършването работи като научен сътрудник в урановата индустрия, а след това от 1986 г. до 1989 г. като асистент по Ядрена електроника към катедра Атомна физика на Софийския университет. От 1990 г. до 1994 г. е докторант в Университета на Мичиган. САЩ (University of Michigan, Ann Arbor. USA). Защитава докторска дисертация но радиационни измервания под ръководството на проф. Глен Нол (Glenn Knoll). Дисертацията демонстрира за първи път възможността за синтезиране на временно-независими цифрови формирователи на импулси в реално време.

От пролетта на 1994 г. започва работа като старши научен сътрудник за фирмата Амптек (Amptek. Inc. Beford, MA. USA). В Амптек разработва радиационни измервателни инструменти за Военно-въздушните сили (ВВС) на САЩ. Една от разработките (CEASE) получава специална награда от Директората за космически летателни апарати на ВВС. Участва в разработките на термо-електрически охлаждаеми детектори. Един от тези детектори е изпратен на Марс и работи безотказно по време на мисиата MARS Pathfinder през 1997 г. В Амптек също така разработва най-малкия многоканален анализатор в света МСА8000, както и високонадеждни хибридни схеми и устройства за аналогово и цифрово формиране на импулси.

През 1997 г. д-р Йорданов основава консултантската фирма Yantel, LLC, която понастоящем се намира в Лос Аламос, САЩ. От основаването на фирмата до сега той е неин президент. Консултантската дейност е съсредоточена в областа на Ядрената електроника, рентгеновата апаратура и разработката на радиационни детектори. През 1998 г. е нает постоянно като научен експерт от фирмата Canberra Industries. САЩ. За Canberra разработва първия в света портативен многоканален анализатор (Inspector 2000) базиран на цифрова обработка на импулсите. От 1998 г. насам участва в почти всяка разработка на Canberra, използваща цифрова обработка на сигналите от радиационни детектори. Участва също така в разработките на сцинтилационни детектори, германиеви детектори, силициеви p-i-n и силициеви дрейфови детектори.

Една от най-значителните разработки на д-р Йорданов е портативен апарат за рентгеново-флуоресцентен анализ (серия XL) за американската фирма Niton, която е част от добре известната корпорация ThermoFisher Scientific. През 2003 г. тази разработка е удостоена с престижната R&D 100 награда, която често е наричана "Nobel Prize of Applied Pesearch". През 2008 г. д-р Йорданов получава тази престижна награда за втори път.

Д-р Йорданов е автор на повече от десет изобретения, има издадени десет патента в САЩ, публикувал е над тридесет статии, които са цитирани над 250 пъти. Д-р Йорданов е рецензент за списанията Nuclear Instruments and Methods in Physics Research и IEEE Transactions on Nuclear Science. Участва в организацията на научни симпозиуми в областа на Ядрените и Космически изследвания. Изнасял е лекции в University of New Hampshire. USA; Los Alamos National Laboratory, USA; Tokyo University, Japan; De Beers Corporation, South Africa и др. Старши член (Senior Member) е на Института на инженерите по електричество и електроника (IEEE) в САЩ, член е на Американското геофизично дружество (AGU).

Д-р Йорданов подпомага чрез дарения образованието и науката както в САЩ така и в България. През 2008 заедно със съпругата си Ваня правят дарение, с което се образува фонд "Valentin T Jordanov Radiation Instrumentation Travel Grant'". Фондът е към фондацията на Института на инженерите по електричество и електроника (IEEE) в САЩ и подпомага аспиранти и млади научни работници да участват в научния симпозиум по ядрени изследвания. Младите научни работници от България имат предимство, когато кандидатстват за финансова подкрепа от този фонд. За дарителската си дейност д-р Валентин Йорданов е удостоен с почетен медал Томас Алва Едисон от фондацията на IEEE. Ежегодно д-р Йорданов подкрепя българския национален клуб по Астрономия „Вега", в работата на който участват ученици от Полски Тръмбеш.

Д-р Йорданов обича да пътува заедно със семейството си и да посещава интересни забележителности по света. В края на 2009 г. заедно със съпругата си се включват в експедиция на Националното Географско Дружество на САЩ. Експедицията посещава островите и континенталната част на Антарктида, пресича южния поляррен кръг. Така семейство Йорданови посети всичките седем континента на Земята.

Доктор Йордан Спиридонов е роден през 1968 година. Средно образование завършва в СОУ “Цанко Церковски” в гр. Полски Тръмбеш, а висше медицинско- в гр.Плевен. Придобил е специалност “Образна диагностика” през 2001 година и е защитил дисертация, и придобил научно-образователна степен “доктор на медицинските науки”, през 2004 година. Принос в медицината-описал за пръв път ултразвуковите белези на Туберколозата на големите слюнчени жлези.

Консултант на Медицинската академия, Стоматологичен факултет и Военно медицинска академия. Един ден от месеца извършва прегледи в Полски Тръмбеш, много от които, за деца, са безплатни.

Христо Бойчев

ЗАВТРА
ПОЛКОВНИК
ПТИЦА

Христо Бойчев

Името на писателя-драматург Христо Бойчев е познато на театралните среди не само у нас, но и в много други държави. А те са 40 на брой, където са играли и се играят негови драматични творби.

По професия Христо Бойчев е машинен инженер, а по призвание — писател-драматург.

През 1989 г. завършва Факултета по театрознание в **НАТФИЗ** и същата година получава наградата „Драматург на годината“.

През 1997 г. става световен победител в международния конкурс на Британския съвет, с пиесата си „Полковникът птица“. Тази негова пиеса е играна в повече от 30 страни в света.

Освен „Полковникът птица“, със своя женски вариант „Полковникът и птиците“, пиесите „Районна болница“ и „Оркестър Титаник“ са играни стотици пъти на сцени по целия свят.

Той е автор и на пиесите: „Динамит на борда“, „Ай-ем-сори“, „Подземният“, „Спирка последна“, „Жена за полковника“ и др.

Вече 60-годишен, Христо Бойчев продължава да твори и да рекламира името на България и своя град по широкия божи свят.

Неговите съграждани го обичат и уважават и за това, че той с всеки човек намира подходящ диалог за общуване.

Професор Николай Иванов

Николай Иванов е роден в Полски Тръмбеш. Завършил е Художествената академия „Н. Павлович“ София. Като млад специалист постъпва на работа в местното читалище, където освен че твори, ръководи и кръжок по изобразително изкуство с ученици от училище „Цанко Церковски“. Ръководството на града и това на читалището му осигуряват добри условия за работа.

проф. Николай Иванов

От месец септември 1983 г. работи като асистент към Факултета по изобразително изкуство във Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“, а от 2003 г. е професор по живопис.

Участвал е в много изложби — областни, в София и групови.

Негови картини са притежание на Националната художествена галерия, на галериите във Велико Търново, Бургас, Елена, Плевен, Горна Оряховица, Свищов, Смолян. Професор Николай Иванов прославя името на Полски Тръмбеш не само в България, но и в чужбина, участвайки в изложби в Осло, Ливърпул, Лондон, Лисабон, Неапол и др.

Неговият девиз в живота е: „Трудолюбие и изкуство — заедно“.

Марияна Стефанова

Марияна Стефанова

Името на Марияна Стефанова е познато на всички граждани от Полски Тръмбеш преди повече от 20 години, но най-много то нашумява, когато през 1993 г. тя става хореограф и художествен ръководител на Фолклорна формация „Полянци“.

Преди това Марияна Стефанова работи пак на културния фронт като специалист към отдел „Култура“ в общината.

Завършила е Полувисшия институт за културни кадри във Варна със специалност хореография. Още от дете силно се привързва към българските народни танци. За нея танцът е призвание, съдба. Тя гори в него и предава своя огън на своите възпитаници.

Многобройни са изявите на формацията на общинско, областно и републиканско ниво, което тя ръководи като художествен ръководител и хореограф. За това е разказано по-подробно преди това.

Чрез своите изяви ФФ „Полянци“ прославя името на Полски Тръмбеш не само у нас, но и в чужбина. Много концерти тя е изнесла в Украйна, Македония, Турция, Румъния, Сърбия, Италия.

Всички тези големи успехи се дължат най-вече на художествения ръководител и хореограф — Марияна Стефанова.

В Полскотръмбешкия край подкрепят „Полянци“ с обичта и доверието си, защото танците са огнище на българщината, носят радост и светлина в живота на хората.

ПО-ИЗТЪКНАТИ МАЙСТОРИ ОТ ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ, В РАЗЛИЧНИ ОБЛАСТИ ОТ ЖИВОТА И БИТА НА ХОРАТА

Един от първите майстори-строители, които се заселват да живеят в село Полки Тръмбеш, е ***Слави Гъджулов.*** Той идва от Тревненския край. Под негово ръководство са построени десетки къщи не само в селото, но и околните села. От него са се учили на строителен занаят много млади хора, които са почвали да работят при своя майстор като общи работници, бъркайки кал или киреч, носейки камъни и тухли. След година-две те хващат теслата, пелката и мистрията и започват да зидат и мажат под зоркото око на майстор Слави. Опитният строител много бързо долавя кой от чираците и калфите ще стане майстор, защото не на всекиму се отдава този вид занаят. Има и такива самозвани майстори, които не могат да построят както трябва една кочина или курник. За такива майстори народът казва, че те със своя майсторлък, са си оставили кекавите ръце. Много сполучливо за такъв вид майстори разказва Чудомир в своя едноимен разказ „Майстор Танко“.

Стефан Русчев идва в Полски Тръмбеш от село Каломен, Дряновско, през 1947 г. Създава семейство и посвещава целия си живот на строителството. Почти целия си трудов стаж събира към Районна потребителна кооперация, като ръководител на строителна група, която в продължение на много години изгражда всички търговски обекти на търговската организация. Стефан Русчев няма техническо строително образование, но борави със строителни планове без ничия помощ. Той е дясната ръка на председателя на кооперацията Григор Стайков в областта на строителството. Григор Стайков има хоби в тази област, въпреки, че по образование е икономист.

Под ръководството на майстор Русчев е изграден целият комплекс в местността Ловен парк, търговските магазини в Полски Тръмбеш и съставните села, за което е разказано по-подробно преди това. Под негово ръководство се построява и комбинатът за хранителни продукти и безалкохолни напитки до мелницата на братя Крушеви. По душа Стефан е ларж и бохем. Хората от града и околните селища го помнят не само като добър майстор-строител, но и като добър, отзивчив човек. Той също се нарежда в редиците на строителите на Полски Тръмбеш, защото след себе си е оставил десетки строежи.

В първите години на XX век в село Полски Тръмбеш се заселват бежанците от Одринска Тракия: Георги Петков, Никола Кръстев и Димо Кръстев, които по професия са майстори-строители, учили своя занаят в родния си край. Същите построяват в селото и района много жилища. Построили са също така и по-големи обществени сгради и търговски складове за зърнени храни като големия склад до железопътната гара, който и до днес се е запазил като солидна постройка, въпреки че покрай него на десетина метра денонощно преминават десетки товарни и пътнически влакове. Хората от Полски Тръмбеш са ги запомнили като много добри строители, които за съжаление си отиват от този свят твърде млади, за което ще разкажем в следващите страници на книгата.

Стефан Кънчев идва от село Килифарево заедно със своите братя, които също като него са майстори. Стефан е не само майстор-строител, но и майстор-дърводелец. За него най-характерно е и това, че наема даден обект като предприемач и го строи не само до покрив, но го завършва и предава на собственика до ключ. Дограмата на сградата я произвежда също той. За онова време дърводелецът не разполага с машини за дървообработка, като всичко се извършва ръчно — с пелка, ренде, тесла, далта за дърво и свредел. Единият от братята — Петко е бил майстор-дърводелец на така наречените вити дървени стълби. Той е бил най-големият майстор, който е можел да извършва такава дейност не само в Полски Тръмбеш, но и в целия район. И днес могат да се видят в някои по-стари, двуетажни жилища, витите дървени стълби на майстор Петко.

Атанас Раднев идва от село Полско Косово и живее до края на живота си в Полски Тръмбеш. Той е един от най-добрите майстори-дърводелци, най-вече на дограма за жилища, или обществени сгради. Работи много прецизно и качествено, тъй като машините, с които работи, са технически много изправни. За него е било много важно да си подбира дървения материал, от който ще изработва продукцията.

Атанас Раднев изработва макет от дърво — машина за рязане на стъклена вата на плоскости, с различни дебелина размери.

В цеха за дървообработване също е имало много добри майстори-дърводелци, които са изработили стотици мебели за бита на хората, а също така и за ведомства и учреждения не само за Полски Тръмбеш, но и извън него.

Тодор Цанев. За него хората от града знаят, че от метал може да изработи и най-сложния детайл. Той е рационализатор на поточни линии в маслодобивната промишленост. Търсен е като майстор-специалист от многото маслени заводи в страната.

Стоян (Теньо) Шилев — майстор в областта на фината механика, на всички видове ловни огнестрелни оръжия, мотори и велосипеди. Дългогодишен състезател с мотор на писта. Като техник е бил известен и с това, че е умеел да поставя (присажда) втори карбуратор на състезателни мотори за увеличаване мощността на двигателя. При него много хора са се учили на техника.

Братя Лефтерови. Изработват метални ролетки за врати и прозорци, най-вече за търговските магазини. Търговците са били задължавани да оборудват дюкяните си с метални ролетки, които през нощта се спускат и заключват, против злосторници. Този вид метални съоръжения братята изработват и за други населени места от областта.

Има още много други майстори-техници, но за тях е разказано преди това по друг повод.

Минчо Куцаров — майстор обущар, който поправя всички видове мъжки и дамски обувки, но изработва и нови такива по поръчка и ишлеме за военни поделения. Продукцията му е много качествена. Същият създава работа за няколко майстори-обущари.

Тодор Атанасов и ***Иван Боев*** също са известни майстори обущари не само в Полски Тръмбеш, но и в района. Те почти не ползват наемни работници, независимо, че са претрупани с поръчки.

Известни майстори-шивачи през 30-те години на миналия век, а и по-късно, когато в Полски Тръмбеш се основава шивашка кооперация, са: ***Димитър Димов, Йордан Некезов, Ангел Пеев*** и др. по-млади от тях, които по нищо не отстъпват със своята качествена работа.

Тези майстори-шивачи, които се славят със своя майсторлък, са занаятчии, които отделят голямо внимание при вземане на мярката за дадена дреха, тъй като хората са с различна анатомична конструкция. Ако при пробата на дрехата се установи някакъв пропуск, същият веднага се отстранява.

Добрият майстор-шивач трябва много добре да познава анатомията на човешкото тяло, за да има добри резултати като такъв.

Наред с мъжете майстори-шивачи е имало и жени, които шият дамско облекло, предимно по поръчка на клиентките, на които се предоставя и моден журнал, откъдето може да се избере даден модел.

Една от добрите майсторки-шивачки е Роска Чотова, която през целия си живот си изкарва прехраната само с иглата и приведена над шевната машина.

Жените са много по-взискателни към своето облекло, особено официалното, което до голяма степен затруднява шивачките на дамско модно облекло, което постоянно се мени. Знайно е, че в село Полски Тръмбеш преди много години е имало определен кръг от жени, които са се стремяли да бъдат в крак с модата. Когато случайно външно лице е посещавало селището, то с почуда вижда, как по площада, край търговските магазини и банките се движат жени, облечени по последна мода.

В Полски Тръмбеш е имало и много добри майстори-шивачи на кожуси, чиято работа е доста прецизна за изпълнение. Известен майстор-кожухар на мъжки и дамски кожуси е бил ***Живко Савов***, а малко по-късно, като пенсионер — ***Димитър Димов***. Имало е и майстори, които аргасват кожи, за да станат годни за шев.

По време на пазар, който става в ден сряда, се наблюдава една много пъстра картина от хора, облечени със селски и градски носии. Със селско облекло са предимно селяните от съседните села, а с градско—живеещите в село Полски Тръмбеш.

Многобройните търговци и банкови чиновници, макар и в работни дни, са с колосани яки на ризите и бомбета на главите, а краката — обути в лачени обувки. Банковият чиновник и търговец, по неписани правила, трябва да имат външен приветлив вид, за да привличат колкото се може повече клиенти, тъй като голяма е била конкуренцията, както между банките, така и между многобройните търговски магазини. Селският гостилничар или кръчмар трябва да посрещне своя клиент в добър външен вид и усмивка на лицето. Той знае от собствен опит, че така се печели клиентела. По време на пазар многобройните кръчми и гостилници едва побират своите клиенти, особено когато наближава обяд. Много често може да се чуе мелодия на кавал или цигулка, която излиза през отворената врата на гостилницата или кръчма, където има весела компания, обхваната от весело настроение. Българинът работи, той е трудолюбив, но умее и да се весели, особено когато няма неудачи в личния си живот и нещата в държавата вървят добре, без политически боричкания и колабираща икономика. Едни от най-хубавите години за българския народ като цяло са 30-те години на миналия век, до Втората световна война, когато България плува в изобилие на селскостопанска продукция, голяма част от която се изнася в Европа. Нейната продукция много се търси на европейския пазар, най-вече заради своето високо качество и екологична чистота.

В Полски Тръмбеш има и такива майстори-техници, които извършват ремонти на битова техника по домовете на хората, предимно след работно време или в почивните дни през седмицата.

Един от тях е ***Димитър Дочев*** от с. Климентово, който през 70-те години се установява да живее в Полски Тръмбеш, след като си построява собствено жилище.

Това е самоук техник с природна надареност. По професия е кинооператор, но извършва качествени ремонти на всички видове домакинска бяла техника. Много често това прави, без да взема пари на близки, познати или по-бедни хора, така просто за удоволствие, за да направи услугата. Бързо влиза в словесен контакт с хората около него. Почита и уважава всички, особено нежния пол.

Друг човек, който цял живот се занимава също с ремонт на различни видове технически средства, е ***Илия Симеонов (Литьо)***, вече покойник. Не случайно същият дълги години ръководи техническата работилница за фина механика, където работят много добри майстори-специалисти, какъвто е бил Христо Бояджиев, и др.

Много са били майсторите в Полски Тръмбеш след Освобождението до края на XX век, за което разказахме преди това. За съжаление, сега те се броят на пръстите на ръката. Почти няма млади хора, които да упражняват някакъв занаят, който да бъде в услуга на гражданството. Дали това е някакво временно явление, ще покаже бъдещето.

ВЕСЕЛИ СБИРКИ И ЧЕСТВАНИЯ ПО РАЗЛИЧНИ ПОВОДИ

Навремето българинът отделя по-голямо внимание на именния ден, отколкото на рождената дата, която може да се чества от близки и приятели, така както става с именника. Най-популярни именни дни за българина са: Димитровден, Никулден, Василевден, Ивановден и Йордановден и особено Георгьовден. И най-бедният именник посреща свои близки и познати, за да ги нагости и почерпи, както повеляват българските обичаи и традиции. Ако именникът е по-заможен и щедър, връщайки се от църква, когато влезе в кръчмата, той с охота приканва кръчмаря да поднесе по едно питие на всеки посетител на кръчмата за негово здраве.

Всички присъстващи стават на крака, за да се чукнат с именника и да го поздравят за именния му ден. Разчувствайки се, именникът ако има по-тежка кесия, поръчва да се повтори и дори потрети пиенето. За капак на почерпката, ако от присъстващите има певец, той поздравява именника с подходяща песен.

Големият художник Мърквичка в своята безсмъртна творба „Ръченица“ е изваял на платното един такъв момент на веселие в селска кръчма, по всяка вероятност по някакъв повод, като имен ден или нещо подобно.

Близки и познати много често са ходели на гости в други населени места около Полски Тръмбеш, най-вече на сборове или именни дни. Придвижването е ставало предимно с каруци или шейни, ако е зимно време. Именникът посреща гостите с всичките му салтанати. Той е подсигурил топло помещение за конете, които са влачили шейната в дълбокия сняг, покрил междуселския път. Веселието трае през целия ден, а понякога и до късна доба. Късно вечерта, когато всички присъстващи са в последната фаза на веселбата, някой неочаквано духва газената лампа. В гостната стая за миг настъпва тишина и когато се чуе командата „Атака“, веднага столовете започват да се разместват, започва тупурдия, висок смях, дига се олелия и когато лампата се запали, всички присъстващи са изненадани, когато даден мъж е прегърнал чужда жена, а неговата е прегърнала друг мъж. Никой от присъстващите не се сърди, не се докача на чест, защото такъв е обичаят в това село, наречено Тенча, или Мекиш, сега Обединение. След полунощ гостите потеглят за Полски Тръмбеш с весел смях и благопожелания към именника, който ги е посрещнал от сърце и душа. Когато шейната се отдалечи от селото, някой от пътниците изважда револвер и стреля няколко пъти във въздуха в знак към гостоприемния именник, като своего рода благодарност от страна на гостите.

Тогава весели сбирки са ставали, и то много често между близки и познати или роднини в селото по най-различни поводи. Така например, когато се кръщава дете, ритуалът е много тържествен, тъй като той е свързан с църковен обряд, а именно кръщаването на детето в църквата в специално за целта метално казанче от благороден метал. Този ритуал се извършва от духовно лице в присъствието на всички близки. Централни фигури в този църковен обред са кръстникът и кръстницата.

След освобождението от турско робство до 1944 г. всяко новородено дете от родители християни задължително се кръщава в църква или манастир, за което му се издава кръщелно свидетелство, подписано от духовното лице, извършило обреда — свещеник или калугер.

И най-бедният българин-християнин намира начин да извърши този църковен обред заради своята рожба, така както повелява българската православна църква. Българските цигани-християни не правят изключение, макар че повечето от тях имат многобройна детска челяд.

Друг много важен ритуал за българина е сватбата, която слага (полага) основите на семейството чрез така наречената венчавка, която също е извършвана от духовно лице, което има правоспособността за това. Ритуалът се извършва предимно в църква.

Ако в дадено населено място особено в селата мъж и жена живеят заедно, без да са узаконени като семейство, хората не приемат това за нещо нормално и не гледат на тях, както се казва, с добро око. Кметът на населеното място начело със старейшините и по-възрастните хора непрекъснато упражняват натиск за узаконяване на съпружеския живот.

Важен момент от подготовката на сватбата най-вече в селата е така нареченият годеж, когато се прави предварителна подготовка за бъдещата сватба. След годежа момъкът и невястата могат да се срещат, да разговарят, да си ходят на гости, но в никакъв случай не стигат до крайност, т.е. да правят секс, независимо от това че само след броени дни ще бъдат съпруг и съпруга.

Най-напрегнатият момент по време на сватбата, особено за младоженеца, е първата брачна нощ. Специално подготвено лице от страна на младоженеца провежда разговор с него, давайки най-подробни указания как се прави секс. Колкото и невероятно да звучи всичко това, така е било някога, тъй като момците от българското село повечето са били невежи по тези въпроси, като са нямали необходимите познания и психологическа нагласа за това. Ако младият човек не е бил подготвен предварително, много често са ставали сексуални засечки. Тогава побащимата, който движи тези важни въпроси, извежда младоженеца на двора и го кара да прескача процепа на колата, докато се поумори и успокои психически. През това време му дава последни указания и го пуска при булката, която го чака на леглото. Прескачането на процепа не е нищо друго освен психическо успокоение за младия човек, който естествено се успокоява и страхът го напуска. По време на първата брачна нощ отвън или в съседната стая чакат музикантите, за да обявят със специална мелодия, изпълнена от тях, че всичко е приключило добре, след като са видели със собствените си очи, че булката е била девствена, видно от петното кръв, останало върху бялата риза или нощница на невястата. Всички са весели и доволни. Пие се подсладена ракия и булката с кобилица на рамо се отправя до най-близкия кладенец, за да донесе прясна вода в дома, в който вече ще живее, ще се труди, ще ражда деца, ще бъде вярна съпруга, ще понася безропотно забележките на свекър и свекърва.

Много неприятно обаче става, ако булката не може да докаже нагледно своята девственост. Свекърът и свекървата изпадат в паника, в голяма тревога са родителите и на булката, които, за да се потули всичко това, дават ниви като зестра, само и само дъщеря им да бъде приета в новия дом. Това е много мрачен и неприятен момент от живота на селяните, особено срама на булчинските родители.

За да се избягнат такива неприятни сцени, българинът в лицето на старите жени е измислил начин за доказване честността на булката, като от заклана юрдечка се взема кръв, с която се дамгосва бялата риза на булката предварително, час преди брачната нощ. Музикантите щом видят, че всичко е наред започват да свирят мелодията, която се отнася за този важен момент от сватбата.

Има случай обаче, когато отказват да свирят мелодията, ако булката не е девствена, независимо че им се предлагат пари. Отказват под предлог, че ако свирят, без да има нещо налице като доказателство, според народното поверие на всичките музиканти ще им измрат кокошките, патките, пуйките, прасето, та дори и добитъкът.

За всички млади хора, а и за по-възрастните от тях, всичко това днес изглежда като някаква притча, нещо смешно и неприемливо за тях. Повечето млади хора живеят без брак, на семейни начала, което някога българинът не приема.

Настъпва голям смут в българското село, особено ако жена роди дете, без да има брак, и не се знае кой е неговият баща. Тежко и горко е за тази жена. Цялото село я линчува. Хората странят от нея. Жените отбягват да водят разговор, а възрастните я проклинат. Всички вярват и са убедени, че ако селото го сполети някаква беда или пък природно бедствие, като градушка, или наводнение, причината за това не е нищо друго, освен незаконороденото дете. Притиснати от обществото, такива млади жени, или напускат селото си, или слагат край на живота си. Като мъртъвци не ги погребват в селските гробища, а някъде извън селото, без кръст на гроба. Страшно отмъщение, но дълбоко в него стои една голяма истина, наречена морал, неписан морал, който през вековете съпътства живота на българина. Просто не е възможно в дадено село да живеят мъж и жена без брак.

Големият български писател Чудомир в своя едноименен разказ „Бламът на старейшините“, макар и в хумористичен стил, описва един такъв момент от живота на българското село.

Както във всички населени места от района, така в село Полски Тръмбеш стават сватби, при които стриктно се спазват всички ритуали. На селския площад се извива кръшно сватбарско хоро, изпълнявано от местната духова музика на Чаушата. Музикантите са слухари, които знаят да свирят всички мелодии от различни моменти на сватбената церемония. Много силен и вълнуващ момент от ритуала на една сватба е, когато забулват булката и след това я извеждат от бащиния дом, т.е. когато момичето се прощава със своите близки: майка, баща, братя, сестри. Най-много плачат бабата и дядото, под чието крило е израснала тяхната внучка. Неоценима роля за отглеждането на децата в българското село има бабата, тъй като майката трябва да копае, да жъне, да вършее наравно със своя съпруг. Българската селянка е раждала по няколко деца, които понякога достигат двуцифрено число, но не всички остават живи по различни причини. Когато почине дете, цялото село скърби за него и отива да го изпрати до вечното му жилище. Трогателно, много вълнуващо това описва по художествен начин майсторът на разказа Елин Пелин в произведението си „По жътва“.

По време на празниците през късна есен и зимата в село Полски Тръмбеш се организират на различни места най-вече в по-големите кръчми или салона на читалището, така наречените вечеринки, където се танцува, предимно от млади хора: танго, румба и валс. Кръчмарят подсигурява танцовалната площадка, размествайки част от масите и столовете. Наем не взема, тъй като в кръчмата му се консумират напитки и мезета. Мъжете пият по-слаб алкохол, а жените — предимно лимонада или сайдер. В повечето случаи свири струнен оркестър, спазарен от гр. Лясковец, в който има десетки струнни и духови оркестри.

Ловно-рибарската дружинка също организира вечеринки, но предимно в салона на читалището. По време на същата се разиграва томбола, най-вече от убит дивеч, предимно зайци. Имало е случаи да се предлага и малко диво прасе или пък питомно, печено в пещ.

Тази традиция от сватби, кръщенета, вечеринки и др. развлечения продължава някъде до началото на 50-те години на XX в.

След 1944 г. до края на века църковен брак почти не се сключва, а само граждански, деца не се кръщават в църква или ако се кръщават от духовно лице, това става предимно в дома на родителите или в някой манастир, без да се вдига шум около ритуала. По закон това не се забранява, но българите лека-полека започват да се дистанцират от религията и всички обреди, свързани с нея. Това е една от грешките, които е допуснал българският народ като цяло. Българинът понякога е много страхлив, особено когато трябва да предприеме нещо, което не е по угодата на местните велможи, които наблюдават със зорко око, кой не върви в крак с времето, а следва това, което са правели неговите предци като християни.

За съжаление това е един кардинален въпрос, който трудно може да се разреши, тъй като българското училище и особено православната църква не вземат никакво участие, поне засега, за неговото разрешаване. Никой друг, освен семейството, училището и църквата не може да се справи с всичко това.

Рано или късно ще се намерят люде, които да сложат край на тази духовна безпътица за българския народ, натрупана в продължение на половин век.

НЕЗАБРАВИМИ ОБРАЗИ ОТ ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

Една колоритна личност от Полски Тръмбеш е ***Димитър Бояджиев (Кьосето)***, за когото могат да се напишат десетки страници, защото целият му живот е изпълнен с крайно интересни случки и събития, които са характерни за Чудомировите герои. Слабичък, среден на ръст, леко подвижен, винаги с пазарската чанта в ръка или сгънато чувалче под мишница, бърза ли, бърза, запътен за някъде, за да изпълни някоя предварително планувана задача, която не търпи отлагане. Типичен прототип на един от Чудомировите герои — Лъжлив Съби. По характер — добър, услужлив и обича да разговаря най-вече нежния пол. В двора му може да се намери от птиче мляко. Цял живот бай Митьо, връщайки се отнякъде носи винаги по нещо, което другите са изхвърлили като непотребна вещ. Навремето, когато е нямало контейнери за смет, непотребните парчета желязо, тръби, пробити метални кофи, ръждясали болтове, счупени сечива, джанти, всичко се изхвърля на улицата, където каруците за боклук го събират и го откарват до определеното за целта място. Ако Кьосето мине покрай тия купчини, все ще намери нещо, което да сложи в чантата или чувалчето, за да го занесе в дома си.

Най-големият трофей, който стои в центъра на двора, е немска лекотоварна кола „Щайер“, докарана от фронта в Югославия по време на войната между България и Германия. До края на живота му щаерът стои непокътнат, за да напомня, че неговият собственик е един от първите шофьори в село Полски Тръмбеш, с което той много се гордее.

Търговията на бай Митьо му иде отръки и затова не случайно той си построява една от най-хубавите и стабилни къщи в селото, след като е прекъснал връзките си с евреите-търговци по времето на Втората световна война. Усилено започва да боядисва домашни прежди, които доставя по домовете на клиентите със собствено превозно средство — каруца, тегена от един кон.

Е, разбира се, през късна есен, когато каруцата натоварена с прежди, спре извън село Каранци на поляната, която гъмжи от до-машни птици, Кьосето мята с камшика, на чийто край на ремъка е завързана голяма сачма, който се увива около врата на наежения пуяк, и ловът е успешен. Ако някоя селянка случайно забележи тоя лов с ласо-камшик и започне да вика, ловецът почва да милва птицата и да ѝ говори като на човек, обяснявайки на жената,че всичко това прави, защото много обича птиците, особено пуяците със зачервени синци около врата.

Какво да се прави? Разни хора, разни идеали.

Георги Хубчев. Тези, които го помнят, го знаят като Георги Донев, а не Хубчев. В самото начало на миналия век неговият баща дядо Хубчо идва от село Михалци, Павликенско, с двамата си синове Ганчо и Георги, за да засажда лозови насаждения. За кратък период от време многолюдното семейство става един от най-големите производители на грозде и винена продукция.

По време на Първата световна война Георги Донев се сражава срещу французите край завоя на река Черна, Македония, където проявява голям героизъм като тежкокартечар. При едно продължително и тежко сражение до картечаря пада ръчна граната и само за миг той я сграбчва и хвърля обратно към френските окопи, където избухва. Започват да се чуват стенания и думи на френски език. От смърт и ранявания са спасени български войници. Тази героична постъпка е отразена от военния кореспондент във вестник „Утро“, за която прочита принц Борис. Когато Георги Донев е ранен тежко в дланта на лявата ръка и постъпва на лечение в София, принцът научава за това и го посещава в болницата. Така принц Борис, по-късно цар, и Георги Донев се сприятеляват.

Цар Борис, когато пътува по посока София—Русе, винаги намира време да гостува на своя приятел Георги от село Полски Тръмбеш. Когато царят пътува с влак, вагонът му се откача от влаковата композиция и се установява на първи коловоз на железопътната гара. Само на около 300 метра се намира домът на домакина. Вървейки по улицата, народът се стича, за да види своя цар, който се спира, ръкува и разговаря с всеки, който го запитва за нещо. Монархът пуска по някоя монета в протегната към него детска ръка.

Борис III, идвайки на гости на Георги Донев, не пропуска да посети и училището. Хората свикват с тази гледка. През 30-те години, когато семейство Хубчеви се утвърждават като едни от най-големите производители на грозде, лично царят прави дарение от оръдейна остановка за разбиване на градоносни облаци, която много често при нужда се задейства и има добри резултати. Оръдието е поставено в лозята на Доневи и Георги предварително е обучен да стреля с него.

Навремето военното издателство издава книга за героите от войните, където подробно се разказва за героичния подвиг за картечаря Георги Хубчев Донев от с. Полски Тръмбеш.

След смъртта на съпругата му живее с втора жена от гр. Русе, където почива на преклонна възраст.

Илия Евтимов. Една от колоритните личности на Полски Тръмбеш. Идва от село Обединение и създава семейство с Христина, от която има двама сина: Рачо и Тодор. Първият е гимназиален учител по география и заслужил краевед, а вторият — младши агроном.

Като войник служи в гвардейския полк на цар Борис III.

В края на 20-те години на миналия век в околностите на Враца се провеждат царските маневри, в които взема участие и Илия, който кара бъчонка с вода за полевата кухня. Няколко дена войсковото гвардейско поделение прави тренировки във връзка с официалното посрещане на царя, което е характерно за военните.

Час преди да пристигне монархът, на широка поляна под формата на буквата П са построени ескадроните и конете са оседлани от своите ездачи. Обхождат се и се оглеждат всички места, защото всеки момент може да пристигне царят със своя автомобил, управляван лично от него, придружен от своя адютант, седнал вдясно от него. В този момент гвардеецът Илия Евтимов връзва една празна консервна кутия за опашката на едно голямо черно куче, което по цял ден се върти около кухнята за храна. Същото мигновено хуква между редиците на конете, които започват да цвилят и се изправят на задните си крака. Настъпва голяма паника, смут и тупурдия. Чуват се високите гласове и вулгарни псувни на фелдфебелите. Един по-възрастен фелдфебел, който е участвал в Първата световна война като кавалерист, само с един замах на сабята разсича кучето на две половини. През това време всичко се омесва — хора и коне. Нужен е повече от час, за да се нормализира обстановката. Започва търсенето на злосторника. Никой от гвардейците не го издава, въпреки че от кухненския персонал са видели кой е той. Ако някой от тях го е издал, на гвардееца Илия Евтимов му е била сигурна военна присъда, и то доста голяма.

Случаят се потулва, за да не стигне до ушите на монарха.

Целият земен път на Илия Евтимов е изпъстрен със случки от подобен характер. На живота е гледал винаги с насмешка. Умира не много възрастен, от болно сърце.

Борис Степанич. Идва в България след революцията в Русия, заедно с хиляди белогвардейци, които се разпръскват из цялата страна, за да търсят препитание. Всичко това става със съгласието на българското правителство.

Борис Степанич е бил прапоршчик от армията на Колчак, изкарал юнкерско училище в гр. Казан. В Русия няма семейство, в България също не създава такова.

Казакът Борис търси най-лекия път за препитание, като става амбулантен търговец. Не случайно след дълги скитания из България той се установява да живее за постоянно в село Полски Тръмбеш, където занаятите и търговията през 30-те години на миналия век бързо се развиват, което за него е благоприятно като търговец.

Влизайки в години, руснакът все по-често започва да посяга към чашката с алкохол. Край него започват да се навъртат доста хора, които също обичат да си попийват, защото той ги черпи. Стоката, която продава, е закупена на символични цени от продавачи, които са я откраднали.

На улица „Бачо Киро“ търговецът има магазин в доста неугледен външен и вътрешен вид, препълнен до тавана с най-различни джунджурии.

Някъде през 70-те години на миналия век през пролетта в ден сряда, когато в Полски Тръмбеш е местният пазар, сутринта рано Борис Степанич вижда нещо, което го ужасява. На прага на входната врата на магазина някой се е изходил по голяма нужда, а на върха на фекала, забодено перо от опашката на петел. Търговецът се вбесява и веднага търси съдействието на милицията за откриване на злосторника. Идва дежурният милиционер бай Йорго, който внимателно преглежда мястото на местопрестъплението, но нищо не може да установи с положителност въпреки настояването на потърпевшия.

Изпаднал в недоумение и пълно отчаяние, Борис Степанич взема една голяма цинкова кофа и започва да носи вода от близката улична чешма, като я плиска върху прага с фекалиите. През целия ден той носи и хвърля вода, докато уличното платно става като гьол. Руснакът е фаталист и затова прави всичко това.

Когато започва да се смрачава, той си купува бутилка с коняк, затваря се в магазина, ляга върху старото ръждясало от годините легло и когато преполовява шишето, започва да пее на руски език: „Волга, Волга, мать родная, Волга, Руская река, не видя ли Стенка Разин, да се скита по брега“. След време се чува ридание. Какви ли мисли са измъчвали този нещастник, който си оставя костите в Полски Тръмбеш на хиляди километри от родния край?

На погребението му присъстват само гробарите и жената, която завежда ритуалите към общината.

Човешки съдби.

Доктор Йончо Йончев. Също колоритна личност, която много години е ветеринарен лекар в Полски Тръмбеш. Като лекар за него е разказано преди това, когато известно време завежда участъковата ветеринарна служба. Когато обхожда района, пътува винаги с двуколка, теглена от кон. В повечето случаи държи гемовете на коня, но това върши и неговият санитар Енчо, когато се наложи. В района, където са били през деня, те се връщат в лечебницата и двамата с приповдигнато настроение. Кой селянин няма да ги нагости и почерпи, когато са посетили дома му, за да лекуват болното животно, което има нужда от медицинска намеса. Хората са запомнили доктора с цигаре, на което е натъкната не цяла, а половин цигара. Влезе ли в кръчма за почерпка, пие малко винце от малка чашка, а не обикновена — двестаграмова. Голяма част от посетителите заобикалят доктора, защото той умее да ги забавлява с разни истории от личния си живот, в които, разбира се, има и голяма художествена измислица. На най-близките си приятели докторът никога не пропуска да им удари така наречения сакал. Това е нещо като приятелски поздрав, направен с ръка, леко плъзгаща се под брадата на поздравения. Когато удря сакал, докторът не пропуска да каже и някоя лакардия, от която присъстващите се превиват от смях. Обикновено до него винаги седи бай Митьо Марока, но той си пие виното само с малко шишенце, наречено юз. Никога с чаша. Седейки до печката, затопля по-дълъг гвоздей, с който си засуква мустаците на кравай. Носи като доктора брич, а краката му са обути през зимата и лятото с дълги вълнени чорапи, чак до коляното, оплетени по поръчка от баба Марочка. Същите са опасани от глезена до коляното с тясна ивица плат. По професия е касапин, който никога не се препира както в своята работа, която върши с голямо старание, така също във вървежа си, или пък седнал да се почерпи в компания с доктора.

Доктор Йончев е полскотрънбешки зет, чиято съпруга Стефанка е аптекарка. Почива твърде млад от сърдечна недостатъчност. Стотици хора от Полки Тръмбеш и района го изпращат до вечното му жилище. Последен напуска прясната надгробна могила бай Митьо Марока, който през цялото време пролива мъжки сълзи за своя обичан доктор Йончев. За сърдечното приятелство няма образователен ценз, няма преграда.

Григор Григоров (Горчо Ковача). Целия си живот посвещава на една трудна професия, каквато е тая на работника-ковач, който с чук в ръка обработва метала, за да му придаде желаната форма. Като всеки жив човек и той си има свои хобита. Освен силната си привързаност към спорта — футбол, в лицето на любимия „Левски“ — София, същият е запален рибар. Рибата лови не с въдица, а с други средства, част от които не са разрешени, като серкме, винтери и т.н.

Непосредствено след 9 септември 1944 г. в село Полски Тръмбеш се установява малка руска част със свой комендант, за когото разказахме преди това. Някои от войниците през свободното си време ходят на река Янтра да ловят риба, която тогава е в изобилие. Същите се сприятеляват с така наречения дум Гатю, който също като Горчо Ковача е страстен рибар. От руските войници той научава доста думи.

В една топла септемврийска нощ Горчо отива да лови риба със серкме на реката, като предварително прави хранилки за примамка.

Някъде по-надолу от него същото прави и дум Гатьо, който решава да си направи майтап със своя колега. В момента когато Горчо мята серкмето, за да го хвърли върху хранилката, чува висок заповеден глас: „Руки верх!“ Изплашен от гласа на руски език, същият изпуска серкмето и вдига ръце над главата си. Така стои доста дълго време и когато към него се приближава Гатьо и той го разпознава, макар и да е тъмно, започва да го разпитва дали руските рибари са си отишли. Като не получава никакъв отговор, той веднага разбира, че този номер му е скроен от неговия колега-рибар. След като му тегли една дълга българска попръжня, той си продължава спокойно работата, а Гатьо продължава да се киска седнал на брега, със запретнати до коляно долни дълги гащи, които са носели тогава хората.

ХОРА ОТ ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ, РАЗСТРЕЛЯНИ БЕЗ СЪД И ПРИСЪДА ПРЕДИ 9 СЕПТЕМВРИ 1944 Г. И НЕПОСРЕДСТВЕНО СЛЕД ТОВА

България стои може би на едно от първите места в Европа, където са ставали убийства на хора без съд и присъда по политически причини и лични отмъщения. Разбира се, водеща в това отношение си остава Европейска Русия, където по време на Октомврийската революция, след нея на сталинската репресия, през 30-те години на миналия век и след Втората световна война, по нареждане лично на Сталин и Берия са избити милиони хора, някои от тях са съдени формално за пред външния свят, а след това умират в концлагерите на Сибир.

У нас непосредствено след Освобождението, особено след Първата световна война, зачестяват убийствата без съд и присъда. Много от тях са поръчкови и стават посред бял ден, най-вече по улиците на София. Един от министър-председателите Стефан Стамболов е съсечен в центъра на столицата от наемния убиец Халю. Това негово поръчково убийство е дело на политическите му врагове под диктовката на монарха Фердинанд. След септемврийските събития през 1923 г. една година по-късно, през месец юни 1924 г., на една от софийските улици е разстрелян от упор големият български държавник Петко Д. Петков. Пак по същото време е отрязана главата на Александър Стамболийски. След разгрома на септемврийското въстание през 1923 г. много хора намират смъртта си край река Огоста, а други — от побоища в софийските казарми.

През 30-те години тази кървава вандалщина вече не съществува, но когато избухва Втората световна война, тя наново ескалира в Царство България, особено след започване на така наречената съпротива, организирана и ръководена от комунистичесата партия по нареждане от Москва.

Тази съпротива трае близо четири години. Избити са много комунисти, най-вече преки участници, които водят нелегален живот и влизат в сражения със силите на изпълнителната власт.

Има и по-страшни престъпления, които са ставали в България, а именно разстрел на малолетни, чиито родители са участвали в съпротивата. Фрапиращ пример за това е убийството на ученици от с. Ястребино, Омуртагско. Устната заповед за техния разстрел издава запасен офицер по професия педагог. Едно от децата, усещайки приближаващата смърт, плачейки, извиква на висок глас: „Чичковци, не ме убивайте, аз вече ще слушам“. Страшна, много страшна и покъртителна случка от черните страници на България, за което коментар не е нужен.

През тези бурни години в село Полски Тръмбеш са разстреляни на 18 юни 1944 г. без съд и присъда: Георги Петков, Никола Кръстев и Димо Кръстев, и тримата бежанци от Одринска Тракия, напуснали родните си места след 1913 г., търсейки спасение от турския геноцид. В Полскотръмбешкия край се заселват много тракийски бежанци, повечето в село Павел, където са оземлени със земеделска земя и дворни места за строеж, за да си построят жилища, като по този начин се оформя цял квартал, наречен бежанската махала от селяните. Тия, които се установяват да живеят в село Полски Тръмбеш, също са оземлени и си построяват собствени жилища, занимавайки се предимно със строителство. Бързо се приобщават към местното население. Най-вече заради своето трудолюбие, отзивчивост, честност и сърдечност спечелват симпатиите и уважението на всички хора от селото. Много са търсени като добри майстори-строители на жилищни сгради. Построяват десетки къщи и няколко по-големи сгради, една от които е държавният склад за зърнени храни.

По време на съпротивата същите са привлечени от комунистическата партия като ятаци на Горнооряховския партизански отряд, който се подвизава в горите на Стражишки район. Те снабдяват нелегалните предимно с хляб и хранителни продукти от първа необходимост. Полицията и джандармерията узнават за тази тяхна дейност и започват да наблюдават домовете им, особено през нощта.

Като представител на жандармерията в село Полски Тръмбеш и района е офицерът Иван Каноров, за когото са направени подробни проучвания през 2010 г. лично от автора на книгата, който посещава родното място на офицера Каноров — село Паскалевец, община Павликени, на 10 януари. В общината на селото в присъствието на кмета Иван Върбанов, шурей на Каноров, разказва следното:

„Иван завърши гимназия в Павликени. Баща му беше шивач, а в събота и неделя бръснеше селяните. Синът му Иван стана магазинер към селската кооперация през 1942 г. Тогава той стана секретар на РМС в селото. След като изкара школата за запасни офицери, същият постъпи на работа в жандармерията, завербуван от полковник Велизаров. По това време той се ожени за моята сестра Бонка, която понастоящем живее в гр. Горна Оряховица и има дъщеря от втория си брак. Непосредствено след 9 септември 1944 г. зет ми Иван си дойде в Паскалевец и когато разбра, че новата власт го издирва, същият замина за Велико Търново и заедно с полковник Велизаров забягват по посока към турската граница, където полковникът е заловен, а Иван успява да премине границата. Известно време живее в Турция, а след това отива в Австрия, където е видян от наши селяни, които там работеха като градинари. Не след дълго той заминава за Америка и там му се губят следите. От брака си с моята сестра нямат деца. Лично аз съм убеден, независимо че съм комунист, че лицето Иван Каноров не може да бъде обвинен в убийство, защото той по характер не притежава черти на жестокост, а беше близо две години и секретар на РМС. За мен истината е една, че за разстрела без съд и присъда на хората от село Павел и Полски Тръмбеш заповедта е издал полковник Велизаров, но не той.

На 9, 10 и 11 септември 1944 г. по настояване на комунисти от Полски Тръмбеш бяха арестувани всички близки на Иван Каноров, в това число и аз.

Освободени бяхме след един ден и никой от нас не бе съден. Когато Иван беше дошъл в Паскалевец два-три дена преди 9 септември, за да види родителите си, с Бонка те бяха в обтегнати отношения, тъй като тя научава, че мъжът ѝ имал любовница в Полски Тръмбеш, която била омъжена. Сестра ми може да ви разкаже нещо повече за съпруга си Иван, ако се срещнете с нея."

Кметът на селото, който присъства на разговора, потвърди това, което разказа Иван Върбанов — шуреят на Иван Каноров. Същото може да бъде потвърдено от много възрастни хора от село Паскалевец, които познават лицето Иван Каноров и неговите родители.

След няколко дни бе потърсена сестрата на Иван Върбанов — бившата съпруга на Иван Каноров, но дъщеря ѝ не разреши да се води разговор с нея за лицето, което някога е било неин съпруг, под предлог, че тя е много възрастна и едва ли ще може да издържи психически на въпросите, които евентуално ще ѝ бъдат зададени.

Дали Иван Каноров е издал заповед за разстрел на бежанците, заподозрени като ятаци на Горнооряховския партизански отряд, това е недоказуемо, въпреки че е прието като истина от населението на Полски Тръмбеш.

Офицерът Иван Каноров е бил в обтегнати отношения с кмета Георги Райков във връзка с борбата срещу комунистите, по-специално срещу яташката мрежа на територията на село Полски Тръмбеш. Многократно кметът Райков е отхвърлял каквито и да било предложения за борба срещу съпротивителното движение. Научавайки за всичко това, полковник Велизаров убеждава околийския управител да уволни кмета на Полски Тръмбеш, тъй като той е неудобен за изпълнителната власт, по-специално за борбата срещу комунистическата партия. Околийският управител, който е бил приятел с кмета Райков, не го уволнява, а съдейства пред околийския такъв на гр. Попово той да го назначи за кмет на село в Поповска околия. Така и става. Георги Иванов Райков е назначен за кмет на село Водиците, където кметува до 9.IX.1944 г. За това ще бъде разказано по-нататък. На негово място за кмет на село Полски Тръмбеш е назначен Симеон Младенов Данев от село Долна Липница, който е кметувал до идването на новата власт. И той, като своя предшественик Иван Райков, не е намерил общ език с Иван Каноров. Нямал е никаква намеса с убийството на ятаците и когато това става, същият е бил извън селото.

Ето какво разказва за него брат му Стефан Младенов, който сега живее в село Долна Липница, на 10 февруари 2010 г., когато се среща с автора на книгата:

„Моят брат Симеон стана кмет на село Полски Тръмбеш в началото на 1944 г., идвайки от село Бериево, Севлиевско, където изпълняваше същата длъжност.

Като кмет на същото той не е преследвал комунистите, въпреки че е знаел кои са те. Просто си е затварял очите. В един студен зимен ден, пътувайки от Бериево към Севлиево с шейна, в канавката на шосето е лежал мъж, премръзнал от студ, с превързан крак. Брат ми се досеща какъв е този човек, смъква от гърба кожуха си и го дава на лежащия. След време този случай достига до ушите на околийския управител, тъй като в шейната е имало още няколко човека, от които вероятно се разпространява случаят. Околийският управител е бил близък с кмета на Бериево и за да се потули всичко, той ходатайства пред околийския управител на Великотърновска околия брат ми да бъде изместен на вакантното място в село Полски Тръмбеш. Постъпвайки като кмет, той веднага се ориентира в обстановката благодарение на нашата сестра Блажка – съпруга на Денчо Христов. През цялото време е избягвал да има контакти с Иван Каноров и когато ятаците от Полски Тръмбеш са разстреляни, той си беше на село. На 9 септември 1944 г. предава доброволно ключовете на касата и на кабинета си и си дойде при нас на село, включвайки се в селскостопанската работа на семейството ни. Беше мобилизиран като запасен офицер и замина на фронта, където става взводен командир. От там си дойде жив и здрав, но някои негови приятели му казват, че комунистите се интересуват много за него, особено тия от нашето село. Още същата нощ той замина в неизвестна посока и след време се обади от Унгария, след това от Италия, а по-късно от Америка. Остави две невръстни деца – момче и момиче. Момчето сега е лекар-невролог в транспортна болница гара Горна Оряховица, а сестра му е аптекарка, също с висше образование. Децата ги изучи тяхната леля. Това мога да разкажа за своя брат. Дали е още жив, аз не зная. Когато си спомня за него, мъка свива сърцето ми и сълзи обливат очите ми.“

18 февруари 2010 г.
с. Долна Липница
община гр. Павликени

Разказал:
Стефан Младенов Данев

Под прякото ръководство на БРП (к) в село Полски Тръмбеш на 9 септември 1944 г. ОФ взема в своите ръце властта без каквато и да било съпротива от страна на кмета Симеон Данев, който напуска селището, без да му се търси каквато и да била отговорност. Партийният актив, народната милиция и Комитетът на Отечествения фронт след бурни дебати и спорове определят лицата, които трябва да бъдат ликвидирани без съд и присъда. На самото заседание участва и Евтим Цвятков, пряк участник в съпротивата и секретар на БРП (к) в Полски Тръмбеш, който не си дава съгласието да се процедира по този начин, става и напуска заседанието, без да дава каквито и да било обяснения на присъстващите.

Един от най-изтъкнатите комунистически лидери от селото Иларион Стефанов, мобилизиран в така наречените „черни роти", в гр. Перник, който по това време се завръща, облечен като офицер, с чин поручик и по нареждане на партията става комендант на селото.

За да се изяснят по-подробно и с по-голяма достоверност събитията, които се разиграват в село Полски Тръмбеш в края на септември и в първите дни на на месец октомври 1944 г. бе поканена да разкаже в писмена форма доктор Юлиана Иларионова Стефанова — дъщеря на коменданта, която тогава е била 19-годишна девойка. Същата се отзовава на молбата на автора на книгата, идва в Полски Тръмбеш на 29 май 2010 г. и написва следното:

„Татко, който беше назначен за комендант на селото в един от първите дни на месец октомври, се върна в къщи, дълбоко потресен от това, което е видял в полицейския участък, където били натъпкани 82 човека от Полски Тръмбеш и околните села. Доносите за ареста им били кокошарски истории, за лични житейски разправии, но нищо политическо. За няколко дни той ги освободи и те си отидоха по домовете. В участъка останали десетина човека. Аз знаех по думите на татко, че между тях е и свещеникът Иван Калинов, от село Пейчиново, Беленско, издал и предал ятаците, които са били там, на ловните дружинки и на кмета на Полски Тръмбеш. Между тези арестанти е бил и Стефан Шомов от Полски Тръмбеш.

По това време аз бях привлечена да работя в етапното комендантство в Горна Оряховица. Беше ми зачислен някакъв пистолет, с който аз никога не съм стреляла. Пътувах всеки ден до месторботата си, а вечер се връщах да преспя при родителите си. Една вечер татко сподели с мен и майка, че утре ще откара с влака останалите в участъка задържани във Велико Търново, за да ги предаде там за народен съд. Самият той имал голямо желание да освободи от тях 5—6 души, но другите не му позволяват. Под другите разбирам преди всичко милицията, ръководството на БРП (к), Отечествено фронтовския комитет и някои от близките на разстреляните бежанци, за които аз не знам.

Сутринта баща ми, който трябваше да откара арестантите, се върна в ужасно състояние и каза, че участъкът е празен и от дежурния е разбрал, че арестуваните са били откарани в неизвестна посока. Баща ми мислеше, че са убити без съд и присъда. Едно от главнодействащите лица е бил някой си Иван, бивш криминален престъпник, който е бил в затвора до 9.IX.1944 г.

За кмета на селото Георги Иванов Райков се твърдеше, че е съдействал на жандармерията в посочването и арестуването на тримата убити бежанци-ятаци от Полски Тръмбеш. В нощта на убийството им ние с майка ми чухме изстрелите, които идваха от гората. (Живеехме в старата община.) След това убийците пиха и гуляха в кръчмата на Рикевски до сутринта. Кръчмарят на другия ден ни каза, че едва е успял да ги задържи с вино и ракия, да не се качат при нас и да се разправят „по мъжки“ с мен и майка ми.

В Полски Тръмбеш продължава да се носи мълвата, че непосредствено след 9 септември 1944 г. аз съм се разхождала с шмайзер през гърдите като комендант. Никога аз не съм била въоръжена с такова оръжие и никога не съм била комендант. Съвсем случайно на 25 май 2010 г. разбрах, че лицето Милка Пълевска (по мъж), от село Иванча, община Полски Тръмбеш, която вероятно е моя връстница, е имала шмайзер и е стреляла във въздуха в нейното село. При нужда мога да осведомя от кого съм получила информацията“.

29 май 2010 г. *Написала и подписала собственоръчно*
гр. Полски Тръмбеш *д-р Юлиана Иларионова Стефанова*

Независимо от това, че бившият партизанин от Горнооряховския отряд Евтим Цветков и комендантът на село Полски Тръмбеш Иларион Стефанов не са си дали съгласието да бъдат екзекутирани без съд и присъда останалите арестувани, които са били 12 на брой, на 6 октомври 1944 г. те са разстреляни.

Доктор Ангел Костадинов Ангелов, който често посещавал арестантите малко преди да бъдат качени в камиона, влиза в участъка, смъква връхната си дреха от гърба и я дава на своя дългогодишен приятел Георги Райков, тъй като вечерта била доста захладняла. На доктора му било казано, че арестантите ще бъдат откарани във Велико Търново за допълнителен разпит и очни ставки с някои лица. (По спомени на Анета Ангелова — съпруга на д-р Ангелов.)

Малко преди полунощ арестантите не са били откарани по посока Велико Търново, а в гората между селата Раданово и Орловец, където са били разстреляни и заровени в общ гроб, който е бил доста плитък, и на следващия ден овчар от село Раданово вижда прясна купчина пръст, от която се подава човешки крак. Вестта бързо се разпространява между населението и още същата вечер телата са изровени и хвърлени в гробницата за умрели животни край село Орловец.

Между разстреляните без съд и присъда 12 човека, от Полски Тръмбеш са Стефан Шомов и Никола Апостолов. Убит е също така директорът на училището от село Страхилово — Яръмов и кметът на същото село Пройно Генчев, който не е местен жител, а идва от Еленския балкан по назначение. И двамата стават жертва не толкова по политически причини, а на лични отмъщения на дадени хора от селото.

Всички хора от село Полски Тръмбеш са развълнувани от смъртта на своя бивш кмет Георги Райков, който ръководи селото от 1937 до началото на 1944 г. Всички са знаели, че той не е бил в добри отношения с Иван Каноров, заради което е бил уволнен, тъй като се е противопоставял на своеволията на жандармерията.

Тъй като въпросното лице е свързано пряко с миналото на Полски Тръмбеш, наложително бе да бъде направено проучване за неговото житие, преди да бъде разстрелян без съд и присъда.

В книгата „Родословие на Бяла черква“, страница 384—385, пише следното: „Георги Иванов Райков е роден в Бяла черква през 1903 г. Завършва икономика в Лайпцигския университет. Работи известно време като управител на фабрика „Твърдина“. Бил е кмет на с. Михалци и с. Полски Тръмбеш. Няколко дни след преврата на 9 септември 1944 г. е арестуван в с. Полски Тръмбеш. Тамошният комендант казал на съпругата му, че срещу него няма никакви обвинения. На 07 октомври 1944 г. заедно с още десетина души е откаран в близката гора, където всички са избити от комунистите“.

Георги Райков не е уволнен като кмет, а преместен от село Полски Тръмбеш в село Водица, Поповско, като на неговото място е назначен Симеон Данев, през което време са разстреляни без съд и присъда бежанците-ятаци на Горнооряховския партизански отряд.

В историята на село Водица, стр. 96, пише следното:

„До 9.IX.1944 г. кмет на селото е Георги Иванов Райков, който идва от село Полски Тръмбеш, Великотърновско. Същият предава доброволно местната власт на представителите на Отечествения фронт, като призовава населението да не оказва съпротива, за да се избегнат евентуално кръвопролития. На същия не му е търсена никаква отговорност за дейността му като кмет за времето, когато ръководи селото.“

От всичко казано до тук за лицето Георги Райков, което продължително време кметува в село Полски Тръмбеш, става ясно и неоспоримо, че същият е разстрелян по донос, от лице, което е имало някаква омраза към него на лична основа.

Убийството на двамата тръмбежани Стефан Шомов и Никола Апостолов също е по нечие донесение, пак на лична основа. Първият е обвинен, че е имал участие при изсичане на голямо количество гора за траверси, влизайки в комбина с отговорни лица от БДЖ, а вторият — за това, че бил имал връзка с полицията и жандармерията, в лицето на Иван Каноров.

Ако се направи съпоставка между тези две кървави деяния, преди и след 9 септември 1944 г., те по нищо не се различават едно от друго, тъй като и в двата случая хората са разстреляни без съд и присъда по нечие разпореждане, за всяване на респект сред населението.

НАРОДЕН СЪД

На територията на Царство България само за около четири години, 1941—1944 г., са избити без съд и присъда хиляди хора, което е сериозен сигнал, че става нещо много страшно и непоправимо в държавата. Всичко това налага висшите партийни ръководители и държавното ръководство през есента на 1944 г. да вземат решение за създаването на така наречения Народен съд, който по правен път да търси отговорност и наказуемост на лицата, които са вършили престъпления, а не произволно да се избиват хора, в това число и невинни, които нямат възможност за правна защита. Почти във всички области на държавата са създадени народни съдилища, които започват трескава работа.

Не е тайна за обществото, че много присъди от Народния съд са издадени формално, тъй като предварително е решено кой каква присъда трябва да получи за своето деяние. Това предварително решение се взема от партийни функционери, които заемат важни постове в партийния апарат на територията, където заседава съдът. Особено това важи най-вече за лицата, които са застрашени от смъртни или доживотни присъди.

Така например Янко Кесаровски от село Полски Тръмбеш, който е бил директор на Търговската банка в селото, попада в списъка на лицата, които трябва да получат смъртна присъда. Негова близка родственица се обръща към Пенка Хаджидончева за помощ, щото същият да бъде изваден от списъка на смъртните. Без знанието на своя съпруг Николай Хаджидончев същата успява с много голям труд и настойчивост да спаси Кесаровски от куршума. Той получава доживотна присъда и след десет години затвор излиза на свобода. Дълги години работи като главен счетоводител и почива от естествена смърт. Пенка Хаджидончева заради това свое „своеволие“ е изключена от партията за дълъг период от време. Когато е запитвана защо е направила партийно нарушение, отговорът ѝ е бил винаги един и същ: „За да спася един човешки живот“. Почива в дълбоки старини.

Иван Чолаков и Павел Янев, и двамата от село Полски Тръмбеш, също са съдени от Народния съд — Велико Търново, и осъдени на смърт чрез разстрел. Присъдата е изпълнена на гробищата на Марно поле. Първият е бил в една затворническа килия с Александър Михайлов от село Каранци и отивайки на смърт, му подарява часовника си и го замолва да му запали свещ за успокоение на душата.

РАЗСТРЕЛЯНИТЕ БЕЗ СЪД И ПРИСЪДА ОТ С. ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ

на 18 юни 1944 г.

Георги Петков
1903–1944 г.

Никола Кръстев
1907–1944 г.

Димо Кръстев
1914–1944 г.

СЪДЪРЖАНИЕ

Произход и значение на името Тръмбеш 5
Физико-географски преглед на Полки Тръмбеш 11
Демографска характеристика на Полски Тръмбеш след Освобождението 1878 г. 14
Някои от първите заселници-строители на Полски Тръмбеш след Освобождението 15
Национализация 1947 г. 37
Промкомбинат „Подем“ 40
Керамична индустрия 46

Хранителна промишленост

Мелница „Гирдан“ 52
Мелница Дянко Лижев и братя Крушеви 57
Маслена фабрика 64
Консервна фабрика „Мизия“ — бившата „Фаплод“ 73
Машино-тракторна станция (МТС) 81
Земеделието в Полски Тръмбеш 85
Банково дело в Полки Тръмбеш 92
Други банки 97
Търговия 101
Полскотръмбешки пазар 102
Търговците 105
Братя Тасеви 107
Търговецът хаджи Ангел Миновски 108
Братя Гено и Драган Михайлови 109
Тодор Иванов 110
Търговците Трифон, Христо и Иван Кочеви 111
Братя Даскалови 112
Братя Велчевски, Иван Кънчев, Христо Атанасов, Иван Ботев, братя Кичукови, Георги Кесаровски и др. 113
Кооперативна търговия в Полки Тръмбеш 118
Здравеопазване 124
Транспорт 135
Железопътен транспорт 140
Пощенски съобщения 144
Ветеринарно дело 148
Провъзгласяването на Полски Тръмбеш за град 152

Строителство 158
    Благоустройствени строежи 169
    Нови предприятия след 10 ноември 1989 г. 171
    Търговски обекти след 1990 г. 174
    Други търговски заведения 175
    Агробизнес център 178
    Производство на безалкохолни и алкохолни напитки 179
Учебно дело 183
Строители на духовната култура 226
Клуб на пенсионера 251
Самодейни певчески състави извън читалището 261
Полиция, милиция 263
Противопожарно дело в Полски Тръмбеш 271
Есперанто в Полски Тръмбеш 275
Музейно дело 285
Вероизповедания 289
Спортна дейност 296
Бит и прехрана, лов и риболов 305
Политически партии 313
Кметовете на Полски Тръмбеш 325
Люде, които прославят Полски Тръмбеш у нас и в чужбина 338
По-изтъкнати майстори 345
Весели сбирки и чествания по различни поводи 349
Незабравими образи от Полски Тръмбеш 354
Хора от Полски Тръмбеш, разстреляни без съд и присъда 360
Народен съд 368

Димитър Димитров
СТРОИТЕЛИ НА ПОЛСКИ ТРЪМБЕШ
българска, първо издание

Технически редактор *Петя Каранешева*
Компютърна обработка *Стефан Караиванов*
Коректор *Пепа Събева*
Компютърен набор *Ваня Йорданова*

Формат 70/100/16
Печатни коли 23,25
ISBN 978-954-736-213-0

Издателство •ПИК• Велико Търново
Печатница „Сира“ Велико Търново

Димитър Михайлов Димитров е роден на 1 май 1933 година в Горнооряховското село Горски Горен Тръмбеш. Средното си образование завършва в град Трявна. По-късно той завършва Шуменския педагогически институт.

Учителствува известно време в селата Иванча и Петко Каравелово, а след това до пенсионирането си в СОУ „ Цанко Церковски“ гр. Полски Тръмбеш.

След смъртта на съпругата му Мария през 1997 година, той живее на семейни начала с инж. Евгения Байчева, която го насърчава в работата му като краевед, въпреки, че тя се занимава с музика.

Димитър Димитров има много публикации, с най-разноразна тематика, във вестници и списания.

Тази книга е третата по ред издадена от автора. Предходните две са също с краеведска тематика.

Макар и на преклонна възраст, той продължава да се занимава със писане, което е неговото хоби.

6 лв.